

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОЛЯНСЬКА ЄЛИЗАВЕТА АНДРІЇВНА

УДК 342.9:351.713(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 081 – Право

(Галузь знань 08 – Право)

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С. А. Полянська

Науковий керівник: Миргород Валерія Валеріївна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки

Суми – 2025

АНОТАЦІЯ

Полянська Є. А. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Сумський державний університет, Суми, 2025.

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, що охоплює як теоретичні, так і прикладні аспекти формування, реалізації та вдосконалення державної політики в галузі митної безпеки. В умовах інтенсивних трансформацій системи публічного управління, загострення глобальних викликів і триваючого воєнного стану в Україні митна сфера набуває особливого значення як ключовий елемент захисту економічних, безпекових та соціальних інтересів держави.

У ході дослідження було з'ясовано, що правове регулювання в митній сфері становить складний і багаторівневий процес, який передбачає не лише ухвалення відповідних нормативно-правових актів, а й забезпечення їхньої належної імплементації, контролю й оцінювання результативності. Систематизовано основні етапи формування митного законодавства України, починаючи від початкового періоду (1991–2000 рр.), коли були ухвалені перші закони, спрямовані на розбудову національної митної системи, і до сучасного етапу, що характеризується структурними реформами, зміцненням антикорупційних засад, розширенням міжнародного співробітництва, а також упровадженням інноваційних технологій у митній діяльності. Особливу увагу приділено реформуванню Митного кодексу України у три основні періоди (1991–2004 рр., 2004–2012 рр. та від 2012 р. до сьогодення), кожен із яких мав свою специфіку й вирішальне значення для поточного стану організації митної справи.

Актуальність теми зумовлено суттєвим зростанням кількості, розмаїття та латентності правопорушень у митній сфері, посиленням загроз національній безпеці, необхідністю продовження реформування галузі відповідно до стандартів Європейського Союзу, а також підвищенням ролі митних органів у забезпеченні стабільності й прозорості зовнішньоекономічної діяльності. Встановлено, що митна політика України, яка визначає стратегічні напрями розвитку митної системи, є динамічним явищем, котре перебуває під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Така політика охоплює низку важливих аспектів: регулювання переміщення товарів і транспортних засобів, адміністрування тарифних та нетарифних заходів, взаємодію з бізнесом і громадськістю, забезпечення балансу між національними інтересами й міжнародними зобов'язаннями.

Дисертаційне дослідження значну увагу приділяє з'ясуванню сутності та змісту правопорушень у митній сфері, виділенню їхніх найсуттєвіших ознак і характеристик. Запропоновано авторське визначення правопорушення в митній сфері як будь-якого протиправного, винного діяння, що посягає на відносини, котрі становлять митну справу України. Наголошено на специфічних рисах митних правопорушень, зокрема на їхній транснаціональності, високому ступені суспільної небезпеки, динамічності проявів, використанні сучасних технологій задля уникнення контролю. Здатність правопорушників діяти у глобальних масштабах, залучати корупційні схеми та випереджати традиційні методи контролю зумовлює потребу в удосконаленні правових механізмів, аби ефективно відповідати на нові виклики.

З'ясовано, що мета адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері має виходити за межі простого зниження рівня порушень і охоплювати систему дій, спрямованих на створення умов, які унеможливають вчинення протиправних діянь, а також мінімізують негативні наслідки для економічної й національної безпеки. У цьому контексті запропоновано інтегрований підхід, що поєднує профілактичні, контрольні, організаційно-управлінські, інформаційно-роз'яснювальні та примусові

елементи. Наголошено на важливості профілактичних заходів, як-от формування правової культури учасників зовнішньоекономічної діяльності, здійснення державних кампаній з роз'яснення законодавчих вимог, автоматизація й оцифрування процедур, а також на належному матеріально-технічному забезпеченні митних органів.

У роботі детально охарактеризовано адміністративно-правові форми та методи протидії правопорушенням у митній сфері. Поглиблено досліджено адміністративно-попереджувальні заходи (забезпечення контролю на кордоні, ідентифікація ризиків), заходи припинення (огляд, зупинення транспортних засобів, затримання товарів) та адміністративні стягнення (штрафи, конфіскація, запровадження режиму посиленого нагляду), які мають обов'язковий і примусовий характер, і застосовуються з метою швидкого реагування на порушення та відновлення законності.

Значення комплексного підходу розкривається також через визначення суб'єктів, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері, серед яких виокремлено органи загальної та спеціальної компетенції. Доведено, що нормативне визначення статусу таких органів, чітка регламентація їхніх повноважень і налагоджений механізм координації дій дозволяють суттєво підвищити результативність заходів, спрямованих на попередження і припинення митних правопорушень. Підкреслена необхідність оптимізації управлінських процесів і посилення кадрового потенціалу Державної митної служби України, створення умов для постійного підвищення кваліфікації працівників, а також формування прозорої системи фінансування та преміювання.

У дисертації широко висвітлено зарубіжний досвід у сфері протидії митним правопорушенням, розглянуто приклади Польщі, Латвії, Німеччини й Франції. Зокрема, детально проаналізовано гармонізацію законодавчих норм із правом ЄС, запровадження інструментів ризик-орієнтованого підходу, а також реалізацію спільних операцій, які об'єднують зусилля митних органів із правоохоронними структурами та іншими профільними інституціями.

Позитивним є досвід комплексного використання сучасних ІТ-систем і поглиблення інформаційного обміну, що підвищує ефективність контролю та скорочує можливості для правопорушень.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у розробленні нових підходів до класифікації й реалізації адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері, удосконаленні понятійно-категоріального апарату, а також формулюванні практичних пропозицій щодо зміцнення інституційної й технічної спроможності митних органів, розширення їхніх повноважень як правоохоронних структур і впровадження сучасних методів пост-аудиту. Розроблено спеціальні рекомендації з модернізації митної інфраструктури (у тому числі системи сканування та аналізу товарів), підтримки інноваційних технологій, формування ефективних механізмів співпраці між різними відомствами, застосування електронних протоколів під час адміністративного припинення та диференціації відповідальності з урахуванням тяжкості правопорушення.

Отримані результати мають як теоретичне, так і практичне значення. Теоретична цінність полягає в поглибленні наукових уявлень щодо сутності, змісту та особливостей правопорушень у митній сфері, а також у формуванні цілісної концепції адміністративно-правового регулювання у даній сфері. Практичне значення зумовлене тим, що висновки та розроблені пропозиції можуть бути використані для подальшої підготовки законопроектів, внесення змін до підзаконних актів та удосконалення адміністративних процедур, які сприяють підвищенню прозорості й ефективності митного контролю. Зокрема, впровадження системи диференційованих адміністративних стягнень та удосконалення процесу доказування правопорушень здатні істотно посилити превентивну й каральну функції держави стосовно недобросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Крім того, матеріали дисертації можуть бути успішно використані у навчальному процесі в закладах вищої освіти юридичного профілю, при підготовці відповідних курсів. Викладені методичні рекомендації допоможуть

оновити підходи до підготовки фахівців, що працюватимуть у митній і суміжних сферах, поглибити їхні знання про інструменти протидії правопорушенням і забезпечити відповідність підготовки сучасним європейським стандартам.

Узагальнюючи, можна дійти висновку, що впровадження розроблених у дисертації пропозицій у нормотворчу та правозастосовну практику, а також у систему підготовки кадрів, сприятиме комплексному посиленню митної безпеки, зниженню рівня корупційних ризиків, вдосконаленню управління митною сферою та формуванню конкурентоспроможного й привабливого для іноземних інвесторів економічного середовища. Тим самим буде посилено економічну й фінансову стабільність України, що є одним із ключових пріоритетів у контексті сучасних національних і міжнародних викликів.

Таким чином, дисертаційне дослідження комплексно розкриває зміст, особливості та перспективи адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, пропонуючи цілісний підхід до їхнього реформування на засадах європейських стандартів, ефективної міжвідомчої взаємодії та активного застосування інформаційних технологій. Результати роботи можуть бути використані як фундамент для подальших наукових розвідок у царині адміністративного та митного права, а також для вироблення дієвої практичної політики, спрямованої на зміцнення митної безпеки та дотримання інтересів держави в складних умовах сучасних геополітичних і економічних викликів.

Ключові слова: адміністративно-правові заходи, протидія, правопорушення, митна сфера, митна безпека, Державна митна служба України, заходи адміністративного примусу, організаційно-правові заходи.

SUMMARY

Polianska Ye. A. Administrative and Legal Measures to Counter Offences in the Customs Sphere in Ukraine. – A qualification research paper in manuscript form.

A dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 – Law. – Sumy State University, Sumy, 2025.

The dissertation presents a comprehensive scholarly investigation into administrative and legal measures for counteracting offenses in Ukraine's customs sphere, encompassing both theoretical and practical aspects of shaping, implementing, and improving state policy in the field of customs security. Under conditions of intense transformations in the public administration system, escalating global challenges, and the ongoing martial law in Ukraine, the customs sphere assumes special significance as a key instrument for safeguarding the state's economic, security, and social interests.

The research has established that legal regulation within the customs domain is a complex, multi-level process that involves not only the adoption of respective regulatory acts but also ensuring their effective implementation, oversight, and evaluation of outcomes. The main stages of the formation of Ukraine's customs legislation have been systematized, starting from the initial period (1991–2000), when the first laws aimed at developing a national customs system were adopted, through to the contemporary stage characterized by structural reforms, the strengthening of anti-corruption principles, the expansion of international cooperation, and the introduction of innovative technologies into customs operations. Special attention is devoted to the reform of Ukraine's Customs Code through three principal phases (1991–2004, 2004–2012, and from 2012 to the present), each with its own distinctive features and pivotal impact on the current organization of customs affairs.

The relevance of the research topic is determined by the significant increase in the volume, variety, and latent nature of customs offenses, the heightened threats to national security, the necessity of further reform of the sector in alignment with

European Union standards, and the growing role of customs authorities in ensuring stability and transparency in foreign economic activities. It has been found that Ukraine's customs policy, defining the strategic directions for developing the customs system, is a dynamic phenomenon influenced by both external and internal factors. Such policy covers a number of important aspects: regulation of goods and transport movement, administration of tariff and non-tariff measures, interaction with businesses and the public, and maintaining a balance between national interests and international commitments.

The dissertation devotes significant attention to clarifying the essence and content of offenses in the customs sphere, identifying their most essential features and characteristics. The author proposes a definition of a customs offense as any unlawful, culpable act that encroaches upon the relationships constituting Ukraine's customs affairs. Emphasis is placed on the specific traits of customs offenses, notably their transnational scope, high degree of social danger, dynamic nature, and the use of modern technology to evade controls. Offenders' ability to operate on a global scale, engage in corruption schemes, and stay ahead of traditional control methods necessitates refining legal mechanisms to effectively meet new challenges.

It has been determined that the objective of administrative and legal measures to counter customs offenses should extend beyond merely reducing the rate of such offenses. Instead, it should encompass a series of actions aimed at creating conditions that make committing unlawful acts impossible while also minimizing adverse consequences for economic and national security. In this regard, an integrated approach is proposed—one that combines preventive, supervisory, organizational-management, informative and explanatory, as well as coercive elements. Special emphasis is placed on the importance of preventive measures such as nurturing a legal culture among participants in foreign economic activity, conducting public awareness campaigns on legislative requirements, automating and digitizing procedures, and adequately equipping customs authorities.

The dissertation provides a detailed examination of the administrative and legal forms and methods of counteracting customs offenses. An in-depth analysis has been

conducted of administrative preventive measures (border control, risk identification), measures of restraint (inspection, stoppage of vehicles, seizure of goods), and administrative penalties (fines, confiscation, the introduction of enhanced monitoring regimes). These measures are mandatory and coercive in nature, applied to ensure prompt responses to offenses and to restore legality.

The importance of a comprehensive approach is also illustrated by identifying the entities that implement administrative and legal measures to counter customs offenses, which include bodies of both general and specialized competence. It is demonstrated that the statutory definition of such bodies' status, the clear regulation of their powers, and a coordinated mechanism of action can greatly improve the effectiveness of measures aimed at preventing and halting customs offenses. The dissertation underscores the need to optimize management processes and strengthen the personnel capacity of the State Customs Service of Ukraine, create conditions for the continuous professional development of its staff, and establish a transparent system of funding and bonuses.

The research extensively highlights international practices in the sphere of combating customs offenses, reviewing examples from Poland, Latvia, Germany, and France. In particular, it analyzes in detail the harmonization of legislative provisions with EU law, the introduction of risk-based approaches, and the carrying out of joint operations that unite the efforts of customs agencies with law enforcement agencies and other specialized institutions. Particularly notable is the positive experience of applying integrated IT systems and fostering information exchange, which bolsters the effectiveness of oversight and reduces opportunities for offenses.

The scientific novelty of the dissertation's findings lies in developing new approaches to classifying and implementing administrative and legal measures to counter customs offenses, refining the conceptual and categorical framework, and formulating practical suggestions to strengthen the institutional and technical capacities of customs agencies, expand their authority as law enforcement bodies, and introduce modern post-audit methods. Special recommendations are presented for modernizing customs infrastructure (including scanning and goods analysis systems),

supporting innovative technologies, devising effective mechanisms for inter-agency cooperation, employing electronic protocols during administrative restraint measures, and differentiating liability according to the seriousness of offenses.

The outcomes obtained carry both theoretical and practical significance. The theoretical value lies in advancing scholarly perspectives on the nature, content, and specific features of offenses in the customs sphere, as well as in constructing a holistic concept of administrative and legal regulation in this area. From a practical standpoint, the research's conclusions and proposals can be applied to the subsequent drafting of legislation, the amendment of subordinate acts, and the improvement of administrative procedures, all of which help increase transparency and effectiveness in customs oversight. Specifically, the introduction of a differentiated system of administrative penalties and the enhancement of offense-proof procedures may significantly strengthen both the preventive and punitive functions of the state vis-à-vis unscrupulous actors in foreign economic activities.

Moreover, the dissertation's materials can be successfully employed in academic settings at higher education institutions of a legal profile, for course development. The methodological recommendations presented will help update approaches to training future professionals working in customs and adjacent fields, deepen their knowledge about the tools for countering offenses, and ensure that educational programs align with current European standards.

In summary, the implementation of the proposals developed in the dissertation—in legislative and law enforcement practice as well as in personnel training systems—will contribute to a more comprehensive reinforcement of customs security, a reduction in corruption risks, improved management of the customs sphere, and the creation of a more competitive and attractive economic environment for foreign investors. In turn, this will strengthen Ukraine's economic and financial stability, one of the country's core priorities amid current national and international challenges.

Thus, the dissertation provides an in-depth exploration of the content, distinct features, and prospects of administrative and legal measures to counter customs

offenses in Ukraine, presenting an integrated approach to reform based on European standards, effective inter-agency collaboration, and the active use of information technology. The findings can serve as a foundation for further research in administrative and customs law, as well as for the development of effective policy aimed at enhancing customs security and safeguarding the state's interests in an era of complex contemporary geopolitical and economic challenges.

Keywords: administrative and legal measures, counteraction, offences, customs sphere, customs security, State Customs Service of Ukraine, measures of administrative coercion, organisational-legal measures.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Горобець Н. С., Полянська Є. А. Митна злочинність: поняття та проблеми правового визначення в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 3. С. 79–83.

2. Полянська Є. А. Система державних органів, що протидіють митним правопорушенням в Україні. *Наше право*. 2024. № 2. С. 222–228.

3. Полянська Є. А. Митний орган Латвії як наочний приклад для України. *Право.ua*. 2024. № 2. С. 282–288.

4. Polianska Ye. Genesis of legal regulation of administrative and legal principles of combating customs offenses. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 183–189.

5. Polianska Ye. The French customs authority system is an example of effective combatance against customs offenses for Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. Issue 4. P. 87–91.

6. Полянська Є. А. Правоохоронний статус Державної митної служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Випуск 85 (5). С. 67–71.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Резнік О. М., Полянська Є. А. Реформування органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України враховуючи європейський досвід. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редкол.: А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 26–28.*

8. Polianska Ye. Problems of the customs authority of Ukraine comparing with the customs authorities of European countries. *Sustainable Development in Wartime*

Ukraine and the World : multidisciplinary conference for young researchers (November 25, 2022). Prague, Czech Republic, 2022. P. 37–38.

9. Полянська Є. Класифікація адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. *Проблеми юридичної науки очима молодих науковців* : зб. наук. пр. XVII Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 9 травня 2024 р.) / укладачка: Віра Качур. Київ, 2024. С. 141–144.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНИХ НАЙМЕНУВАНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ	25
1.1. Генезис правового регулювання застосування адміністративно- правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.....	25
1.2. Характеристика правопорушень у митній сфері в Україні	49
1.3. Протидія правопорушенням у митній сфері: теоретичне підґрунтя реалізації.....	66
Висновки до Розділу 1	100
РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ	105
2.1. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні: теоретико-правовий аспект.....	105
2.2. Особливості застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні	122
2.3. Суб'єкти, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні	149
Висновки до Розділу 2	179
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ	183
3.1. Зарубіжний досвід протидії правопорушенням у митній сфері.....	183
3.2. Напрями вдосконалення застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.....	225

	15
Висновки до Розділу 3	243
ВИСНОВКИ.....	248
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	255
ДОДАТКИ.....	281

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНИХ НАЙМЕНУВАНЬ

БЕБ – Бюро економічної безпеки України.

ВРУ – Верховна Рада України.

ГУАМ – Організація за демократію та економічний розвиток.

Держмитслужба України – Державна митна служба України.

Держприкордонслужба – Державна прикордонна служба України.

ЄС – Європейський Союз.

ЗМІ – Засоби масової інформації.

МДП – митний вантажосупровідний документ.

МК України – Митний кодекс України.

СБУ – Служба безпеки України.

ст. – стаття.

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Держава є складним механізмом, функціонування якого залежить від багатьох чинників, серед яких визначальним є національна безпека. Поняття національної безпеки країни охоплює низку елементів, серед яких фінансово-економічна, інформаційна, політична, соціальна, екологічна, митна безпека тощо. Митна безпека, зі свого боку, забезпечує захист економічних, соціальних і політичних інтересів на кордоні держави, тому саме митна безпека зазнає чимало протиправних посягань, порушення відбуваються як із боку осіб, що мають намір перетнути державний кордон, так і в системі митних органів.

Сьогодні правопорушення у митній сфері досягли глобальних масштабів, перетворившись на явище, яке охоплює не лише окремі країни чи регіони, а й має світовий вимір, оскільки вони властиві практично всім державам і регіонам світу. Для подолання їхнього поширення та мінімізації негативних наслідків кожна держава вживає всіх можливих заходів, розробляючи і впроваджуючи комплекс програм і завдань, удосконалюючи законодавчу базу та практику протидії.

З початком повномасштабного вторгнення Україна комплексно відчула порушення національної безпеки та зіткнулася з новими викликами, поряд із цим почався активний процес вступу України до Європейського Союзу, що також передбачає виконання низки завдань. Сьогодні в Україні відбувається чимало змін, як із метою адаптації до законодавства ЄС, так і з метою пристосування до реалій військового часу. Проте, на жаль, тенденції правопорушень у митній сфері не змінюється на краще, крім цього, що їхня кількість зростає, так і змінюється їхнє різноманіття (завезення товарів під виглядом гуманітарної допомоги або для потреб ЗСУ, незаконне перетинання державного кордону, підроблення документів тощо), водночас митна сфера є однією з найкорумпованіших. Часті зміни в митному законодавстві, недостатній рівень контролю, залученість працівників митних органів до організованої злочинності, низький рівень технічного оснащення митних

пунктів пропуску – це всі ті чинники, що й далі завдають шкоди митній безпеці нашої країни. Відповідно особливу увагу акцентовано на адміністративно-правових заходах протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. Саме послідовне впровадження вказаних заходів сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості, збільшенню надходжень до Державного бюджету, декриміналізації підприємницької діяльності, захисту національних інтересів, покращанню системи перетину державного кордону, керованості розвитку внутрішнього споживчого ринку, раціоналізації міждержавних зовнішньоторговельних відносин, що загалом призведе до формування значних резервів для зміцнення економічної безпеки держави.

Загалом питання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні та окремих його складових було об'єктом дослідження таких науковців, як І. О. Биков, А. О. Виприцький, К. Ю. Галинська, А. О. Гребенюк, Г. В. Грянка, Є. В. Додін, О. І. Донченко, В. О. Допілка, М. М. Дорош, Т. О. Коломоєць, Б. А. Кормич, В. А. Лазаренко, А. В. Мазур, Л. О. Махова, І. Б. Павловська, Л. Л. Палій, Д. В. Приймаченко, Н. О. Рибалка, К. К. Сандровський, Г. В. Соломенко, О. В. Тильчик, О. В. Ткаля, В. В. Ченцов, І. В. Яромій та ін., проте тема все ж таки є актуальною. Зважаючи на вищенаведене, очевидно, що питання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні потребує комплексного дослідження з урахуванням досягнень наукової доктрини, сучасного стану законодавства та законодавчої ініціативи в цій сфері, а також міжнародних зобов'язань нашої країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, ухвалених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року, та науково-дослідницьких тем Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Розробка методики взаємодії правоохоронних

органів України щодо протидії легалізації злочинних доходів» (номер державної реєстрації – № 0120U100474) та « Засади діяльності правоохоронних органів у сфері контролю за системою залучення і використання МТД: глобалізаційний вимір» (номер державної реєстрації – № 0124U000635). Дисертаційна робота виконана під час навчання на юридичному факультеті Латвійського університету, м. Рига (Латвія), що фінансувалося за коштів Латвійської державної стипендіальної програми 29.09.2022–31.07.2023, науковий консультант – проф. Яутріте Брієде.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є визначення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні з урахуванням сучасних викликів і загроз та розроблення рекомендацій щодо їхнього вдосконалення.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати такі *завдання* дисертаційного дослідження:

- розкрити генезис правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері;
- охарактеризувати правопорушення в митній сфері в Україні;
- визначити теоретичне підґрунтя реалізації протидії правопорушенням у митній сфері;
- проаналізувати теоретико-правовий аспект адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні;
- з'ясувати особливості застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері;
- охарактеризувати суб'єктів, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід протидії правопорушенням у митній сфері;
- сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.

Предмет дослідження становлять адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань дисертаційного дослідження з метою забезпечення об'єктивності та наукової обґрунтованості результатів дослідження, а також достовірності та значущості отриманих результатів було застосовано загальні та спеціальні методи наукового пізнання. За допомогою історичного методу було з'ясовано особливості розвитку правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері (підрозділ 1.1). Емпіричний метод знайшов своє відображення в дослідженні даних про кількість правопорушень у митній сфері (підрозділ 1.2). Логіко-семантичний метод було застосовано для формулювання та удосконалення таких понять, як «правове регулювання», «адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері», «митна політика», «правопорушення в митній сфері», «адміністративно-правовий примус», «мета протидії правопорушенням у митній сфері», «адміністративно-правові форми протидії правопорушенням у митній сфері», «адміністративно-правові методи протидії правопорушенням у митній сфері» тощо (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.2, 2.3). Формально-юридичний метод уможливив тлумачення чинних норм законодавства щодо адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері (підрозділ 1.2, 2.1, 2.3, 3.2). Порівняльно-правовий метод дозволив узагальнити зарубіжний досвід протидії правопорушенням у митній сфері з метою виявлення спільного та відмінного з Україною (підрозділ 3.1). Методи аналізу та узагальнення було покладено в основу дослідження теоретико-правових аспектів протидії правопорушенням у митній сфері, відбирання інформації з різних джерел і формулювання авторських висновків і рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права та інших галузевих

юридичних наук. *Нормативну основу* роботи становлять норми Конституції України, Митного кодексу України, міжнародних договорів і угод, законів і підзаконних актів та інших нормативних актів, що є джерелами щодо протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, законодавчі акти зарубіжних країн, досвід яких щодо протидії митним правопорушенням може бути імplementований Україною. *Інформаційною та емпіричною основою* дисертаційного дослідження є політико-правова публіцистика, довідково-енциклопедичні видання, статистичні та аналітичні матеріали, результати соціологічних досліджень, відкриті інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні з урахуванням сучасних викликів і зарубіжного досвіду та визначення напрямів їхнього удосконалення. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано наукові висновки, положення і пропозиції, основними з яких є такі:

уперше:

- визначено сутність поняття «адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері» як сукупність прийомів і способів, що застосовують уповноважені державні органи та їхні посадові особи відповідно до законодавства з метою попередження, припинення правопорушень у митній сфері;

- класифіковано адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері як заходи адміністративного примусу (адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення, адміністративні стягнення), організаційно-правові заходи (заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і прирівняних до них осіб, заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб);

- запропоновано напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні класифікувати за

двома групами: 1) загальні напрями, що охоплюють гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, визнання Державної митної служби України правоохоронним органом (внесення змін до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 227, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-ХІІ тощо), належне фінансування та підвищення компетентності персоналу, запровадження окремого порядку преміювання для державних службовців Держмитслужби України (внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про питання оплати праці працівників державних органів» від 18.01.2017 № 15), автоматизацію митних процедур, розширене міжнародне співробітництво; 2) спеціальні напрями, що передбачають модернізацію технологій контролю, упровадження електронних протоколів, диференціацію відповідальності та поліпшення процедур конфіскації тощо;

удосконалено:

- науковий підхід до визначення поняття «адміністративно-правова протидія правопорушенням» як багаторівневий правовий і соціальний механізм, що поєднує профілактичні, нормативно-регулятивні та примусові заходи, спрямовані на попередження, виявлення, усунення правопорушень і забезпечення притягнення до відповідальності осіб, що їх скоїли, унаслідок діяльності уповноважених органів державної влади в різних сферах суспільного життя;

- розуміння поняття «адміністративно-правовий метод протидії правопорушенням у митній сфері» як сукупності прийомів, засобів і способів, за допомогою яких упорядковуються відносини щодо протидії митним правопорушенням і здійснюється ефективна реалізація завдань щодо протидії правопорушенням у митній сфері;

- змістове наповнення поняття «адміністративно-правова форма протидії правопорушенням у митній сфері» як форми вираження діяльності державних органів, що протидіють правопорушенням у митній сфері, яка застосовується для забезпечення додержання митних правил і законів;

дістало подальшого розвитку:

- генезис правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні: період після незалежності (1991–2000 рр.); етап структурних та організаційних змін (2001–2014 рр.); період адаптації до міжнародних стандартів (2014–2019 рр.); етап антикорупційних заходів (із 2014 року); етап сучасних технологій (із 2012 року). А також етапи реформування митної політики відповідно до редакцій митних кодексів України: 1991–2004 рр., 2004–2012 рр., 2012 р. – дотепер;

- трактування правопорушення в митній сфері як будь-якого порушення або спроби порушення митного законодавства, а також будь-які діяння, які суперечать законам і правилам у митній сфері, яким притаманні певні ознаки та їхня класифікація за об'єктом посягання, за формою вчинення протиправних діянь, за суб'єктом порушення митних правил, за наявністю шкідливих наслідків, за тривалістю протиправної поведінки, за ступенем завданої шкоди;

- наукове уявлення про мету адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері як багатовимірний результат, спрямований на зниження рівня порушень митних правил і створення умов для їхнього запобігання, який досягається за допомогою комплексного підходу, за якого держава, використовуючи уповноважені органи, застосовує запобіжні, контролюючі та профілактичні заходи задля забезпечення сталого митного порядку та належного функціонування митної системи;

- узагальнення зарубіжного досвіду (ЄС загалом, Польща, Латвія, Німеччина, Франція) щодо протидії правопорушенням у митній сфері, що дозволило ідентифікувати комплексні підходи до модернізації контрольних процедур, посилення міжвідомчої співпраці та впровадження передових технологій в Україні.

Практичне значення роботи полягає в тому, що основні її результати становлять теоретичний і практичний інтерес і можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження та вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні;

- правотворчій сфері – під час розроблення нормативно-правових актів із питань щодо протидії митним правопорушенням в Україні;

- правозастосовній сфері – для вдосконалення практичної діяльності уповноважених органів державної влади, їхніх посадових осіб щодо протидії правопорушенням у митній сфері;

- освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення лекційних і практичних занять із навчальних дисциплін «Судові, правоохоронні органи та органи юстиції України», «Кримінальна юстиція».

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремих її аспектів, сформульовані наукові висновки, пропозиції та рекомендації було оприлюднено на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 20–21 травня 2020 р.), «Sustainable Development in Wartime Ukraine and the World» (м. Прага, 25 листопада 2022 р.), «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців» (м. Київ, 9 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, викладені в роботі, наведено в 9 наукових працях, серед яких 6 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України і 3 тези доповіді на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, об'єднаних вісьма підрозділами, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (248 найменувань і розміщений на 26 сторінках) та 4 додатків на 6 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 286 сторінок, з яких основного тексту дисертації 231 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

1.1. Генезис правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Історичний розвиток суспільних відносин спричинив як перехід від общинної організації об'єднання людей до незалежних демократичних держав, так і те, що низку таких відносин було врегульовано державою з метою забезпечення дотримання певних правил, попередження їхніх порушень і притягнення до відповідальності в разі такого порушення.

Правове регулювання не є сталим, бо змінюється разом із суспільними відносинами загалом, тому ми вважаємо за доцільне розпочати наше дослідження саме з генезису правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері.

Загалом словосполучення «правове регулювання» є одним із найпоширеніших у правовій науці. Якщо тлумачити його буквально, то це врегулювання будь-яких відносин нормами права.

Зазначене поняття тісно пов'язане з усвідомленням ролі права в житті суспільства та держави, з використанням можливостей впливу правових норм на розвиток суспільних відносин. Поняття «правове регулювання» пов'язане зі зростанням ролі правових механізмів у вирішенні найважливіших питань сьогодення, реагуючи на зміни, які відбуваються в суспільних відносинах.

Науковці також неодноразово звертали свою увагу на визначення та тлумачення поняття «правове регулювання» у різних галузях права, і навіть сформувалося вже декілька підходів до його визначення:

Телеологічний: як спрямований на досягнення певних цілей текстуальний вплив на суб'єктів права з погляду інформаційної та ціннісної перспективи.

Функціональний: як спрямована на регулювання поведінки суб'єктів права орієнтація на норми права.

Феноменологічний: починається з простого акту зовнішнього прояву людської активності, що призводить до змін у навколишньому середовищі, водночас зовнішня активність відображається в певній формі.

Комунікативний: як складний і багатоаспектний процес організації інформаційного обміну, що відбувається між учасниками правової комунікації [230].

Зі свого боку, О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко поняття «правове регулювання» визначають як сукупність різноманітних форм і засобів юридичного впливу держави на поведінку учасників суспільних відносин, що здійснюються в інтересах усього суспільства або певного колективу чи особистості з метою підпорядкування поведінки окремих суб'єктів установленому в суспільстві правопорядку [107, с. 158].

Зокрема М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та інші характеризують правове регулювання як здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин із метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування [105, с. 207].

Якщо звернутися до окремих думок правників щодо визначення поняття «правове регулювання», то, наприклад, Р. Я. Демків розширює визначення, вважаючи, що правове регулювання являє собою специфічну функцію держави та її органів, посадових осіб і уповноважених громадських організацій. Він зазначає, що правове регулювання спрямоване на організацію суспільних відносин за допомогою встановлення юридичних норм та ухвалення індивідуальних рішень відповідно до них. Водночас правове регулювання також містить у собі вирішення питань, що мають юридичне значення, у межах відповідних відносин [88, с. 21].

Водночас Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та інші вважають, що правове регулювання охоплює:

- специфічну діяльність держави або громадянського суспільства, яка містить у собі вироблення норм права та визначення юридичних засобів для забезпечення їхньої дієвості;

- діяльність безпосередніх учасників суспільних відносин, спрямовану на пошук і використання засобів юридичного регулювання для узгодження своєї поведінки з нормами права, зважаючи на специфіку духовно-культурної сфери, зокрема національні та релігійні особливості учасників правовідносин [52, с. 112].

Тому хочемо звернути увагу, що механізм правового регулювання суспільних відносин є складним системним утворенням, елементами якого є єдиний предмет правового регулювання, єдиний метод, що виявляється в типах правового регулювання, реалізація якого відбувається здебільшого за допомогою відповідних видів юридичного процесу та однойменних процесуальних галузей права.

На наш погляд, об'єктом правового регулювання є суспільна сфера, яка складається із щонайменше трьох компонентів:

- люди, без яких не існувало б жодних суспільних відносин;
- суспільні відносини, які містять у собі соціальні зв'язки, залежності та розмежування;
- поведінка людей.

Зазвичай межі правового регулювання розглядають як обумовлені різними чинниками (об'єктивними, суб'єктивними, природними, соціальними тощо) межі, у яких здійснюється або може здійснюватися правове регулювання суспільних відносин. Можна вважати, що межі правового регулювання подано у вигляді кордонів, поза якими воно є неможливим або недоцільним. Правильне визначення цих меж істотно впливає на результати правотворчої та правозастосовної діяльності, суттєво визначаючи їхню корисність та ефективність.

Правове регулювання є більш складним явищем, ніж просте ухвалення нормативних актів, оскільки без ефективної реалізації правових норм не можливе реальне функціонування правової системи. Важливо розуміти, що правове регулювання містить у собі не лише застосування ухвалених правил, а і їхнє дотримання, використання та виконання. Отже, цей процес визначено не лише формальним актом ухвалення норм, але і їхньою практичною реалізацією за допомогою різноманітних механізмів правозастосування та виконання.

Саме тому ми можемо зробити висновок, що ознаками правового регулювання є таке: це результат, різновид соціального регулювання; має нормативно-результативний, організаційний характер; є цілеспрямованим і конкретизованим.

У зазначених позиціях підкреслено динаміку правового регулювання, яке змінюється разом із розвитком суспільних відносин. Ми погоджуємося із твердженням про важливість чіткого окреслення меж правового регулювання, без якого ефективні правотворення і правозастосування є неможливими. Удало відзначено багатовекторність поняття «правове регулювання» (телеологічний, функціональний, феноменологічний і комунікативний підходи), що свідчить про глибину наукових досліджень і різноманітність методологічних позицій. Водночас викликає певні сумніви абсолютна впевненість окремих авторів у тому, що «правове регулювання являє собою виключно специфічну функцію держави». Не заперечуючи провідної ролі держави, потрібно враховувати все більший вплив громадянського суспільства, локального нормотворення й міжнародних стандартів, які також формують нормативну базу.

Тому, підсумовуючи вищезазначене, ми вважаємо, що правове регулювання – це вплив на суспільні відносини з метою їхньої організації, упорядкування, урегулювання в інтересах суспільства за допомогою правових норм, актів правозастосування, угод тощо. Конкретні засоби правового регулювання обираються залежно від об'єкта, суб'єкта-носія, середовища та меж. Правове регулювання відображає можливість і здатність відносин бути організованими відповідно до правових норм.

Водночас правове регулювання повинно відповідати встановленим умовам, а також забезпечувати ефективний захист прав більшості громадян. Це означає, що воно повинно враховувати суспільні потреби й гарантувати виконання норм права у всіх правовідносинах на основі законності. Для досягнення цієї мети необхідне суворе й неухильне дотримання та виконання норм права всіма суб'єктами, зокрема громадянами, громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, а також державними органами, їхніми посадовими особами всіх гілок влади – судової, законодавчої та виконавчої.

Саме тому в демократичних правових державах більшість сфер суспільного життя повинні і є врегульованими нормами права. Позитивною особливістю такого урегулювання є адаптація норм під реалії сьогодення, проте така адаптація не є можливою без урахування попереднього й зарубіжного досвіду.

Досліджувана нами тема, а саме адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері є дуже важливою для нашої держави, оскільки митні правопорушення спричинюють негативні наслідки як для держави загалом, так і для кожної особи зокрема. Саме тому велике значення має правове регулювання цієї сфери, воно повинно бути максимально досконалим, не мати прогалин і колізій та бути ефективним. Це повинні бути не лише закріплені правові норми, а й наявний дієвий механізм їхньої реалізації.

Основні напрями розвитку правового регулювання в цій сфері можуть містити: удосконалення законодавства (зміна та оновлення законодавства для врахування сучасних викликів і тенденцій у митній справі, а саме уточнення правових норм, визначення нових видів правопорушень, розроблення ефективних процедур і санкцій тощо); упровадження технологій (застосування сучасних інформаційних і технічних засобів для автоматизації митних процесів, контролю та виявлення порушень, використання систем електронного декларування, сканування вантажів, використання систем штучного інтелекту для аналізу даних тощо); підвищення кваліфікації персоналу (забезпечення професійної підготовки працівників митних органів і здійснення заходів щодо підвищення їхньої ефективності виявлення та запобігання правопорушенням); міжнародне співробітництво (розширення співпраці з іншими країнами у сфері обміну інформацією та досвідом, а також у виявленні та протидії транскордонним митним порушенням); створення ефективної системи відповідальності (визначення жорстких санкцій за порушення митних правил, зокрема штрафів, конфіскації майна, тримання під вартою тощо). Розвиток цих напрямів сприяє підвищенню рівня ефективності митних органів, зменшенню корупції та підвищенню дотримання митних правил, що є важливим для стабільності та розвитку економіки країни.

Загалом у науковій доктрині здебільшого виокремлюють етапи розвитку юридичної відповідальності за порушення митних правил загалом або ж становлення інституту запобігання та протидії порушенням митних правил на території сучасної України. Ми вважаємо за доцільне дослідити розвиток правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері саме за часів незалежності нашої держави.

Так, наприклад, І. В. Яромій у процесі становлення інституту запобігання та протидії порушенням митних правил на території України виділяє такі етапи:

1) XI–VIII ст. – формування інституту відповідальності за порушення у сфері митної діяльності за часів Київської Русі;

2) IX–XIII ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення у сфері митної діяльності, ознакою якого є занепад Київської Русі;

3) XIV – II пол. XVI ст. – часи Литовсько-Польської доби;

4) поч., II пол. XVI – I пол. XVIII ст. – формування інституту відповідальності за порушення митного законодавства в період запорізького козацтва;

5) кінець XVII ст. – поч. XX ст. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства в період входження українських земель до Російської імперії;

6) поч. XX ст. 1991 р. – розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства в радянську добу;

7) 1991–2002 рр. – ухвалення Митного кодексу України;

8) 2002–2012 рр. – ухвалення другого Митного кодексу України;

9) 2012 р. – дотепер – ухвалення третього Митного кодексу України [248, с. 41].

Крім І. В. Яромій, історичні аспекти становлення інституту відповідальності за митні правопорушення розглядав О. А. Гребенюк. Не вдаючись до опису всіх виокремлених науковцем періодів і підетапів, пропонуємо звернути увагу саме на період із 1991 року до сьогодні. На думку О. А. Гребенюка, умовно його можна поділити на такі підетапи:

I підетап (1991–1993 рр.) – установлення та формування національних митних інституцій, визначення стратегії розвитку та пріоритетів діяльності митної справи;

II підетап (1994–2002 рр.) – розроблення митного законодавства, зосередження законодавця на правоохоронній функції митних органів;

III підетап (2003–2011 рр.) – визначення пріоритетними повноваження митниці щодо забезпечення сплати особами, що перетинають кордон, обов'язкових платежів і зборів; декриміналізація товарної контрабанди;

IV підетап (2012–2019 рр.) – ухвалення Митного кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI, у якому чітко розмежовано суміжні склади адміністративних митних правопорушень, визначено особливий перелік видів стягнень, які застосовуються до особи, що здійснила порушення митних правил, застосування спеціалізованої методики обрахування розміру штрафів;

V підетап (2020 р. – дотепер) – курс на гуманізацію адміністративної відповідальності за порушення митних правил для забезпечення її ефективного впливу на порушника, перехід до сервісної ідеології як базового принципу функціонування митних органів [83, с. 54].

Натомість І. О. Биков, проаналізувавши історію гармонізації митного законодавства, відповідно до стандартів ЄС виокремив чотири основні етапи:

1-й етап (1990–1994 роки) – цей період відповідав процесу становлення України як повноправного члена міжнародної спільноти й містив у собі підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом.

2-й етап (1994–1998 роки) – відзначався початком співробітництва між Україною та ЄС у різних сферах, таких як політика, право, торгівля та економіка в контексті набуття чинності Угодою про партнерство.

3-й етап (1998–2013 роки) – був пов'язаний із розробленням Стратегії інтеграції України до ЄС та завершенням переговорів щодо укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2013 році.

4-й етап (2014 – дотепер) – відображає сучасний етап розвитку митного законодавства, розпочався з підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році [66, с. 57].

Тобто Україна, як і інші країни, запроваджує зміни у своє законодавство з метою забезпечення ефективності та прозорості митної політики. Поділ на п'ять

етапів зумовлено кардинальними змінами в нормативній базі, організаційних структурах і політичних пріоритетах України в митній сфері. Кожен етап відображає новий рівень зрілості системи: від первинного становлення (після здобуття незалежності) і структурних перетворень до глибинної адаптації до міжнародних стандартів, упровадження сучасних технологій і антикорупційних механізмів. Така послідовність чітко демонструє еволюцію митної справи України – від формування перших правових основ до інтеграції у світовий економічний простір. Тому періодизацію правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, на наш погляд, може бути подано так (рис. 1.1):

1. Період після здобуття незалежності (1991–2000 рр.): формування перших законів і нормативних актів, що визначають засади функціонування митної системи України після отримання незалежності; ухвалення основних законів щодо митної справи та інших актів, що закріплюють загальні принципи митної діяльності.

Зокрема 25 червня 1991 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про митну справу в Україні», у якому визначила, що Україна як суверенна держава має право самостійно створювати власну митну систему та здійснювати митну справу. 12 грудня 1991 року Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про введення в дію Митного кодексу України», якою також передбачено створення Державного митного комітету України як центрального митного органу країни. Цей правовий акт є основним документом, який установив засади самостійного управління митною справою в Україні. Він визначив митну територію та митний кордон держави.

Не менш важливим кроком було ухвалення Митного кодексу України від 12 грудня 1991 р. № 1970-ХІІ. Відповідно до положень МК України національна митна політика мала на меті створення умов для розвитку ринкової економіки в державі та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. У ньому було розкрито низку термінів, пов'язаних із митною діяльністю, описано особливості взаємодії митних органів з іншими владними структурами, визначено принципи митного контролю за переміщенням товарів та

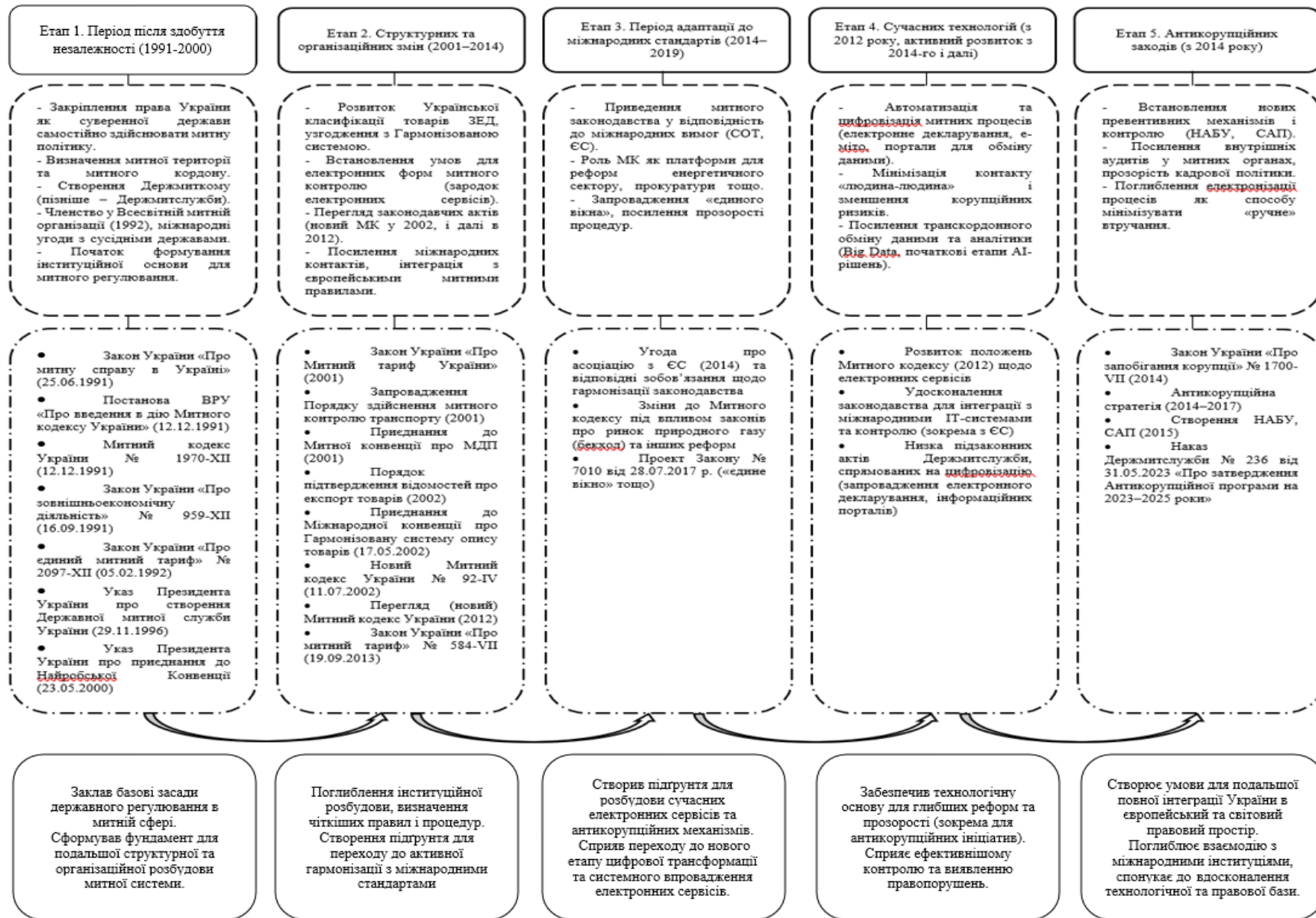

Рисунок 1.1 – Генезис правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Джерело: складено автором.

інших об'єктів через митний кордон держави, встановлено процедуру митного оформлення, визначено процедуру оподаткування митом і митними зборами товарів та інших об'єктів, охарактеризовано основні методи боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил тощо.

Ще одними з головних законодавчих актів у митній політиці стали Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 вересня 1991 р. № 959-ХІІ, що встановлював загальні принципи здійснення зовнішньоекономічних операцій, проте також був необхідною складовою митного законодавства, яке вимагало взаємозв'язку їхніх нормативних вимог, і Закон України «Про єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 р. № 2097-ХІІ, у якому було визначено різновиди мита та їхні характеристики, процедуру їхнього нарахування, а також встановлено порядок звільнення від сплати мита, надання тарифних пільг і преференцій. Також у 1992 році Україна набула членства у Всесвітній митній організації. Водночас Держмитслужба України налагодила міжнародні зв'язки з митними службами держав, з якими Україна має спільний кордон, що проходить як сушею, так і морем. Угоди про співробітництво та взаємодопомогу укладено з Росією, Білоруссю та іншими країнами СНД, а також з Угорщиною, Польщею та Словаччиною. Також було підписано низку міжвідомчих угод із митними службами країн Західної Європи та Америки, що сприяло розширенню партнерства та взаємодії.

Президент України 29 листопада 1996 року видав Указ про створення на базі колишнього Державного митного комітету України і його органів Державної митної служби України та її структурних підрозділів – регіональних, спеціалізованих митниць. Цей Указ створив реальні умови для глибокої структурної перебудови й реформування митної системи, підвищення ефективності її управління та організації. Ухвалення цього документа свідчить про завершення першого етапу формування митної системи України та її перехід на якісно новий, вищий рівень.

Президент України 23 травня 2000 року підписав Указ «Про приєднання до Міжнародної Конвенції Всесвітньої митної організації про взаємну

адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 року» (Найробська Конвенція).

2. Етап структурних та організаційних змін (2001–2014 рр.): реформи в організаційній структурі митниць із метою підвищення ефективності та прозорості; зміни в законодавстві для впровадження процедур електронного мита та автоматизації митних процесів.

Україна впровадила низку важливих змін у митну сферу з ухваленням Закону України «Про Митний тариф України» у 2001 році. На основі цього Закону було визначено Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності, що ґрунтується на Гармонізованій системі кодування товарів. Установлюючи нові або змінені ставки ввізного мита, ВРУ ухвалювала відповідні закони з урахуванням висновків Уряду.

Додатково в жовтні 2001 року Держмитслужба ввела Порядок здійснення митного контролю та митного оформлення окремих транспортних засобів для громадян, які ввозять на митну територію України, що передбачає проведення митного оформлення та сплату митних платежів безпосередньо на пунктах пропуску через Державний кордон України.

З листопада 2001 року було введено Порядок реалізації положень Митної конвенції щодо міжнародного перевезення вантажів із використанням книжки МДП, що сприяло вдосконаленню організації митного контролю за переміщенням товарів автотранспортом і прискоренню митного оформлення.

З метою запобігання недопущенню незаконного відшкодування податку на додану вартість під час експорту українських товарів із 21 березня 2002 року було введено Порядок підтвердження відомостей про фактичне вивезення товарів за межі митної території України.

Також 17 травня 2002 року Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису товарів, а в червні 2002 року Президент України підтримав приєднання країни до Міжнародної конвенції про

узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах, що спростило митні процедури.

Митний кодекс України 1991 року мав певні недоліки, тому у 2002 році внаслідок необхідності їхнього усунення було ухвалено новий Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. № 92-IV, у якому було здійснено розширений аналіз і пояснення ключових митних термінів і понять, що сприяло кращому їхньому розумінню та застосуванню. Також новий МК України чітко визначив митну політику держави, яка містила в собі стратегічні напрями та завдання у сфері митної діяльності. Зокрема митну справу було визначено як важливу складову зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності країни. Підкреслено принципи митного регулювання, що ґрунтуються на прозорості, ефективності та законності. Крім цього, розширено функції митних органів, зокрема вони отримали завдання щодо перевірки сертифікатів походження товарів і проведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. У новому МК України було виділено окрему главу, присвячену міжнародному співробітництву з питань митної справи, що визначала основні принципи та механізми співпраці України з іншими країнами у сфері митної діяльності. Було включено положення про укладання та виконання міжнародних угод, про проведення спільних митних контролів, обмін інформацією між митними органами різних країн, а також про взаємну допомогу в розслідуванні митних правопорушень. Такий підхід сприяв утвердженню міжнародних стандартів і спрощенню процедур під час здійснення митного контролю та здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Проте після обрання євроінтеграційного напрямку розвитку перед Україною постала низка питань, серед яких і погодження з міжнародними стандартами норм національного законодавства, зокрема й митного. Тому у 2012 році було ухвалено новий Митний кодекс України, який був більш удосконалений, ніж попередній. Отже, було впроваджено механізми для підвищення ефективності та прозорості митної діяльності, зокрема поліпшення процедур контролю, спрощення процедур митного оформлення, а також

зменшення адміністративних бар'єрів для підприємств. Закон урахував розвиток інформаційних технологій і впровадження сучасних систем електронного митного оформлення та обміну інформацією.

Одним із кроків до євроінтеграції було також ухвалення нового Закону України «Про митний тариф України» від 19 вересня 2013 р. № 584-VII, що визначив основні принципи та умови застосування митних тарифів в Україні з метою регулювання зовнішньоекономічних відносин і забезпечення економічних інтересів держави відповідно до міжнародних митних стандартів.

3. Період адаптації до міжнародних стандартів (2014–2019 рр.): упровадження змін у законодавство для гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема з урахуванням вимог Світової організації торгівлі (СОТ) і ЄС; зміни у структурі митниць і процедурах для полегшення та стимулювання міжнародної торгівлі.

Так, наприклад, як зауважили В. В. Ченцов та А. В. Мазур, що реформування окремих державних інститутів навіть цілих галузей господарства стає можливим, зокрема внаслідок внесення змін у МК України:

- реформа прокуратури. У Законі України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII (п. 11 Р.ХІІ) фактично скасовано право прокурора подавати подання у справах про порушення митних правил (далі – ПМП) – ст. 486, 529, 530, 532, 533, 539 МК України;

- реформування енергетичного комплексу. Законом України «Про внесення зміни до Митного кодексу України щодо створення передумов для нової моделі ринку природного газу» від 04.02.2016 № 994-VIII введено поняття бекхолу (операція заміщення природного газу), який є важливим інструментом збільшення обсягу потужності газотранспортних систем, забезпечення ліквідності ринку та безпеки енергопостачання. Можливість здійснювати операції заміщення природного газу (бекхолу) є вимогою законодавства ЄС до оператора газотранспортної системи. Зміни в МК України покликані забезпечити можливість здійснення таких операцій оператором Газотранспортної системи України, що дозволить упровадити повноцінний

ринок природного газу (Закон України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 № 329-VIII з 01.10.2015).

Такі приклади, що наочно демонструють роль основного кодифікованого акта в реформаційних процесах державних інститутів та окремих сферах економічного життя, можна наводити й надалі. Зокрема можна звернути увагу на проєкт закону «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур під час переміщення товарів через митний кордон України» від 28.07.2017 № 7010, яким запропоновано внести зміни в понад два десятки інших законів. І найголовніше – він містить правові приписи, які, на нашу думку, покликані слугувати орієнтирами для подальшого реформування митної системи загалом і митної служби зокрема [243, с. 90].

4. Етап сучасних технологій (із 2012 року): упровадження та розвиток електронних сервісів для спрощення митних процедур і зменшення можливості корупційних дій; застосування сучасних технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних для підвищення ефективності контролю та виявлення правопорушень.

Найпершим кроком на цьому етапі було впровадження електронного мита у 2012 році, що було спрямовано на автоматизацію та зменшення можливостей для корупційних схем на митницях, за допомогою електронного збирання митних платежів і спрощення процедур митного оформлення. З часом було впроваджено сучасні електронні системи митного контролю, електронне декларування, створено митний інформаційний портал. Україна також працювала над інтеграцією своєї митної системи з міжнародними системами контролю та обміну інформацією, що дозволило покращити міжнародне співробітництво та зменшити можливості для корупційних схем.

На сьогодні Україна вдосконалює старі технології та впроваджує нові з метою створення більш ефективної, прозорої та недискримінаційної митної

системи в Україні, а також для забезпечення відповідності міжнародним стандартам і вимогам.

5. Етап антикорупційних заходів (із 2014 року): упровадження антикорупційних заходів і механізмів для запобігання та протидії корупції в митницях.

Саме у 2014 році Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII, що визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст і порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, закладає правила ліквідації наслідків корупційних правопорушень і регулює функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції. А також було ухвалено нову Антикорупційну стратегію (2014–2017 рр.).

Однією з головних ініціатив стало створення Національного антикорупційного бюро (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), які отримали повноваження проводити незалежне розслідування корупційних злочинів в усіх сферах, зокрема митній. Це сприяло посиленню контролю за діяльністю митних органів і боротьбі з корупцією на митницях.

Крім цього, упровадження електронних систем митного контролю та декларування сприяло зменшенню можливостей для корупційних схем на митницях. Електронні системи дозволили автоматизувати процеси, знизити людський вплив і забезпечити більшу прозорість та об'єктивність під час здійснення митного контролю.

Нова антикорупційна політика також передбачала зміцнення внутрішнього контролю в митницях, зокрема здійснення перевірок та аудитів із метою виявлення та припинення корупційних проявів. Такий підхід сприяв створенню більш ефективної та чистої митної служби.

Налагодження міжнародного співробітництва у сфері боротьби з корупцією також сприяло підвищенню відповідальності митних органів і зменшенню можливостей для корупційних схем на митницях, оскільки

збільшився ступінь міжнародного нагляду та обміну інформацією щодо корупційних проявів.

Серед останніх актів щодо антикорупційної політики в митній сфері є Наказ Держмитслужби України «Про затвердження Антикорупційної програми Державної митної служби України на 2023–2025 роки» від 31.05.2023 № 236.

Загалом із проголошенням незалежності Україна успадкувала від СРСР митну систему, тому спочатку й використовувала ті ж самі заходи протидії порушенням у митній сфері, що були і в Радянському Союзі, але поступово вона їх змінювала, удосконалювала та впроваджувала нові.

Так, на початковому етапі становлення національної митної системи України було чимало неврегульованих питань, зокрема щодо організації діяльності пунктів пропуску, прикордонно-митного контролю та митно-тарифного регулювання у відносинах із сусідніми державами. Більшість автомобільних і залізничних пунктів пропуску функціонували за тимчасовими схемами, не забезпечуючи мінімальних умов для ефективного здійснення митного контролю, не мали належних сервісних зон і засобів зв'язку. Це спричиняло утворення черг транспортних засобів і громадян, що призводило до негативних кримінальних і санітарно-екологічних наслідків. У багатьох пунктах пропуску не було належної організації санітарно-карантинного, радіологічного, ветеринарного й фітосанітарного контролю. На сході та півночі митні пости й митниці потерпали від нестачі кваліфікованих фахівців, таких як юристи, економісти та товарознавці, що негативно впливало на ефективність митного регулювання та управління кадрами. Проте перший МК України чітко врегулював митні процедури та встановив відповідальність за них, а також визначив види митних правопорушень.

Водночас унаслідок перевантаженості поточними завданнями та недостатньої кількості персоналу центральний апарат Державного митного комітету України протягом перших двох років функціонування фактично не мав можливості надавати митницям належної кваліфікованої підтримки з виїздом на місце, а також не здійснював перевірок фінансово-господарської

діяльності митних органів. Однак у зв'язку зі значним зростанням обсягів контрабанди та порушень митних правил, включно із контрабандою наркотиків, зброї, культурних цінностей, дорогоцінних металів і валюти, а також ускладненням криміногенної ситуації в прикордонних регіонах виникла нагальна потреба в координації оперативних заходів як між митними органами, так і в їхній взаємодії з підрозділами прикордонних військ і правоохоронними органами, що зумовило необхідність установаження постійної та ефективної співпраці між відповідними структурами для протидії правопорушенням [117, с. 144–145].

Важливим кроком був Указ Президента України «Про Державну митну службу України» від 29.11.1996, яким було створено центральний орган виконавчої влади, що стало поштовхом для реорганізаційних змін митної системи. Саме в цьому Указі вперше було визначено головні завдання Держмитслужби України, серед яких вживання заходів щодо запобігання порушенню митних правил. Зі створенням Держмитслужби України почалися якісні зміни, серед яких: матеріально-технічне забезпечення митників, забезпечення належних умов для здійснення основних завдань, покращання обслуговування, створення власного навчального закладу.

Наприкінці 2000 року було розроблено масштабну програму, спрямовану на розвиток прикордонної інфраструктури та покращання транскордонної співпраці. Ця програма передбачала низку заходів, спрямованих на модернізацію прикордонних пунктів пропуску, покращання умов для митного контролю та забезпечення належної взаємодії між митними органами, прикордонними службами та іншими правоохоронними структурами. Метою було зміцнення безпеки державного кордону та підвищення ефективності виявлення і протидії контрабанді та іншим порушенням митного законодавства. У ЗМІ ця програма мала назву «Контрабанді – СТОП», після чого це гасло стало поширеним.

З набуттям чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС у 1998 році співпраця між митними органами України та ЄС

почала відігравати дедалі важливішу роль. Основною метою цього партнерства стало поступове зближення митних систем України та ЄС. Співробітництво здійснювалося за допомогою обміну інформацією, удосконалення методів роботи, упровадження об'єднаної номенклатури та єдиного адміністративного документа, а також інтеграції транзитних систем обох сторін. Значну увагу було приділено спрощенню митних формальностей під час перевезення товарів, підтриманню впровадження сучасних інформаційних систем для митниці та організації навчальних заходів.

Одним із головних інструментів підтримання України стала технічна допомога в межах програми TACIS (проекти «Митниця-2, -4, -6, -7» у 1996–2005 роках). Ці проекти спрямовувалися на будівництво та модернізацію прикордонних пунктів пропуску відповідно до міжнародних стандартів, оснащення митних органів сучасними технічними засобами, а також підвищення професійного рівня працівників Держмитслужби України [117, с. 150].

У 2006 році було розроблено Концепцію модернізації діяльності митної служби України, яка ставила за мету адаптацію роботи Держмитслужби України до міжнародних стандартів. Основні положення цієї концепції передбачали спрощення та уніфікацію митних процедур, що мало полегшити зовнішньоекономічну діяльність і підвищити ефективність митного контролю. Важливим аспектом цієї модернізації стало впровадження сучасних технологій і новітніх методів запобігання порушенням у сфері зовнішньоекономічних відносин, зокрема засобів електронного обміну інформацією та автоматизації процесів митного контролю. Послідовна реалізація цієї концепції дозволила суттєво наблизити роботу митної служби до світових стандартів і підвищити її ефективність у запобіганні контрабанді та інших правопорушень.

У межах Єдиної автоматизованої інформаційної системи (ЄАІС) Держмитслужби України було створено систему аналізу ризиків, яка дозволяє оперативно оновлювати профілі ризиків і види контролю для застосування як на центральному рівні, так і на рівні місцевих митних органів. Ця система

дозволяє виявляти потенційні порушення та підвищувати ефективність митного контролю. Крім цього, було впроваджено нову модифікацію програмно-інформаційного комплексу «Класифікаційно-довідкова система», яка забезпечує доступ до баз нормативних документів і можливість отримання довідок із питань тарифного та нетарифного регулювання будь-якого товару. Це дозволяє значно полегшити процес ухвалення рішень митними органами.

У 2006 році розпочато масштабну реформу інформаційного забезпечення митної служби, у межах якої було створено Регіональну інформаційну митницю. Одним із її головних завдань стало впровадження багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця», яка мала на меті забезпечити повну автоматизацію митних процедур і покращити оброблення інформації в реальному часі, підвищивши прозорість та ефективність митного контролю.

МК України за редакцією 2012 року було вдосконалено правові механізми протидії порушенням. З метою зменшення ризиків корупції та зловживань під час митного оформлення товарів було запроваджено електронне декларування, яке стало обов'язковим із 2016 року.

Проте, наприклад, з жовтня 2013 року до вересня 2014 року функцію протидії митним правопорушенням було покладено на підрозділи податкової міліції, що були не зовсім компетентні в цих питаннях [118]. Після створення Міністерства доходів і зборів України стан митної безпеки значно погіршився, насамперед унаслідок втрати системності у формуванні кадрового резерву та професійного відбору персоналу, що спричинило відсутність позитивної динаміки в підготовці та перепідготовці митних працівників, а також призвело до необґрунтованого руйнування системи їхньої професійної підготовки.

У 2014 році після Революції Гідності та збройного вторгнення Росії на територію України з'ясувалося, що чинне національне законодавство є недостатньо адаптованим для забезпечення функціонування митних органів на територіях, які де-юре належать Україні, але де-факто перебувають під контролем ворожих сил. Військове вторгнення, діяльність екстремістсько

налаштованих осіб і угруповань, а також агресія з боку Росії, зокрема блокування пунктів пропуску та контролю в Криму та вздовж російсько-українського кордону в Донецькій і Луганській областях, значно загострили ситуацію. Це призвело до припинення функціонування значної кількості пунктів пропуску, що унеможливило здійснення державного контролю відповідно до вимог законодавства під час перетину державного кордону.

Так, наприклад, перебуваючи на окупованих територіях, митники мали право здійснювати лише візуальний огляд транспорту та вантажу, який перетинав кордон, що дало змогу під виглядом гуманітарного вантажу перевозити зброю, військову техніку, боєприпаси, пальне тощо. Згодом у зв'язку з неможливістю здійснення державного контролю на окремих ділянках державного кордону України з Росією, а також за наявності задокументованих фактів присутності іноземних збройних формувань на території Донецької та Луганської областей необхідно було вжити заходів для стабілізації економічного сектору держави. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про оперативний штаб з управління антитерористичною операцією» від 12.05.2004 № 611-11, Державною фіскальною службою України було створено Головне міжрегіональне управління оперативного забезпечення зони проведення АТО, яке входило до структури податкової міліції та мало назву спецпідрозділ «Фантом».

Основним завданням указанного спецпідрозділу стала протидія економічній злочинності та нелегальному переміщенню товарів у зоні АТО, зокрема вздовж лінії розмежування. До функцій підрозділу належало проведення контрольно-дозвільних процедур і забезпечення режимних заходів поза визначеними дорожніми коридорами; запобігання незаконному переміщенню через лінію зіткнення поза встановленими маршрутами; виявлення порушень порядку переміщення осіб, транспортних засобів і вантажів; недопущення перевезення заборонених товарів на тимчасово непідконтрольну територію чи з неї; запобігання виходу терористів із зони АТО

та проникненню їхніх пособників; а також запобігання терористичним актам та іншим протиправним діянням [117, с. 164].

Також було ухвалено Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 № 1207-VII та Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. І якщо перший Закон гарантує порядок в'їзду та виїзду на тимчасово окуповані території та вносить відповідні зміни до Кримінального кодексу України та Кодексу про адміністративні правопорушення України, то другий Закон визначав особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях, зокрема заходи, які уповноважені здійснювати українські правоохоронні органи для забезпечення національної безпеки, оборони, а також протидії і стримування збройної агресії Росії на Донбасі, що стосувалось і спеціального підрозділу «Фантом» Державної фіскальної служби України, серед яких: застосування зброї; затримання підозрюваних осіб; перевірка документів; здійснення особистого огляду громадян, речей, транспортних засобів; надання права тимчасово забороняти рух транспорту й пішоходів; вільне проникнення в помешкання, на земельні ділянки, підприємства, установи; використання засобів зв'язку і транспортних засобів громадян, підприємств, установ, крім тих, що належать дипломатичним, консульським службам та іншим представництвам іноземних і міжнародних організацій тощо [203].

У 2018 році було ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів» № 479, відповідно до якої до контролю за митною справою було залучено поліцейських, повноваження яких було значно розширено, їм дозволялося безперешкодно й цілодобово перебувати в зонах митного огляду та контролювати процес

митного оформлення безпосередньо на кордоні спільно з митниками, а також вони отримували доступ до автоматизованої системи оформлення [204]. Проте така практика не мала успіху.

Крім цього, за весь час незалежності митна система зазнає постійних змін. Зокрема заходи протидії правопорушенням у митній сфері, крім вищезазначених, також було доповнено такими: посилення митного контролю над визначенням митної вартості товарів; упровадження процедур контролю за відповідністю декларованих і фактичних характеристик товарів; посилення контролю над видачею митних пілг і притягненням до відповідальності за їхнє порушення; автоматизація та цифровізація митних процесів; спрощення митних процедур для добросовісного бізнесу тощо.

Водночас щорічно митні органи України брали участь у міжнародних спеціальних операціях і контрольних заходах, активно співпрацюючи з робочими групами Європейського бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF). Така взаємодія дозволяла ефективніше виявляти та запобігати правопорушенням у сфері митного законодавства, а також сприяла зміцненню міжнародного співробітництва в боротьбі із транскордонними злочинами, зокрема шахрайством і контрабандою. А Угода про асоціацію між Україною та ЄС стала поштовхом для Зони вільної торгівлі та передбачає приєднання України до нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS.

Отже, починаючи з моменту проголошення незалежності, Україна почала активно формувати своє митне законодавство. Упродовж історії розвитку митної сфери відбулися значні зміни та трансформації, спрямовані на адаптацію до європейських норм. Аналізуючи цей шлях, можна зазначити, що в Україні сьогодні сформовано ретельну систему законодавчих актів, але багато положень вимагають більшої конкретики та практичної реалізації. Особливо важливою стає необхідність нових законів, які б дозволили ефективно реформувати митні органи України, забезпечуючи їхню адаптацію до європейських стандартів і вимог.

Сьогодні правовідносини зазнають різких змін, чим породжують нові виклики для законодавства, оскільки необхідно негайно ухвалювати рішення щодо врегулювання відносин. Одними із найбільш поширених правопорушень є митні, крім своєї поширеності, вони також завдають значної шкоди економічній, правовій та іншим сферам розвитку держави. Саме тому виникає потреба адміністративно-правового регулювання протидії та боротьби з митними правопорушеннями. Для своєї ефективності протидія митним правопорушенням повинна відповідати визначеним принципам, які є незмінними засадами її реалізації, зокрема: невідворотність відповідальності, контроль, об'єктивність, економічна доцільність, існування свідомого громадянського суспільства та стимулювання правової поведінки. Адміністративно-правове регулювання протидії митним правопорушенням тісно пов'язане у своєму історичному розвитку з митним та адміністративним законодавством і, зокрема, специфікою правового статусу суб'єкта, відповідального за протидію митним правопорушенням.

Національне законодавство щодо питання правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням не є константою. Так, одним із перших кроків після проголошення незалежності України було ухвалення МК України та реорганізація митних органів у 1991 році. Проте в процесі розвитку та формування України як демократичної, соціальної і правової держави стало зрозуміло про недоліки та необхідність реформування сфери митної справи. Тому ми можемо виділити три етапи таких реформ, що відповідають редакціям МК України, а саме: 1991–2004 рр., 2004–2012 рр., 2012 р. – дотепер. Водночас хочемо звернути увагу, що кожна редакція зазнавала внесення низки змін. Правове регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням в Україні, крім МК України, також здійснюють інші нормативно-правові акти.

Генезис правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні відображає послідовну трансформацію митного законодавства, починаючи з перших кроків

після здобуття незалежності й до сьогоднішніх реалій, коли пріоритетними стали електронні та антикорупційні механізми. Спочатку було створено базове законодавство (закони «Про митну справу», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про єдиний митний тариф», Митний кодекс), що дало можливість окреслити фундаментальні принципи та засади діяльності митної служби. Надалі сформувалося вторинне законодавство, яке деталізувало процедури митного оформлення та встановило адміністративні процедури розгляду справ про порушення митних правил.

З посиленням міжнародної взаємодії Україна почала гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами (зокрема СОТ, ВМО), що призвело до змін у Митному кодексі та до укладання двосторонніх і багатосторонніх угод. Важливим кроком стало впровадження сучасних технологій (електронне декларування, системи аналізу ризиків, інформаційні портали), спрямованих на прискорення митних процедур і запобігання корупції. Останній чинник, поряд із загостренням безпекових та економічних викликів, ініціював подальшу модернізацію законодавства, зокрема посилення антикорупційних заходів (закони «Про запобігання корупції», антикорупційні програми Держмитслужби). Усе це формує цілісний процес еволюції митного права України: від становлення його базових засад до сучасного високотехнологічного та прозорого формату здійснення митного контролю й адміністрування.

Водночас генезис адміністративно-правового регулювання протидії митним правопорушенням в українському законодавстві має тісний зв'язок із міжнародним регулюванням протидії митним правопорушенням, а також імплементацією зарубіжного досвіду, зокрема сусідніх країн. Проте значним кроком у розвитку адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері може бути впровадження комплексу заходів, спрямованих на покращання контролю та запобігання порушенням митних правил, перехід від суто адміністративної відповідальності до профілактичних

засобів і превенції для недопущення вчинення митного правопорушення та його наслідків.

Дослідження генезису правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері дозволяє виявити закономірності становлення та розвитку правової бази, що регламентує діяльність митних органів у запобіганні та припиненні правопорушень. Історичний аналіз доводить, що адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням поступово адаптувалися до змін внутрішньої й міжнародної правової та економічної ситуації, що обумовило їхню еволюцію відповідно до викликів часу. Відтворення етапів розвитку митного законодавства в Україні допомагає глибше зрозуміти сучасний стан правового регулювання митної сфери, його сильні та слабкі сторони, а також підготувати теоретичне підґрунтя для формування ефективних адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням. У цьому контексті доцільним є подальше дослідження поняття та ознак правопорушень у митній сфері України, що дозволить більш чітко визначити правову природу таких порушень, їхню класифікацію для ефективного запобігання та припинення.

1.2. Характеристика правопорушень у митній сфері в Україні

Україна є суверенною та незалежною державою. У зв'язку із сучасною глобальною політичною обстановкою важливо забезпечити непорушність цих двох характеристик. З урахуванням минулого радянського періоду та переходу до ринкової економіки Україна стикається з низкою проблем, над розв'язанням яких працює впродовж усіх років незалежності.

Економічний стан є визначальним для кожної країни. Проте ця сфера є найбільш уразливою до таких правопорушень, як тіньова економіка, порушення податкового законодавства, порушення правил конкуренції, монополізація, кіберзлочинність, злочини в банківській сфері, шахрайство, рейдерство та ін.

На жаль, цей список постійно поповнюється новими видами злочинів, спрямованих проти національної економіки.

Однією з особливо небезпечних форм порушення фінансово-економічної безпеки будь-якої країни є митні правопорушення. По-перше, цей вид правопорушень має історичне коріння, яке сягає часів перших держав. По-друге, упродовж тривалого періоду не знайдено ефективних способів боротьби з цим явищем. По-третє, митні правопорушення впливають не лише на економічну безпеку країни, але й на інші сфери, зокрема соціальну, фіскальну та міжнародну. По-четверте, частка цих правопорушень постійно зростає. По-п'яте, ця проблема має міжнародний характер, оскільки стосується принаймні двох країн, а часто й більшої кількості. Перш ніж надати характеристику митним правопорушенням, визначимо, що взагалі являє собою митна справа та митна політика [82, с. 81].

В Україні діє МК України, що регулює основні питання в митній сфері. Відповідно до ст. 1 МК України національне законодавство з питань митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України, що регулюють питання, зазначені в цьому Кодексі, з міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також із нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу та інших законодавчих актів.

А згідно із статтею 7 МК України митна справа являє собою встановлені порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їхній митний контроль і митне оформлення, застосування механізмів тарифного й нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, справляння митних платежів, ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, здійснення відповідно до закону державного контролю нехарчової продукції під час її ввезення на митну територію України, запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил, організація й

забезпечення діяльності митних органів та інші заходи, спрямовані на реалізацію державної митної політики [146].

Звертаючись до офіційного вебсайту Міністерства фінансів України, державну митну політику можна визначити як систему принципів і напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів і забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою державної економічної політики. Водночас одними із пріоритетних напрямів митної політики є такі: сприяння безпеці та міжнародній торгівлі, зокрема спрощенню та гармонізації митних процедур; захист суспільства, громадського здоров'я й безпеки навколишнього природного середовища та боротьба з незаконним переміщенням наркотичних засобів і зброї; підвищення ефективності міжнародного митного співробітництва [144].

У МК України зазначено, що державна митна політика – це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів і забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Водночас державна митна політика є складовою державної економічної політики [146].

З кінця XIX ст. – до 20-х рр. XX ст. домінував погляд на недоцільність виокремлення митної політики як окремої складової державної стратегії. Деякі визначні дослідники-політологи, такі як Б. М. Чичерін, П. В. Струве, М. Н. Соболев, М. М. Шапошников та інші розробили наукові концепції, відповідно до яких торгова й митна політика розглядалися як складові зовнішньої і внутрішньої стратегій країни. Митна політика, на їхню думку, являла собою комплекс державних заходів у сфері тарифів, спрямованих на регулювання зовнішньої торгівлі країни з іншими державами [191, с. 49].

Зі свого боку, К. К. Сандровський також зазначав, що митна політика має обмежену роль і є лише інструментом у виконанні офіційних завдань. Він

визначав митну політику як систему заходів, спрямованих на забезпечення безпеки державного кордону та виконання міжнародної економічної стратегії країни за допомогою застосування митних інструментів, що являють собою державний вплив у сфері митних відносин [217, с. 48]. Також він указав на те, що митна політика охоплює не лише технологічні аспекти здійснення митної діяльності, а саме митні процедури на кордоні та контрольні дії щодо перетину кордону, зокрема контроль і випуск товарів, сплату митних зборів тощо, а й більш широкий спектр аспектів управління зовнішньоекономічними зв'язками держави [216, с. 4].

У своєму підручнику «Митна політика України» С. В. Ківалов і Б. А. Кормич розглядають митну політику як цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на регулювання зовнішньоторговельного обміну, зокрема обсяг, структуру та умови експорту та імпорту, за допомогою встановлення відповідного митного режиму для переміщення товарів і транспорту через митний кордон. Водночас наголошують, що митна політика є головним елементом внутрішньої й зовнішньої стратегії країни та визначає рішення й дії державних органів у сфері контролю за зовнішньоекономічними зв'язками та управління митною системою. Основною метою митної політики, на їхній погляд, є захист національних інтересів, національної безпеки та економічного суверенітету держави [124, с. 24].

Деякі з науковців розглядають митну політику не як частину державної політики, а як частину громадського життя.

Ми згодні з поглядами вчених, які вбачають, що реалізація митної політики становить надзвичайно важливе завдання для будь-якої держави, однак соціальне значення такої діяльності та її обсяг постійно змінюються і є тимчасовими. Вплив митної політики на суспільні відносини у країні має непередбачуваний характер, оскільки піддається впливу як суб'єктивних, так і об'єктивних обставин. Це означає, що митна політика може раптово змінювати свої цілі, форми, методи та заходи залежно від поточних умов і вимог суспільства [89, с. 365].

Так, митна політика визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи з метою захисту національних інтересів, національної безпеки та економічного суверенітету держави.

Внутрішня митна політика визначає правила та процедури митного контролю, організацію митних органів, митні тарифи та інші питання, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування митної системи в межах країни, зважаючи на внутрішні економічні та соціальні потреби країни.

Зовнішня митна політика містить у собі встановлення та виконання митних правил у міжнародних відносинах, укладання митних угод і договорів з іншими країнами, а також участь у міжнародних митних організаціях. Метою зовнішньої митної політики є забезпечення відкритого та справедливого міжнародного торговельного середовища, захист економічних інтересів країни на міжнародному ринку та сприяння економічному зростанню та розвитку.

Отже, митна політика відіграє головну роль у забезпеченні економічного добробуту й безпеки держави, регулюючи зовнішньоекономічні відносини та контролюючи рух товарів через митний кордон.

Отже, визначення терміна «митна політика» не потрібно обмежувати лише тією дефініцією, що надає законодавець. Цю сферу не може бути чітко визначено і, зважаючи на сучасні трансформації, вона постійно змінюється, до неї також можна віднести й інформаційне, підприємницьке, міжнародне співробітництво тощо.

Не дивно, що якщо є певні правила, а тим паче, установлені та закріплені законодавцем норми, то є і їхні порушення. Перед тим, як згадати про порушення, тобто небезпеку в певній сфері, варто звернути увагу, а що саме є безпекою.

Для вивчення цього питання ми звернемося до праці П. В. Пашка «Митна безпека», де автор досліджує зміст поняття «митна безпека». У цій праці основну мету системи митної безпеки визначено як досягнення встановленої та передбаченої роботи митних органів, спрямованої на забезпечення достатнього

рівня підтримання зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільності, зниження ризиків, виявлення та нейтралізації чинників ризику, що впливають на виконання митних процедур і загальну зовнішньоекономічну діяльність. Автор розглядає поняття «митна безпека» як комплекс ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів, спрямованих на захист інтересів народу та держави в зовнішньоекономічній сфері, зокрема в митній галузі [169, с. 73].

На підставі вищезапропонованих поглядів ми розуміємо, що являє собою митна справа та митна політика, реалізація цієї політики відображається в законодавчих і підзаконних актах, які регулюють поведінку учасників митних правовідносин і покликані забезпечити дотримання державних інтересів, проте частими є випадки, коли діють усупереч цій політиці та нормам, що її реалізують, у такий спосіб учиняючи митне правопорушення. Але спочатку хочемо приділити свою увагу поняттю «правопорушення».

Згідно зі Словником української мови правопорушення – це порушення норм поведінки, установлених законами чи іншими нормативними актами [189].

Загалом правопорушення розглядають як діяння або бездіяльність особи, яка може бути суб'єктом юридичної відповідальності, що є протиправним, винним і має негативні юридичні наслідки для порушника [230].

Автори підручника «Теорія держави та права» надають таке визначення: правопорушення – винне, протиправне, суспільно небезпечне чи суспільно шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, що тягне юридичну відповідальність [229, с. 225]. Зі свого боку, О. Ф. Скакун визначає правопорушення як суспільно небезпечне або суспільно шкідливе протиправне винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, за яке передбачено юридичну відповідальність згідно з чинним законодавством [221, с. 345]. М. С. Кельман та О. Г. Мурашин – як суспільно небезпечне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, яке суперечить вимогам правових норм [122, с. 429].

На наш погляд, О. І. Донченко правильно відмічає те, що правопорушення є основним поняттям у теорії держави та права. Указане поняття відображає соціальну сутність чинного законодавства, його основні інститути, а також державну політику у сфері боротьби зі злочинністю. Правопорушення, як зауважує науковець, є порушенням правових норм-заборон, тобто тих правил поведінки, які встановлені державою в законі [92, с. 77].

Варто відзначити, що поняття правопорушення набуває свого значення внаслідок конкретно-історичних обставин, які визначають його суспільну природу, походження, зміст і суспільне призначення, що впливає з його законодавчого визначення, саме тому митні злочини є особливою та специфічною категорією правопорушень, тому національна кримінальна політика має розробляти специфічні, адаптовані до цих злочинів заходи протидії [89, с. 370].

Тому, підсумовуючи, зазначимо, що у процесі нашого дослідження правопорушення визначено як протиправне, винне, суспільно шкідливе діяння, учинене однією або кількома осудними особами, яке тягне за собою юридичну відповідальність. Основна мета визначення поняття правопорушення та відповідальності за вчинення правопорушення – охорона суспільних відносин. Тобто правопорушення – це нормативно (законодавчо) установа юридична конструкція, яка містить у собі три елементи:

- 1) заборонену, формально визначену модель протиправної (незаконної) поведінки;
- 2) установлені заходи відповідальності, які застосовують у разі вчинення діяння;
- 3) умови застосування заходів юридичної відповідальності до осіб, які порушили заборону.

Водночас перші два елементи формують поняття самого правопорушення, а їхня сукупність із третім елементом становить його повний юридичний склад. Проте елементи правопорушення є достатніми для захисту прав відповідних

осіб; склад правопорушення необхідний для застосування заходів юридичної відповідальності.

Порушення митних норм становить найбільш поширену форму правопорушень у сфері митної діяльності. Актуальність механізмів запобігання та протидії таким порушенням зростає в контексті формування України як правової та соціальної держави. Ефективна боротьба з цими діяннями в митній сфері стає необхідною передумовою для інтеграції нашої країни в європейський простір. Визначення поняття «митне правопорушення» необхідне не лише на національному, а й міжнародному рівні, для системного підходу до його узагальнення, установлення компетенції митних органів і забезпечення співпраці між митними органами різних країн.

Хочемо звернути увагу на влучну думку Є. В. Додіна, що порушення митних правил (або, як визначають ці дії міжнародні конвенції з питань митної справи – порушення митного законодавства) – це митна злочинність і митна деліктність, що посідає особливе місце в системі протиправної поведінки, загрожують не лише національній, але й міжнародній безпеці, незалежно від того, скоєні ці діяння транснаціональними організованими злочинними угрупованнями або однією фізичною особою, резидентом чи нерезидентом нашої країни тощо [90, с. 80].

А на думку М. М. Дорош, порушення митних правил є різновидом більшою мірою адміністративного правопорушення – винного діяння, дії чи бездіяльності, що посягає на встановлений порядок перетинання митного кордону України та переміщення через нього товарів, транспортних засобів і предметів, подання їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, стягування мита та інших платежів, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи МК України чи іншими законами України, і за які МК України передбачено адміністративну відповідальність [94, с. 66].

На підставі загального визначення правопорушення та наукових підходів до його характеристики В. О. Допілка та І. Б. Павловська сформулювали

визначення митного правопорушення (у широкому розумінні) як будь-яку незаконну, винну (умисну чи необережну) дію чи бездіяльність, яка порушує встановлений порядок у сфері митної справи та за яку міжнародним і вітчизняним законодавством передбачено юридичну відповідальність [93, с. 192].

Щодо визначення поняття «митні правопорушення» у законодавстві України, то МК України визначає, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачено адміністративну відповідальність [146].

У 2000 році Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, стаття 1 якої виголошує, що порушенням митного законодавства є будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства [152]. А відповідно до Спеціального додатка Н Кіотської конвенції, до якої Україна приєдналась у 2006 році, митне правопорушення – будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства, водночас національне законодавство визначає митні правопорушення та встановлює умови, за яких вони можуть розслідуватися, установлюватися та, за необхідності, бути об'єктом адміністративного врегулювання [153].

Ми погоджуємося із запропонованими визначеннями та, узагальнюючи, митним правопорушенням пропонуємо вважати будь-яке порушення або спробу порушення митного законодавства, а також будь-які діяння, які суперечать законам і правилам у митній сфері.

Також Є. В. Додін визначає різні особливості, з якими не можна не погодитись, що спричиняють правопорушення у митній сфері та зростання їхньої кількості:

- 1) форсована лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;
- 2) недостатній контроль із боку правоохоронних органів над походженням і рухом капіталів через митний кордон;
- 3) протекціоністська митна політика з непромірно високими митними ставками;
- 4) недостатня інформованість громадян про митні процедури та правила здійснення зовнішньоекономічних угод;
- 5) невизначений статус і прозорість кордонів між державами СНД і країнами ЄС;
- 6) широкі можливості для транзитних операцій, викликані крахом системи соціалізму;
- 7) масова інтеграція населення, яка стає джерелом контрабанди та інших митних злочинів;
- 8) відсутність норм про відповідальність за легалізацію злочинних доходів за допомогою офшорних компаній;
- 9) поява нових форм організованої злочинності, що ускладнює боротьбу зі злочинними організаціями.

З цими особливостями необхідно боротися за допомогою різноманітних заходів і методів, які адекватні цій ситуації, зокрема соціально-кримінальне запобігання та індивідуальні заходи. Також, відповідно до думки авторів підручника «Кримінологія», запобігання злочинності полягає в різноманітних заходах, спрямованих на усунення негативних явищ і процесів, що породжують правопорушення або сприяють їм, а також у недопущенні вчинення правопорушень на різних стадіях протиправної поведінки [90, с. 83].

Насамперед правопорушенням у митній сфері, як і будь-яким протиправним діянням, притаманні загальні ознаки, а саме: це дія або бездіяльність (діяння); учиняється певним суб'єктом; винність; суспільна

небезпека; за їхнє скоєння передбачено відповідальність чинним законодавством; караність.

Щодо ознак митних правопорушень, то Г. В. Соломенко виділяє п'ять, а саме:

1) діяння, спрямоване на порушення норм, установлених митним законодавством;

2) протиправність – це діяння, яке створює порушення встановлених митним законодавством норм;

3) винність – діяння, яке виконується навмисно або з необережністю, виражаючи свідомість особи;

4) караність – МК України передбачає адміністративну відповідальність за вчинені дії;

5) суспільна небезпечність – діяння, яке становить загрозу митній безпеці держави та завдає шкоди суспільним відносинам у сфері митної справи [223, с. 29].

Зі свого боку, В. В. Хомулянський вважає, що порушенням митних правил притаманні такі обов'язкові ознаки, як дія чи бездіяльність, тобто поведінка, вчинок, акт зовнішнього ставлення особи до реальної дійсності, суспільства чи держави; суспільна небезпека – заподіяння чи створення загрози заподіяння істотної шкоди у встановленому порядку у сфері державної митної справи; протиправність – полягає у вчиненні особою діяння, що порушує загальнообов'язкові митні правила, що охороняються заходами адміністративного примусу, чи навпаки, не вчиняє дії, які повинна чинити; винність – передбачає наявність в особі самостійного психічного ставлення до відповідного вчинку та його наслідків; караність – означає, що конкретне незаконне, винне діяння буде визнаватися порушенням митних правил лише тоді, коли митне законодавство передбачає санкцію за нього [239, с. 35–36].

З урахуванням опрацьованих вище визначень терміна «порушення митних правил» і наукових досліджень щодо характерних ознак правопорушень, митних правопорушень і порушень митних правил, з якими ми

погоджуємося, узагальнюючи, ми виокремлюємо такі ознаки правопорушень у митній сфері: це протиправні, винні діяння; посягання на відносини, що становлять митну сферу в Україні; караність; високий ступінь небезпечності; транснаціональний характер; динамічність (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Ознаки митного правопорушення

Ознака	Характеристика
Протиправне, винне діяння	Певні дії чи бездіяльність, прямо заборонені нормами митного та суміжного законодавства (Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України тощо)
Посягає на відносини, що становлять митну сферу в Україні	Порушує суспільні відносини, пов'язані з контролем за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також із забезпеченням надходження обов'язкових митних платежів. Та впливають на економічну безпеку і здійснення зовнішньоекономічної діяльності в межах митної політики України
Караність	За вчинення митного правопорушення передбачено відповідальність, механізми покарання прописано в нормативно-правових актах і застосовують уповноважені державні органи (митні та судові)
Високий ступінь небезпечності	З огляду на важливість митних надходжень для бюджету та економічної стабільності, а також потенційні загрози національній безпеці (наприклад, контрабанда зброї, наркотиків), митні правопорушення вважають соціально небезпечними
Транснаціональний характер	Часто мають міжнародний вимір: переміщення товарів через державні кордони, використання різних юрисдикцій, діяльність міжнародних злочинних мереж тощо
Динамічність	Способи та схеми правопорушень у митній сфері швидко змінюються (зокрема внаслідок стрімкого розвитку технологій, нові схеми ухилення від митного контролю), тому держава змушена постійно вдосконалювати як нормативно-правову базу, так і технічні засоби виявлення правопорушень

Джерело: складено автором на підставі досліджень Г. В. Соломенка [192], В. В. Хомулянського [239].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що законодавець України використовує поняття «порушення митних правил». Водночас, якщо звернути увагу на Міжнародну конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного

законодавства, то під це поняття підпадає будь-яке порушення чи спроба порушення митного законодавства, тобто діяння, за які може бути передбачено настання як адміністративної, так і кримінальної відповідальності. Водночас поняття «порушення митного законодавства» не відображає рівня суспільної небезпеки та політику держави щодо таких протиправних діянь. У цьому аспекті поняття «митна злочинність» більш конкретизує вказане, а також визначає місце діянь, що спрямовані на порушення митних правил серед видів протиправної поведінки. Указане свідчить про доцільність переосмислення поняття «порушення митних правил» на міжнародному рівні і в законодавстві України.

Митна злочинність являє собою сукупність протиправних, винних, суспільно небезпечних діянь, що посягають на митну політику держави, мають загрозу для економічної, фіскальної, національної, міжнародної безпеки держави та за які передбачено настання юридичної відповідальності [82, с. 82].

Зважаючи на такий підхід, митна злочинність поділяється на кримінальні та адміністративні правопорушення залежно від виду відповідальності, до якої може бути притягнуто винну особу в разі вчинення нею протиправних діянь. У межах нашої роботи ми розглядаємо саме протидію адміністративним правопорушенням, бо їхня кількість є значно більшою, і вони належать до компетенції саме митних органів, а тому протидія таким діянням прямо залежить від функціонування митних органів загалом. Так, наприклад, упродовж 2023 року Державною митною службою України було виявлено 11 935 порушень митних правил, з них 3492 було розглянуто безпосередньо митними органами [98]. А за 7 місяців 2024 року було виявлено 5852 порушень, вартісний показник яких збільшився у 2,5 раза порівняно з аналогічним періодом 2023 року, з яких 2756 було розглянуто митницями [100].

Адміністративне правопорушення, відповідно до Великої української енциклопедії, являє собою протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено адміністративну відповідальність [58].

Так, наприклад, у рекомендаціях Світової митної організації до Спеціального додатка Н до Кіотської конвенції наведено приклади національного законодавства, що стосуються митних правопорушень. У багатьох країнах перешкоди або труднощі під час виконання митного контролю, фальшиві облікові записи або документи також належать до митних правопорушень. У тих країнах, де митні служби проводять розслідування порушень, пов'язаних із незаконною торгівлею наркотиками, і порушень, пов'язаних із невивплатою податків на додану вартість під час імпорту товарів, такі дії є митними правопорушеннями. Якщо компетенція митної служби країни містить у собі проведення розслідувань фінансових операцій, зокрема під час здійснення валютного контролю, то виявлені порушення також можуть бути митними правопорушеннями, оскільки вони пов'язані з імпортом та експортом товарів. У деяких країнах будь-яка особа, яка створила, чи за чією ініціативою було створено, або яка виготовила фальшиві документи або документи, які очевидно призначені для обману митних органів і які використовуються в будь-якій іноземній державі, є особою, яка скоїла митне правопорушення в країні, де було створено ці документи. Це стосується заходів у межах взаємодопомоги, які спеціально передбачено в деяких угодах про надання переваг у торгівлі [44].

А відповідно до МК України існують такі види порушень митних правил, за які передбачено адміністративну відповідальність:

1. Порушення режиму зони митного контролю.
2. Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або із транспортними засобами особистого користування, тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними в митний режим транзиту.
3. Перевищення строку транзитних перевезень (доставки) товарів, зокрема транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів

комерційного призначення та документів до митного органу призначення в Україні, видача їх без дозволу митного органу або втрата.

4. Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами.

5. Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

6. Пересилання через митний кордон України в міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання.

7. Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів.

8. Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем.

9. Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності.

10. Порушення встановленого законодавством порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів за межі цієї території та/або встановленого законодавством порядку проведення операцій із товарами, поміщеними в режим вільної митної зони.

11. Порушення порядку зберігання товарів на митних складах і здійснення операцій із цими товарами.

12. Порушення порядку або строків розпорядження товарами, розміщеними в магазині безмитної торгівлі.

13. Перевищення магазином безмитної торгівлі встановлених законом обсягів реалізації тютюнових виробів та/або алкогольних напоїв одній особі протягом однієї доби.

14. Порушення порядку здійснення операцій із перероблення товарів.

15. Перевищення строку тимчасового ввезення товарів, зокрема транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів.

16. Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем.

17. Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України із приховуванням від митного контролю.

18. Зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, увезених на митну територію України поза митним контролем або із приховуванням від митного контролю.

19. Дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їхнього розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів [146].

За порушення митних правил чинним законодавством передбачено такі адміністративні стягнення, як попередження, штраф, конфіскація. Загалом такий підхід (перелік правопорушень, визначення стягнень) є прийнятним за міжнародними нормами та подібний до досвіду інших країн. Проте саме адміністративні правопорушення в митній сфері є найчисленнішими, тому є необхідність не тільки у притягненні до відповідальності за ці порушення, а й застосуванні адміністративно-правових заходів щодо їхнього попередження.

Кваліфікація адміністративних правопорушень у сфері митних правил має першочергове значення для діяльності митних і судових органів. Вона дозволяє забезпечити правильне визначення правового характеру вчиненого діяння, а також його розмежування з іншими видами протиправних дій, зокрема кримінальними правопорушеннями. Оскільки ухвалені рішення про кваліфікацію впливає на вибір і застосування адміністративних санкцій у кожному окремому випадку, необхідно брати до уваги такі аспекти, як наявність самого факту порушення, його тривалість або безперервність, час виявлення правопорушення, а також момент настання та характер негативних наслідків цього діяння.

Для більш зручної кваліфікації правопорушень у митній сфері доцільною є їхня класифікація. Так, наприклад, Б. А. Кормич і Н. О. Коваль виділяють такі

види порушень митних правил за родовими об'єктами порушень: порядок митного контролю; порядок митного оформлення; порядок застосування митних режимів; порядок сплати митних платежів; порядок користування послугами Всесвітнього поштового зв'язку; охоронювані законом права інтелектуальної власності, водночас зауваживши, що такий розподіл видів порушень митних правил є певною мірою умовним, оскільки окремі порушення можуть одночасно впливати на декілька об'єктів правовідносин [131, с. 61].

На наш погляд, найбільш численною є класифікація порушення митних правил, запропонована В. В. Хомулянським у його дослідженні:

- за об'єктом посягання: здійснення митного контролю (ст. 468, 470, 471, 474, 475, 479, 484 МК України); здійснення митного оформлення (ст. 469, 472, 478 МК України); переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів (ст. 473, 476, 477, 480, 481, 482, 483 МК України); сплати митних платежів (ст. 485 МК України);

- за формою вчинення протиправних діянь: дії, тобто здійснення тих чи інших дій (ст. 468, 469, 471, 473, 474, 476, 477, 478, 482, 483, 484, 485 МК України); бездіяльність (ст. 470, 472, 475, 479, 480, 481 МК України);

- за суб'єктом порушення митних правил: порушення, суб'єктами яких можуть бути будь-які фізичні (приватні) особи, зокрема фізичні особи – посадові особи суб'єктів господарювання (ст. 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 481, 482, 483, 484, 485 МК України); порушення, суб'єктами яких можуть бути тільки спеціальні суб'єкти – посадові особи підприємств (ст. 475, 478, 479, 480 МК України);

- за наявністю шкідливих наслідків: порушення митних правил із формальним складом (ст. 468, 469, 470, 474, 475, 477, 478, 479, 480, 481 МК України); порушення митних правил із матеріальним складом (ст. 471, 472, 473, 476, 482, 483, 484, 485 МК України);

- за строками накладення адміністративних стягнень: що тривають (ст. 469, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485 МК України); порушення, що

мають разовий характер (ст. 468, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476 МК України) [241, с. 77–78].

Проте ми не згодні із запропонованим поділом на разові порушення та ті, що тривають, за строками накладення адміністративних стягнень, ми пропонуємо здійснювати таку класифікацію за тривалістю протиправної поведінки, бо головним критерієм у цьому разі є саме характер (безперервний чи разовий) учинення діяння, а не процесуальний строк, у межах якого може бути накладено стягнення.

Також існує класифікація за ступенем завданої шкоди, відповідно до якої порушення митних правил поділяються: на незначні, суттєві, грубі [94, с. 68] (додаток Б).

Отже, визначення поняття та ознак правопорушень у митній сфері в Україні є важливим кроком у формуванні чіткого уявлення про правову природу таких порушень, їхню суспільну небезпеку та наслідки. Аналіз правопорушень у митній сфері дозволяє більш обґрунтовано підходити до формування адміністративно-правових заходів, спрямованих на їхнє запобігання та припинення. Водночас з'ясування сутності й ознак митних правопорушень створює необхідне теоретичне підґрунтя для їхньої класифікації. Наступний підрозділ буде присвячено аналізу теоретичного підґрунтя реалізації протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, що дозволить визначити її мету, завдання, форми та методи.

1.3. Протидія правопорушенням у митній сфері: теоретичне підґрунтя реалізації

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку правопорушення в митній сфері набули такого масштабу, що проблема їхнього усунення розглядається не лише в межах окремих держав чи певних регіонів, а й на світовому рівні. Щоб запобігати їхньому поширенню та ліквідувати

негативний вплив на економіку кожної країни, здійснюється комплекс заходів, створений під час розроблення та впровадження програм, удосконалення національного законодавства та застосування практики щодо протидії правопорушенням митних правил.

В Україні достатньо високий рівень правопорушень у митній сфері, це, зокрема, підтверджено розробленням державними органами низки організаційно-практичних заходів у взаємодії всіх державних органів із метою знайти нові методи протидії порушенням митних правил і зміцнення державного впливу в цій сфері.

Сьогодні причинами збільшення вчинення правопорушень на митниці є те, що такі діяння стали одним з основних джерел заробітку для великої кількості громадян України, потужним елементом економічної основи діяльності організованих груп, які широко застосовують схеми ухилення від оподаткування та сплати митних платежів [224, с. 55].

Комплексне розв'язання проблем у сфері здійснення державної митної справи буде успішним за умови, що на державному рівні застосовуються відповідні методи, спрямовані на підвищення ефективності профілактики порушення митних правил. Водночас у боротьбі з порушеннями митних правил, а також у будь-яких інших сферах, методи й засоби використовуються як відкриті (легальні, публічні), так і секретні (конфіденційні, таємні). Їх можна поділити відповідно до таких критеріїв:

1) профілактика правопорушень (суцільний моніторинг ринку, профілактичні заходи, інформаційно-просвітницька кампанія в ЗМІ);

2) фіксація правопорушень (перевірка контролюючими органами, провадження, адміністративне затримання, висновок мирової угоди (компромісу));

3) співпраця уповноважених органів для відстеження та усунення митних правопорушень;

4) виконання рішень митних органів (рішень суду).

Складно не погодитися з С. В. Капітанець, що проблема боротьби з митними правопорушеннями є складною, багатоступеневою та актуальною незалежно від рівня економічного розвитку країни. Кожна держава у власний спосіб і залежно від історичних, культурних, географічних особливостей, економічних передумов вибудовує свій шлях розв'язання цієї проблеми. Водночас, на її погляд, особливу увагу приділено саме превентивним заходам протидії [119, с. 58].

Тому насамперед хочемо звернути увагу, що являє собою адміністративно-правова протидія правопорушенням загалом. Так, наприклад, М. О. Сич визначає зміст цього поняття як правовий інститут, нормативно-правові акти якого регулюють суспільні відносини, що виникають унаслідок порушення законодавчо встановленого порядку [220, с. 8].

Зокрема, О. Остапенко зміст поняття «протидія адміністративним правопорушенням» пояснює у вузькому та широкому розуміннях. У вузькому розумінні протидія вчиненню адміністративних правопорушень ґрунтується на застосуванні обмежень запобіжних заходів та адміністративних санкцій, передбачених чинним законодавством. А в основі широкого розуміння лежить сукупність соціальних умов, які існували як у минулому, так і зараз. Ці умови, з одного боку, сприяють зменшенню кількості адміністративних правопорушень, з іншого – можуть стимулювати зростання їхньої кількості. Тому науковець наголошує, що вивчення та аналіз чинників, умов і причин, що впливають на вчинення адміністративних правопорушень, а також вивчення особливостей правопорушника та механізмів його неправомірної поведінки є головними елементами протидії, особливо в аспекті профілактики правопорушень [164, с. 184–185]. Т. М. Тимчишин робить висновок, що в широкому загальнофілософському й історичному контекстах протидію адміністративним правопорушенням розглянуто як особливий аспект соціальної діяльності, а точніше – як вид правоохоронної діяльності [234, с. 232].

Зі свого боку, В. В. Тильчик розглядає адміністративно-правову протидію як активну діяльність, що має на меті забезпечення пасивної поведінки суб'єкта

адміністративних правовідносин, спрямованої на запобігання порушенню норм адміністративного права. Дослідник також виділяє адміністративно-правову протидію як окремий інститут адміністративного права, бо ця діяльність полягає в попередженні вчинення правопорушень, визначених законодавством у відповідній сфері [233, с. 164].

Натомість Л. В. Мілімко пропонує трактувати адміністративно-правову протидію правопорушенням як комплексний набір державних і суспільних заходів, що охоплює економічні, соціальні, культурні, виховні, правові та інші аспекти, спрямовані на запобігання правопорушенням. Сюди входить діяльність спеціально уповноважених органів, яка полягає у здійсненні заходів із виявлення, розкриття, розслідування та судового розгляду справ, притягнення винних до відповідальності, аналізу причин і умов, що сприяють правопорушенням, а також контролю за дотриманням законності [155, с. 117].

Зі свого боку, О. О. Михальський стверджує, що адміністративно-правова протидія в галузі інтелектуальної власності являє собою діяльність, урегульовану нормами адміністративного права, основна мета якої полягає у виявленні та припиненні порушень у цій сфері. Водночас адміністративно-правову протидію в царині інтелектуальної власності реалізують відповідні уповноважені державні органи України, що надає цій діяльності владно-управлінського характеру [151, с. 210].

Проте О. В. Сугак робить висновок, що адміністративно-правову протидію правопорушенням у сфері господарської діяльності спрямовано на досягнення двох основних цілей: по-перше, забезпечення недопущення будь-яких правопорушень із боку учасників господарських відносин у межах економічної діяльності країни; по-друге, усунення передумов, що можуть сприяти виникненню умов для таких правопорушень [228, с. 137].

Ми погоджуємося з визначенням М. О. Сича, який характеризує цей інститут як нормотворчість, яка регулює суспільні відносини, що виникає внаслідок порушення законодавчого порядку. Однак деякі поняття, наприклад наведені О. Остапенком, зокрема вузьке та широке трактування протидії,

виглядають недостатньо чіткими, а зауваження про включення соціальних умов до широкого визначення можуть ускладнити загальне уявлення про адміністративно-правову протидію. Докладною, на наш погляд, є позиція Т. М. Тимчишина. Сумніви викликає трактування адміністративно-правової протидії як сукупності державних і суспільних заходів, пропоноване Л. В. Мілімко, особливо в контексті розмежування державних і суспільних заходів у межах адміністративно-правової сфери. На нашу думку, це потребує більш чіткої визначеності, зокрема щодо компетенції тих чи інших суб'єктів. Загалом у розглянутих позиціях науковців переважає погляд, що адміністративно-правова протидія охоплює не лише формально-юридичні механізми, а й ширше коло соціальних чинників. Ми погоджуємося із твердженням про важливість урахування профілактичних заходів і ролі соціальних умов, які можуть або зменшувати кількість правопорушень, або, навпаки, провокувати їх. Водночас викликає сумнів надмірний акцент окремих авторів на «забезпеченні пасивної поведінки» суб'єктів, оскільки такий підхід може недооцінювати необхідність активного залучення інституцій громадянського суспільства й формування правової свідомості. Загалом спільною рисою всіх визначень є наголос на комплексному характері адміністративно-правової протидії, що поєднує профілактику, контроль і реагування на вже вчинені порушення.

Аналіз наведених поглядів дозволяє сформувати загальне уявлення про адміністративно-правову протидію правопорушенням як комплексний інститут, що охоплює різні аспекти, зокрема профілактику, контроль і відповідальність. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у широкому значенні містить у собі соціальні, економічні та культурні умови, що впливають на виникнення правопорушень, а також їхнє запобігання за допомогою усунення відповідних передумов і причин.

У вузькому розумінні адміністративно-правова протидія реалізується унаслідок діяльності спеціально уповноважених органів, які вживають конкретних заходів щодо виявлення, припинення, розслідування

правопорушень і притягнення винних осіб до відповідальності. Це містить у собі застосування адміністративних санкцій, правових обмежень і запобіжних заходів, спрямованих на забезпечення правопорядку.

Більш конкретно дослідники пропонують розглядати адміністративно-правову протидію як вид правоохоронної діяльності, що спрямована на підтримання пасивної поведінки суб'єктів адміністративних відносин і запобігання порушенню адміністративних норм. Вона також трактується як сукупність державних і суспільних заходів, що спрямовані на аналіз та усунення чинників, які можуть сприяти правопорушенням.

Отже, висвітлення основних підходів до розуміння адміністративно-правової протидії правопорушенням дозволяє окреслити її комплексний характер і багаторівневу структуру. З'ясувавши сутність цієї діяльності, доцільно перейти до розгляду її мети, яка визначає стратегічні напрями протидії та забезпечує результативність усього механізму адміністративно-правового впливу.

Під метою, зазвичай, йдеться про будь-яку діяльність, спрямовану на досягнення певного результату. Відповідно до тлумачного словника української мови мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти [142]. Також мету розглянуто як усвідомлене передбачення бажаного результату діяльності, яке зумовлює пошук засобів і способів його досягнення [157]. Цей термін є фундаментальним і широко використовується в багатьох сферах суспільних відносин, як-то: соціологія, економіка, психологія, державне управління, політологія, філософія, право тощо. Оскільки нас цікавить зміст мети у правовій сфері, зокрема мети адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері, пропонуємо звернути увагу на чинні доктринальні підходи.

У процесі свого дослідження О. Заєць зазначає, що мета у праві, як і саме право, може трактуватися як об'єктивна та суб'єктивна категорія одночасно. Об'єктивна основа виникнення мети у праві та її суб'єктивний характер є двома невід'ємними складовими одного явища. Будь-яка дія, спрямована на

досягнення конкретної мети, по суті, є вольовим актом, який, попри свій суб'єктивний характер, формується під впливом об'єктивної реальності. Мета в праві – ідеальна реалізація об'єктивної можливості належної поведінки членів суспільства [106, с. 112]. Тому спочатку розглянемо загальне поняття «мета адміністративно-правової протидії правопорушенням» у різних сферах. Так, наприклад, на думку О. О. Михальського, мета адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності – це зменшення випадків незаконного використання об'єктів правовідносин, що охороняються, та запобігання майбутнім правопорушенням відповідними суб'єктами [151, с. 9].

Водночас на думку О. Заєць, метою адміністративно-правової протидії порушенням у фінансовій сфері є забезпечення фінансової стійкості та стабільності держави, сприяння безпечному й ефективному функціонуванню фінансових відносин, а також зміцнення правопорядку, зокрема фінансової дисципліни під час мобілізації, розподілу та використання фінансових ресурсів як централізованих, так і децентралізованих фондів, що містить у собі створення правових і політичних умов, які стимулюють учасників фінансової системи до правомірної поведінки та мінімізують ризики порушення вимог чинного законодавства [106, с. 121].

На думку П. О. Гезя, основною метою адміністративно-правової протидії правопорушенням у сфері державної реєстрації є забезпечення умов для функціонування системи, спрямованої на запобігання порушенням у цій сфері, водночас важливою складовою такого підходу є зменшення кількості протиправних дій, а також виявлення та усунення чинників, що сприяють їхньому виникненню та поширенню [80, с. 101].

Проте К. Ю. Галинська відмічає, що адміністративно-правові заходи, такі як припинення та адміністративно-попереджувальні заходи спрямовані на досягнення загальної мети профілактики правопорушень у всіх сферах життєдіяльності та забезпечення інформаційної безпеки. Водночас більшість адміністративно-правових заходів можуть бути використані в різних формах усіма органами державного управління в межах їхньої компетенції, на відміну

від повноважень щодо застосування адміністративних стягнень, які в компетенції лише відповідних державних органів чи посадових осіб [78, с. 40].

На переконання О. М. Ключова, профілактика адміністративних правопорушень є комплексною та багатоступеневою взаємодією елементів системи, створеної для виконання функцій запобігання протиправним діям, що передбачає тісну взаємозалежність різних її складових, спрямованих на виявлення, попередження та усунення умов, що спричиняють учинення правопорушень [125, с. 78].

На погляд Н. С. Васильєва, профілактику адміністративних правопорушень варто визначати як сукупність заходів, які здійснюють органи державної влади, недержавні структури, громадські організації та окремі громадяни, що спрямовані на вплив на правосвідомість громадян із метою виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, що дозволяє знизити ймовірність протиправних дій [72, с. 64].

Щодо мети адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері, то, на думку В. В. Хомулянського, вона полягає в мінімізації випадків учинення порушень митних правил, попередження вчинення таких правопорушень. Також є підхід, відповідно до якого метою протидії правопорушенням у митній сфері є бажаний результат, якого прагне досягти держава в особі уповноважених суб'єктів за допомогою здійснення всіх необхідних заходів щодо попередження правопорушень у зазначеній сфері, недопущення їхнього вчинення [240, с. 63].

Ми погоджуємося з акцентом на профілактичній і правопросвітній складовій, що особливо виражена в поглядах дослідників, які наголошують на важливості усунення чинників, що стимулюють появу правопорушень. Водночас викликає певні сумніви підхід, що надто звужує мету до суто кількісних показників чи зводить її до вольового аспекту з боку державних органів, оскільки це може залишати поза увагою більш системні соціально-економічні чинники. З огляду на різноманіття наукових позицій,

узагальнювальною є теза про те, що мета повинна втілюватися за допомогою збалансованого поєднання запобіжних, контролюючих і примусових заходів з урахуванням специфіки відповідної сфери.

Проаналізувавши вищенаведені твердження, ми вважаємо, що метою адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері України є зниження рівня порушень митних правил і створення умов для їхнього запобігання, що містить у собі досягнення бажаного результату, спрямованого на недопущення правопорушень, а також на попередження умов, які можуть сприяти таким правопорушенням. Ця мета втілюється завдяки комплексному підходу, де держава, за допомогою уповноважених органів, здійснює запобіжні, контролюючі та профілактичні заходи, спрямовані на підтримання митного порядку та забезпечення стабільного функціонування митної системи України.

Отже, мета протидії правопорушенням у митній сфері полягає не лише в оперативному реагуванні на вже скоєні порушення, але й у системному усуненні передумов їхнього виникнення, що містить у собі юридичні, організаційні та профілактичні заходи для зміцнення митного правопорядку.

Хочемо зауважити, що, розглядаючи мету адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері, варто звертати увагу на досягнення певного рівня безпеки в зазначеній сфері, не обмежуючись статистичним результатом.

Мета протидії правопорушенням у митній сфері, на нашу думку, містить у собі кілька основних аспектів, спрямованих на забезпечення ефективності та справедливості митної системи, а саме:

- захист економіки: боротьба з контрабандою та незаконним увезенням товарів (запобігання нелегальному ввезенню товарів, що може завдати шкоди внутрішньому виробництву та економіці країни); контроль над обсягами та структурою митного ввезення (забезпечення належного контролю за обсягами та видами імпорту для збереження балансу торговельного обороту). Прикладом є Постанова № 117625414 Подільського районного суду міста Києва, відповідно до якої у справі про порушення митних правил суд визнав

ОСОБУ_1, директора ТОВ «Юма Трейд», винним за ч. 1 ст. 483 МК України. Йому інкриміновано переміщення через митний кордон України дизельного палива вагою 101,2 тонни з поданням митним органам документів, виданих у незаконний спосіб, зокрема сертифіката якості, не підтвердженого виробником. Суд установив, що ОСОБА_1 діяв як імпортер, відповідальний за відповідність палива законодавству України, зокрема Технічний регламент. Оскільки документи не відповідали вимогам, дії кваліфіковано як порушення митних правил. Суд наклав адміністративний штраф розміром 50% вартості товару (1 945 090,21 грн) і судовий збір у 605,60 грн [183];

- забезпечення фінансової стійкості: збирання митних платежів (забезпечення внесення митних платежів у державний бюджет, що є одним із джерел формування фінансових ресурсів для держави); боротьба з митними шахрайствами та ухиленням від сплати мита (попередження митних правопорушень, які можуть призвести до втрати податкових надходжень). Суд Ужгородського міськрайонного суду із провадження № 3/308/2684/22 у справі № 308/4143/22 встановив, що громадянин України перемістив через митний кордон транспортний засіб, надавши митним органам підроблений рахунок-фактуру з декларацією про походження товару. Цей документ містив неправдиві дані щодо преференційного походження, що дозволяло знизити розмір ввізного мита. У діях особи виявлено ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК України (підроблення документів). Матеріали справи передано до органу досудового розслідування для подальшого розгляду. Унаслідок цього суд ухвалив, що провадження за адміністративним порушенням закривається у зв'язку з наявністю ознак кримінального правопорушення [187]. Цей приклад демонструє, як адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері сприяють забезпеченню фінансової стійкості держави за допомогою запобігання втратам бюджету. Виявлення та фіксація такого порушення митними органами унеможливають використання фіктивних документів для ухилення від сплати належних митних платежів, а передання матеріалів справи

до органу досудового розслідування відповідно до положень ст. 358 КК України забезпечує більш сувору відповідальність за дії, що мають ознаки кримінального правопорушення;

- забезпечення безпеки суспільства: захист від потенційних загроз (виявлення та припинення ввезення товарів, які можуть становити загрозу громадській безпеці, здоров'ю та довкіллю); боротьба з незаконним обігом товарів (запобігання незаконному обігу товарів, що може містити у собі контрабанду, вивезення антикваріату без дозволів тощо). Прикладом є Постанова № 119860237, відповідно до якої суд визнав директора ТОВ «Євро Оіл-Транс» винним у порушенні митних правил, передбачених ч. 1 ст. 483 МК України. Його дії полягали в переміщенні через митний кордон України бензину із приховуванням від митного контролю, використовуючи підроблений сертифікат якості. Суд наклав штраф розміром 903 306,99 грн (100% вартості товару) та стягнув судовий збір розміром 605,60 грн. Докази порушення, зокрема розбіжності в документах і підтвердження недостовірності сертифіката, було надано митними органами та визнано судом допустимими [184];

- забезпечення порядку та правопорядку: упровадження правил і стандартів (забезпечення виконання встановлених законом правил і стандартів щодо митної діяльності); покарання за правопорушення (застосування відповідних санкцій і покарань за порушення митних правил для забезпечення відповідальності та запобігання повторним правопорушенням). Рішенням від 12.06.2023 по справі № 154/3236/22 Суд відмовив у задоволенні позову громадянина, який оскаржував постанову Волинської митниці щодо штрафу за порушення митних правил. Позивач переміщував мобільні телефони вартістю 356 034,05 грн через «зелений коридор», не задекларувавши їх письмово, що є порушенням ч. 2 ст. 471 МК України. Суд визнав законним накладення штрафу розміром 106 810,22 грн, оскільки дії позивача містили склад адміністративного правопорушення. Докази було визнано допустимими, а дії митниці – правомірними [209];

- підвищення довіри та прозорості: підвищення прозорості в митницях (забезпечення доступу до інформації та процесів митної системи для підвищення довіри громадськості та бізнес-спільноти); сприяння ефективній співпраці з підприємствами та митниками (створення умов для співпраці між владою та підприємствами для спрощення митних процедур і запобігання правопорушенням). Відповідно до Постанови від 23.11.2020 у справі № 809/984/18 Верховним Судом було розглянуто питання правомірності відмови Івано-Франківської митниці Державної фіскальної служби України внести зміни до митної декларації ТОВ «Скорзонера». Митниця відмовила у внесенні змін до митної декларації щодо товарної класифікації імпортованого товару, аргументуючи це тим, що коригування призведе до зменшення митних платежів, що не допустимо згідно з ч. 7 ст. 269 МК України. Верховний Суд скасував рішення судів нижчих інстанцій, визнав відмову митниці протиправною та зобов'язав її повторно розглянути заяву про внесення змін до декларації. Суд зазначив, що декларант має право вносити зміни до митної декларації протягом трьох років після завершення митного оформлення, і такі зміни не повинні залежати від можливого перерахунку митних платежів. Постанова акцентує на необхідності врахування прав декларантів на виправлення помилок у митних деклараціях відповідно до норм МК України. Суд підтримав принцип верховенства закону над підзаконними актами, що регламентують порядок митного оформлення [176]. Аналогічним є і приклад рішення Київського окружного адміністративного суду від 24.03.2023 у справі № 320/897/23, що полягає в розгляді правомірності відмови Київської митниці у внесенні змін до митної декларації на запит ТОВ «Віта-Текс». Суд визнав відмову митниці протиправною, оскільки вона ґрунтувалася на положеннях Податкового кодексу, що регулюють внесення змін до податкових декларацій, а не до митних. Суд зазначив, що ст. 269 МК України чітко передбачає право декларанта на внесення змін до митної декларації протягом трьох років після завершення митного оформлення, навіть у період дії воєнного стану, коли строки зупиняються, але сама можливість внесення змін залишається. Отже,

суд зобов'язав Київську митницю дозволити внесення змін до митної декларації відповідно до законодавства [210].

Тобто, узагальнюючи, ми можемо виділити такі елементи мети адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері: обмеження поширення негативних соціальних явищ і процесів із метою попередження та недопущення вчинення адміністративних правопорушень; дотримання законності та формування високого рівня правової культури; попередження настання негативних наслідків.

Не менш важливим елементом, ніж сама мета, для ефективної протидії правопорушенням у митній сфері є визначення завдань, які є логічним продовженням мети – так само, як підзаконні акти деталізують норми законів, завдання конкретизують і уточнюють мету. З практичного погляду завдання мають велике значення, оскільки вони більш конкретні, чіткі та лаконічні за змістом, порівняно з метою. Часто мету закріплюють у концептуальних документах, оскільки вона, певною мірою, має ідеологічний характер, тоді як завдання відображають конкретні пріоритети діяльності: що, як і в якому обсязі має бути зроблено. Завдання є своєрідними проміжними цілями на шляху до досягнення вищої мети [106, с. 121].

Відповідно до Словника української мови завдання – це наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа й таке інше або ж мета, до якої прагнуть, те, що хочуть здійснити [102].

На думку О. Я. Герсаківської, українська юридична спільнота стикається з низкою невідкладних завдань, які охоплюють методологічні аспекти, пов'язані з переглядом сучасних тенденцій у розвитку митно-правових відносин у світі, а також науково-практичні аспекти, пов'язані з адаптацією національного законодавства до європейських стандартів і впровадженням нових процедур митного контролю. Додатково існують форс-мажорні обставини, такі як ризики воєнного стану в державі, які вимагають уваги та адекватних заходів із боку правоохоронних і митних органів [81, с. 145].

У своїх наукових працях О. І. Остапенко звертає увагу на те, що основні завдання протидії адміністративним правопорушенням досі залишаються невиконаними. На думку дослідника, це зумовлено недосконалими змінами до законодавства, які не враховують реальних вимог практики. Крім цього, відсутність загальнонаціональної Концепції протидії злочинності та відповідних програм профілактики і протидії правопорушенням значно ускладнює ефективне використання чинних правових механізмів протидії правопорушенням [164, с. 186].

Відповідно до чинного законодавства до завдань Держмитслужби України як центрального органу виконавчої влади в митній сфері безпосередньо належать: забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів України [199].

Саме завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері дозволяють систематизувати діяльність митних органів, оптимізувати використання ресурсів, підвищити ефективність правозастосовної практики. Чітке визначення та класифікація завдань адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері є необхідною умовою для ефективної роботи митних органів.

Отже, завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері – це конкретні цілі та напрями діяльності, спрямовані на запобігання, виявлення, припинення та притягнення до відповідальності за порушення митного законодавства за допомогою застосування адміністративно-правових механізмів. Ці завдання передбачають реалізацію

комплексу профілактичних, контролюючих, правоохоронних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення дотримання митних правил, захист економічних інтересів держави, підтримання митної безпеки, сприяння законній зовнішньоекономічній діяльності та гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами. Вони містять у собі усунення причин і умов, що сприяють правопорушенням, підвищення правосвідомості суб'єктів митних правовідносин, удосконалення митних процедур і контролю, розвиток міжнародного співробітництва та забезпечення прозорості й ефективності діяльності митних органів.

Тому у процесі нашого дослідження ми можемо виділити такі основні завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері:

- запобігання та профілактика правопорушень: виявлення та усунення причин і умов, що сприяють їхньому виникненню; проведення інформаційно-просвітницької діяльності серед громадян і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; формування високого рівня правосвідомості в суспільстві. У справі № 380/18170/22, розглянутій Львівським окружним адміністративним судом, позивач ОСОБА_1 звернувся з вимогою визнати протиправним і скасувати наказ Львівської митниці про звільнення, а також поновити його на посаді заступника начальника відділу митного оформлення. Підставою для звільнення стало неналежне виконання умов контракту про проходження державної служби, що містило в собі недосягнення основних показників, організаційні недоліки в роботі підрозділу, а також численні порушення з боку підлеглих, за якими позивач як керівник не забезпечив належного контролю. Суд підтвердив законність дій митниці, зазначивши, що контрактні умови та нормативно-правова база надавали відповідачу право припинити трудові відносини на зазначених підставах. Позовні вимоги було повністю відхилено, а рішення суду ґрунтувалося на всебічному аналізі доказів і дотриманні процедур, передбачених законодавством України [212]. Звільнивши некомпетентного працівника, митниця зменшила кількість можливих правопорушень у майбутньому;

- виявлення та припинення правопорушень: оперативне виявлення фактів порушення митних правил; застосування негайних заходів для припинення протиправних дій; використання сучасних технологій і методів контролю для підвищення ефективності митних процедур;

- притягнення винних осіб до відповідальності: проведення повних та об'єктивних розслідувань; застосування адміністративних санкцій відповідно до законодавства; забезпечення невідворотності покарання за вчинені правопорушення;

- забезпечення митної безпеки держави: захист економічних інтересів України; запобігання незаконному переміщенню через митний кордон заборонених або обмежених до ввезення чи вивезення товарів; контроль за дотриманням екологічних, санітарних та інших норм. Так наприклад, у Постанові від 28.11.2024 по справі № 521/14265/24 Малиновський районний суд міста Одеси визнав ОСОБУ_1 винною в порушенні митних правил, передбачених ст. 473 МК України, за спробу пересилання за допомогою міжнародного експрес-відправлення заборонених предметів – набоїв до вогнепальної зброї. Суд установив факт незадекларованого переміщення заборонених товарів, підтверджений протоколом митниці, документами огляду та іншими доказами. Як міру відповідальності накладено адміністративне стягнення у вигляді конфіскації заборонених предметів і стягнення судового збору розміром 605,60 грн [180];

- удосконалення митного контролю та процедур: оптимізація процесів митного оформлення; упровадження сучасних технологій та інформаційних систем; адаптація митних процедур до міжнародних стандартів;

- розвиток міжнародного співробітництва: співпраця з митними та правоохоронними органами інших держав; обмін інформацією та спільні дії щодо боротьби із транснаціональною контрабандою та іншими правопорушеннями; виконання міжнародних зобов'язань України у сфері митної справи;

- моніторинг та аналіз ризиків: систематичне збирання, аналіз та оцінювання інформації про потенційні загрози в митній сфері; розроблення та застосування профілів ризиків для цілеспрямованого контролю; прогнозування нових способів вчинення правопорушень та адаптація методів протидії;

- підвищення професійної компетентності персоналу: організація навчання та підвищення кваліфікації працівників митних органів; упровадження сучасних методів управління та контролю; формування етичних стандартів і запобігання професійним деформаціям;

- забезпечення законності та прозорості діяльності митних органів: дотримання правових норм і стандартів етичної поведінки; запобігання та протидія корупції серед працівників митної служби; публічність діяльності митних органів і звітування перед суспільством;

- розвиток нормативно-правової бази: удосконалення законодавства у сфері митної справи відповідно до міжнародних стандартів; адаптація національних норм до вимог ЄС та інших міжнародних організацій; розроблення нових нормативно-правових актів, що відповідають сучасним викликам;

- профілактичні заходи та інформаційно-просвітницька діяльність: проведення семінарів, тренінгів для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; інформування громадськості про митні правила та відповідальність за їхнє порушення; випуск інформаційних матеріалів, використання ЗМІ та соціальних мереж;

- розвиток аналітичної діяльності: створення та розвиток аналітичних підрозділів; використання методів аналізу ризиків і прогнозування; розроблення профілів ризиків і їхнє застосування у практичній діяльності;

- упровадження сучасних технологій і цифрових систем: автоматизація митних процедур; використання систем електронного декларування; застосування технологій штучного інтелекту для аналізу даних. Так, наприклад, підлаштовуючись під реалії 2025 року, що не унеможливають блекаутів, у семи головних пунктах пропуску на українському кордоні встановили джерела

безперебійного живлення. Ці системи забезпечать митним органам можливість безперервної експлуатації стаціонарних рентгенівських сканерів під час тимчасових відключень електроенергії або під час переходу на резервні генератори, що дозволить здійснювати митний контроль на кордоні без зайвих затримок [81; 146; 163; 239].

Ми пропонуємо класифікувати завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері так:

- за напрямками діяльності: профілактичні (спрямовані на запобігання правопорушенням за допомогою усунення причин та умов їхнього виникнення, інформаційно-просвітницька діяльність) і правоохоронні (виявлення, припинення правопорушень, притягнення винних до відповідальності);

- рівнем реалізації: стратегічні (довгострокові цілі, що визначають основні напрями розвитку митної справи) і тактичні (конкретні дії та заходи для досягнення стратегічних цілей);

- суб'єктами виконання: завдання митних органів, завдання інших державних органів, громадські завдання;

- характером впливу: превентивні (спрямовані на попередження можливих правопорушень) і репресивні (передбачають застосування санкцій до порушників);

- об'єктом впливу: організаційні (стосуються внутрішньої структури та функціонування митних органів), нормативно-правові (розвиток і вдосконалення законодавчої бази) та технічні (упровадження нових технологій, обладнання, інформаційних систем);

- сферою дії: внутрішньодержавні та міжнародні;

- часом реалізації: поточні (потребують негайного виконання, оперативного реагування) та перспективні (розраховані на довгострокову перспективу, вимагають планування та ресурсів);

- обсягом і масштабом: загальні (охоплюють усю митну систему, мають загальнодержавне значення) і спеціальні (стосуються окремих напрямів діяльності чи регіонів).

Отже, завдання протидії правопорушенням у митній сфері виходять за межі простої реалізації контролю за переміщенням товарів і є складною системою заходів, що враховує як внутрішньодержавні, так і міжнародні аспекти. Реалізація цих завдань вимагає комплексного підходу, зокрема профілактичної роботи, інноваційних рішень і тісної співпраці з іншими країнами й міжнародними організаціями.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що мета та завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері є фундаментальними елементами забезпечення ефективної діяльності митних органів України. Чітке формулювання мети дозволяє визначити стратегічний напрям розвитку митної справи, спрямований на захист економічних інтересів держави, забезпечення митної безпеки та сприяння законній зовнішньоекономічній діяльності. Завдання ж конкретизують цю мету, дозволяючи систематизувати та оптимізувати діяльність митних органів у сфері запобігання, виявлення та припинення правопорушень. Однак досягнення поставлених завдань не можливе без застосування відповідних форм і методів діяльності. Саме вони є практичними інструментами, за допомогою яких реалізуються стратегічні та тактичні завдання митних органів. Проте, на жаль, не завжди діяльність митниці є ефективною та досягає поставленої мети та завдань. Так, наприклад, відповідно до Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 30.01.2024 щодо справи № 380/29510/23 Товариство з обмеженою відповідальністю «ХІММЕЛТЕК-УА» оскаржувало рішення Львівської митниці щодо коригування митної вартості імпортованих товарів і карток відмови в митному оформленні. Позивач заявляв, що митниця неправомірно витребувала додаткові документи, попри надання повного пакета документів, необхідних для підтвердження митної вартості за основним методом (ціною договору). Львівська митниця, зі свого боку, наполягала на недостовірності поданих даних і відмовила у визнанні заявленої митної вартості. Суд установив, що позивач надав усі необхідні документи, включно з контрактами, рахунками-фактурами, транспортними накладними та

сертифікатами, які підтверджують митну вартість товарів. Обґрунтовані сумніви митниці у правильності задекларованої вартості, а також її підстави для коригування цієї вартості не було доведено. Крім цього, митниця не забезпечила проведення обов'язкових консультацій із декларантом, а рішення про коригування митної вартості містили формальні й необґрунтовані посилання на джерела інформації. На підставі вищевикладеного суд дійшов висновку, що Львівська митниця порушила вимоги законодавства України. Рішення митниці про коригування митної вартості товарів і відповідні картки відмови було визнано протиправними та скасовано [211]. Або відповідно до Рішення Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області № 118726398 суд установив, що притягнення ОСОБИ_1 до відповідальності за порушення митних правил, передбачених ч. 2 ст. 470 МК України, було неправомірним. У матеріалах справи відсутні докази, що ОСОБА_1 був перевізником або суб'єктом правопорушення. Розгляд справи відбувся без належного повідомлення ОСОБИ_1, а кваліфікація правопорушення була неправильною. Суд визнав постанову Рівненської митниці протиправною, скасував її та закриття провадження. Суд також зобов'язав митницю компенсувати судовий збір позивачу [213]. Також Малиновський районний суд м. Одеси у своїй постанові від 23.02.2023 по справі № 521/14409/22 закриття провадження у справі про порушення митних правил, інкриміноване керівнику ТОВ «ЛУМІРА» ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 483 МК України, унаслідок відсутності складу та події адміністративного правопорушення. Рішення ґрунтується на відсутності належних і допустимих доказів, які підтверджували б умисел або факти подання недостовірних документів для переміщення товару через митний кордон України. Суд також урахував недоліки у процедурі збирання доказів митними органами, зокрема відсутність оригіналів документів, належне підтвердження їхньої достовірності та невідповідність заявлених звинувачень із наявними матеріалами. У зв'язку із закриттям справи товар підлягає поверненню власнику після сплати необхідних зборів і податків [181].

Тому подальше дослідження адміністративно-правових форм і методів протидії правопорушенням у митній сфері є необхідним для глибшого розуміння механізмів забезпечення митної безпеки та ефективного функціонування митної системи України.

Протидія правопорушенням у митній сфері має свою специфіку як категорія, а також власну систему суб'єктів, які її здійснюють. Водночас хочемо зазначити, що ця протидія виявляється у використанні певної групи спеціальних правових засобів впливу на суспільні відносини, що складаються з адміністративно-правових форм і методів протидії правопорушенням у митній сфері, які потребують додаткового теоретичного розгляду та уваги з нашого боку.

У Великій українській енциклопедії з юридичних наук визначено, що термін «форма» означає спосіб зовнішнього вираження правових норм, які регулюють суспільні відносини [74, с. 142].

У межах теми нашого дослідження ми звертаємо увагу саме на адміністративно-правові форми, тому необхідно зазначити, що в теорії адміністративного права термін «форма» використовується для вираження зовнішнього прояву діяльності між конкретними управлінськими діями, які виконують безпосередньо суб'єкти управління, як зовнішня практична реалізація державно-управлінської діяльності. Правова форма характеризується наявністю юридичного змісту, це означає, що вона встановлюється нормативно-правовим актом, а отже, повинна бути юридично оформленою, відповідати компетенції суб'єкта, який видав акт, і призводити до правових наслідків. Іншими характеристиками правової форми управління є її державно-владна природа, підзаконний, виконавчо-розпорядчий характер [86, с. 123].

Як стверджує В. В. Маліков, то у сфері адміністративного права форми являють собою способи впливу суб'єкта на об'єкти його діяльності з метою досягнення конкретних цілей, демонструючи, як саме здійснюється діяльність суб'єкта, оскільки форми містять у собі перелік конкретних дій, регульованих

спеціальними правовими актами, і здійснюються відповідно до чіткої послідовності [139, с. 144].

Натомість О. М. Бандура має позицію, що адміністративно-правова форма визначається як спосіб зовнішнього вияву управлінської діяльності, який відображає її зміст у конкретних умовах. Тобто будь-яка управлінська дія, що становить зовнішній прояв, входить у цю форму. До головних елементів цього терміна він відносить: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні заходи; здійснення матеріально-технічних операцій; проведення юридично значущих дій; укладення адміністративно-правових договорів [55, с. 185].

На погляд К. Ю. Примакова, адміністративно-правова форма являє собою діяльність суб'єктів владних повноважень, які реалізуються ними з метою виконання покладених на них завдань [193, с. 127].

Згадуючи про адміністративно-правову форму протидії митним правопорушенням, ми вважаємо саме форму вираження діяльності державних органів, що протидіють правопорушенням у митній сфері, яка застосовується для забезпечення додержання митних правил і законів.

Тому хочемо звернути увагу на думку Є. О. Безсмертного, згідно з якою форма діяльності суб'єктів державної влади є зовнішнім виразом адміністративно-правових норм, який свідчить про їхню загальнообов'язковість, тобто це спосіб оформлення державної волі з метою забезпечення прав і свобод громадян, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [63, с. 121].

Відповідно до висновку О. Є. Щоткевич, то взаємодія суб'єктів адміністративної діяльності та учасників управлінських відносин виявляється за допомогою конкретних форм практичної реалізації їхньої взаємодії, які мають чітко визначену мету та не виходять за межі їхніх повноважень. Однією з таких форм є співпраця у сфері застосування суспільних відносин, яка охоплює охоронну діяльність спільно із правоохоронними органами та громадськістю, що спрямована на забезпечення громадського порядку та

охорону державного кордону, а також на запобігання та протидію адміністративним і кримінальним правопорушенням [247, с. 186].

Досліджуючи питання форм і методів діяльності органів державної влади у сфері забезпечення громадської безпеки, І. І. Плохой зазначає, що форми діяльності органів державної влади у сфері забезпечення громадської безпеки відображають конкретні практичні дії, їхню структуру та методи реалізації функцій. Зовнішню форму цієї діяльності визначено взаємозв'язком з іншими явищами та процесами, а внутрішньою формою є структура та взаємозв'язки елементів органів державної влади. Кожен державний орган має складну форму, і ефективність його діяльності в забезпеченні громадської безпеки залежить від правильного використання різних форм і методів, водночас уміле застосування цих форм поліпшує організацію забезпечення громадської безпеки та сприяє взаємодії з місцевими органами влади та громадськістю [173, с. 13]. На наш погляд, такий підхід є доцільним за аналогією і щодо форм протидії митним правопорушенням.

Недарма О. М. Бандура та О. І. Остапенко взагалі стверджують, що саме за формами можна зробити висновок, що і як працює в державних органах відповідно до їхньої компетенції [47, с. 395].

Отже, в адміністративно-правовій науці термін «форми діяльності органів виконавчої влади» зазвичай розуміють як зовнішній вираз дій органу виконавчої влади (посадової особи), які здійснюються в межах їхньої компетенції й мають певні наслідки, це і стосується форм протидії митним правопорушенням.

Варто зауважити, що реалізація деяких адміністративно-правових форм завжди обумовлена нормативно-правовими актами, тому повинна відповідати засадам законності, своєчасності та іншим засадам публічного управління.

Автори підручника з Адміністративного права України форми управлінської діяльності поділяють: на видання нормативних актів управління, видання індивідуальних актів управління, проведення організаційних заходів, здійснення матеріально-технічних операцій [50, с. 74].

Проаналізувавши наукові погляди вчених, Я. М. Лісойван визначає адміністративно-правову форму як: акти волевиявлення; зовнішнє вираження дій відповідних суб'єктів; зовнішнє оформлення змісту управлінської (адміністративної) діяльності; процедурні дії [138, с. 83]. Зі свого боку, М. І. Карпа поділяє форми реалізації публічної влади на правові, організаційні та матеріально-технічні [121, с. 149]. А на думку А. Г. Баштанника, існують структурні та процедурні (процесуальні) форми реалізації публічної влади паралельно з виданням актів управління, учиненням суспільно-організаційних дій і матеріально-технічних операцій [49, с. 93].

Водночас також розрізняють правові та неправові форми управлінської діяльності, а також форми внутрішньої організаційної роботи та форми реалізації виконавчої діяльності. Найбільш поширеною є класифікація саме на правові, тобто ті, що мають конкретні юридичні наслідки, та неправові (організаційні), тобто ті, що не мають юридичного значення. На наш погляд, зазначена класифікація є доречною і для форм протидії правопорушенням у митній сфері.

У цьому разі до правових форм протидії правопорушенням у митній сфері ми можемо віднести: видання законів і підзаконних актів Верховною Радою України, Міністерством фінансів України, Держмитслужбою тощо; укладення угод про співпрацю як усередині країни, так і міжнародних угод; учинення юридично значущих дій (митний контроль, оформлення адміністративних протоколів, розслідування митних правопорушень тощо).

А до неправових форм протидії правопорушенням у митній сфері можна віднести: проведення нарад, засідань, розроблення планів, проектів і програм, надання рекомендацій, підвищення кваліфікації працівників, інформаційно-роз'яснювальна робота тощо.

Водночас митні органи активно взаємодіють між собою, з правоохоронними органами, іншими державними органами, а також із компетентними органами інших держав в організації протидії порушенням митних правил. Основним критерієм визначення форм взаємодії органів

державної влади в напрямку протидії порушенням у митній сфері має бути функціональний аспект спільної діяльності, у якому ефективність взаємодії суб'єктів у протидії митним правопорушенням залежить від характеру заходів. Виявлення конкретних форм взаємодії суб'єктів протидії митним правопорушенням вимагає також установлення взаємозв'язку з основними напрямками їхньої спільної діяльності, оскільки це дає змогу глибше вивчити їхній зміст і визначити їхню ефективність. Крім цього, класифікація на підставі визначеного критерію сприяє уточненню спеціалізації діяльності суб'єктів боротьби з порушеннями митних правил щодо відповідного напрямку.

Основними напрямками взаємодії у сфері боротьби з порушеннями митних правил можуть бути сукупність проведених заходів суб'єктів боротьби з порушеннями митних правил, які реалізуються за допомогою співробітництва цих суб'єктів. У широкому розумінні напрями такої взаємодії можна поділити на правотворчий; профілактичний; правозастосовний; правоохоронний [223, с. 118].

Проаналізувавши питання щодо форм протидії правопорушенням у митній сфері, варто також розглянути методи в цій сфері, оскільки вибір і зміст методів мають прямий вплив на розвиток забезпечення митної безпеки.

Методи, разом із завданнями, функціями та цілями, є складовою діяльності управління й повинні підлягати всебічному регулюванню адміністративно-правових норм. Водночас існує чимала кількість адміністративно-правових методів, але ефективність заходів протидії правопорушенням у митній сфері тісно пов'язана з комплексним і гармонійним застосуванням адміністративно-правових методів, які мають доповнювати один одного, а не суперечити. Використання будь-якого методу в ізоляції від інших не дасть бажаного результату в боротьбі з митними правопорушеннями.

У теорії права під терміном «метод» йдеться про комплекс прийомів та інструментів, що використовуються для досягнення різних цілей, таких як упорядкування відносин у сфері державного управління. Ці методи

забезпечуються за допомогою норм права як загальноприйнятих правил поведінки [49, с. 73].

У теорії адміністративного права методи діяльності органів виконавчої влади вважають передбаченими нормами адміністративного права можливостями для ефективного виконання покладених на них завдань і функцій, тобто фактично це засоби впливу органів виконавчої влади (посадових осіб).

Узагальнюючи погляди науковців на поняття «метод», В. А. Медяник зазначає, що цим поняттям більшість вважає прийоми, засоби та способи, за допомогою яких реалізується управлінське рішення та досягається мета правового регулювання. Залежно від сфери суспільних відносин і конкретних управлінських завдань використовується власний, специфічний набір інструментів – різновиди методів впливу та регулювання [140, с. 29].

Щодо різноманіття адміністративно-правових методів, то, наприклад, О. Доценко робить висновок, що адміністративно-правовий метод містить у собі метод адміністративно-правового регулювання та метод адміністративно-правового впливу, а також, що адміністративно-правовий метод вважають одним із аспектів адміністративно-правового регулювання, який містить у собі різні засоби та прийоми, утворюючи відповідний адміністративно-правовий метод. У цьому разі кожен конкретний метод складається з певного набору способів і засобів, які чітко регламентовано нормами адміністративного права. Такий підхід до визначення адміністративно-правових методів є найбільш поширеним серед фахівців у сфері адміністративного управління [95, с. 69–70].

У науці адміністративного права широко використовується класифікація методів на дві рівнозначні групи: метод переконання та метод примусу. Взаємозв'язок цих двох методів є характерним для виконання управлінських функцій, вони взаємодоповнюються й забезпечують оптимальну поведінку учасників суспільних відносин. Варто зауважити, що спочатку завжди використовується метод переконання, а потім метод примусу, це поєднання

обумовлено великим виховним потенціалом методу переконання та природою правової держави [51, с. 87].

Натомість Ю. І. Крегул і Р. О. Банк визначають інші методи в управлінській діяльності:

1) контроль і нагляд: контроль є активним методом прямого впливу на стан діяльності підконтрольних суб'єктів із боку органів державної влади за принципом підпорядкування; нагляд, навпаки, дозволяє аналізувати реальний стан справ, але унеможлиблює активне втручання в роботу відповідних державних органів та організацій із боку суб'єкта вищого рівня;

2) методи безпосереднього (прямого) та опосередкованого (непрямого) впливу: безпосередній вплив виражає волю органу державної влади відповідно до наказу; опосередкований дає можливість створити умови зацікавленості виконавців і передбачає варіанти самостійності у виборі поведінки;

3) методи можуть бути загальними, що характеризуються всіма видами діяльності в усіх державних органах (методи керівництва, управління та регулювання; координації, інструктування та узгодження; мотивації, авторитету та психологічного стимулювання); і спеціальними, які характерні лише для певних сфер [133, с. 163].

Зокрема О. Доценко, досліджуючи адміністративно-правові методи протидії організованій злочинності в Україні, виділив методи організації, що, зі свого боку, містять: метод організації, метод узгодження, метод перевірок, метод інструктування та методи діяльності суб'єктів управління, що поділяються на загальні (переконання, примус, регулювання) та спеціальні (моніторинг, узагальнення, надання практичної допомоги тощо) методи [95, с. 72].

Зі свого боку, Г. В. Соломенко, досліджуючи адміністративно-правові засади боротьби з порушеннями митних правил, методи боротьби з правопорушеннями у митній сфері, розділяє:

1) на методи профілактики правопорушень (постійний моніторинг ринку, проведення попереджувальних заходів, інформаційно-роз'яснювальна кампанія у ЗМІ);

2) методи фіксації правопорушень (проведення перевірок контролюючими органами, проведення процесуальних дій, адміністративне затримання, укладення мирової угоди (компроміс);

3) методи співпраці з уповноваженими державними органами з метою відстеження та знешкодження незаконних схем щодо порушень митних правил;

4) методи виконання рішень органів доходів і зборів (рішень суду) [223, с. 116].

Зокрема слушною є теза про те, що метод у праві загалом розглядається як сукупність прийомів та інструментів, що діють за допомогою норми права й забезпечують упорядкування відносин у сфері державного управління. Водночас автори звертають увагу на варіативність методів, яка зумовлена специфікою суспільних відносин і завдань органів виконавчої влади. Узгоджується із традиційними науковими позиціями й поділ методів на переконання та примус, що взаємодоповнюються й посилюють ефективність управлінського впливу. Не викликає заперечень також наведена іншими дослідниками класифікація методів на загальні і спеціальні, прямі й опосередковані, контрольні й наглядові, що відбиває багатовимірність адміністративно-правових заходів. Істотне значення має висвітлення методів профілактики, виявлення та припинення правопорушень, а також їхнього подальшого процесуального оформлення. На підставі чинних наукових поглядів щодо адміністративно-правових методів ми робимо висновки, що адміністративно-правовий метод протидії митним правопорушенням являє собою сукупність прийомів, засобів і способів, за допомогою яких упорядковуються відносини щодо протидії митним правопорушенням і здійснюється ефективна реалізація завдань щодо протидії правопорушенням у митній сфері.

Водночас існує чимала кількість адміністративно-правових методів, зокрема методів протидії правопорушенням у митній сфері, тому ми вважаємо за доцільне класифікувати їх за кількома критеріями (табл. 1.2):

1. За спрямованістю впливу:

Таблиця 1.2 – Класифікація методів протидії митним правопорушенням

Критерій	Вид	Правове регулювання (перелік не є вичерпним)
За спрямованістю впливу	Безпосереднього (прямого) впливу	МК України
	Опосередкованого (непрямого) впливу	МК України. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації положень Митного кодексу України щодо надання авторизацій» від 27.09.2022 № 1092. Київська конвенція
За видом діяльності	Загальні методи	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227. Закон України «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 № 1710-VI
	Спеціальні методи	Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII. Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014
За характером	Метод переконання	Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII
	Метод примусу	МК України
За правовим статусом суб'єкта застосування	Методи, що застосовують митні органи	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа» від 30.05.2012 № 631
	Методи, що застосовують інші державні органи	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.10.2020 № 971
За часом дії	Тимчасові	МК України. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227
	Постійні	МК України. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 30.08.2022 № 2555-IX

Джерело: складено автором.

– метод безпосереднього (прямого) впливу органів державної влади на фізичних і юридичних осіб передбачає застосування адміністративних наказів, рішень чи інших актів, що виражають волю відповідного органу та спрямовані на коригування або припинення правопорушень, забезпечуючи в такий спосіб дотримання митного законодавства.

Так, наприклад, відповідно до МК України в разі виявлення невідповідності в документах під час митного оформлення товару митний орган ухвалює рішення про призупинення процедури до усунення порушень або надання додаткової інформації. Або в разі виявлення контрабанди ухвалюється рішення про конфіскацію товарів і транспортних засобів, що використовувалися для їхнього перевезення. Також митний орган видає припис про усунення виявлених порушень митного законодавства в установлені строки, наприклад, вимога переробити пакування товару відповідно до санітарних норм. Та може відмовити у пропуску товарів через митний кордон у разі виявлення заборонених до ввезення предметів або відсутності необхідних документів;

– метод опосередкованого (непрямого) впливу передбачає вплив на фізичних і юридичних осіб завдяки створенню умов, що стимулюють дотримання митного законодавства, за допомогою впливу на їхні інтереси, функції або надання можливостей для вибору варіантів поведінки (пільги, заохочення, інформаційні кампанії, програми навчання тощо). Як приклад до цього методу можна навести функціонування інституту авторизованого економічного оператора відповідно до МК України та Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації положень Митного кодексу України щодо надання авторизацій» від 27.09.2022 № 1092, який передбачає, що компанії, котрі відповідають установленим критеріям надійності та дотримуються митного законодавства, можуть отримати статус авторизованого економічного оператора та пільги, такі як спрощені митні процедури, менша кількість перевірок, прискорене оформлення товарів. Також сюди ж належать спрощення митних процедур, зокрема за допомогою впровадження

електронного декларування, що регламентовано МК України, Міжнародною конвенцією про спрощення й гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), Законом України «Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами» від 30.08.2022 № 2554-IX, Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа» від 30.05.2012 № 631, Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей у разі виходу з ладу автоматизованої системи митного оформлення або єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів» від 17.08.2020 № 508 тощо. Сюди ж ми відносимо інформаційно-просвітницьку діяльність, консультаційну підтримку, навчання, що здійснюється відповідно до МК України, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227, Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII, Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII, Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії Державної податкової служби України, її територіальних органів, Державної казначейської служби України, її територіальних органів, місцевих фінансових органів у процесі повернення (перерахування) платникам податків помилково та/або надміру сплачених сум грошових зобов'язань та пені» від 11.02.2019 № 60, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, їх представниками, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.10.2020 № 971 тощо.

2. За видом діяльності:

– загальні методи містять у собі універсальні підходи та заходи, які застосовуються незалежно від конкретних обставин або специфіки порушень, забезпечуючи базове регулювання та вплив у митній сфері. До цих методів ми відносимо нормативно-правове регулювання, нагляд, контроль, профілактичні заходи, розгляд справ про адміністративні правопорушення, взаємодія з іншими державними органами тощо. Ці заходи регламентовано МК України, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227, Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 № 3857-XII, Закону України «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 № 1710-VI, Закону України «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 30.08.2022 № 2555-IX тощо;

– спеціальні методи спрямовано на досягнення оптимальної ефективності державного регулювання відносин у сфері протидії митним правопорушенням за певних умов і гарантують результативність відповідного державного впливу. Тут ми можемо зауважити: про оперативно-розшукову діяльність (яку здійснює Національна поліція, БЕБ, СБУ, Державна прикордонна служба з метою протидії митним правопорушенням і, відповідно, до Конституції України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII тощо), аналіз та оцінювання ризиків, митний аудит, спеціалізовані митні операції, використання технічних засобів контролю, міжвідомчу та міжнародну співпрацю тощо, що здійснює здебільшого саме Державна митна служба України відповідно до МК України, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014, Закону України «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 № 1710-VI, Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» від 31.07.2015 № 684 тощо.

3. За характером:

– метод переконання стимулює належну поведінку учасників адміністративно-правових відносин унаслідок впливу на їхню свідомість і волю та передбачає використання інформаційно-роз'яснювальних, освітніх і виховних засобів із метою формування позитивного ставлення до дотримання митного законодавства, попередження правопорушень і підвищення правової культури, що передбачає проведення нарад, круглих столів, семінарів, тренінгів, інформування, роз'яснювальна робота, використання ЗМІ тощо відповідно до МК України, Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI, Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII тощо. Активне використання цього методу є одним з елементів відповідності до міжнародних стандартів і законодавства ЄС, що сприяє підвищенню правової культури, добровільному дотриманню митного законодавства та ефективній інтеграції України до світової митної спільноти;

– метод примусу полягає у примушенні суб'єктів митних правовідносин до певної поведінки внаслідок застосування силового впливу (усупереч волі тих, хто підлягає управлінню), обмежуючи в такий спосіб їхню свободу вибору, та використовується в ситуаціях порушення правових норм або їхнього невиконання (адміністративний арешт, накладення штрафів, конфіскація, затримання тощо) [104, с. 84].

4. За правовим статусом суб'єкта застосування:

– методи, що застосовують митні органи, відповідно до МК України, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження вичерпного переліку підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами» від 23.05.2012 № 467 тощо;

– методи, що застосовують інші державні органи, регламентуються насамперед МК України, а також Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII, Законом України «Про державний

кордон України» від 04.11.1991 № 1777-ХІІ та законами України, що регламентують діяльність відповідних органів, які беруть участь у протидії митній злочинності: «Про Державну прикордонну службу України», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію України» тощо.

5. За часом дії:

– тимчасові, що застосовуються на певний термін або в конкретних випадках (тимчасове затримання, тимчасовий арешт, тимчасове спрощення процедур тощо), згідно з МК України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження вичерпного переліку підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів та транспортних засобів комерційного призначення митними органами» від 23.05.2012 № 467, Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа» від 30.05.2012 № 631 тощо;

– постійні методи – заходи, що застосовуються безперервно в межах постійного контролю й нагляду з метою протидії митним правопорушенням (постійний митний контроль, перевірки, програми сертифікацій, консультаційні послуги тощо), регламентовані МК України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227, Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю» від 31.07.2015 № 684 тощо.

Значне різноманіття адміністративно-правових форм протидії правопорушенням у митній сфері спричиняє й не менше різноманіття адміністративно-правових методів цієї ж самої протидії. Саме вдале поєднання цих складових гарантує ефективність протидії правопорушенням у митній сфері. Водночас методи протидії правопорушенням у митній сфері не є чимось

постійним, вони весь час удосконалюються завдяки роботі державних органів, які своїм досвідом, знаннями та вміннями залучаються до діяльності державної митної справи з різних сфер діяльності.

Висновки до Розділу 1

Дослідивши генезис правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері, охарактеризувавши правопорушення в митній сфері в Україні, розкривши теоретичне підґрунтя реалізації протидії правопорушенням у митній сфері, можна дійти таких висновків:

1. Установлено, що правове регулювання є цілеспрямованим впливом на суспільні відносини з метою їхньої організації, упорядкування та врегулювання в інтересах суспільства за допомогою правових норм, актів правозастосування, угод та інших юридичних засобів, водночас вибір конкретних методів правового регулювання залежить від об'єкта, суб'єкта, середовища та меж правового впливу. Водночас правове регулювання є складним процесом, який містить у собі не лише ухвалення нормативних актів, але й забезпечення їхньої ефективної реалізації та виконання.

Визначено головні етапи генезису правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні:

1) період після здобуття незалежності (1991–2000 рр.): розроблення та ухвалення перших законів і нормативних актів, що регулюють митну систему України після отримання незалежності; ухвалення основних законів щодо митної справи та інших актів, що визначають загальні принципи митної діяльності;

2) період структурних та організаційних змін (2001–2014 рр.): реформи в організаційній структурі митниць із метою підвищення ефективності та

прозорості; зміни в законодавстві для впровадження процедур електронного мита та автоматизації митних процесів;

3) період адаптації до міжнародних стандартів (2014–2019 рр.): упровадження змін у законодавство для гармонізації з міжнародними стандартами, зокрема з урахуванням вимог Всесвітньої торгової організації (ВТО) та ЄС; зміни у структурі митниць і митних процедурах для полегшення та стимулювання міжнародної торгівлі;

4) період антикорупційних заходів (із 2014 року): упровадження антикорупційних заходів і механізмів для запобігання та протидії корупції в митницях;

5) період сучасних технологій (із 2012 року): упровадження та розвиток електронних сервісів для спрощення митних процедур і зменшення можливості корупційних дій; застосування сучасних технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних для підвищення ефективності контролю та виявлення правопорушень у митній сфері.

Оскільки основою правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері є МК України, під час дослідження генезису правового регулювання окрему увагу приділено реформуванню МК України, що відбувалося за три етапи: 1991–2004 рр., 2004–2012 рр., 2012 р. – до сьогодні.

2. З'ясовано, що митна політика визначає основні напрями діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин і організації митної системи з метою захисту національних інтересів, національної безпеки та економічного суверенітету. Внутрішня митна політика охоплює встановлення правил і процедур митного контролю, організацію роботи митних органів, визначення митних тарифів та інших питань, що забезпечують ефективне функціонування митної системи, зважаючи на внутрішні економічні та соціальні потреби держави. Зовнішня митна політика містить у собі формування та реалізацію митних правил у міжнародних відносинах, укладання митних угод з іншими країнами, а також участь у

міжнародних митних організаціях із метою забезпечення відкритого та справедливого міжнародного торговельного середовища, захист економічних інтересів держави на міжнародному рівні та сприяння економічному зростанню. Установлено, що митна політика відіграє головну роль у забезпеченні економічної стабільності та безпеки держави за допомогою регулювання зовнішньоекономічних відносин і контроль руху товарів через митний кордон. Наголошено, що термін «митна політика» не варто обмежувати лише нормативним визначенням, оскільки ця сфера постійно розвивається, зважаючи на сучасні трансформації, тому митну політику також можна розглядати в контексті інформаційного, підприємницького та міжнародного співробітництва.

Визначено, що правопорушення в митній сфері – це будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства, а також будь-які діяння, які суперечать митним законам і правилам. Виокремлено його ознаки: протиправність, винність діяння; посягання на відносини, що становлять митну справу (митну політику) України; караність; високий ступінь небезпечності; транснаціональний характер; динамічність (постійно змінюється).

3. Запропоновано метою адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері вважати зниження рівня порушень митних правил і створення умов для їхнього запобігання, що містить у собі досягнення бажаного результату, спрямованого на недопущення правопорушень, а також усунення умов, які можуть сприяти їхньому виникненню. Така мета передбачає комплексний підхід, де держава за допомогою уповноважених органів здійснює запобіжні, контрольні та профілактичні заходи, спрямовані на підтримання митного порядку та забезпечення стабільного функціонування митної системи України. Визначено, що мета полягає не лише в оперативному реагуванні на скоєні порушення, але й у систематичному усуненні передумов їхнього виникнення за допомогою реалізації юридичних, організаційних і профілактичних заходів для зміцнення митного правопорядку.

4. Завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері визначено як конкретні цілі та напрями діяльності, спрямовані на запобігання, виявлення, припинення та притягнення до відповідальності за порушення митного законодавства за допомогою застосування адміністративно-правових механізмів. Завдання передбачають реалізацію комплексу профілактичних, контролюючих, правоохоронних та організаційно-управлінських заходів, які забезпечують дотримання митних правил, захист економічних інтересів держави, підтримання митної безпеки, сприяння законній зовнішньоекономічній діяльності та гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами. Отже, завданнями адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері є систематичне усунення причин і умов, що сприяють правопорушенням, підвищення правосвідомості суб'єктів митних правовідносин, удосконалення митних процедур і контролю, розвиток міжнародного співробітництва та забезпечення прозорості й ефективності діяльності митних органів.

5. Запропоновано адміністративно-правовою формою протидії правопорушенням у митній сфері вважати саме форму вираження діяльності державних органів, що протидіють правопорушенням у митній сфері, яка застосовується для забезпечення додержання митних правил і законів. Виокремлено правові та неправові форми протидії митним правопорушенням. Відповідно до правових форм протидії митним правопорушенням віднесено: видання законів і підзаконних актів Верховною Радою України, Міністерством фінансів України, Держмитслужбою тощо; укладення угод про співпрацю як усередині країни, так і міжнародних угод; учинення юридично значущих дій, таких як митний контроль, оформлення адміністративних протоколів, розслідування митних правопорушень тощо, а до неправових форм протидії митним правопорушенням – проведення нарад, засідань, розроблення планів, проєктів і програм, надання рекомендацій, підвищення кваліфікації працівників, інформаційно-роз'яснювальна робота тощо.

6. З'ясовано, що адміністративно-правовий метод протидії правопорушенням у митній сфері являє собою сукупність прийомів, засобів і способів, за допомогою яких упорядковуються відносини щодо протидії митним правопорушенням і здійснюється ефективна реалізація завдань щодо протидії правопорушенням у митній сфері. Адміністративно-правові методи протидії правопорушенням у митній сфері класифіковано за кількома критеріями: за спрямованістю впливу (метод безпосереднього (прямого) впливу, метод опосередкованого (непрямого впливу); за видом діяльності (загальні, спеціальні); за характером (метод переконання, метод впливу); за правовим статусом суб'єкта застосування (методи, що застосовують митні органи, методи, що застосовують інші державні органи); за часом дії (тимчасові, постійні).

РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

2.1. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні: теоретико-правовий аспект

Державну політику спрямовано на регулювання основних аспектів суспільного життя, зокрема митну сферу. Митна сфера є критично важливою для держави загалом, вона впливає на суверенітет та економічний розвиток. Одну з головних позицій у реалізації митної політики посідають адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням, бо вони допомагають створювати дієву нормативну базу та механізми контролю за виконанням митних правил і процедур, сприяють виявленню потенційних правопорушень і їхньому попередженню, забезпечують правопорядок, підвищують ефективність митних операцій, забезпечують виявлення порушень тощо.

Адміністративно-правові заходи є соціально-спрямованою діяльністю, яку здійснюють державні органи, їхні посадові особи, громадські організації та органи місцевого самоврядування (а також їхні посадові особи). Основна мета цих заходів полягає в запобіганні адміністративним правопорушенням, виявленні причин і умов вчинення таких порушень, ліквідації чинників, що сприяли формуванню негативної установки особи, та забезпеченні прав і свобод громадян. Таку діяльність спрямовано на боротьбу з адміністративною деліктністю як соціальним явищем і на підтримку загальної громадської безпеки та правопорядку.

Попри зростання інтенсивності процесів оновлення та системних змін у законодавстві України у сфері митної справи, орієнтованому на вимоги міжнародно-правових стандартів, на сучасному етапі реформування цієї сфери важливо провести відповідні якісні дослідження. Особливу увагу варто

приділити уточненню та вирішенню питань, пов'язаних із конкретизацією сутності та змісту категорії «адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням». Незважаючи на багатогранність і достатню оригінальність цієї категорії, вона поки не отримала відповідного законодавчого впровадження та повного освітлення в наукових працях правознавців. Крім цього, дослідники дуже часто уникають дослідження змісту поняття «адміністративно-правові заходи» і відразу переходять до наукового аналізу правових проблем. Це часто призводить до нечіткого визначення предмета дослідження і, унаслідок цього, до неповного висвітлення або виходу за його межі.

Звертаючись до академічного тлумачного словника української мови, ми бачимо, що слово «захід» визначено як сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь [109].

У контексті адміністративного права термін «захід» використовують для опису способів оперативного реагування, організаційного заходу, що передбачає зовнішній вплив держави на свідомість і поведінку людей. Ці заходи можуть мати психологічний або фізичний характер і виражатися у введенні обмежень особистого, організаційного або майнового характеру, спрямовані на уникнення певних негативних наслідків [137, с. 108].

У своєму дослідженні «Поняття та класифікації адміністративно-правових заходів протидії корупції» Г. В. Грянка розглядає адміністративні заходи боротьби з корупцією як урегульовані нормами права взаємопов'язані дії компетентних органів держави та їхніх посадових осіб. Ці дії мають владно-розпорядчий характер і спрямовані на боротьбу з корупцією. Вона робить висновок, що всі адміністративно-правові заходи можна розділити на дві групи:

1) заходи адміністративного примусу, які містять у собі заходи адміністративного попередження, припинення та адміністративну відповідальність за корупційні дії та інші правопорушення, пов'язані з корупцією;

2) організаційно-правові заходи боротьби з корупцією [84].

За висновками О. В. Ткалі, адміністративно-правові заходи являють собою систему методів і прийомів, застосовуваних державою та її органами у сфері охорони важливих для суспільства відносин, благ та інтересів, з метою забезпечення правомірної поведінки. Зазначені заходи спрямовано на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення їхніх причин та умов, ліквідацію антигромадських установок, а також забезпечення прав і свобод громадян. Адміністративно-правові заходи містять у собі дії державних органів і їхніх посадових осіб, громадських організацій та органів місцевого самоврядування, і вони здійснюються відповідно до адміністративно-правових норм українського законодавства. Ці заходи можуть містити в собі різноманітні дії, спрямовані на психологічний або фізичний вплив, з метою спонукання суб'єктів виконувати встановлені правила та процедури, незалежно від їхньої волі чи бажання [235, с. 437].

Проте А. О. Виприцький та Л. О. Махова зазначають, що адміністративно-правові заходи визначають механізм реалізації прав і свобод громадян за допомогою застосування адміністративного правозастосування забезпечується їхня реалізація, водночас правоохоронні адміністративно-правові заходи використовуються для захисту прав і свобод громадян від різних загроз, таких як наслідки надзвичайних ситуацій, адміністративні правопорушення тощо [75, с. 3].

На підставі наданого визначення К. Ю. Галинської адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку ми можемо зробити висновок, що адміністративно-правовими заходами вона вважає законодавчо закріплену сукупність взаємопов'язаних заходів владного впливу компетентних органів держави організаційно-правового та спеціального характеру, які спрямовані на забезпечення захисту правопорядку, безпеки та прав і свобод держави, суспільства, людини та громадянина [78, с. 42].

У зарубіжній доктрині переважає думка про те, що адміністративні заходи в праві – це дії, що вживають адміністративні органи або державні

установи для впровадження та забезпечення виконання законів і нормативно-правових актів. Ці заходи спрямовано на підтримання порядку, забезпечення дотримання вимог законодавства, а також на захист суспільних інтересів і добробуту [43].

На основі аналізу вищезазначених визначень поняття «адміністративно-правові заходи» можна виділити такі ознаки, що їх характеризують:

- здійснюються відповідно до законодавства (підстави та порядок застосування чітко регламентовано нормативно-правовими актами);
- застосовує держава для охорони суспільних відносин (державні органи та посадові особи наділені повноваженнями щодо застосування);
- обов'язковий, примусовий характер (застосовує визначений суб'єкт до інших осіб, незалежно від їхньої волі, у визначеному законодавством випадку);
- мета: попередження та припинення правопорушень;
- особливий суб'єктний склад (широке коло органів і посадових осіб, що можуть застосовувати заходи до широкого кола осіб, водночас можуть застосовуватися не тільки до правопорушників, а й до інших громадян);
- системний характер (усі прийоми і способи є збалансованими між собою для досягнення мети).

На нашу думку, адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням – це сукупність прийомів і способів, що застосовують уповноважені державні органи і їхні посадові особи відповідно до законодавства, з метою попередження, припинення правопорушень, забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності у митній сфері з метою виконання завдань і протидії митним правопорушенням.

Розвиток правового регулювання адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері є важливим аспектом забезпечення ефективної роботи митниць і заборони незаконних дій у митній діяльності. Зазвичай це містить у собі вдосконалення законодавства, установлення ефективних механізмів правозастосування та вжиття заходів щодо відповідальності за порушення митних правил.

Хочемо звернути увагу, що науковці часто асоціюють поняття «адміністративно-правовий захід» із такими термінами, як «адміністративно-правовий вплив», «адміністративно-правовий примус», «адміністративно-правове забезпечення», «адміністративно-правове регулювання» тощо. Це може створювати проблеми, оскільки такий підхід може призвести до неповного розуміння предмета дослідження або виходу за його межі. Тому доцільно з'ясувати зміст цих понять для розуміння їхніх відмінностей (табл. 2.1).

Насамперед необхідно відмітити, що правовий вплив – це процес, що містить у собі дотичні до права функціональні системні утворення, до яких належать усі правові явища загалом (юридичні норми, правосвідомість, правозастосування, правотворчість, правопорядок, законність, правова культура).

За висновками О. В. Ткалі, адміністративно-правовий вплив є одним з аспектів реалізації права у відносинах, що мають адміністративно-правовий характер, і впливає на свідомість та поведінку суб'єктів адміністративного права за допомогою використання системи об'єктивних (правових) і суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних) елементів. На її погляд, саме ці складові утворюють механізм адміністративно-правового впливу та забезпечують його ефективність [235, с. 428].

Щодо адміністративно-правового регулювання, то його особливість не обмежується лише особливостями адміністративних норм, вона виявляється й у тому, що адміністративне право дозволяє докладно розкрити форми та методи діяльності органів державної влади. Так, наприклад, О. М. Гумін і Є. В. Пряхін розглядають адміністративно-правове регулювання в широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні це поняття тлумачиться як упорядкування суспільних відносин органами держави, їхнє закріплення юридично за допомогою правових норм, а також охорона, реалізація та розвиток цих відносин. У вузькому розумінні його визначення, на їхню думку, залежить від конкретних суспільних відносин, які розглядаються [85, с. 46].

Таблиця 2.1 – Порівняння категорій: «адміністративно-правовий захід», «адміністративно-правовий вплив», «адміністративно-правовий примус», «адміністративно-правове забезпечення», «адміністративно-правове регулювання»

Критерій	Адміністративно-правові заходи	Адміністративно-правовий вплив	Адміністративно-правове регулювання	Адміністративно-правове забезпечення	Адміністративно-правовий примус
Загальна сутність	Конкретні дії (заходи) для впливу на суб'єктів правовідносин, аби забезпечити виконання нормативно-правових приписів або запобігти їхньому порушенню	Процес впливу на свідомість і поведінку суб'єктів адміністративного права за допомогою системи правових і позаправових (психологічних, моральних тощо) інструментів	Широка система правового впорядкування відносин у сфері державного управління: установлення норм, закріплення процедур, забезпечення реалізації й охорони цих відносин	Комплекс адміністративно-правових інструментів, гарантій і механізмів, що застосовують органи влади з метою легітимного управлінського впливу та підтримання правопорядку	Система примусових дій (штрафи, санкції, обмеження прав тощо), які забезпечують дотримання адміністративно-правових норм і покликані негайно припиняти, обмежувати чи запобігати порушенням
Основне призначення	Забезпечити реальний вплив на поведінку суб'єктів, запобігати правопорушенням, створювати умови для дотримання законності	Формувати правомірну поведінку, впливати на правосвідомість, стимулювати виконання адміністративних норм	Установлювати та упорядковувати відносини між органами влади та суб'єктами, визначати обсяг і зміст їхніх прав і обов'язків, забезпечувати стабільність і розвиток правопорядку	Забезпечити реалізацію встановлених норм, механізмів і гарантій, сприяти збереженню і відновленню правопорядку, балансу інтересів держави й учасників правовідносин	Гарантування примусового виконання адміністративних приписів чи відновлення порушених правовідносин часто застосовується за умови невиконання інших заходів або коли ситуація вимагає термінового втручання
Спосіб реалізації	Залежить від конкретної мети: може бути адміністративна постановка завдання, проведення перевірки, винесення припису, накладення штрафу тощо	Поєднує юридичні та психологічні чинники: правові норми, ідеологічні, моральні впливи, формування правосвідомості	Набуває вигляду законодавчих і підзаконних актів, інструкцій, процедур, а також управлінської діяльності органів влади	Реалізується за допомогою застосування правових норм, контрольних функцій, видачі дозволів, ліцензій, здійснення нагляду, а також гарантій захисту прав учасників відносин	Відбувається внаслідок примусових дій (у межах закону): стягнення (штраф, вилучення), адміністративне затримання, примусовий огляд тощо
Приклади	- адміністративні перевірки; - заходи профілактичного характеру (інструктажі, рекомендації); - примусові заходи (штраф, конфіскація); - заходи організаційного впливу (приписи, заборони)	- популяризація дотримання норм (роз'яснювальна робота); - механізми впливу на поведінку чиновників чи громадян за допомогою правових / психологічних інструментів	- митні процедури й норми; - правила санітарно-епідеміологічного нагляду; - нормативні акти про порядок надання адмінпослуг	- діяльність уповноважених органів (Держмитслужби, поліції) з метою охорони правопорядку; - установлення гарантій для належного виконання управлінських рішень (зокрема технічні засоби, електронні реєстри)	- адмінштрафи, адміністративний арешт; - застосування сили або технічних засобів примусу (за необхідності); - конфіскація, вилучення речей; - тимчасова заборона діяльності

Джерело: складено автором на підставі досліджень О. В. Ткалі [203], О. М. Гуміна, Є. В. Пряхіна [77], Н. О. Рибалки, С. М. Балабан [182].

Цікавим є підхід Н. О. Рибалки та С. М. Балабан, за яким адміністративно-правове регулювання характеризується не лише механізмом впливу адміністративного права на поведінку, а й виявляється у правовій поведінці, що втілює юридичні норми, водночас ця поведінка сприймається та відображається в соціально значущій діяльності її адресатів [208, с. 154].

Адміністративно-правове регулювання відрізняється від адміністративно-правових заходів тим, що воно містить у собі ширший спектр інструментів і механізмів регулювання, а також ураховує управлінський вплив на учасників правовідносин. За допомогою адміністративно-правового регулювання держава впорядковує суспільні відносини, закріплює їх юридично, забезпечує охорону та розвиток цих відносин. Водночас адміністративно-правові заходи містять у собі, крім примусових заходів, також організаційно-правові заходи, спрямовані на попередження правопорушень і забезпечення ефективності виконання нормативно-правових вимог. Такі заходи охоплюють ширший спектр дій, таких як організація комплексної діяльності, формулювання стратегічних і тактичних завдань, створення умов для правомірного функціонування державного апарату.

Водночас адміністративно-правове забезпечення являє собою комплекс адміністративно-правових інструментів, гарантій і механізмів регулювання, які використовують уповноважені органи державної влади для легітимного управлінського впливу на поведінку учасників правовідносин із метою забезпечення правопорядку та збалансованого врахування інтересів держави і приватних суб'єктів у правовідносинах.

Здебільшого виникає ототожнення понять «адміністративно-правовий захід» і «адміністративно-правовий примус». Однак ми підтримуємо позицію, що адміністративно-правовий примус та адміністративно-правові заходи співвідносяться між собою як частина та ціле. Адміністративно-правовий примус містить у собі заходи, спрямовані на примусовий вплив на особу з метою забезпечення виконання встановлених нормативно-правових вимог, що можуть містити штрафи, адміністративні санкції, обмеження прав та ін.

Адміністративно-правові заходи, з іншого боку, охоплюють ширший спектр заходів, які не лише передбачають примусові заходи, але й містять у собі організаційно-правові заходи як організацію комплексної діяльності для виявлення та усунення причин та умов правопорушень, формулювання стратегічних, тактичних і методологічних завдань означеної діяльності, а також створення умов для правомірного функціонування державного апарату. Організаційно-правові заходи спрямовано на попередження правопорушень і забезпечення ефективності виконання нормативно-правових вимог [235, с. 240].

Узагальнюючи, ми можемо визначити, що:

- адміністративно-правовий вплив – це комплексний процес, що містить у собі всі аспекти системи адміністративного права;
- адміністративно-правове регулювання – це система адміністративно-правових засобів, гарантій і механізмів, які регулюють взаємодію суб'єктів правовідносин;
- адміністративно-правове забезпечення – це комплекс адміністративно-правових інструментів, гарантій і механізмів регулювання, використовуваних уповноваженими органами державної влади для легітимного управлінського впливу на поведінку учасників правовідносин із метою забезпечення правопорядку та збалансованого врахування інтересів держави та приватних суб'єктів у правовідносинах;
- адміністративно-правові заходи – це конкретні заходи, спрямовані на вплив на поведінку суб'єктів правовідносин із метою забезпечення виконання нормативно-правових вимог.

А отже, різниця між адміністративно-правовими заходами, адміністративно-правовим впливом, адміністративно-правовим регулюванням та адміністративно-правовим забезпеченням полягає в їхньому призначенні, засобах впливу та способах реалізації (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Спільна та відмінні риси адміністративно-правового заходу, адміністративно-правового впливу, адміністративно-правового примусу, адміністративно-правового забезпечення, адміністративно-правового регулювання

Риси	Адміністративно-правові заходи	Адміністративно-правовий вплив	Адміністративно-правове регулювання	Адміністративно-правове забезпечення	Адміністративно-правовий примус
Спільні	<ul style="list-style-type: none"> - усі є елементами адміністративного права й пов'язані з реалізацією державної політики у сфері публічного управління; - спрямовані на забезпечення законності, правопорядку й дотримання встановлених норм і правил; - орієнтовані на захист публічного інтересу (з боку держави чи уповноважених органів); - передбачають вплив на суб'єктів правовідносин із метою їхнього підпорядкування правовим приписам; - спираються на юридичні норми й офіційні механізми реалізації права; - можуть містити (у різному обсязі) організаційні та примусові елементи (залежно від характеру та мети) 				
Відмінні	<p>Це конкретні дії, ужиті для досягнення результату (попередження чи припинення правопорушення, організація діяльності, тощо), причому сюди входять і примусові, і організаційно-профілактичні інструменти</p>	<p>Наголошує на процесі (психологічному, правовому, моральному) впливу й формуванні правосвідомості</p>	<p>Охоплює нормотворчість, правозастосування, контроль, упорядкування суспільних відносин (найширше поняття серед розглянутих)</p>	<p>Робить акцент на наявності гарантій і механізмів, що дають змогу органам влади реалізовувати управлінські функції, утримувати баланс інтересів</p>	<p>Складається виключно із примусових дій, що обмежують права або свободи, і застосовується в крайніх випадках чи за необхідності негайного припинення порушення</p>

Джерело: складено автором.

Щодо класифікації адміністративно-правових заходів, то дотичним до розглянутого питання є дослідження О. В. Тильчик, котра, вивчаючи адміністративну діяльність щодо протидії тіньовій економіці, виділяє такі адміністративно-правові заходи: адміністративний примус і адміністративна відповідальність (спрямовані на забезпечення законності); контроль, розгляд звернень тощо (спрямовані на підтримання належного порядку реалізації відносин) [233, с. 21].

А згідно з теорією адміністративного права К. Ю. Галинська адміністративно-правові заходи класифікує як три види:

- адміністративні стягнення: штраф, конфіскація майна, виправні роботи та інші заходи;
- заходи припинення: особисте затримання, позбавлення спеціальних прав тощо;
- адміністративно-попереджувальні заходи: огляд, перевірка документів, вимога припинення певних дій тощо.

Кожен із цих заходів має своє призначення, специфіку та характеристики, що впливають із державно-владного характеру управлінських функцій і є обов'язковими для виконання [78, с. 40].

Згідно із приписами МК України державна митна справа охоплює широкий спектр заходів:

1. Процедурні дії, пов'язані з переміщенням через митний кордон і здійсненням митного контролю.
2. Правовстановлювальні заходи, які містять у собі митне оформлення, видачу дозволів і сертифікатів.
3. Фінансові дії, пов'язані зі справлянням митних платежів.
4. Економічні заходи, що стосуються встановлення митної вартості та застосування заходів регулювання.
5. Організаційні заходи, які охоплюють діяльність митних органів як уповноважених суб'єктів у митній сфері.

6. Правоохоронні та правозахисні заходи, спрямовані на боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил [166, с. 147].

Згідно з дослідженнями Ю. Битяка, В. Зуя та інших науковців система заходів, спрямованих на психічний або фізичний вплив на свідомість і поведінку осіб, має на меті забезпечення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону та забезпечення правопорядку й законності. Таке розуміння поняття підтверджує розподіл адміністративно-примусових заходів на заходи фізичного та психічного (психологічного) впливу [84].

Ми вважаємо за доцільне адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням поділити: на заходи адміністративно-правового примусу та заходи організаційно-правового характеру. Розглянемо більш детально вказані заходи.

У правовому полі відсутнє визначення поняття «адміністративно-правовий примус», а в науковому полі їх безліч, науковці не мають єдиного підходу до його розуміння. Тому звернемо увагу на найпоширеніші визначення.

Так, наприклад, С. В. Ківалов визначає адміністративний примус як форму державного примусу, яку використовують компетентні державні органи або посадові особи з метою запобігання та припинення адміністративних порушень, а також для забезпечення притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності [48, с. 221].

Зі свого боку, І. В. Мельник вважає, що адміністративний примус – це застосування органами державного управління (а також судами, суддями), а в разі делегування відповідних державно-владних повноважень – громадськими організаціями встановлених законом заходів, що полягають у спонуканні до виконання громадянами, посадовими особами юридичних обов'язків із метою припинення протиправних дій, притягнення до відповідальності за адміністративні проступки або заради забезпечення громадської безпеки [141, с. 9].

Натомість Т. О. Коломоець стверджує, що адміністративно-правовий примус є одним із основних методів державного управління, що полягає в застосуванні уповноваженими органами виконавчої влади, контрольно-наглядовими органами (а в деяких випадках, чітко визначених законодавством, – і громадськими об'єднаннями) у передбачених нормах права випадках комплексу примусових заходів, які охоплюють психічний і фізичний вплив на поведінку і свідомість осіб. Заходи адміністративно-правового примусу спрямовано на забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, запобігання та припинення правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності, а також на запобігання наслідкам надзвичайних подій і їхньої локалізації [126, с. 134].

Дослідивши сучасні підходи до розуміння сутності категорії «адміністративний примус», М. М. Швайка наголошує на тому, що адміністративний примус характеризується конкретними ознаками, які відрізняють його від інших форм державного примусу: насамперед цей вид примусу використовується для забезпечення функціонування державного управління; його застосування не обов'язково пов'язане зі скоєнням адміністративних правопорушень, що порушують суспільні відносини у сфері, наприклад, пасажирських перевезень; заходи примусу та їхній порядок застосування встановлюються не лише законодавством, але й нормативними актами органів виконавчої влади; адміністративний примус може застосовуватися тільки уповноваженими державними чи посадовими особами, чітко визначеними нормативно-правовими актами України; процедура застосування адміністративного примусу відрізняється значним рівнем оперативності, що підвищує ефективність їхнього використання [246, с. 144].

Більшість науковців у юридичній літературі традиційно поділяють заходи адміністративного примусу на три основні групи:

1. Адміністративно-попереджувальні заходи, спрямовані на попередження виникнення або подальшого розвитку правопорушень: перевірка

документів, огляд, складання протоколів, внесення подання про усунення причин правопорушень та ін.

2. Заходи адміністративного припинення, спрямовані на припинення правопорушень та усунення їхніх наслідків: адміністративне затримання, вилучення речей і документів, примусове лікування, усунення від керування тощо.

3. Адміністративні стягнення, що спрямовані на притягнення винних осіб до відповідальності за вчинені правопорушення: попередження, накладення штрафів, позбавлення спеціальних прав, адміністративний арешт тощо.

Важливо відзначити, що окремі заходи можуть мати чітко визначену мету застосування або багатоцільове призначення, тобто вони можуть бути спрямовані як на запобігання правопорушень, так і на їхнє припинення та усунення наслідків [235, с. 243].

Так, наприклад, В. А. Бортник у своєму навчальному посібнику з Адміністративного права України поділяє заходи адміністративного примусу на заходи адміністративного запобігання, заходи припинення правопорушень і притягнення до адміністративної відповідальності. На його переконання, до заходів адміністративного запобігання належать вимога припинення окремих дій, перевірка документів, огляд речей і особистий огляд, закриття ділянок державного кордону, облік і офіційне застереження осіб, ревізування, до заходів припинення правопорушення – заходи загального призначення (адміністративне затримання, особистий огляд і огляд речей, вилучення речей і документів тощо) та заходи спеціального призначення (заходи фізичного впливу, спеціальна засоби, використання вогнепальної зброї) [51, с. 57–58].

Проаналізувавши наявні наукові позиції, можна зробити висновок, що заходами адміністративного примусу необхідно вважати сукупність способів і прийомів, що застосовують уповноважені органи, відповідно до законодавства з метою попередження, припинення правопорушень і притягнення особи, що вчинила правопорушення, до відповідальності.

Звертаючись до аналогічних праць науковців, можна з'ясувати, що організаційно-правові заходи – це комплекс спрямованих на різні категорії осіб заходів, які мають організаційний і правовий характер, що спрямовані на протидію певним правопорушенням за допомогою виявлення та усунення їхніх причин та умов. Водночас організаційно-правові заходи містять у собі розроблення стратегічних, тактичних і методологічних завдань для розв'язання вказаних проблем і створення умов для правомірного функціонування державного апарату. Такий підхід дозволяє систематизувати та координувати дії органів влади для ефективного вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням законності та порядку [53].

Зокрема С. С. Рогульський основним організаційно-правовим заходом визначає створення дієвої системи органів, а всі інші організаційно-правові заходи він поділяє на дві групи:

1. Заходи організаційного характеру, які спрямовано на вплив на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також на осіб, які прирівнюються до них. Це можуть бути заходи, спрямовані на удосконалення роботи апарату державного управління, ротацію кадрів, усунення дискримінації під час приймання на державну службу, підвищення оплати праці працівникам органів державного управління та ін.

2. Заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб, яких уживають із метою впливу на їхню поведінку. Це може містити в собі проведення роз'яснювальної роботи серед громадян із метою підвищення їхньої правової свідомості, заохочення громадян, які повідомляють про вчинення правопорушення та інші заходи [214, с. 13].

У процесі свого дослідження Л. Л. Палій дійшов висновку, що внутрішньоорганізаційну адміністративну діяльність щодо забезпечення митної безпеки можна визначати в широкому та вузькому значеннях – як таку, що стосується реалізації державної митної політики (її широке значення) та такої, що обмежена внутрішньою організаційною діяльністю суб'єктів, уповноважених здійснювати боротьбу з контрабандою та порушеннями митних

правил. До внутрішньоорганізаційного виду адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки треба віднести діяльність, яка пов'язана з реалізацією таких функцій: організаційна (формування організаційної структури органів, що забезпечують митну безпеку, здійснення діловодства); інформаційне забезпечення; матеріально-технічне забезпечення; кадрове забезпечення [167, с. 76].

Отже, після, з'ясувавши зміст таких понять, як «адміністративно-правові заходи», «заходи адміністративного примусу» та «організаційно-правові заходи», проаналізувавши нормативно-правові акти у визначеній сфері, ми пропонуємо класифікувати адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням так (рис. 2.1).

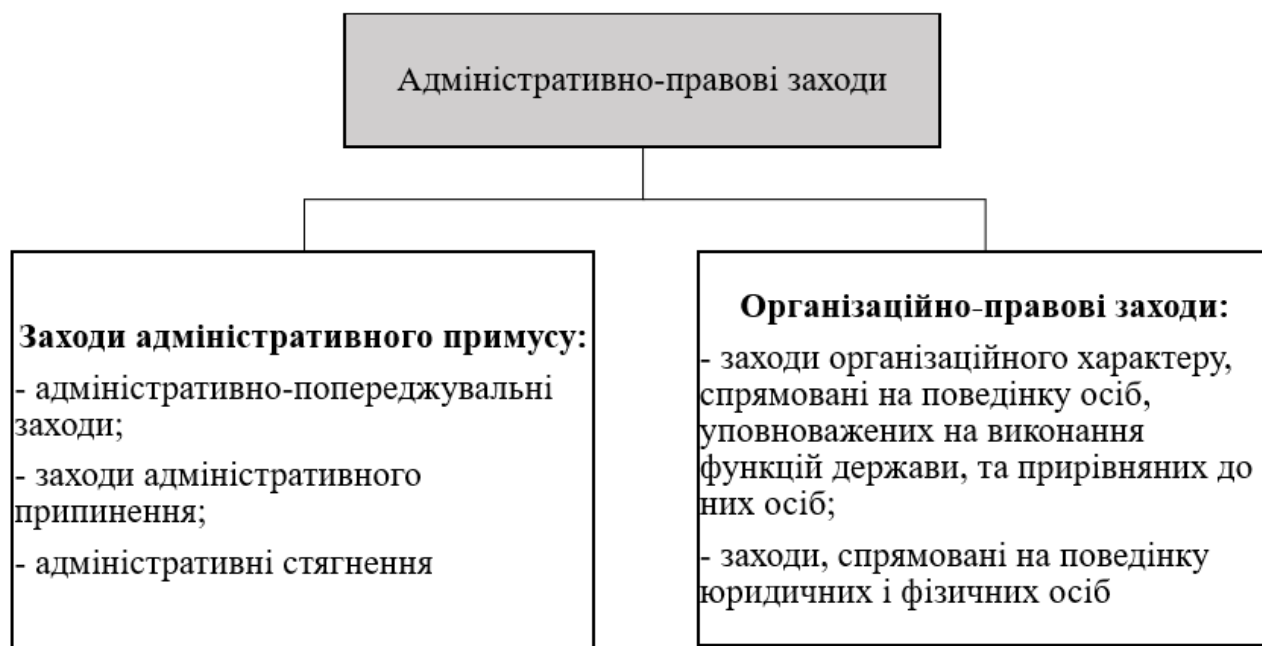

Рисунок 2.1 – Класифікація адміністративно-правових заходів

Джерело: складено автором.

Заходи адміністративного примусу, зі свого боку, містять у собі: адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення, адміністративні стягнення, тоді як організаційно-правові заходи – заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб,

уповноважених на виконання функцій держави, і прирівняних до них осіб; заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб.

Загалом центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, державну політику у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи є Державна митна служба України. Проаналізувавши План роботи Держмитслужби України на 2024 рік, який складається з розділів, присвячених такому: інтеграції в митну спільноту ЄС, удосконаленню інституційної спроможності Держмитслужби, створенню нових ІТ-рішень та ІТ-інфраструктури, удосконаленню робочих процесів, спрямованих на створення сприятливих умов для зовнішньої торгівлі, національного товаровиробника; налагодженню й розвитку обміну попередньою митною інформацією з митними адміністраціями іноземних держав, розвитку митної інфраструктури, іншим заходам, необхідним для виконання покладених завдань, організаційно-розпорядчій роботі [171], можна зробити висновок, що в цих підрозділах передбачено низку адміністративно-правових заходів, і хоча переважають організаційно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері, втім завдяки ним зазнають змін і заходи адміністративного примусу (які є більш застосовуваними на місцях – митницях).

Наприклад, передбачено такий організаційно-правовий захід, як підготовка проєкту наказу Держмитслужби України «Про внесення змін до наказу Держмитслужби «Про затвердження Порядку забезпечення реалізації й моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 09.12.2021 № 999, який у разі реалізації та внесення змін до Наказу потягне за собою зміни в заходах адміністративного примусу. Аналогічною є ситуація з такими організаційно-правовими заходами, як наприклад, унесення змін до наказу Мінфіну «Про затвердження Порядку надання та анулювання митницею статусу уповноваженого (схваленого) експортера» від 07.10.2014 № 1013, забезпечення переходу на застосування митними органами та суб'єктами ЗЕД NCTS Фаза 5 і впровадження

програмного продукту для її міжнародного застосування, реалізація заходів, спрямованих на впровадження та експлуатацію технічних засобів для здійснення митного контролю вантажних транспортних засобів, розвиток ІТ і забезпечення технічними засобами митного контролю, пільгове оподаткування під час імпорту, розбудова правоохоронної функції митних органів, мінімізація впливу людського чинника за допомогою розвитку автоматизованої системи управління ризиками, подальшої автоматизації митних формальностей, запровадження спільного контролю в пунктах пропуску на державному кордоні, удосконалення механізмів контролю тощо.

Тобто серед усіх зазначених організаційно-правових заходів щодо протидії митним правопорушенням є ті, які спричиняють зміни для заходів адміністративного примусу, а також ті, які загалом змінюють митну систему. До останніх можемо, наприклад, віднести: проведення навчання, надання методичної та консультаційної допомоги посадовим особам Держмитслужби з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства, підтримка та співпраця з бізнесом, розвиток міжнародного митного співробітництва, інституційний розвиток митних органів, удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, відомчої безпеки та контролю, забезпечення ефективного й цільового використання бюджетних коштів, удосконалення механізму обміну інформацією тощо.

Загалом упродовж останніх років більшість заходів у плані роботи Держмитслужби України пов'язано з реформування митної системи загалом і наближення її до європейських стандартів. Проте повномасштабне вторгнення внесло додаткові корективи, додалися такі заходи: підвищення ефективності контролю за переміщенням через митний кордон України гуманітарної допомоги та за використанням гуманітарної допомоги за цільовим призначенням, відновлення обліку та звітності щодо використання окремих видів гуманітарної допомоги (транспортні засоби, сільгосптехніка, нафтопродукти тощо), співробітництво з Республікою Польща під час здійснення контролю осіб, транспортних засобів і товарів у спільних пунктах

пропуску, аналіз облікових даних суб'єктів, щодо яких введено спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи з метою встановлення пов'язаних підприємств, які можуть бути задіяні у схемах незаконного переміщення товарів, спільно з Департаментом аудиту Міністерства оборони України проведено спільні заходи щодо виявлення фактів неотримання військовими частинами (кінцевими користувачами) товарів, що ввезено на митну територію України як гуманітарну допомогу за гарантійними листами, співпраця із правоохоронними органами для вжиття заходів щодо виявлення та стягнення в дохід держави активів резидентів Росії та Білорусі тощо [113].

Отже, заходи адміністративного примусу мають більш практичний характер і застосовуються за наявності певних умов, а організаційно-правові заходи більш поширені для забезпечення ефективного функціонування митних органів. Так, не всі вони стосуються саме протидії митним правопорушенням, але від функціонування Держмитслужби України та її територіальних органів загалом залежить стан митної політики в Україні і стан митної злочинності зокрема. Також треба зауважити, що на реалізацію митної політики та протидію митним правопорушенням спрямовано діяльність не лише митних органів, а й багатьох інших органів апарату держави.

2.2. Особливості застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Ефективне функціонування митної системи України не можливе без належного застосування адміністративно-правових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення правопорушень у митній сфері. Водночас практичне застосування таких заходів вимагає врахування особливостей митної діяльності, специфіки правозастосування та динаміки розвитку митного законодавства України. Тому дослідження адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері є важливим не

лише в теоретичному, але й у практичному аспекті, оскільки ефективність їхнього застосування безпосередньо впливає на якість митного контролю та рівень дотримання митного законодавства. Питання протидії правопорушенням у митній сфері набувають особливого значення в умовах реформування митної системи України та її адаптації до європейських стандартів.

Попередньо ми з'ясували, що таке адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері та яка їхня класифікація, проте їхня практична реалізація нерозривно пов'язана з реальними умовами функціонування митної системи України. Тому вважаємо за необхідне звернути увагу на особливості реалізації адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері, бо навіть досконалі в теоретичному вимірі правові норми можуть виявитися недостатньо ефективними на практиці внаслідок неузгодженості із практичними потребами митних органів, їхнє недостатнє кадрове, технічне забезпечення тощо. Крім цього, у контексті євроінтеграційного курсу України актуальним є питання гармонізації національних механізмів протидії з відповідними міжнародними стандартами, що вимагає чіткого розуміння чинних процедур і потенційних напрямів їхнього вдосконалення.

Загалом відповідно до МК України форми та обсяги митного контролю обирають посадові особи митних органів на підставі результатів застосування системи управління ризиками та/або автоматизованою системою управління ризиками [146].

У наукових публікаціях, які стосуються застосування ризик-менеджменту в Державній митній службі України, нерідко трапляється твердження про те, що вітчизняна система управління митними ризиками функціонує із 2005 року. Так, О. А. Фрадинський наголошує, що у спеціалізованих сферах, зокрема в митній справі, ризики зазвичай оцінюються крізь призму можливих порушень законодавства. Для митних органів – це насамперед імовірність ухилення від сплати митних платежів (фіскальний ризик) і вчинення контрабанди або інших митних правопорушень (правоохоронний ризик). Водночас активне

впровадження системи управління митними ризиками в процесі митного оформлення та контролю підвищує результативність роботи митної служби, що дозволяє зосередити увагу посадових осіб Держмитслужби на операціях із високим рівнем ризику, що, зі свого боку, покращує використання різних видів ресурсів. Крім цього, такий підхід створює передумови для швидшого пропуску через митний кордон товарів і транспортних засобів із невисоким ступенем ризику [238, с. 100].

Зі свого боку, Ю. В. Бугель і Г. З. Чекаловська зазначають про те, що досвід аналізу ризиків у митній сфері свідчить, що цей процес є безперервним ланцюгом збирання, узагальнення та аналітичного опрацювання інформації, покликаним прогнозувати, виявляти, запобігати і припиняти порушення митного законодавства, одночасно забезпечуючи ухвалення ефективних управлінських рішень. А головною метою управління митними ризиками вони визначають захист державної безпеки та забезпечення стабільності зовнішньоекономічної торгівлі, а також ужиття заходів для прогнозування, виявлення й запобігання порушенням митного законодавства. Виявлені в процесі митного контролю ризики аналізують митні органи з метою визначення умов їхнього виникнення та оцінювання ймовірних наслідків у разі недотримання законодавства України [70, с. 110].

Порядок здійснення аналізу та оцінювання ризиків, розроблення й реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю було затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015. Указаний підзаконний акт є складовою нормативної основи впровадження ефективної системи управління митними ризиками в Україні, що відіграє критичну роль у виборі відповідних адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері. Використовуючи ризик-менеджмент як інструмент для виявлення високоризикованих операцій, митні органи мають змогу ухвалювати своєчасні управлінські рішення, спрямовані на попередження порушень митного законодавства, у такий спосіб підвищуючи ефективність контролю та забезпечуючи законність. У практичній площині це означає, що

аналіз та оцінювання ризиків дають змогу митним органам орієнтуватися, коли доцільніше застосовувати певні заходи, а коли обмежитися профілактичними заходами або оперативно реагувати на конкретні сигнали. Скажімо, виявлення ризику ухилення від сплати платежів зумовлює посилення перевірок і контрольних операцій саме за відповідними товарами чи маршрутами перевезення, тоді як відсутність чітких індикаторів ризику може спростити процедури митного оформлення. Отже, система управління ризиками виконує роль своєрідного фільтра, крізь який митні органи обирають адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням: від більш жорстких (у разі виявлення серйозних загроз) до мінімальних, що дають змогу оптимізувати ресурсні витрати й підвищити результативність митних перевірок.

Зважаючи на попередньо запропоновану нами класифікацію адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері на заходи адміністративного примусу та організаційно-правові заходи, вважаємо за необхідне детальніше розкрити зміст цієї класифікації. Зокрема серед заходів адміністративного примусу, на нашу думку, необхідно виокремлювати:

Заходи адміністративного примусу:

1) адміністративно-попереджувальні заходи: перевірка документів (ст. 43, 337 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), особистий огляд і огляд речей (ст. 339, 340 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), поверхнева перевірка, тимчасове обмеження доступу громадян на окремі ділянки місцевості (блокування районів місцевості, окремих споруд та об'єктів) (ст. 11 Закону України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-XI), обстеження (огляд) вантажів, багажу, транспортних засобів, зброї і боєприпасів, різних об'єктів із приводу відповідності їх різним вимогам (ст. 338 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), припинення або тимчасова заборона перевезення (переміщення) підконтрольних вантажів через державний кордон, запобігання та протидія контрабанді (п. 6 Положення про Державну митну службу України від 06.03.2019 № 227) тощо. Також відповідно до МК України для запобігання контрабанді застосовують такі заходи, як контрольовані поставки наркотичних

засобів, психотропних речовин і прекурсорів, переміщення товарів під негласним контролем [146];

2) заходи адміністративного припинення: вимога припинити протиправну поведінку (ст. 19, 20 Закону України «Про державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV), адміністративне затримання, не пов'язане зі здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення, зупинення транспортних засобів (ст. 19, 20 Закону України «Про державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV), тимчасове затримання транспортних засобів (ст. 507 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), доставляння порушника в поліцію, громадський пункт охорони правопорядку, приміщення виконавчого комітету селищної, сільської ради, службове приміщення воєнізованої охорони (ст. 259 КУпАП від 07.12.1984 № 8073-X), адміністративне затримання (ст. 507 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), особистий огляд і огляд речей (ст. 340 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), вилучення речей і документів (ст. 511 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України (ст. 2 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV), призупинення митного оформлення, знищення, зміна маркування на товарах, що підозрюються в порушенні прав інтелектуальної власності (ст. 399, 400 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI) тощо;

3) адміністративні стягнення: попередження, штраф, конфіскація товарів, транспортних засобів комерційного призначення – безпосередніх предметів порушення митних правил, товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю (крім транспортних засобів комерційного призначення, які використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України за визначеними маршрутами та рейсами, що здійснюються відповідно до розкладу руху на підставі міжнародних договорів, укладених

відповідно до закону), а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України поза місцем розташування митного органу [146].

Організаційно-правові заходи:

1) заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та прирівняних до них осіб: фінансування, матеріально-технічне забезпечення, розвиток інфраструктури митних органів (Глава 76 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), відносини митних органів з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами підприємницької діяльності (Глава 77 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), міжнародне співробітництво з питань митної справи (Глава 78 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), правовий і соціальний захист працівників митних органів (Глава 83 МК України від 13.03.2012 № 4495-VI), взаємодія та здійснення обміну інформацією з державними органами, митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством (п. 4 Положення про Державну митну службу України від 06.03.2019 № 227);

2) заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб: проведення відповідно до законодавства документальних перевірок дотримання вимог законодавства з питань державної митної справи, зокрема своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати в повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки, організація провадження наукової, науково-технічної, інвестиційної, інформаційної, видавничої діяльності, заснування навчальних закладів, науково-дослідних установ, засобів масової інформації з питань, що належать до компетенції Держмитслужби; організація роз'яснювальної роботи щодо застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Держмитслужби; надання консультацій із питань практичного застосування окремих норм законодавства з питань державної митної справи відповідно до МК України; співпраця з інститутами громадянського суспільства, забезпечення проведення консультацій із

громадськістю, зокрема за допомогою громадської ради, з питань державної митної справи; здійснення прийому громадян, розгляд звернень (запитів) громадян, народних депутатів України, платників податків, органів державної влади, правоохоронних органів, органів судової влади та інших суб'єктів права на звернення з питань, пов'язаних із діяльністю Держмитслужби, і запитів щодо отримання публічної інформації; організація та здійснення кінологічного забезпечення діяльності територіальних органів Держмитслужби; організація в установленому законодавством порядку проведення митних експертиз і дослідження та провадження експертної діяльності в Держмитслужбі та її територіальних органах (п. 4 Положення про Державну митну службу України від 06.03.2019 № 227) [199], інформування відповідних державних органів і громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та в контрольованих прикордонних районах (ст. 19 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV) тощо.

Одним із первинних адміністративно-попереджувальних заходів протидії правопорушенням у митній сфері України є огляд. Здійснивши аналіз проведення митного контролю у формі огляду та переогляду з початку здобуття незалежності нашою країною й до сьогодні, зважаючи на Європейський напрям розвитку нашої держави, М. О. Беспалов і Г. М. Гриценко роблять висновок, що митний огляд і переогляд відіграють головну роль у забезпеченні митного контролю та правовому регулюванні процесу переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України [65, с. 133].

Судова практика містить чимало рішень, коли саме внаслідок огляду було виявлення порушення митних правил. Зокрема відповідно до Постанови Солом'янського районного суду м. Києва від 30.08.2024 у провадженні № 3/760/4856/24 по справі № 760/13660/24 було розглянуто матеріали щодо притягнення ОСОБИ_1 до відповідальності за ст. 473 МК України. Відповідно до протоколу № 0359/10000/24 про порушення митних правил від 02.05.2024,

01.02.2024 в зоні митного контролю митного поста «УкрПошта» Київської митниці під час проведення митного огляду міжнародного поштового відправлення № RB490437265UA, що пересилалося з України громадянкою ОСОБА_2 до США на адресу отримувача ОСОБА_3, виявлено тютюнові вироби в кількості 50 пачок. Міжнародне поштове відправлення № RB490437265UA громадянка ОСОБА_1 задекларувала в митній декларації як «речі» вагою 1,28 кг із заявленою вартістю 400 грн, про що 01.02.2024 митним органом складено Акт про проведення огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів, ручної поклажі та багажу. Тобто в діях відправниці міжнародного поштового відправлення № RB490437265UA громадянки ОСОБА_1 убачаються ознаки порушення митних правил, відповідальність за які передбачено ст. 473 МК України, а саме пересилання в міжнародних відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання [186]. Очевидно, що особливістю огляду є те, що він може бути заходом адміністративного попередження й заходом адміністративного припинення. Зокрема в разі виявлення товарів, переміщення яких через митний кордон заборонено чи обмежено, огляд є заходом адміністративного припинення. Водночас митні органи проводять огляд також на підставі опрацювання офіційної інформації, отриманої від правоохоронних органів. Зокрема впродовж 2024 року митницями було проведено 120 таких митних оглядів (переоглядів) товарів, транспортних засобів комерційного призначення і складено 30 протоколів про порушення митних правил, передбачених ст. 471 (6 фактів), ст. 483 (23 факти) і ст. 485 (1 факт) МК України, а в 9 випадках виявлено ознаки кримінальних правопорушень [116]. Проте, зважаючи на зміст Аналітичного звіту Держмитслужби України, що однією з основних проблем функціонування митниці є втручання правоохоронних органів у процедуру митного огляду. Працівникам правоохоронних органів, зокрема СБУ та Національній поліції, надано право ініціювати широкий спектр дій із доступом до товарів декларантів, перевантаження, розпакування тощо. Водночас у МК України визначено, що втручання працівників правоохоронних органів у процедуру

митного огляду прямо заборонене. Проведення митного огляду товарів, зокрема на основі інформації від правоохоронних органів, урегульовано на законодавчому рівні, що сприяє забезпеченню прав осіб і зменшенню ризиків зловживань. Зміни в нормативно-правових актах, зокрема в МК України та відповідних постановах Кабінету Міністрів, а саме: «Про затвердження вичерпного переліку підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами» від 23.05.2012 № 467 і «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 467» від 19.09.2023 № 1008, усунули суперечності, оптимізували процедури та частково зменшили кількість митних оглядів з ініціативи правоохоронних органів, що загалом дозволило підвищити ефективність взаємодії митних і правоохоронних органів, покращивши результативність заходів із протидії митним правопорушенням. Водночас результативність виявлення порушень митних правил за результатами проведення огляду товарів на підставі офіційної інформації від правоохоронних органів упродовж IV кварталу 2023 року та I кварталу 2024 року становить близько 37 % (рис. 2.2–2.3) [54, с. 2] відповідно до найновіших даних згідно з офіційним вебсайтом Держмитслужби України.

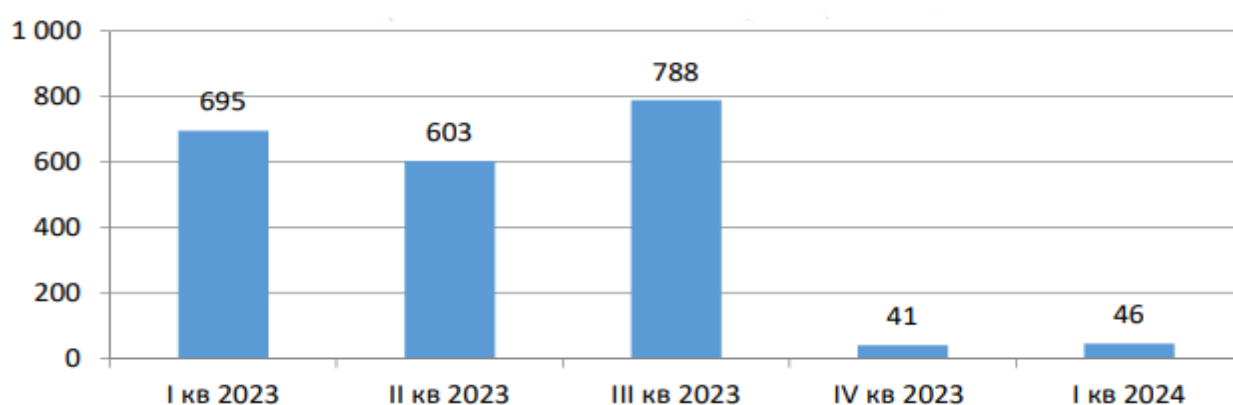

Рисунок 2.2 – Проведено митних оглядів (переоглядів) з ініціативи правоохоронних органів упродовж 2023 року та I кварталу 2024 року

Джерело: Аналітичний звіт Держмитслужби України [54].

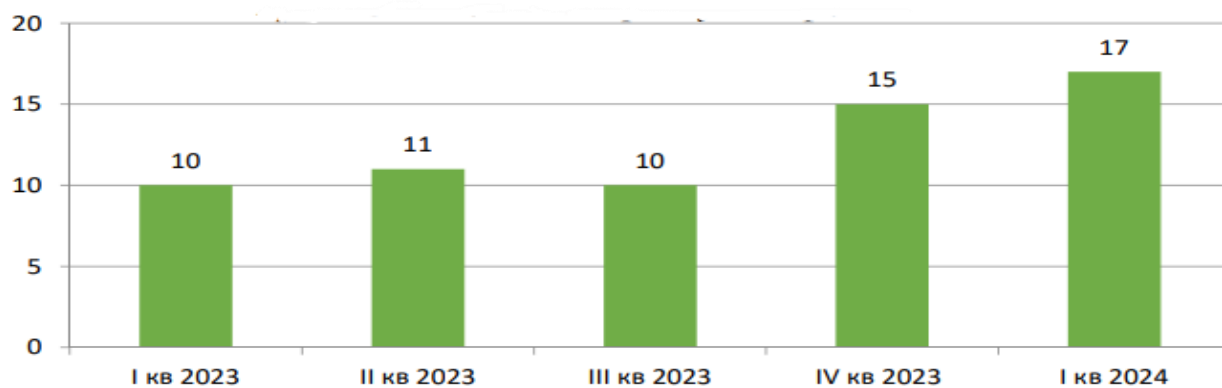

Рисунок 2.3 – Кількість виявлених правопорушень за результатами проведених митних оглядів протягом 2023 року та I кварталу 2024 року

Джерело: Аналітичний звіт Держмитслужби України [54].

Що ж до інших заходів адміністративного примусу, то необхідно зазначити, що судова практика в питаннях їхнього застосування за порушення митних правил є доволі широкою. Зокрема пропонуємо звернути увагу на одне з останніх судових рішень – Постанову від 27.05.2024 по справі № 758/14051/23 Подільського районного суду міста Києва. Відповідно до вказаного рішення 21.12.2022 через пункт пропуску «Ягодин-Дорогуск» митного поста «Ягодин» Волинської митниці з Латвійської Республіки транспортним засобом, підприємство-перевізник ТОВ «АС-Транс», на митну територію України на адресу ТОВ «Західна Нафтогазова Компанія» було ввезено товар «бензин» у кількості 32,701 тис. л вартістю 19 812,65 дол. США. З метою здійснення перевірки законності ввезення на митну територію України бензину митницею було направлено проєкт запиту до митних органів Латвійської Республіки. Відповідно до інформації та копій документів (митна декларація та рахунок), наданих митними органами Латвійської Республіки, з території останньої в Україну переміщено товар «бензин», у назві (описі) якого відсутня інформація про марку бензину, що не відповідає відомостям комерційних документів, на підставі яких здійснено переміщення товару через митний кордон України. Тобто директор ТОВ «Західна Нафтогазова Компанія» митних органів України надав рахунок, який відрізняється від рахунку, надісланого митними органами Латвійської Республіки в частині назви марки товару. Отже, директор

ТОВ «Західна Нафтогазова Компанія» учинив порушення митних правил, передбачене ч. 1 ст. 483 МК України, оскільки його дії спрямовано на переміщення через митний кордон України товару «бензин» у кількості 32,701 тис. л вартістю 19 812,65 дол. США з приховуванням від митного контролю за допомогою надання до митного органу як підстави для переміщення документів, що містять неправдиві відомості щодо марки товару, а саме рахунку із зазначеною назвою товару «бензин преміум Євро 95». Указане судове рішення є одним із прикладів взаємозв'язку заходів адміністративного примусу із організаційно-правовими заходами, оскільки ефективність їхнього застосування залежить від належної організації діяльності митних органів, взаємодії з іншими митними органами, зокрема іноземних країн, правоохоронними структурами, судовими та іншими державними органами. У цьому разі мова йде про взаємодію з митними органами іншої країни – Латвійської Республіки.

Ще одним прикладом є Постанова Київського апеляційного суду від 23.12.2024 по справі № 760/22686/2024, відповідно до якої Київська митниця Держмитслужби притягувала до адміністративної відповідальності уповноважену на роботу з митницею посадову особу ПрАТ «АК «Українські вертольоти» (декларанта) за недекларування товарів (ст. 472 МК України). Ішлося про експорт із території України до Південного Судану виробів (зокрема сидінь, болтів, гайок, світлопроводів, перемикачів тощо), призначених для вертольотів Мі-8. На переконання митниці, декларант подав недостовірні відомості щодо номенклатури товарів і не отримав дозвільних документів для міжнародного переміщення товарів військового призначення, оскільки, на думку посадовців, зазначені вироби мали ознаки такої продукції. У межах виконання митних процедур уповноважена посадова особа Київської митниці провела митний огляд указаних вище товарів, здійснила відбір зразків товарів і направила запит до Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Держмитслужби з метою встановлення характеристик та ідентифікації товару з метою можливого віднесення до контрольних списків

товарів, що підлягають експортному контролю. Водночас подано протилежні висновки авіакомпанії, підтверджені недержавною експертизою, про те, що товари належать до цивільної авіації та не потребують експортного контролю. Суд першої інстанції встановив, що декларант діяв згідно із внутрішньою системою експортного контролю та не надав митному органу жодних завідомо недостовірних документів. Унаслідок цього провадження було закрито за відсутності в його діях складу правопорушення. Київський апеляційний суд погодився із цим висновком, зазначивши, що митницею не було надано належних доказів, які б підтверджували факт приховування або спотворення відомостей про товари, а також не доведено, що ці вироби мають військове призначення й повинні декларуватися за іншим порядком [177]. Очевидно, що надання доказів митними органами забезпечує не лише доказовість порушення, але й правову визначеність у кожному конкретному випадку, водночас наявні ситуації, коли митний орган складає протокол про притягнення до адміністративної відповідальності без належних доказів скоєння особою порушення митних правил.

Вищевказана справа про порушення митних правил є також цікавою в частині визначення судом видів адміністративних стягнень, які можуть бути накладені на порушника за скоєне порушення. Так, представники митниці просили суд накласти адміністративне стягнення у вигляді 100 % вартості товарів – предметів порушення митних правил із конфіскацією товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил. І дійсно, на момент вчинення вищевказаного порушення ст. 483 МК України передбачала такі санкції: штраф розміром 100 % вартості товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил і конфіскація цих товарів, товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для переміщення товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України. Водночас на момент ухвалення рішення судом санкція ст. 483 МК України зазнала змін і тепер передбачає: штраф розміром від 50 % до 100 % вартості товарів із конфіскацією

останніх, а також транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування таких товарів, або лише конфіскацію товарів, а також транспортних засобів зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування цих товарів. У цьому разі суд урахував практику ЄСПЛ щодо співмірності покарання, застосованого до особи, що передбачає обов'язкове застосування штрафу та конфіскації товару як санкції за порушення митних правил, установлених ст. 483 МК України («Краєва проти України» (заява № 72858/13)). Відповідно суд установив, що в цьому разі конфіскацію товарів, безпосередніх предметів учинення адміністративного правопорушення, не може бути застосовано, оскільки відсутня інформація щодо збереження таких товарів на момент розгляду справи, а тому саме накладення штрафу забезпечить той справедливий баланс між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи, який з урахуванням практики ЄСПЛ буде достатнім заходом впливу за вчинене порушення [185].

Відповідно до звітів Державної митної служби України впродовж січня-лютого 2024 року в 621 справі про порушення митних правил, зокрема заведених митницями в попередніх періодах, застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 12 млн грн, стягнуто штрафів на суму 14 млн грн. На розгляд до суду митницями передано 735 справ про порушення митних правил на суму 367 млн гривень. За результатами розгляду справ про порушення митних правил судами ухвалено 950 рішень про накладення стягнень у вигляді штрафу та конфіскації на загальну суму 243 млн грн (конфіскація – 119 млн грн, штрафи – 124 млн грн) [101].

Утім необхідно зазначити, що в деяких випадках застосування заходів адміністративного стягнення стало неможливим унаслідок недотримання співробітниками митних органів строків притягнення до адміністративної відповідальності. Підтвердженням цьому є Постанова від 05.09.2023 № 113424748 Малиновського районного суду м. Одеси. Зокрема під час проведення аналізу митних оформлень у зоні діяльності Одеської митниці

протоколом від 28.09.2022 № 1203/50000/22 встановлено, що у 2020–2021 рр. була низка поставок товарів широкого асортименту з Туреччини до України за адресою ТОВ «ПІНТА СОЛЯРИС». Декларант ТОВ «ФЕМІЛІ ФРЕШ ФРУТ ЛТД» 23.11.2020 подав митну декларацію з товаром «вироби з обробленого каменю травертину» на загальну суму 5219,30 дол. США. Вищевказані товари після повного митного оформлення було випущено у вільний обіг. Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 336 МК України з метою з'ясування питання про автентичність поданих митному органу документів на зазначені товари було направлено запит до митних органів Туреччини. Останні направили до Одеської митниці інвойс та експортну декларацію від 13.11.2020, що стосуються товарів, відправлених із Туреччини. Під час опрацювання інформації, що міститься в документах, наданих турецькою стороною й наявних у митниці, встановлено невідповідності у відомостях стосовно умов поставки, ваги та фактурної вартості товарів. Унаслідок проведеної перевірки встановлено, що товари, заявлені в митних деклараціях, переміщено через митний кордон України із приховуванням від митного контролю за допомогою подання митному органу підроблених документів чи таких, що містять неправдиві дані щодо кількісних і вартісних характеристик товару та умов поставки. Зважаючи на це, на підставі ст. 459, 494 МК України посадовою особою митниці щодо директора компанії ТОВ «ПІНТА СОЛЯРИС» було складено протокол про порушення митних правил за ознаками ч. 1 ст. 483 МК України. Водночас суд ухвалив закрити провадження по справі про притягнення до адміністративної відповідальності вказаної особи на підставі п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП у зв'язку із закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків накладення адміністративного стягнення. Як зазначено в рішенні суду, згідно з дослідженими матеріалами справи днем виявлення правопорушення необхідно вважати надходження відповіді митних органів Республіки Туреччина від 10.06.2022 до Державної митної служби України із вхідною датою 18.08.2022, після чого уповноважений орган зобов'язаний був невідкладно скласти протокол за встановленою законом формою та зібрати в розумні строки

необхідні докази. А отже, адміністративне стягнення за порушення митних правил мало бути накладено не пізніше ніж 18.02.2023, тоді як матеріали справи про адміністративні правопорушення надійшли до суду 06.03.2023, що підтверджено відмітками вхідної дати на супровідних листах і протоколами автоматизованого розподілу судових справ між суддями, тобто після спливу строку для накладення адміністративного стягнення [179].

Указане рішення суду також свідчить про те, що після випуску товарів у вільний обіг на митну територію країни після проходження всіх митних формальностей ще одним адміністративно-правовим заходом, який ураховує митні ризики, є митний пост-аудит. Як зазначають А. О. Фальковський і Д. А. Єршов: митний пост-аудит як ефективна форма контролю впроваджений у митну практику з метою зниження ризиків порушення митного законодавства, що стало можливим завдяки надійності митного контролю, який ґрунтується на принципах недискримінації, прозорості, ефективності та результативності, що забезпечують демократичний підхід та альтернативу жорстким контрольним заходам [237, с. 76]. М. Г. Бортнікова та Ю. Л. Чиркова роблять висновок, що митний пост-аудит здійснюється у формі документальної перевірки товарно-комерційних операцій, основною метою якої є запобігання випадкам порушення митного законодавства [68, с. 3]. Проте О. М. Вакульчик, Т. С. Єдинак, О. О. Книшек переконані, що митний пост-аудит забезпечує низку переваг для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, оскільки сприяє мінімізації затримок під час перетину кордону та спрощує процеси експортно-імпоротної діяльності у взаємодії з митними органами. Водночас цей механізм ефективно сприяє виявленню правопорушників, адже документальна перевірка створює вагомі бар'єри для діяльності «тіньового бізнесу» [71, с. 13].

У своїй роботі Г. Вдовіна та М. Слатвінська довели, що одним із головних чинників реалізації ефективної моделі української митниці є повноцінний, однозначний і збалансований за формою, механізмами та способами реалізації митний контроль і, безпосередньо, одна з його основних форм – митний пост-аудит, що дозволяє забезпечити максимально об'єктивний акцент на здійснення

митного контролю з метою спрощення митних процедур і його запровадження в Україні відповідно до міжнародних стандартів і практик [73, с. 89].

Отже, завдяки застосуванню пост-аудиту зменшуються ризики порушень митного законодавства, що досягається за допомогою аналізу операцій і виявлення невідповідностей, які можуть свідчити про потенційні правопорушення. Такий підхід не тільки сприяє захисту бюджетних надходжень, але й мінімізує адміністративний тиск на добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності, полегшуючи експортно-імпорتنі операції та скорочуючи затримки на кордоні. Крім цього, завдяки проведенню регулярних пост-аудитів митні органи можуть оцінювати ефективність своєї роботи, виявляти недоліки в процедурі контролю, проводити навчання та вдосконалення робочих процесів для мінімізації ризиків порушень тощо. Тому ми вважаємо, що митний пост-аудит є ефективним інструментом, який поєднує попереджувальний і контрольний характер, забезпечуючи фінансову стабільність держави, сприяючи спрощенню законної торгівлі, підвищуючи ефективність протидії правопорушенням у митній сфері.

Водночас застосування митного пост-аудиту характеризується низкою недоліків, серед яких правильність визначення митної вартості, свідченням чого є зростання кількості судових спорів щодо вирішення цього питання. Це свідчить про необхідність перегляду підходів до оцінювання митної вартості товарів, що використовуються в українській практиці та в застосуванні нових джерел цінової інформації, системи управління ризиками, взаємної адміністративної допомоги. Для української практики в частині правильності визначення митної вартості характерною є не стільки відсутність повноважень митних органів порівнювати заявлену митну вартість із митними вартостями ідентичних або аналогічних товарів, з витратами на виробництво товарів, зокрема сировини, матеріалів чи комплектування, що входять до складу товарів, скільки наявні механізми, способи та умови реалізації митними органами таких інструментів з огляду на об'єктивні причини, зокрема організаційного, фінансового та кадрового характеру. Наприклад, планування

фінансування діяльності митних органів здійснюється без урахування потреби в закупівлі каталогів, у яких міститься цінова інформація, та без урахування необхідності доступу до електронних каталогів чи сайтів [73, с. 88]. Зокрема відповідно до Постанови за провадженням № 3/553/1122/2024 по справі № 553/2710/24 у вересні 2024 року на розгляді Ленінського районного суду м. Полтави були матеріали справи про притягнення до адміністративної відповідальності громадянина України ОСОБА_1 за ст. 484 МК України. У протоколі про порушення митних правил від 24.07.2024 № 0107/80600/24 зазначено, що «вартість подібного транспортного засобу YAMAHA моделі YZF-6R згідно з інтернет-сайтом «auto.ria.com/uk» становить 3500 дол. США, що згідно з курсом НБУ на 24.07.2024 становить 144 310,60 грн». Водночас матеріали справи не містили будь-яких доказів на підтвердження вартості «подібних» транспортних засобів, а також вартості транспортного засобу, який був предметом правопорушення, вилученого в ОСОБИ_1, та, згідно з матеріалами справи, перебував на зберіганні на майданчику зберігання тимчасово затриманих в адміністративному порядку та вилучених як речові докази транспортних засобів з урахуванням його фактичного стану та інших технічних характеристик. Тому матеріалами справи не обґрунтовано посилення митного органу на застосування вартості саме подібних транспортних засобів, а не вартості конкретного предмета правопорушення та не зазначено, які саме «подібні» характеристики (ознаки) транспортного засобу враховував митний орган для визначення вартості мотоциклу. Зважаючи на норми чинного законодавства, суд ухвалив повернути матеріали справи про притягнення до адміністративної відповідальності громадянина України ОСОБИ_1 за ст. 484 МК до Полтавської митниці Державної митної служби України на додаткову перевірку [178].

Ще одну справу було розглянуто Першотравневим районним судом м. Чернівці за провадженням № 3/725/3093/24 у листопаді 2024 року. Відповідно до протоколу про порушення митних правил від 22.07.2024, 22.07.2024 № 0709/40800/24 о 09:14 год в зону митного контролю МАПП

«Порубне-Сірет» Чернівецької митниці в'їхав вантажний автомобіль. Згідно з товаросупровідними документами та декларацією ТІ у контейнері, що був на вказаному транспортному засобі, за межі України в режимі «експорт» вивозили товари: «пристосування до кабіни вантажного автомобіля: автоспальник (20 шт.), призначений для встановлення на кузові вантажного автомобіля. Відповідно до рахунку-фактури постачання товарів здійснюється на виконання контракту № 1 від 01.01.2024, укладеного між ТОВ «Княжий знак» в особі директора ОСОБА_1 і VOLENS LLC (США). За результатами застосування системи управління ризиками митним органом ухвалено рішення про застосування оглядової рентгенотелевізійної техніки стосовно вантажу, який переміщується з України до США контейнером на вантажному транспортному засобі. Унаслідок огляду було встановлено наявність додаткових предметів усередині одного із товарів «автоспальник», а в подальшому встановлено, що всередині одного із товарів «автоспальник» містяться 6 картонних коробок, у яких наявний товар «люк для аварійного виходу із скла» по 5 штук у кожній (усього 30 шт.), яких не зазначено в жодному товаросупровідному документі та декларації ТІ. Отже, на думку митного органу, ОСОБА_1 учинив дії, передбачені ч. 1 ст. 483 МК України. Водночас ОСОБА_1 подала до суду письмові пояснення, де зазначила, що автоспальники обладнані евакуаційним виходом – евакуаційним люком, який складався із гартованого скла, рамки та кріплення. А для більш надійного способу перевезення скло було комплектовано окремо від автоспальників. Отже, скло до люка аварійного виходу, яким були обладнані автоспальники, не були окремим товаром, а були складовою автоспальників, які були задекларовані, тому окремому декларуванню не підлягали. У протоколі про порушення митних правил зазначено, що керівник ТОВ «Княжий Знак» учинив дії, спрямовані на переміщення товарів «люк для аварійного виходу зі скла» у кількості 30 штук, через митний кордон України із приховуванням від митного контролю внаслідок подання митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів, або таких, що містять неправдиві відомості щодо

найменування товарів, їхньої ваги, кількості, кількості вантажних місць, їхнього маркування та вартості. Митним органом було надано висновок експерта Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Державної митної служби України від 30.08.2024 № 142000-3301-0479 щодо встановлення вартості товарів, які були предметом порушення митних правил, згідно з яким вартість останніх визначено з використанням інформації про вартість подібних товарів із мережі «Інтернет». Суд зазначив, що питання ринкової вартості товарів безпосередніх предметів порушення митних правил повинна вирішувати особа, яка має спеціальні знання, за результатами проведення відповідних експертних досліджень (ст. 273 КУпАП). Поряд із цим, згідно з витягом з ЄДРПОУ, видом основної економічної діяльності Спеціалізованої лабораторії з питань належить діяльність щодо проведення експертиз. Крім цього, постановою Першотравневого районного суду м. Чернівці від 18.09.2024 вказану справу вже було повернуто для проведення додаткової перевірки, зважаючи на відсутність належних доказів щодо ціни товару, який був предметом порушення митних правил. Утім на виконання вказаної постанови до матеріалів справи долучено тільки лист Чернівецької митниці, однак не надано жодних документів, на необхідність яких звертав суд. Зважаючи на вказане, суд удруге повернув справу до Чернівецької митниці для додаткової перевірки [182].

Зауважимо, що деякі зі справ про порушення митних правил розглядає також ЄСПЛ. Зокрема мова йде про справу «Лаптев проти України» (Заява № 30666/13), остаточне рішення в якій було ухвалено у 2023 році, незважаючи на те, що права заявника було порушено ще у 2012 році. Справа стосується стверджуваного порушення митних правил під час митного декларування імпортованих підприємством заявника товарів і накладеного на заявника як на директора підприємства у зв'язку з цим стягнення, а саме: конфіскації товару та штрафу в розмірі вартості імпортованого товару. Так, 02.11.2012 Київська регіональна митниця провела митний огляд експрес-відправлення документального характеру, надісланого підприємством «All Star Link Logistics

Ltd» у Тайвані пану Сл. із підприємства «Slaig Medical Ltd» у м. Києві. 05.12.2012 митний орган склав протокол про адміністративне правопорушення, у якому притягнув заявника до відповідальності за ч. 1 ст. 483 МК України за приховування від митного контролю товарів, імпортованих його підприємством, за допомогою надання неправдивих відомостей щодо їхньої митної вартості. Заявник оскаржив протокол про адміністративне правопорушення до суду й рішенням Солом'янського районного суду м. Києва від 11.02.2013 провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявника було закрито у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення. Представник регіональної митниці подав апеляційну скаргу, натомість заявник додатково до своїх попередніх аргументів стверджував, що за правопорушення вже не можна було притягнути до відповідальності, оскільки минув тримісячний строк, установлений МК України в редакції, чинній на той момент, від дати вчинення стверджуваного правопорушення. 03.04.2013 Апеляційний суд м. Києва скасував постанову суду першої інстанції та постановив стягнути із заявника штраф, що дорівнював вартості імпортованих товарів, і конфіскувати товари, як було передбачено відповідною статтею МК України. Водночас, посилаючись на ст. 467, 488 МК України у редакції, чинній на момент розгляду справи, апеляційний суд зазначив, що оскільки протокол про адміністративне правопорушення стосовно заявника було складено 05.12.2012, шестимісячний строк для притягнення до відповідальності ще не сплинув. Натомість ЄСПЛ, розглянувши справу, постановив порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, зважаючи на те, що згідно із протоколом про адміністративне правопорушення заявник учинив правопорушення, подавши 30.11.2012 митну декларацію та інвойс, які містили неправдиві відомості щодо вартості товару. А статтею 467 МК України в редакції, чинній на відповідну дату, було передбачено тримісячний строк після вчинення правопорушення, упродовж якого на порушника могло бути накладено адміністративне стягнення [226].

Очевидно, що коригування митної вартості є одним із заходів протидії правопорушенням у митній сфері, спрямованим на забезпечення правильності визначення митної вартості товарів під час їхнього ввезення або вивезення. Цей захід дозволяє запобігти зниженню митної вартості з метою ухилення від сплати митних зборів або податків. Водночас доволі частою є практика скасування судами рішень митних органів про коригування митної вартості унаслідок: 1) необґрунтованого витребування митними органами додаткових документів без належного обґрунтування; 2) неконкретних вимог митних органів: запити митниці часто містять загальні переліки документів, передбачені ст. 53 МК України, без урахування конкретних обставин справи. Відсутність детальних пояснень щодо причин сумнівів призводить до того, що декларант не розуміє, які документи мають бути надані, що стає підставою для судового оскарження; 3) необґрунтованості рішень про коригування: митні органи нерідко формально обґрунтовують свої рішення, посилаючись на вищу вартість подібних товарів за іншими митними деклараціями, але не надають копій цих документів з метою конфіденційності. Відповідно до позиції Верховного Суду: митниця має чітко аргументувати свої вимоги (постанови Верховного Суду від 25.03.2020 та від 07.05.2020); рішення про коригування не можуть ґрунтуватися лише на загальних посиланнях на законодавство (Постанова Верховного Суду від 07.05.2020); розбіжності, що не впливають на митну вартість, не можуть бути підставою для запитів або коригування (Постанова Верховного Суду від 23.04.2019); витребувати можна тільки ті документи, які дають можливість пересвідчитись у правильності чи помилковості задекларованої митної вартості в конкретному випадку, а не всі можливі (Постанова Верховного Суду від 07.05.2020) [123].

Загалом хочемо наголосити, що адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері – це невід’ємна складова митного контролю, оскільки саме в межах його реалізації забезпечується виявлення, припинення та попередження порушень митного законодавства. Митний контроль охоплює сукупність дій, спрямованих на дотримання визначеного порядку переміщення

товарів, транспортних засобів через митний кордон, тоді як адміністративно-правові заходи є механізмом його ефективної реалізації.

Взаємозв'язок між митним контролем та адміністративно-правовими заходами визначається за допомогою правового регулювання порядку митних процедур, у межах яких відбувається перевірка відповідності поданих декларантом документів, правомірності визначення митної вартості та дотримання порядку обчислення митних платежів. Будь-яке відхилення від встановлених вимог може бути підставою для застосування заходів адміністративного впливу, що сприяє забезпеченню законності та фінансово-економічної безпеки держави.

Адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням, що втілюються в межах митного контролю, виконують як превентивну, так і репресивну функції. З одного боку, вони спрямовані на попередження неправомірних дій за допомогою аналізу ризиків, документальних перевірок і контролю за дотриманням митних формальностей. З іншого боку, вони забезпечують притягнення до відповідальності осіб, дії яких порушують порядок митного регулювання, у такий спосіб підтримуючи ефективність державної політики у сфері митної справи. Тобто адміністративно-правові заходи не лише здійснюються в межах митного контролю, а й становлять його функціональну основу, що дозволяє забезпечити належний рівень правозастосування, мінімізувати фінансові ризики та посилити контроль за дотриманням митного законодавства.

Обґрунтованою є позиція К. М. Бліщук, що наявність численних нормативних актів не гарантує усунення проблем і порушень у митній сфері України, які негативно впливають на ефективність митного регулювання. Водночас такі проблеми, як перевищення митними органами своїх повноважень, ігнорування законодавчих норм і неефективність методологічного забезпечення їхньої діяльності; проблеми у кадровій дисципліні та системі оплати праці в митних органах, що ускладнює забезпечення ефективного контролю, та інші вказують на необхідність

комплексного реформування митної політики, спрямованого на усунення корупційних ризиків, оптимізацію контролю та гармонізацію митних процедур відповідно до європейських стандартів [67, с. 3]. Однак твердження про недовіру методологічного забезпечення митних органів потребує уточнення, оскільки сучасна практика свідчить про поступове вдосконалення механізмів митного регулювання, зокрема впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків.

Найвні проблеми в митному контролі Н. Л. Авраменко, Т. М. Дорошенко, М. Е. Матвеева пов'язують також із складністю системи митного контролю, що породжує відсутність прозорості та ефективності в роботі митних органів; незавершеністю роботи щодо створення єдиної інформаційної системи митного контролю, що іноді спричинює ухвалення управлінських рішень на основі недостовірної чи неповної інформації про суб'єкти, які беруть участь у ЗЕД, чи конкретні операції; домінування людського чинника та суб'єктивізму під час реалізації митного контролю та аудиту, значна корумпованість працівників митних органів [46, с. 59]. На наш погляд, відсутність єдиної інформаційної системи дійсно є проблемою, що ускладнює оперативне управління митними процесами. Утім твердження про низький рівень відповідності нормативно-правової бази європейським стандартам є дискусійним, оскільки нормативна гармонізація триває, і значна частина українського митного законодавства вже адаптована до норм ЄС.

Водночас Г. Вдовіна та М. Слатвінська наголошують на необхідності запобігання корупції в митній сфері та створенні ефективної системи аналізу корупційних ризиків; функціонуванні єдиної системи електронного документообігу між державними органами з метою пришвидшення процесу обміну інформацією; запровадженні порталу відкритих даних, автоматичних сервісів для класифікації та інтеграції з базами інших країн тощо [73, с. 88]. Дійсно, функціонування єдиної електронної системи документообігу дозволило б істотно знизити рівень суб'єктивного чинника під час здійснення митного

контролю, однак проблема його імплементації не лише нормативна, а й технічна.

Зокрема О. Красівський і В. Товт вважають, що зловживання митними органами своїми повноваженнями, порушення правових норм і недостатня ефективність методологічного забезпечення виконання їхніх функцій обумовлюють: неузгодженість дій митних органів, що зумовлює дублювання функцій і відсутність належної координації; недостатню увагу до превентивних заходів у сфері митного контролю, що знижує рівень запобігання правопорушенням; обмеженість спроможності реалізовувати стратегічні цілі митного контролю внаслідок відсутності єдиної інформаційної системи тощо [132, с. 109].

Проаналізувавши наведені позиції науковців щодо адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері, можна погодитися із загальним твердженням, що наявність низки нормативних актів не є гарантією ефективності митного контролю. Дійсно, правозастосовна практика свідчить про низку проблем, які мають як структурний, так і процедурний характер.

Отже, наведені наукові підходи вказують на існування низки проблем у сфері адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері. Очевидно, що останні не враховують останні результати реформування митної служби, утім низка проблем усе ще актуальна. Зокрема недостатнє матеріально-технічне забезпечення митних органів України обумовлює відсутність належної інфраструктури та технічних засобів, що обмежує можливості митників у виявленні та попередженні складних схем ухилення від митних платежів і контрабанди. Так, наприклад, відповідно до Звіту за результатами аудиту ефективності «Забезпечення реалізації державної митної політики в умовах воєнного стану», затвердженого Рахунковою палатою від 24.09.2024, Державна митна служба України не має належного сучасного матеріально-технічного потенціалу для ефективної реалізації заходів митного контролю. Зокрема наявна критична нестача сканувальних систем, а процеси

митного контролю є недостатньо автоматизованими. Виявлено, що Типові норми оснащення підрозділів митних органів технічними засобами контролю не оновлювалися понад 13 років, у зв'язку з чим втратили актуальність. Крім цього, унаслідок недостатнього фінансування затвердженого урядом Плану заходів з облаштування пріоритетних пунктів пропуску на 2021–2023 роки було виконано 3 зі 110 передбачених заходів. Варто підкреслити, що лише 11 % вантажних пунктів пропуску морського сполучення обладнані сканувальними системами, а вантажні пункти пропуску залізничного сполучення взагалі позбавлені таких технічних засобів. До того ж навіть ті пости, які укомплектовані сучасним обладнанням, не мають достатньої кількості кваліфікованих фахівців, здатних ефективно його використовувати [148]. Низький рівень професійної підготовки та відсутність системи безперервного навчання також обмежують потенціал митних органів у протидії складним і транснаціональним правопорушенням. Зокрема О. В. Черкунов наголошує на тому, що на сьогодні у складі Державної митної служби України відсутній заклад вищої освіти, що ускладнює процес підготовки кадрів для митних органів. Тоді як важливість забезпечення персоналу регулярним навчанням і підготовкою для виконання ефективного митного контролю, зокрема в умовах електронного середовища, є нагальною потребою. Крім цього, лише у 2024 році утворила робочу групу для розроблення професійного стандарту «Інспектор митний». Цей крок є важливим етапом у формуванні єдиного підходу до підготовки фахівців у галузі митної справи, що відповідатиме сучасним вимогам [245, с. 681].

Критичною є також проблема корупції в митних органах, яка підриває довіру до державних інституцій і створює сприятливі умови для поширення митних правопорушень. Відсутність ефективних механізмів внутрішнього контролю та відповідальності сприяє збереженню корупційних практик. Згідно із Загальнонаціональним опитуванням «Стан корупції в Україні. Сприйняття, досвід, ставлення», що проводилося взимку 2023 року, митниця є однією з найбільш корумпованих сфер суспільного життя [227]. Упродовж січня –

листопада 2024 року Уповноважений підрозділ Держмитслужби в межах компетенції, визначеної антикорупційним законодавством, розглянув 88 повідомлень щодо можливих корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень із боку посадових осіб Держмитслужби та її територіальних органів [108]. У презентованих Національним агентством із питань запобігання корупції (НАЗК) результатах експертного соціологічного опитування щодо оцінювання рівня корупції в Україні у 2023 році митниця (для суб'єктів господарювання) є першою в першій десятці сфер із найвищим рівнем поширеності корупції [96]. Очевидно, що в умовах, коли митні органи виконують критично важливу роль у забезпеченні економічної безпеки країни, актуальним є запровадження ефективних механізмів контролю та відповідальності для їхніх посадових осіб. Саме наявність чіткої системи стягнень не лише зменшує ризики корупції, а й підвищує довіру громадськості до митних органів. Натомість сьогодні більшість норм, які регулюють порядок проходження, просування, звільнення з державної служби в митних органах і застосування стягнень до посадових осіб, регулює законодавство про державну службу, водночас не відрізняючи посадову особу митного органу, яка виконує митні формальності та стягує митні платежі до державного бюджету, маючи водночас ненормований графік роботи з посадовою особою, умовно кажучи, управління освіти чи житлово-комунального господарства. Зважаючи на це, О. В. Черкунов вважає, що доцільно ухвалити у формі Закону України «Дисциплінарний статут Митної служби України», яким передбачити спеціальні проступки, за вчинення яких посадові особи митних органів піддаються дисциплінарній відповідальності та навіть передбачити механізми зворотної вимоги (регресу) у випадках, коли внаслідок неправомірної дії чи бездіяльності посадової особи митних органів завдано шкоду охоронюваним законом інтересам [244, с. 330].

Важливим чинником є й недостатня взаємодія між митними органами України та міжнародними партнерами. Обмежений обмін інформацією та досвідом з іноземними митними службами знижує ефективність боротьби із

трансграничною злочинністю та ускладнює виявлення міжнародних схем контрабанди та ухилення від сплати митних платежів. Указане підтверджено й тим, що у плані реформування Державної митної служби України на 2024–2030 рр. серед низки заходів виокремлено розвиток міжнародного співробітництва, зокрема: налагодження обміну попередньою митною інформацією з іншими країнами, прискорення переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, забезпечення перевірки законності зовнішньоекономічних операцій, митної вартості товарів, виявлення ризикових операцій і посилення заходів щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [172].

Для подолання зазначених проблем необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на модернізацію митної служби України. Урахування досвіду європейських країн може стати важливим кроком у реформуванні митної системи України. Їхні практики ефективної організації митного контролю, управління ризиками та протидії правопорушенням можуть бути адаптовані до українських реалій із метою підвищення ефективності митних органів і забезпечення економічної безпеки держави.

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що практична реалізація адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері супроводжується низкою проблем, серед яких:

1) незадовільний рівень ефективності митного контролю: недостатня автоматизація та цифровізація митних процедур, що відкриває можливості для корупції; брак сучасних технічних засобів контролю (сканерів, систем ідентифікації тощо);

2) вплив корупційного чинника на процес ухвалення рішень щодо митного оформлення товарів;

3) проблеми кадрового забезпечення митних органів;

4) незадовільний рівень взаємодії митних органів із правоохоронними органами, іншими суб'єктами, зокрема зарубіжних країн;

5) проблеми доказування правопорушень у митній сфері: відсутність достатньої доказової бази під час розгляду справ про митні правопорушення, складність установлення фактичних обставин справи, недостатня якість матеріалів, які митні органи подають до суду (недоліки в протоколах, неналежне оформлення доказів), низький рівень довіри до адміністративних судових процедур у сфері митних правопорушень.

2.3. Суб'єкти, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Держава як складний механізм вимагає злагодженої роботи всього державного апарату, від діяльності якого залежить функціонування держави, зокрема протидія правопорушенням у митній сфері.

Правовий статус суб'єктів у будь-яких суспільних відносинах є визначальним, бо саме за допомогою нього встановлюються межі можливого впливу суб'єкта в тій чи іншій сфері.

Відповідно, досліджуючи правовий статус певного суб'єкта, ми можемо визначити межі його можливого впливу у сфері протидії митним правопорушенням. Тому вважаємо необхідним у межах цього дослідження розглянути питання правового статусу суб'єктів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, оскільки, по-перше, саме їхня діяльність визначає ефективність цієї протидії, а, по-друге, недоліки визначення правового статусу суб'єктів іноді є однією із причин високого рівня митних правопорушень.

Згадуючи про суб'єктів протидії митним правопорушенням, загалом ми маємо на увазі державні органи, бо саме на них покладається більшість завдань у цій сфері.

Звертаючись до підручників із «Теорії держави і права», можна помітити, що деякі автори визначають державний орган як одну особу або організовану групу осіб, спеціально призначених для здійснення державної влади у

визначених законом випадках. Інші ж трактують його як створену в установленому законом порядку організацію, що складається з однієї особи або колективу осіб, які реалізують свою компетенцію на певній території від імені держави, використовуючи державно-владні повноваження в одній із правових форм державної діяльності [69].

Зокрема О. Ф. Скакун визначає орган держави як частину державного апарату, яка складається із групи осіб або однієї особи, що має юридично визначену державно-владну компетенцію для виконання завдань і функцій держави [221, с. 342].

Зі свого боку, І. В. Ткач вважає, що органи державної влади є складовою державного апарату, тобто системи органів та осіб, які наділені певними правами та обов'язками для реалізації державної влади [236, с. 21].

Звернувшись до офіційного вебсайту Верховної Ради України, ми бачимо, що дефініція поняття «державний орган» міститься у трьох нормативно-правових актах:

1) державний орган – орган законодавчої або виконавчої влади країни походження або країни експорту (митного союзу або економічного угруповання) [201];

2) державний орган – утворена відповідно до законодавства держави складова державного апарату, наділена відповідною компетенцією й похідною від неї структурою, що здійснює у властивих їй організаційно-правових формах державно-владні повноваження [156];

3) державний орган – орган державної влади, зокрема колегіальний державний орган, інший суб'єкт публічного права, незалежно від наявності статусу юридичної особи, якому згідно із законодавством надано повноваження здійснювати від імені держави владні управлінські функції, юрисдикція якого поширюється на всю територію України або на окрему адміністративно-територіальну одиницю [196].

Щодо державних органів, що протидіють митним правопорушенням, то насамперед ми погоджуємося з позицією В. Ченцова, що державне регулювання

діяльності митних органів в Україні здійснюється вищими органами державної влади на підставі ухвалених законів та інших нормативно-правових актів. Також, на думку науковця, у реалізації митної політики важливу роль відіграє взаємодія між органами державної влади, яка повинна відбуватися з дотриманням єдності завдань (ефективна реалізація митної політики) та єдності функцій (охоронна, захисна, фіскальна тощо). Усі елементи митної системи впливають один на одного різною мірою, що має керівний або інформаційний характер, забезпечуючи цілісність як невід'ємну ознаку митної справи [242].

Водночас Д. В. Приймаченко зазначає, що визначити місце та роль митних органів у системі державних органів допомагає компетенція як складова їхнього адміністративно-правового статусу, яка містить у собі сукупність нормативно визначених цілей і завдань, а також необхідних для їхнього виконання державно-владних повноважень. Держава надає митним органам певний обсяг повноважень для реалізації покладених на них функцій та виконання поставлених перед ними завдань. Повноваження митних органів являють собою комплекс прав та обов'язків, спеціальних прав щодо керованих об'єктів та обов'язків перед особою, суспільством і державою [190, с. 129].

Проте ми вважаємо, що реалізації митної політики стосуються не лише митні органи, а й інші органи державної влади.

Тому погоджуємося з В. Т. Комзюком, що активна взаємодія митних органів з іншими інституціями спрямована на досягнення найефективнішого результату роботи відповідного органу, що дозволяє досягти оптимальних результатів точно, злагоджено та без зайвих матеріальних і часових витрат. Він робить висновок, що взаємодія митних органів з іншими органами державної влади полягає у здійсненні спільної діяльності у сфері дотримання митних правил, поєднанні сил, засобів і методів для досягнення оптимального результату такої діяльності. Ця взаємодія виражається у відповідних правових формах і спрямована на швидке, ефективне та економічне вирішення актуальних питань [127, с. 236].

Отже, загалом на реалізацію митної політики та протидію митним правопорушенням спрямовано діяльність не лише митних органів, а й багатьох інших органів державного апарату. Ми вважаємо за доцільне під час розгляду правового статусу органів, що протидіють правопорушенням у митній сфері в Україні, за характером компетенції поділити їх на такі:

1. Органи загальної компетенції – органи, що беруть участь у реалізації митної політики, проте це не є їхньою основною сферою компетенцій.

2. Органи спеціальної компетенції – органи, що здійснюють державну митну політику або допомагають у її здійсненні та мають чітко визначену компетенцію щодо протидії митним правопорушенням.

Тому відповідно до нашої класифікації до органів загальної компетенції ми віднесемо Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України тощо, а до органів спеціальної компетенції – Державну митну службу України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України, Національну поліцію України, Бюро економічної безпеки України (рис. 2.4). Без сумніву, у системі органів, що протидіють митним правопорушенням, важливими елементами є як центральні органи державної влади, так і місцеві, проте ми розглянемо правовий статус саме центральних органів влади як головних.

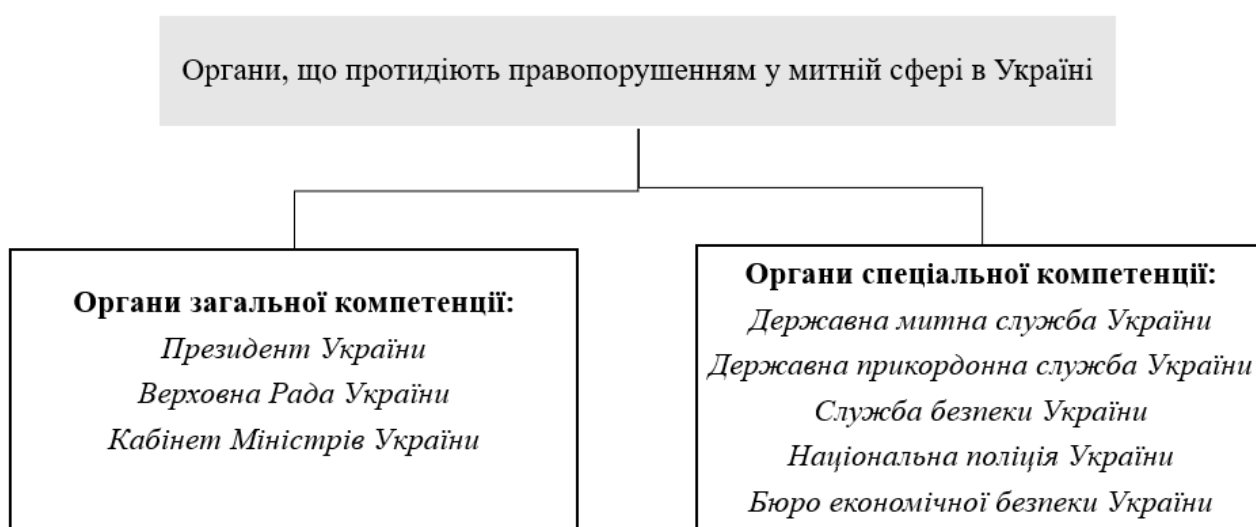

Рисунок 2.4 – Суб’єкти, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Джерело: складено автором.

У процесі становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави значну роль відіграє взаємодія Президента України з іншими державними органами. Згідно з Основним Законом України Президент є Главою держави й виступає від її імені, гарантуючи державний суверенітет, територіальну цілісність України, дотримання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина [129].

Хоча серед повноважень Президента України й не має прямих повноважень щодо протидії митним правопорушенням або митній політиці загалом, проте важко недооцінити його роль у функціонуванні державного апарату загалом. Серед повноважень Президента України, які, на нашу думку, мають вплив на протидію правопорушенням у митній сфері в країні, потрібно виділити такі:

1) забезпечення державної незалежності, національної безпеки і правонаступництва держави;

2) представництво держави в міжнародних відносинах, керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, ведення переговорів та укладання міжнародних договорів України;

3) подання до Верховної Ради України кандидатур на призначення та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

4) виконання обов'язків Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України; призначення на посади та звільнення з посад вищого командування Збройних Сил України та інших військових формувань; керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;

5) очолювання Ради національної безпеки і оборони України;

6) присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів та інших вищих спеціальних звань і класних чинів;

7) нагородження державними нагородами, установлення президентських відзнак і нагородження ними;

8) підписання законів, ухвалених Верховною Радою України;

9) використання права вето щодо ухвалених Верховною Радою України законів (крім законів про внесення змін до Конституції України) з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України [129].

Верховна Рада є єдиним законодавчим органом в Україні. Саме вона ухвалює більшість нормативно-правових актів, що регулюють реалізацію митної політики, протидію митним правопорушенням, функціонування митних органів. На жаль, наш парламент не функціонує ідеально, нерідко трапляються випадки, коли перешкодою для протидії митним правопорушенням стає недосконалість нормативно-правової бази: наявність прогалин, застарілість нормативно-правових актів, відсутність регламентованого механізму реалізації певних норм тощо, що, як наслідок, призводять до відсутності змін.

Здійснивши комплексний аналіз повноважень ВРУ та їхню класифікацію у сфері регулювання митних відносин, О. В. Іванов поділив їх на три основні групи:

1. Законодавчі повноваження: ухвалення законів із питань митної справи, визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, затвердження загальнодержавної програми економічного розвитку, надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України та їхню денонсацію в установлені законом терміни.

2. Установчі повноваження: формування органів державної влади й державних установ, призначення, затвердження чи обрання посадових осіб, призначення виборів органів публічної влади (вибори Президента України, позачергові вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, чергові й позачергові вибори до органів місцевого самоврядування), надання згоди на призначення Президентом України посадових осіб, передбачених Конституцією України (наприклад, Прем'єр-міністра України).

3. Контрольні повноваження: заслуховування щорічних і позачергових послань Президента України про внутрішнє й зовнішнє становище України, ухвалення рішень про направлення запитів до Президента України на вимогу народного депутата України, групи народних депутатів чи комітету Верховної

Ради України, попередньо підтриманих не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради, розгляд та ухвалення рішень щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України, здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції України, розгляд за пропозицією не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та ухвалення резолюції недовіри Кабінетові Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради, здійснення парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина Уповноваженим Верховної Ради з прав людини [115, с. 35–36].

Наразі правовою основою протидії правопорушенням у митній сфері в Україні є ухвалені Верховною Радою України: МК України від 13.03.2012 № 4495-VI, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, Закон України «Про Митний тариф України» від 19.11.2022 № 2697-IX, Закон України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-XII, Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 № 3857-XII, Закон України «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 № 1710-VI. Сюди доцільно віднести й закони України, що регламентують діяльність відповідних органів, які беруть участь у протидії митній злочинності: «Про Державну прикордонну службу України», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію України» тощо.

Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Необхідно звернути увагу на те, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, ухваленими відповідно до Конституції та законів України [129]. До повноважень Кабінету Міністрів України, які стосуються протидії митним правопорушенням, ми вважаємо за доцільне віднести такі:

1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої й зовнішньої політики держави, виконання Конституції й законів України, актів Президента України;

2) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності й національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю;

3) організація й забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності України та митної справи;

4) утворення, реорганізація, ліквідація міністерств та інших центральних органів виконавчої влади відповідно до закону, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади [129].

Так, наприклад, серед постанов Кабінету Міністрів України регулюють митну політику та допомагають протидіяти митним правопорушенням такі: «Про затвердження Положення про Державну митну службу України» від 06.03.2019 № 227, «Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації» від 30.12.2015 №1147, «Про затвердження Порядку справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон» від 24.10.2002 № 1569, «Деякі питання проведення заходів офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України (зокрема з метою транзиту)» від 24.10.2018 № 960-2018-п, «Про затвердження вичерпного переліку підстав, за наявності яких може проводитись огляд (переогляд) товарів, транспортних засобів комерційного призначення митними органами України» від 23.05.2012 № 467, «Про реорганізацію деяких органів державної податкової служби, спеціалізованих митних органів та організацій» від 20.03.2013 № 228 тощо.

Безпосередня координація діяльності Держмитслужби України здійснюється за допомогою Міністерства фінансів України та Міністра фінансів. Для кращого усвідомлення ролі Міністерства фінансів України у здійсненні митної політики держави необхідно звернути увагу на його функції.

Відповідно до дослідження В. Д. Базилевич і Л. О. Базилевич функції Міністерства фінансів України можна класифікувати на контрольні (нагляд за

дотриманням бюджетного законодавства тощо), організаційні (організація заходів, що сприяють реалізації інших функцій), регуляторні (забезпечення належного виконання Державного бюджету тощо), прогностичні (прогнозування доходів, показників бюджету тощо), аналітичні (аналіз сфер, що входять до його компетенції), експертні (надання експертних висновків), нормативно-правові (створення підзаконних актів, надання пропозицій до законодавчих актів тощо), координаційні, інформаційні, а також правозастосовні функції [56, с. 186].

Так, згідно з Постановою «Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України» одним з основних завдань Міністерства фінансів є забезпечення формування та реалізації єдиної державної митної політики та політики у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування митного законодавства. Відповідно до цього завдання Міністерство фінансів України: узагальнює практику застосування законодавства у сферах, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України, розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів із питань, що належать до його компетенції, готує зауваження і пропозиції до ухвалених Верховною Радою України законів, які надійшли на підпис Президентові України, здійснює нормативно-правове регулювання в митній сфері в межах повноважень, передбачених законом [198].

Наразі діяльність Держмитслужби України регламентовано такими наказами Міністерства фінансів України: «Про затвердження Порядку забезпечення доступу до публічної інформації в Державній митній службі України та її територіальних органах» від 13.07.2020 № 409, «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії Державної фіскальної служби України, її територіальних органів, Державної казначейської служби України, її територіальних органів, місцевих фінансових органів у процесі повернення платникам податків помилково та/або надміру сплачених сум грошових

зобов'язань та пені» від 11.02.2019 № 60, «Про затвердження Порядку справляння плати за виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів або поза робочим часом, установленим для них» від 23.10.2017 № 862 тощо.

Для впровадження заходів державної митної політики та вдосконалення діяльності митних органів України за кращими світовими стандартами Міністерство фінансів України керується концептуальними напрямками реформування системи органів, що виконують державну податкову та митну політику. Основними пріоритетами в реалізації державної митної політики Міністерством фінансів України є такі:

- підтримання безпеки та міжнародної торгівлі, зокрема спрощення та гармонізацію митних процедур;
- сприяння ефективному збиранню митних платежів;
- розвиток інфраструктури, електронних технологій і сервісів для підтримання міжнародної торгівлі;
- захист суспільства, громадського здоров'я та безпеки навколишнього середовища, а також боротьба з незаконним переміщенням наркотичних засобів та зброї;
- підвищення ефективності міжнародного митного співробітництва [144].

До органів спеціальної компетенції щодо протидії правопорушенням у митній сфері в Україні ми відносимо насамперед Державну митну службу України та її територіальні підрозділи, що здійснює виконавчу та розпорядчу діяльність у митній сфері та у сфері протидії митним правопорушенням. Відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 06.03.2019 № 227, Державна митна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України за допомогою Міністра фінансів [199].

Як підкреслює В. Комзюк: митні органи виконують діяльність, яка охоплює управлінський, організаційний, виконавчий, контрольний,

розпорядчий і правоохоронний аспекти. Ця універсальна, але одночасно специфічна діяльність здійснюється в чітко визначеній сфері – сфері митно-правового регулювання суспільних відносин [128, с. 26].

Нашу увагу привертає те, що Держмитслужба України не визначена як правоохоронний орган, хоча й виконує частково правоохоронні функції. На наш погляд, особливе місце в цій взаємодії посідають саме правоохоронні органи, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки. Митна безпека є невід'ємною частиною фінансово-економічної безпеки держави, бо внаслідок митних правопорушень державний бюджет зазнає великих втрат.

Та деякі з науковців, як наприклад К. О. Кривошеєв, Ю. В. Гаруст, В. І. Мельник, відносять Державну митну службу України до правоохоронних органів, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки України, хоча на законодавчому рівні вона не наділена статусом правоохоронного органу.

У процесі свого дослідження Ю. В. Гаруст і В. І. Мельник роблять висновок, що забезпечення економічної складової державної безпеки є фундаментальною передумовою для стабільного розвитку кожної країни та створення сприятливих умов для високого рівня соціально-економічного добробуту її громадян. Економічна безпека держави реалізується за допомогою виконання головних функцій, які здійснюють відповідні державні органи. Серед цих функцій особливу увагу варто приділити правоохоронним органам, діяльність яких спрямовано на забезпечення фактичного втілення основних конституційних принципів, зокрема щодо забезпечення економічної безпеки. До основних функцій правоохоронних органів у цьому контексті належать: профілактика, захист, охорона, оперативно-розшукова діяльність, розслідування злочинів, розгляд справ про адміністративні правопорушення, виконавча, контрольна, аналітична, інформаційна, нормотворча, координаційна діяльність тощо [79, с. 295].

Науковці В. І. Курило та О. В. Ільченко зазначають, що Державна митна служба України, хоча й виконує часткові правоохоронні функції, але не має статусу правоохоронного органу. Вони аналізують поняття «правоохоронний

орган» і доходять висновку, що основною причиною неоднозначного тлумачення цієї правової категорії є відсутність чіткого визначення в законодавстві України. Законодавець у своїх актах неоднозначно та непослідовно визначає, які органи можна вважати правоохоронними. Ця вакуумність у визначенні негативно впливає на компетенцію таких органів, а також на правовий і соціальний статус їхніх працівників [136, с. 89].

Проте В. В. Ченцов наголошує, що правоохоронний характер діяльності митних органів визначено структурою митної справи та їхніми основними завданнями, які виконуються виключно на користь держави з метою зміцнення її економічного суверенітету та економічної безпеки [242].

Аналізуючи практичну роботу митних органів, Д. В. Приймаченко підкреслює зростання їхньої ролі як правоохоронного органу, що обумовлено важливістю виконання політики протидії порушенням митних правил [192, с. 17].

На координаційній зустрічі щодо реформування української митниці та підтримки її в умовах військової агресії Росії за участі керівництва Міністерства фінансів України й Держмитслужби України, представників Європейської комісії, Представництва Європейського Союзу, Посольства США в Україні, МВФ, а також міжнародних місій і проєктів технічної допомоги Україні за підтримки Офісу реформ Мінфіну, Офісу реформ Держмитслужби та програми EU4PFM, виконувач обов'язків Голови Держмитслужби України 5 квітня 2024 року Сергій Звягінцев зауважив, що «бачення реформування Держмитслужби вже формується у певну програму, відповідно до якої одними з пріоритетів є підвищення безпекових функцій митниці та надання Держмитслужбі статусу правоохоронного органу. Адже після перемоги України необхідним буде посилення контролю за переміщенням зброї через кордон України для забезпечення митної безпеки України і сусідніх країн» [168].

На сьогодні, відповідно до Положення про Державну митну службу України, її основними завданнями є такі:

- 1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення

сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби із правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів [199].

Правове регулювання діяльності Держмитслужби України здійснюється насамперед МК України, а також: законами; постановами Кабінету Міністрів України; наказами Міністерства фінансів України тощо.

Зі структурою Держмитслужби України, відповідно до чинного національного законодавства, можна ознайомитися на рисунку 2.5.

Відповідно до МК України:

- митниця є територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, має окремий баланс, рахунки в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, печатку і бланк із зображенням Державного Герба України та із своїм найменуванням і діє відповідно до Конституції України, цього Кодексу, інших нормативно-правових актів і на підставі положення, яке затверджується наказом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику;

- митний пост є митним органом, який входить до складу митниці як структурний підрозділ і в зоні своєї діяльності забезпечує виконання завдань, покладених на митні органи;

- з метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з митної справи, а також проведення наукових досліджень у сфері забезпечення митних інтересів України в системі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, можуть створюватися спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідна установа [146].

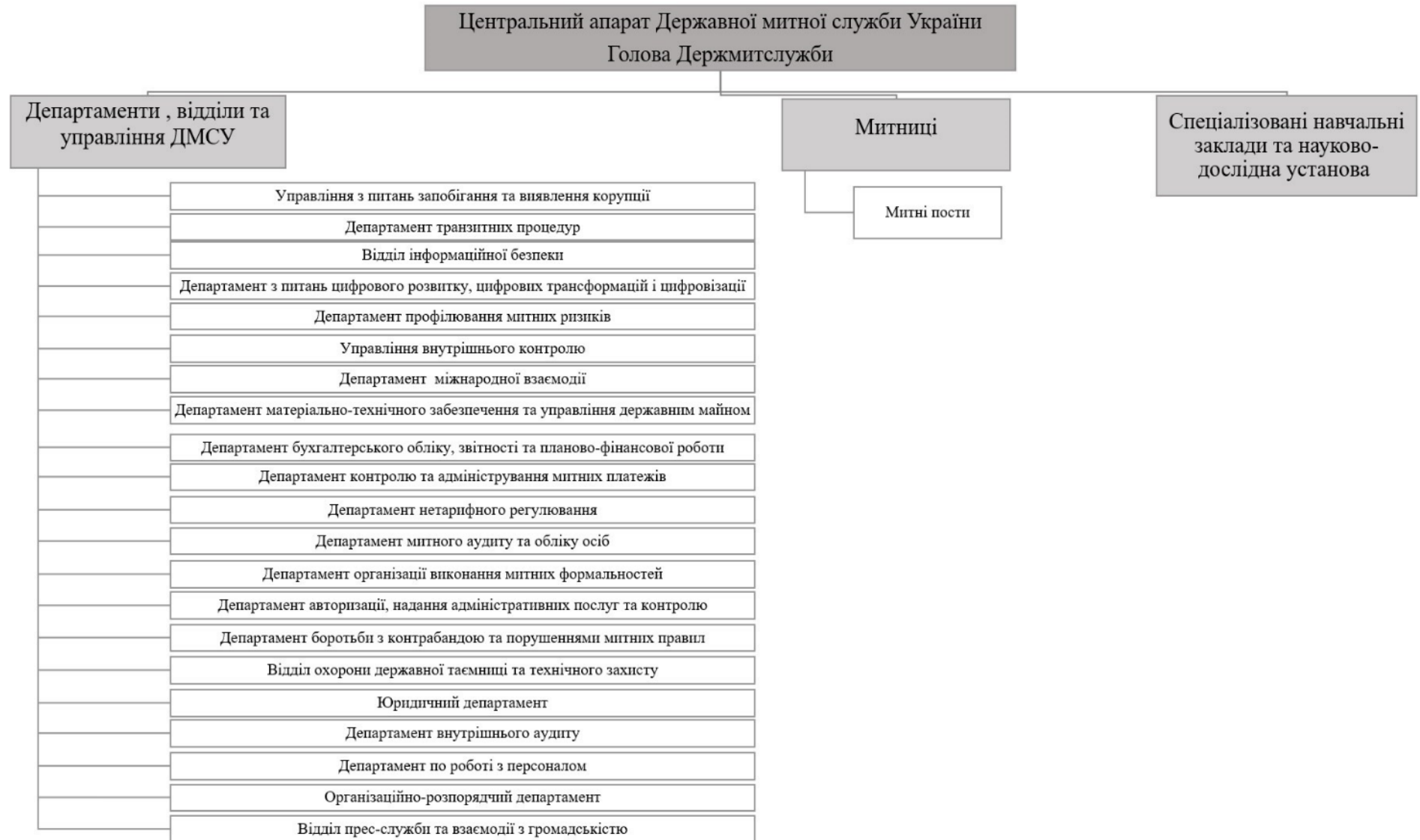

Рисунок 2.5 – Структура Державної митної служби України

Джерело: складено автором на підставі Положення про Державну митну службу України [199] та офіційного вебсайту Держмитслужби України.

Реалізовувати митну політику та протистояти митній злочинності Державній митній службі України допомагає взаємодія із правоохоронними органами, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, іншими органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання.

Згідно з МК України митні органи, виконуючи свої функції, співпрацюють із правоохоронними органами за допомогою обміну інформацією відповідно до встановленого законодавством порядку. Якщо під час митного контролю та інших заходів, які вони проводять, виявляються ознаки правопорушень, що не входять до їхньої компетенції, митні органи зобов'язані письмово повідомляти про це відповідні правоохоронні органи.

Зі свого боку, правоохоронні органи мають обов'язок письмово повідомляти митні органи про виявлені ними порушення митних правил або контрабанду. Також вони повинні письмово повідомляти митні органи про наявність оперативної інформації щодо можливих випадків переміщення товарів із порушенням законодавства України. За наявності такої оперативної інформації митний контроль і митне оформлення здійснюються за письмовим рішенням керівника митного органу або його заступника відповідно до вимог МК України [146].

Вивчаючи аспекти взаємодії державних органів, О. Ф. Долженков визначив такі характеристики цієї взаємодії:

- сумісні дії або діяльність двох і більше суб'єктів, тобто спільне виконання завдань чи співпраця між різними організаціями чи установами;
- ґрунтування на законі – взаємодія повинна ґрунтуватися на чіткому виконанні законодавства й відповідних нормативно-правових актів;
- спрямованість на боротьбу із правопорушеннями та виконання покарань;
- співпраця має спрямовуватися на попередження правопорушень, виконання покарань і соціалізацію злочинців;

- узгодженість дій правоохоронних органів за метою, часом, місцем здійснення, що вимагає спільного планування та координації дій між органами з метою досягнення спільних цілей;

- забезпечення комплексного використання сил, засобів і методів із найменшими витратами, тобто ефективне використання ресурсів для досягнення максимального ефекту в боротьбі із правопорушеннями та іншими завданнями;

- спеціальні суб'єкти взаємодії, а отже, містить у собі спеціалізовані організації або структури, які беруть участь у спільних діях із визначеними функціями та обов'язками [91, с. 149].

Ці ознаки взаємодії державних органів підкреслюють важливість організації та координації дій у сфері правоохоронної діяльності для досягнення спільних цілей і завдань.

У своєму аналізі МК України О. С. Золотніков зазначає, що правоохоронні органи мають такі повноваження у взаємодії з митними органами:

1) можуть надсилати митним органам офіційні письмові повідомлення щодо вчинення особою порушень митних правил, що є підставою для порушення справи про ці порушення згідно зі ст. 491 МК України;

2) мають право надавати митним органам відповідну офіційну інформацію про наявність достатніх підстав для того, щоб вважати, що товари або транспортні засоби переміщені через митний кордон України поза митним контролем або із приховуванням від митного контролю, що є підставою для проведення митними органами огляду (переогляду) товарів, транспортних засобів комерційного призначення згідно зі ст. 338 МК України;

3) мають можливість передавати до митного органу або до суду матеріали, які стосуються закриття кримінального провадження про контрабанду, якщо вчинені дії можуть бути кваліфіковані як порушення митних правил із метою притягнення винних до адміністративної відповідальності згідно зі ст. 496 МК України;

4) зобов'язані інформувати митні органи на їхні запити або із власної ініціативи про необхідні відомості для здійснення митного контролю відповідно до ст. 334 МК України;

5) мають право здійснювати негласний контроль та оперативний нагляд за переміщенням товарів, щодо яких існує підозра в їхньому незаконному переміщенні через митний кордон України, з метою вилучення таких товарів і притягнення до відповідальності осіб, причетних до вчинення контрабанди згідно зі ст. 457 МК України.

Водночас певні положення МК України мають імперативний характер стосовно правоохоронних органів, зокрема зобов'язання щодо:

1) надання копій вилучених документів для проведення перевірки митним органом, які повинні бути надані протягом трьох робочих днів і засвідчені печаткою та підписами посадових осіб правоохоронних та інших органів, якими здійснено вилучення оригіналів документів відповідно до ст. 353 МК України;

2) надання допомоги посадовим особам митного органу, які здійснюють адміністративне затримання, у разі вчинення опору або спроби втечі особи, яка підлягає затриманню, з місця події згідно зі ст. 507 МК України;

3) письмового інформування митних органів про виявлені порушення митних правил або контрабанду, а також про оперативну інформацію щодо можливих випадків незаконного переміщення товарів через митний кордон України згідно зі ст. 558 МК України [114, с. 489].

До органів, що взаємодіють із Державною митною службою України щодо протидії правопорушенням у митній сфері в країні, можна віднести: Національну поліцію України, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, Бюро економічної безпеки України.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовано на захист прав і свобод людини, боротьбу зі злочинністю, забезпечення публічної безпеки та збереження громадського порядку. Основними завданнями поліції є забезпечення безпеки громадськості,

захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави, а також протидія злочинності.

Щодо повноважень Національної поліції, то остання виявляє транспортні засоби особистого користування, які тимчасово ввезені на митну територію України громадянами на строк більше ніж 30 діб і не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки. Також вона вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, установлені МК України, зокрема щодо тимчасового ввезення і транзитного переміщення. Поліція також контролює використання таких транспортних засобів у підприємницькій діяльності чи для отримання доходів в Україні, а також перевіряє правомірність їхнього передання третім особам.

Крім цього, поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про випадки виявлення недозволеного використання або передання транспортних засобів особистого користування, які були тимчасово ввезені на митну територію України або поміщені в митний режим транзиту, особам, які не є їхніми власниками, а також про виявлені випадки неправомірного розкомплектування цих транспортних засобів [202].

Так, діяльність Національної поліції України щодо протидії митним правопорушенням урегульовано такими актами, як МК України від 13.03.2012 № 4495-VI, Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 № 580-VIII, Постанова Верховної Ради України «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів» від 09.07.2019 № 505/2019, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення фото-, відеофіксації митних та інших формальностей, які проводяться контролюючими органами» від 08.06.2016 № 370, Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 07.07.2017 № 575, Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні,

адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» від 27.04.2020 № 443/34726 тощо.

Звертаємо увагу на те, що два наступні державні органи мають організаційно-правову форму у вигляді служби. Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» 17.03.2011 № 3166-VI центральний орган виконавчої влади утворюється як служба в разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади становлять функції з надання адміністративних послуг фізичним і юридичним особам [206].

Водночас Д. М. Бахрах зазначає, що поняття «служба» використовується в різних контекстах: як вид діяльності особи, як соціально-правовий інститут, як система спеціальних державних органів, а також як духовна сфера діяльності. Поняття служби охоплює управлінські функції, виконання державних завдань, забезпечення самого управління та соціально-культурне обслуговування населення [50, с. 231].

Зважаючи на тенденції в Україні щодо імплементації зарубіжного досвіду, часто створюються органи, аналогічні до наявних в інших країнах, іноді зберігаючи навіть їхню назву. Отже, служби, які розглянуто далі, мають особливий статус у системі державних органів України.

Зокрема Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення, який здійснює правоохоронні функції з метою забезпечення національної безпеки України. У межах своєї компетенції, визначеної законодавством, Служба безпеки України відповідальна за захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, а також законних інтересів держави та прав громадян від зовнішніх загроз і втручань.

Серед обов'язків Служби безпеки України, що стосуються митної політики, варто зазначити її участь у розробленні заходів та ухваленні рішень із питань, що стосуються, по-перше, в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на території України, скорочення строку тимчасового перебування

іноземців та осіб без громадянства, примусового повернення їх у країну походження або третю країну, по-друге, прикордонного режиму та митних правил [205].

Служба безпеки України також здійснює досудове розслідування щодо:

- контрабанди культурних цінностей і зброї;
- контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів;
- незаконного перетинання державного кордону України;
- порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю [134].

Служба безпеки України використовує весь арсенал контррозвідальних методів і застосовує кращі практики партнерських спецслужб. Загалом співпрацю з партнерами спрямовано на боротьбу: із транснаціональною організованою злочинністю, контрабандою, міжнародним наркобізнесом, організованими злочинними угрупованнями, що спеціалізуються на налагодженні каналів незаконної міграції й торгівлі людьми тощо [207].

Наприклад, у 2021 році СБУ провела тривалу багатокрокову спецоперацію та задокументувала протиправну діяльність транснаціонального організованого злочинного угруповання, унаслідок якої було конфісковано 1035 кг героїну, підготовленого до транспортування транзитом через Україну до ЄС [103]. А у 2024 році Держмитслужба України у співпраці із СБУ викрили осіб, які намагалися ввести на територію України велику партію дорогоцінного каміння [147].

СБУ не тільки взаємодіє з Держмитслужбою України у процесі розслідувань, але й вживає низку заходів для протидії незаконним діянням у самій Держмитслужбі України. Так, наприклад, СБУ спільно з Офісом Генерального прокурора ліквідували масштабну корупційну схему в Центральному апараті Держмитслужби України, де чиновники систематично вимагали неправомірну вигоду з керівників регіональних митниць за нестворення штучних перешкод у професійній діяльності та залишення без

уваги службових порушень [218]. А також було затримано заступника начальника одного з митних постів столичної митниці та митного брокера за отримання неправомірної вигоди з компаній зовнішньоекономічної діяльності (за нестворення штучних перешкод під час митного оформлення зарубіжних товарів) [222].

Діяльність Держмитслужби України, зокрема захист державного кордону та боротьба з незаконним перетинанням кордону й незаконним потраплянням товарів і речовин на територію України, схожа та взаємопов'язана з функціями Державної прикордонної служби України. Основні аспекти взаємодії Держприкордонслужби із правоохоронними та іншими державними органами України на державному кордоні й у прикордонних районах визначено різними нормативно-правовими актами. Проте на сьогодні відсутній єдиний законодавчий документ, який би чітко регламентував ці аспекти [77, с. 44].

Згадуючи про протидію митним правопорушенням, необхідно звернути увагу, що основними функціями Держприкордонслужби в цій сфері є такі:

- охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах із метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

- здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їхнього переміщення;

- ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із законами України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

- участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп і злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України;

- координація діяльності військових формувань і відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї, а також діяльності державних органів, що здійснюють різні види контролю під час перетинання державного кордону України та пропуску до тимчасово окупованої території і з неї або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму й режиму в пунктах пропуску через державний кордон України та в контрольних пунктах в'їзду – виїзду [195].

Діяльність Державної прикордонної служби України регулюється такими нормативно-правовими актами: Законом України «Про Державну прикордонну службу» від 03.04.2003 № 661-IV, Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 № 3857-XII, Законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 № 62/95-ВР, Законом України «Про прикордонний контроль» від 05.11.2009 № 1710-VI, Рішенням РНБО України «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержанням ними правил перебування на території України» від 10.07.2017, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про забезпечення доступу Міністерства фінансів до інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи здійснення контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон» від 11.02.2016 № 91-р тощо.

Особливу увагу варто звернути на Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної прикордонної служби України з органами Державної митної служби України та Державної податкової служби України

під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий» від 13.11.2018 № 1290/32742, що організовує взаємодії органів (підрозділів) охорони державного кордону Держприкордонслужби України з митницями в разі виявлення ознак порушень митних правил, а також із головними управліннями Державної податкової служби України в областях, місті Києві у випадках виявлення майна без відомого власника або власника, який невідомий, регламентується механізмом координації та співпраці між зазначеними органами. Цей механізм передбачає взаємодію в контрольних пунктах на державному кордоні України, пунктах пропуску (контрольованих пунктах в'їзду-виїзду), а також у прикордонних районах щодо транспортних засобів, що містять майно без відомого власника або власника, який невідомий [200].

А також згідно з Наказом Держмитслужби України «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії підрозділів митної варти Державної митної служби України та підрозділів Державної прикордонної служби України» від 15.09.2003 № 803/8124, який визначає порядок взаємодії підрозділів митної варти Держмитслужби України та підрозділів Держприкордонслужби України під час виконання спільних завдань, покладених на них законодавством України, за межами місця розташування митниць і в прикордонній смузі й контрольованих прикордонних районах.

Згідно з цим наказом визначено такі форми взаємодії:

- організація спільних оперативних нарад керівного складу регіональних митниць, митниць Держмитслужби України та підрозділів митної варти з керівним складом Держприкордонслужби України та їхніми структурними підрозділами;
- проведення спільних спеціальних операцій за єдиним планом та інших узгоджених оперативних заходів;
- розташування спільних митних і прикордонних нарядів на окремих ділянках державного кордону відповідно до спільного плану дій;

- обмін інформацією про спроби порушень громадянами державного кордону поза місцем розташування митниці, а також про незаконне переміщення через державний кордон України товарів, історичних і культурних цінностей, отруйних, наркотичних, сильних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів, стратегічно важливих сировинних товарів, а також про незаконне звільнення від митного контролю;

- узагальнення підсумків спільних операцій і розроблення нових способів взаємодії.

Механізм взаємодії передбачає видачу спільних наказів, розроблення планів взаємодії, спільне проведення спеціальних операцій та інших оперативних заходів, які координуються в центральних апаратах Держмитслужби України та Адміністрації Держприкордонслужби України, а також на регіональному рівні в митницях і підрозділах Держприкордонслужби України [197].

У 2019 році співробітники Держприкордонслужби України та СБУ припинили діяльність міжнародної злочинної групи з контрабанди наркотиків до Росії і Криму [225]. Наразі після початку повномасштабного вторгнення працівники ДПСУ мають бути ще більш пильними та мають значно більше роботи. Так, наприклад, у серпні 2024 року було затримано «Камаз» з півсотнею осіб, які мали намір ухилитися від мобілізації за допомогою втечі до Молдови [161].

Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ) є новим державним органом, який було засновано 12 травня 2021 року, на заміну податковій міліції та економічним підрозділам Національної поліції та Служби безпеки України. Згідно із Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 № 1150-IX БЕБ є центральним органом виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. До основних завдань БЕБ належать: забезпечення економічної безпеки держави за допомогою запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що

посягають на функціонування економіки держави; збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їхньому виникненню в майбутньому; планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням і використанням міжнародної технічної допомоги [194]. Згідно із Кримінально-процесуальним кодексом України до підслідності БЕБ належать правопорушення в митній сфері: виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання під час продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів; контрабанда лісоматеріалів і цінних порід дерев; контрабанда товарів; контрабанда підакцизних товарів; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) [134]. БЕБ у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами державної влади, зокрема з митними органами. Водночас у порядку, визначеному законом, БЕБ має безпосередній доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів і банків (баз) даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, зокрема урядовими, засобами зв'язку й комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Митні органи з метою запобігання та протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності БЕБ, передають останньому інформацію про обставини, що свідчать про вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності БЕБ [194]. У своєму Звіті про діяльність за 2022 рік БЕБ наголосило на тому, що боротьба з митними правопорушеннями є одним із важливих завдань унаслідок українського негативного впливу на економічну безпеку держави, що призводить до недоотримання коштів бюджетом, зменшення конкурентоспроможності національного товаровиробника тощо. За звітний період було виявлено

ухилення від сплати митних платежів на суму 191,4 млн грн, а також ризики в аграрному секторі економіки (експорт) становили 10,6 млрд грн [111, с. 14]. А за 2023 рік, відповідно до Звіту, було подано 5 пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів із питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності в митній сфері, створено 125 аналітичних продуктів щодо правопорушень у митній сфері, які впливають на економічну безпеку держави, на загальну суму 20,5 млрд грн, та 59 аналітичних продуктів щодо правопорушень у сфері експорту сільськогосподарської продукції на загальну суму 9,3 млрд грн і подано пропозицію Державній митній службі України щодо ініціювання в межах компетенції змін до нормативно-правових актів із метою запровадження дієвого режиму експортного забезпечення [112, с. 15–16].

У липні 2024 року детективи Територіального управління БЕБ України повідомили про підозру чоловіку, який намагався таємно ввезти в Україну сировину для виготовлення тютюнових виробів [61]. А також викрили незаконне ввезення елітних авто з-за кордону під виглядом гуманітарної допомоги для Збройних Сил України, проте замість того, аби відправити авто за призначенням, підозрювані продавали транспортні засоби за готівку [60], і цей випадок не є поодиноким. У схожому випадку за період 2022–2023 років у такий спосіб було завезено 46 транспортних засобів, продаж яких спричинив ненадходження до бюджету понад 5,3 млн грн податків і митних платежів [59]. Також завдяки діяльності БЕБ є скеровані до суду справи за підроблення митних декларацій і приховування підакцизних товарів від митного контролю [62; 130].

Важливим напрямом діяльності Держмитслужби України є міжнародна співпраця, яка забезпечується за допомогою спеціалізованого Управління міжнародної співпраці. Це Управління координує і здійснює міжнародне співробітництво у сфері митної справи в межах Держмитслужби України.

Основними завданнями Управління є такі:

- розроблення пропозицій до проєктів міжнародних договорів із питань митної справи, організація їхнього укладання та аналіз виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, а також припинення та/або зупинення їхньої дії;

- організація взаємодії та обміну інформацією з митними адміністраціями інших держав відповідно до законодавства України та міжнародних договорів;

- здійснення міжнародного співробітництва та заходів із виконання зобов'язань у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, що належать до компетенції Держмитслужби;

- забезпечення співпраці із проєктами міжнародної технічної допомоги;

- співпраця з іноземними донорськими та міжнародними фінансовими організаціями, а також Секретаріатом Кабінету Міністрів України у справах залучення та використання міжнародної технічної та фінансової допомоги;

- установлення зв'язків з іншими неурядовими міжнародними організаціями;

- організація протокольного забезпечення міжнародних заходів, прийому іноземних делегацій у Держмитслужбі, зустрічей із представниками закордонних і міжнародних організацій, а також проведення закордонних відряджень співробітників [154].

Наразі згідно з офіційним вебсайтом Держмитслужби України взаємодія відбувається з такими міжнародними інституціями:

1. Європейське бюро з питань боротьби із шахрайством забезпечує обмін інформацією, оперативну допомогу та проведення спільних розслідувань, надає технічну підтримку, забезпечує доступ до інформаційних систем і баз даних, здійснює стратегічний аналіз і сприяє підготовці кадрів.

2. Світова організація торгівлі розвиває механізми видачі попередніх рішень щодо митної вартості, використання квот, підвищення кваліфікації посадових осіб, упровадження єдиного онлайн-реєстру попередніх рішень, удосконалення процедур стягнення платежів і штрафів, а також гармонізацію митного законодавства з ЄС.

3. Чорноморське економічне співтовариство сприяє усуненню торговельних бар'єрів, гармонізує митні та торгові режими, підтримує транзит і розвиває інформаційний обмін.

4. Всесвітня митна організація забезпечує проведення навчальних заходів і тренінгів, участь у багаторічних програмах розвитку, доступ до навчальної онлайн-платформи й залучення донорської підтримки.

5. Організація за демократію та економічний розвиток забезпечує участь представників Держмитслужби України в засіданнях Керівного Комітету Проєкту зі сприяння торгівлі та транспортуванню ГУАМ.

6. Місія Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону України та Республіки Молдова надає експертну допомогу в розробленні нормативно-правових актів, сприяє спільним операціям правоохоронних служб України й Молдови, модернізує митну службу за допомогою залучення донорської підтримки [154].

Крім цього, не варто забувати про міжнародні договори щодо співпраці з окремими державами. Наразі є чинними Угоди між Кабінетом Міністрів України про співробітництво та взаємну допомогу в митних справах з урядами таких країн: Туніс, Словаччина, Бразилія, Хорватія, Боснія та Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Македонія, Молдова, Норвегія, Ліван, Корея, Албанія, Бельгія, Монголія, Австрія, Греція, Румунія, Болгарія, Фінляндія тощо. Загалом ці угоди передбачають надання допомоги між країнами з метою реалізації митного законодавства, зокрема в частині запобігання, виявлення, припинення та розслідування порушень митного законодавства.

Так, наприклад, за підтримки проєкту Програми EU4Digital між Державною митною службою України, Митною адміністрацією Румунії та Митною службою Республіки Молдова було реалізовано пілотний проєкт з обміну попередньою митною інформацією. Упровадження механізму обміну попередньою митною інформацією сприятиме прискоренню митних процедур та оптимізації використання митної інфраструктури. Для ЄС це сприятиме

спрощенню міжнародної торгівлі, запобіганню шахрайству з ПДВ та боротьбі із транскордонною злочинністю.

А також відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС митне співробітництво є одним із головних і має динамічний розвиток. Так, у звіті Єврокомісії від 08.11.2023 було зазначено, що попри збройну агресію проти України, Держмитслужба здебільшого зберегла свій оперативний та адміністративний потенціал, процес євроінтеграції триватиме.

У межах Асоціації «Україна – ЄС» 5 вересня 2022 року було підписано Угоду між Україною та ЄС про участь України в «Митниці», програмі ЄС для співробітництва в митній сфері та Угоду між Україною та ЄС про участь України у програмі ЄС для співробітництва в галузі оподаткування «Fiscalis». Мета програм – посилення співпраці й потенціалу митних і податкових органів країн-учасниць [145].

Взаємодія державних органів та інших установ у сфері митного контролю має системний характер, спрямований на впровадження конкретних форм спільного управління, адміністративних, процесуальних, соціальних та інших заходів. Ці методи входять до складу загального комплексу заходів, спрямованих на боротьбу із правопорушеннями та підтримання ефективної реалізації митної політики для сприяння економічному розвитку держави.

Отже, діяльність щодо реалізації митної політики та протидії митним правопорушенням здійснюється не лише митними органами, але й багатьма іншими органами державного апарату. Система державних органів України є дуже розгалуженою, проте вони взаємодіють і спільно виконують свої завдання й функції, забезпечуючи тісну координацію у процесі їхньої реалізації.

Проте, проаналізувавши завдання й повноваження державних органів щодо протидії митним правопорушенням в Україні, систему цих органів, їх можна класифікувати за характером їхньої компетенції (колом повноважень) так:

1. Органи загальної компетенції – це органи, які беруть участь у реалізації митної політики, але це не є їхньою основною сферою діяльності (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України).

2. Органи спеціальної компетенції – це органи, які здійснюють державну митну політику або допомагають у її реалізації, маючи водночас чітко визначену компетенцію щодо протидії митним правопорушенням (Держмитслужба, ДПСУ, Національна поліція, СБУ, БЕБ).

Водночас органи загальної компетенції визначають державну митну політику, ухвалюють головні нормативно-правові акти щодо діяльності митних органів, їхньої взаємодії з іншими органами щодо протидії митним правопорушенням тощо. Ефективна взаємодія із правоохоронними органами, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, іншими органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання є основною для контролю за дотриманням митних правил і сприяє стійкому економічному зростанню країни. Така взаємодія має системний характер і спрямована на впровадження спільного управління та комплексних заходів, які забезпечують боротьбу із правопорушеннями та підтримку ефективної митної політики задля економічного розвитку держави [175, с. 227].

Однак для досягнення максимальної ефективності в цій сфері необхідно не лише визначити коло суб'єктів, а й чітко сформулювати мету та завдання адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері. Це дозволить забезпечити системність та узгодженість дій залучених сторін, спрямувати їхні зусилля на досягнення спільних стратегічних цілей, підвищити рівень правової культури та правосвідомості в суспільстві. Тому наступний розділ присвячено детальному аналізу мети та завдань адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері, що є головними для розуміння механізмів ефективного функціонування митної системи України.

Висновки до Розділу 2

Проаналізувавши теоретико-правовий аспект адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, з'ясувавши особливості їхнього застосування, охарактеризувавши суб'єктів, що застосовують адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, сформульовано низку положень і висновків, основні з яких наведено нижче.

1. Розмежовано поняття «адміністративно-правові заходи», «адміністративно-правовий вплив», «адміністративно-правове регулювання», «адміністративно-правове забезпечення» та «адміністративно-правовий примус». Визначено спільні ознаки вищевказаних понять, а саме: це складові адміністративного права, що реалізують державну політику у сфері публічного управління; спрямовані на дотримання законності, правопорядку та виконання встановлених норм; орієнтовані на захист публічного інтересу, забезпечуючи контроль із боку держави та уповноважених органів; передбачають вплив на суб'єктів правовідносин задля їхнього підпорядкування правовим вимогам; ґрунтуються на юридичних нормах та офіційних механізмах правозастосування; містять як організаційні, так і примусові елементи, залежно від мети та характеру регулювання. Водночас акцентовано увагу на відмінностях, що полягають у їхньому призначенні, засобах впливу та способах реалізації.

2. Визначено, що адміністративно-правові заходи являють собою дії державних органів, посадових осіб, громадських організацій та органів місцевого самоврядування, що здійснюються відповідно до норм адміністративного права України. Водночас з'ясовано, що адміністративно-правові заходи мають такі характеристики: здійснюються на підставі та в межах національного законодавства, яке чітко регламентує підстави та порядок їхнього застосування; обов'язковий, примусовий характер, застосовується визначеними суб'єктами незалежно від волі інших осіб у відповідних випадках, передбачених законом; їхньою основною метою є попередження та припинення

правопорушень; містять особливий суб'єктний склад, до якого належить широке коло органів і посадових осіб, що мають право вживати цих заходів до різних осіб, не тільки до правопорушників; системний характер, де всі методи та засоби взаємопов'язані для досягнення визначених цілей. Наголошено, що ці заходи є комплексними та системними інструментами державного управління, спрямованими на підтримання правопорядку та забезпечення дотримання законності.

3. Запропоновано адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері вважати сукупністю прийомів і способів, що застосовують уповноважені державні органи і їхні посадові особи, відповідно до законодавства, з метою попередження, припинення правопорушень у митній сфері задля виконання завдань і протидії митним правопорушенням.

Класифіковано адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері:

1) на заходи адміністративного примусу: адміністративно-попереджувальні заходи; заходи адміністративного припинення; адміністративні стягнення.

2) організаційно-правові заходи: заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і прирівняних до них осіб; заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб.

4. З'ясовано, що ефективність функціонування митної сфери безпосередньо пов'язана з належним застосуванням адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням. Практика свідчить, що такі заходи мають спиратися на систему управління ризиками, яка дає змогу своєчасно ідентифікувати операції із високим ступенем загрози та обирати відповідні форми контролю – від попереджувальних до примусових. Визначено, що організаційно-правові заходи (забезпечення митних органів необхідними ресурсами, інтеграція у міжнародні інформаційні системи, підвищення кваліфікації персоналу) безпосередньо впливають на результативність заходів адміністративного примусу (митний огляд, адміністративне затримання, штраф,

конфіскація тощо). Наголошено на значущості митного пост-аудиту, який мінімізує корупційні ризики та полегшує процедури для добросовісних суб'єктів господарювання.

Установлено, що практична реалізація адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері України стикається з низкою проблем, серед яких недосконала автоматизація та брак технічного оснащення митних органів, що створює ризики корупції й ускладнює виявлення складних схем ухилення від митних платежів. Корупційний чинник додатково ускладнює процес ухвалення рішень під час митного оформлення, а дефіцит кваліфікованих кадрів знижує загальний рівень ефективності митного контролю. Нескоординована взаємодія митних органів з іншими вітчизняними та зарубіжними органами призводить до фрагментарності контролю й затримує виявлення правопорушень, а недосконалість доказової бази у справах про митні правопорушення зумовлює труднощі в доведенні фактичних обставин і формує низьку довіру до судових процедур. Зроблено висновок, що подолання цих чинників вимагає комплексного підходу, що передбачатиме сучасне технічне переоснащення, поліпшення кадрової політики, узгоджену співпрацю з правоохоронними органами та спрощення доказової процедури в адміністративному процесі.

5. Установлено, що загалом на реалізацію митної політики та протидію митним правопорушенням спрямовано діяльність не лише митних органів, а й багатьох інших органів державного апарату. Запропоновано суб'єктів, що протидіють правопорушенням у митній сфері в Україні, за характером компетенції класифікувати:

1) на органи загальної компетенції – органи, що беруть участь у реалізації митної політики, проте це не є їхньою основною сферою компетенцій (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України);

2) органи спеціальної компетенції – органи, що здійснюють державну митну політику або допомагають у її здійсненні та мають чітко визначену

компетенцію щодо протидії митним правопорушенням (Державна митна служба України, Національна поліція України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Бюро економічної безпеки України).

6. Наголошено, що взаємодія Держмитслужби із правоохоронними органами, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, іншими органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання є головною в забезпеченні ефективного контролю за дотриманням митних правил і сприяє стійкому економічному зростанню країни, порядок такої взаємодії чітко регламентовано законодавством.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У МИТНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід протидії правопорушенням у митній сфері

Сьогодні митні правопорушення набули глобального масштабу, охоплюючи не лише окремі держави чи регіони, але і світовий рівень, оскільки є поширеними в багатьох країнах і регіонах світу. Для протидії їхньому розповсюдженню та мінімізації негативного впливу кожна держава докладас чималих зусиль, розробляючи та впроваджуючи численні програми й заходи, удосконалюючи своє законодавство та практику боротьби з такими правопорушеннями. Послідовне виконання розроблених адміністративно-правових заходів для боротьби з порушеннями митних правил на прикордонних територіях України сприятиме підвищенню її інвестиційної привабливості, збільшенню надходжень до Державного бюджету, декриміналізації діяльності підприємницьких структур, захисту національних інтересів, покращанню системи перетину державного кордону, керованості процесу балансування розвитку внутрішнього споживчого ринку, раціоналізації міждержавних зовнішньоторговельних відносин, що в комплексі створить потужні резерви для зміцнення економічної безпеки держави [93, с. 194].

Взаємодія та співпраця країн щодо протидії митним правопорушенням є необхідною для ефективної митної політики кожної держави. Для України є важливими дослідження та аналіз досвіду інших країн у сфері адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням із кількох головних причин. По-перше, інтеграція України у світову економіку та розширення міжнародних торговельних відносин вимагають ефективної системи митного контролю, яка відповідає міжнародним стандартам. Запозичення передових практик дозволить оптимізувати національне законодавство, підвищити

ефективність боротьби з митними правопорушеннями, ухиленням від сплати митних платежів та іншими порушеннями, що негативно впливають на економічну безпеку держави.

По-друге, вивчення зарубіжного досвіду сприятиме вдосконаленню інституційних механізмів, зокрема за допомогою упровадження сучасних технологій та інноваційних підходів до митного контролю, що вже продемонстрували свою ефективність в інших країнах. Це дозволить Україні не лише посилити захист державного кордону, але й забезпечити прозорість і передбачуваність митних процедур, що є важливим чинником для розвитку міжнародної торгівлі та інвестиційного клімату.

Крім цього, адаптація найкращих практик може сприяти посиленню співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами, що допоможе Україні ефективніше боротися із транскордонними правопорушеннями та зміцнити свої позиції на міжнародній арені. Зважаючи на глобальний характер митних правопорушень, міжнародна кооперація та запозичення досвіду інших країн є необхідними умовами для успішної протидії цим загрозам. І на сьогодні Україна обрала європейський напрям розвитку, а отже, запозичення позитивного досвіду європейських країн може бути корисним. Зважаючи на це, необхідним є дослідження митної політики ЄС загалом.

Митний союз, створений у 1968 році, є основою ЄС та важливим елементом у функціонуванні єдиного ринку, що можливо лише за умови однакового застосування загальних правил на його зовнішніх кордонах. Для цього національні митні адміністрації ЄС діють так, ніби вони єдині.

Ці загальні правила, які вони застосовують, виходять за межі Митного союзу як такого – із його спільним тарифом – і поширюються на всі аспекти торгової політики, такі як: преференційна торгівля, контроль за охороною здоров'я та навколишнім середовищем, спільна сільськогосподарська та рибогосподарська політики, захист наших економічних інтересів нетарифними інструментами та заходами політики зовнішніх відносин.

Сьогодні, в епоху, коли тероризм та інші тяжкі злочини діють на транскордонній і транснаціональній основі, митні органи все частіше закликають виконувати нефіскальні завдання, спрямовані на поліпшення внутрішньої безпеки ЄС. Отже, митниця стикається з новими проблемами: забезпечення безперервної торгівлі, застосовуючи необхідний контроль, з одного боку, а також гарантування захисту інтересів і безпеки громадян ЄС – з іншого. Щоб досягти правильного балансу між цими вимогами, митні процедури та методи контролю повинні бути модернізовані, а співпрацю між різними службами потрібно посилити. Транскордонний характер митного шахрайства вимагає від національних органів спільної роботи щодо запобігання, розслідування та переслідування порушень митного законодавства, саме тому 1 травня 2016 року набув чинності Митний кодекс ЄС (Регламент (ЄС) № 952/2013), який потім був деталізований імплементаційними положеннями.

Серед джерел митного права ЄС можна виділити акти первинного та вторинного права. Найважливіше місце серед первинних джерел посідає Римський договір, який був підписаний у 1957 році та сформував загальні поняття і принципи Митного союзу держав-членів. Серед актів вторинного права можна виділити низку регламентів, а саме Регламент ЄС від 12.10.1992 № 2813/92, який визначив порядок уведення в дію Митного кодексу ЄС, а також Регламент ЄС № 2454/93, який детально визначив порядок застосування митного законодавства. Іншим джерелом є численні рішення Суду ЄС. Ці судові рішення роз'яснюють, визначають і встановлюють порядок використання, тлумачення, деталізації установчих договорів та інших нормативно-правових актів ЄС. Система джерел митного права ґрунтується на принципі пріоритету права ЄС. Національне митне законодавство країн-членів на сьогодні регулює відносини, які залишилися поза межами права ЄС. До них належать організація митних органів і забезпечення відповідальності за митні порушення [135].

Також, наприклад, порядок взаємодії та співпраці для забезпечення правильного застосування законодавства з митних питань викладено в Регламенті Ради (ЄС) № 515/97 [4].

А Регламент Ради (ЄС) № 1525/2015 установлює терміни для національних органів влади для надання документів, необхідних для розслідування (для сприяння прискоренню розслідування OLAF) полегшує використання інформації, отриманої відповідно до цих домовленостей про співпрацю, як доказ у національних судових процесах, також відповідно до його положень передбачено такі форми співпраці:

- адміністративні розслідування – орган влади в одній державі-члені може звернутися за допомогою до своїх колег в іншій;

- стихійний обмін інформацією – органи влади обмінюються відповідною інформацією між собою, коли побачать потребу у співпраці з Комісією – де справа має вимір ЄС;

- спільні митні операції – національні органи влади та Комісія здійснюють певні перевірки протягом обмеженого періоду для боротьби з шахрайством у певних районах високого ризику [37].

Митний кодекс ЄС робить акцент на повністю електронному спілкуванні між митними адміністраціями. Як результат, розроблено та впроваджено низку загальноєвропейських ІТ-систем [14].

На підставі вже вищезгаданого Регламенту Ради (ЄС) «Про взаємну допомогу між адміністративними органами держав-членів та про співпрацю між цими органами й Комісією для забезпечення правильного застосування митного та аграрного законодавства» від 13.03.1997 № 515/97 з метою допомоги в запобіганні, розслідуванні та переслідуванні операцій, які становлять порушення митного законодавства, завдяки більш швидкому наданню інформації й посиленню внаслідок цього дієвості процедур співпраці та контролю компетентних органів було створено Митну інформаційну систему (Customs Information System, CIS). Ця система дозволяє ефективно збирати,

зберігати, обробляти та передавати дані, пов'язані з митними процедурами, забезпечуючи швидкий і безпечний обмін інформацією між країнами ЄС.

CIS дозволяє країнам ЄС здійснювати більш ефективний контроль за дотриманням митного законодавства, швидко реагувати на порушення, а також координувати дії між різними національними митними службами. Інформація, що зберігається в системі, містить дані про товари, транспортні засоби, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, а також відомості про митні процедури й можливі ризики. Завдяки функціонуванню CIS забезпечується належне застосування митного законодавства на всій території ЄС, сприяючи захисту фінансових інтересів ЄС та його держав-членів [4].

Отже, митна інформаційна система (CIS) є головним елементом митної політики ЄС, забезпечуючи високий рівень координації та співпраці між митними органами держав-членів у боротьбі з митними правопорушеннями та іншими загрозами, що виникають у процесі міжнародної торгівлі.

Митна інформаційна система містить спеціальну базу даних під назвою «Ідентифікаційна база даних митних матеріалів» (FIDE), що допомагає запобігати операціям, які порушують митне законодавство, застосовне до товарів, що надходять на митну територію Співтовариства або залишають її, а також сприяння та прискорення їхнього виявлення та переслідування.

Згідно з положеннями Регламенту Ради (ЄС) від 13.03.1997 № 515/97 FIDE спрямовано на посилення ефективності митного контролю та запобігання транскордонним злочинам за допомогою забезпечення митним органам доступу до даних про попередні та поточні розслідування. Це містить інформацію про осіб, транспортні засоби, товари та інші релевантні матеріали, які можуть бути пов'язані з порушеннями митного законодавства.

Основні функції FIDE містять:

- ідентифікацію осіб і суб'єктів, що перебувають під розслідуванням;
- облік і відстеження розслідувань, пов'язаних із митними порушеннями;
- підтримання аналітичної роботи з метою виявлення схем і методів незаконної діяльності;

- забезпечення швидкого й безпечного обміну інформацією між митними органами держав-членів [4].

FIDE відіграє важливу роль у захисті фінансових інтересів ЄС, забезпечуючи митним органам інструменти для ефективної боротьби з митними правопорушеннями. Завдяки цій базі даних держави-члени можуть оперативно обмінюватися інформацією, що сприяє прискоренню розслідувань та вжиттю необхідних заходів для запобігання подальшим порушенням.

Митні органи держав – членів ЄС загалом вживають заходів, спрямованих, зокрема, на таке:

1. Захист фінансових інтересів Співтовариства та його держав-членів.
2. Захист Співтовариства від нечесної та нелегальної торгівлі, одночасно підтримуючи законну ділову діяльність.
3. Забезпечення безпеки Співтовариства та його мешканців у тісній співпраці з іншими органами влади.
4. Підтримання належного балансу між митним контролем і сприянням законній торгівлі [6].

Конфлікти між національними та європейськими джерелами митного права під час їхнього застосування вирішуються на основі принципу верховенства права ЄС. Це означає, що національне законодавство не може дублювати або передавати положення прямо застосовного права ЄС і не може їм суперечити. Однак Митний кодекс ЄС (ст. 1) наразі не встановлює конкретних колізійних норм, які потрібно використовувати для вирішення конфліктів між чинними джерелами митного права ЄС та міжнародного митного права. Він розглядається окремо в прецедентному праві національних судів і Європейського суду, розрізняючи міжнародні угоди з характеристиками прямого застосування (наприклад, угоди про преференції (вільну торгівлю) між ЄС і третіми країнами) і неміжнародні угоди (наприклад, угоди СОТ) з митних питань [15, с. 37].

Крім митних органів кожної держави, на теренах ЄС діє такий орган, як Європейське бюро з боротьби з шахрайством (OLAF). Оскільки одним із

важливих джерел доходу до бюджету ЄС є митні збори, захист їх від шахрайства є життєво важливим. OLAF відіграє важливу роль від імені ЄС, борючись з одним із найпоширеніших видів митного шахрайства, – фірмами, які ухиляються від митних зборів, зокрема антидемпінгові мита.

Унаслідок розслідування OLAF невинувато витрачені суми поступово поверталися до бюджету ЄС, злочинців переслідували в національних судах, а в Європі було запроваджено кращі гарантії проти шахрайства [25]. Крім своєї незалежної слідчої роботи, OLAF також відіграє активну роль у розробленні політики ЄС щодо боротьби з шахрайством як служба Європейської комісії. Бюро регулярно очолює розроблення законопроектів і ведення переговорів щодо захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та корупції. OLAF у сфері формування політики протидії шахрайству виконує такі основні завдання:

- розробляє комплексну політику та законодавство щодо боротьби з шахрайством;
- проводить аналіз для виявлення загроз і вразливостей;
- рекомендує заходи щодо боротьби з шахрайством департаментам Комісії, установам та органам ЄС, національним органам та установам;
- збирає інформацію із власного досвіду експлуатації та інших джерел та обмінюється нею за допомогою баз даних і додатків;
- посилює співпрацю із країнами ЄС та країнами, що не входять до ЄС;
- підвищує обізнаність посадових осіб за допомогою семінарів, конференцій, тренінгів [34].

У світлі останніх подій OLAF, наприклад, об'єднало зусилля з митними органами ЄС для боротьби зі зростанням обсягів контрафактної продукції, пов'язаної з Чемпіонатом Європи з футболу – 2024 в Німеччині та Літніми Іграми в Парижі. Спільну митну операцію під керівництвом французької митниці за співучасті OLAF і Німецького бюро митних розслідувань (ZKA) спрямовано на запобігання проникненню на ринок ЄС підроблених і неякісних товарів. Це є важливим заходом для захисту економіки ЄС, а також охорони здоров'я та безпеки споживачів. Під час цієї міжнародної операції було

вилучено понад 630 000 одиниць продукції, зокрема спортивний одяг, взуття, іграшки та спортивне спорядження. Операція відбувалася по всій Європі. Успіх операції обумовлено мобілізацією митних органів країн – членів ЄС, які здійснюють посилений контроль за потоком товарів на зовнішніх кордонах ЄС, щоб запобігти потраплянню контрафактної продукції на внутрішній ринок заздалегідь до початку спортивних подій [27].

Із 2022 року, після вторгнення Росії в Україну, ЄС запровадив жорсткі санкції, зокрема обмеження на експорт та імпорт певних товарів. OLAF активно займається моніторингом торгових потоків, аналітичною роботою та виявленням спроб обходження цих санкцій. Завдяки картографуванню підозрілих торговельних маршрутів і визначенню операторів, які могли б постачати продукцію для військових цілей Росії, OLAF відіграв головну роль у запобіганні незаконним транзакціям. Так, наприклад, вони надали допомогу іспанським органам у процесі операції «Пробірка». У Каталонії Національна поліція Іспанії та Служба митного контролю арештували чотирьох осіб, серед яких троє російських громадян. Операція також призвела до вилучення 13 тонн хімічної речовини, забороненої для експорту, у порту Барселони. Розслідування довело, що іспанська компанія, керована російськими громадянами, створила складну схему використання підставних компаній у Вірменії та Киргизстані, щоб замаскувати справжнє призначення товарів, які зрештою потрапляли до Росії. Внесок OLAF важливий у посилення здатності іспанських органів забезпечувати дотримання санкцій ЄС і запобігати незаконній торгівлі, яка могла б підрвати ефективність обмежень щодо Росії [26].

Водночас відбувається активна взаємодія OLAF з Україною, так, наприклад, OLAF проводило триденний навчальний захід у Брюсселі для антикорупційних та антишахрайських органів України. Метою навчання було посилення співпраці OLAF з українськими органами та надання їм інструментів для розслідувань, зокрема з відкритими джерелами та техніками інтерв'ювання. Програма містила практичні заняття з вивчення конкретних кейсів та інтерактивні семінари. У навчанні брало участь 40 представників Державної

аудиторської служби України, БЕБ України, НАБУ, САП, Офісу Генерального прокурора, Держмитслужби України, Міністерства фінансів і Секретаріату Кабінету Міністрів [28].

Також 20 березня 2024 року Україна підписала Угоду про асоціацію щодо участі України в Програмі ЄС з протидії шахрайству (UAFP) на період 2021–2027 рр. і стала першою країною-кандидатом, що не є членом ЄС, яка формалізувала свою участь у UAFP, що управляє OLAF від імені Європейської комісії. Завдяки участі в програмі Україна зможе посилити свої національні спроможності у сфері протидії шахрайству, що стане важливим внеском у підвищення її операційної антикорупційної спроможності. Програма фінансує придбання спеціалізованого обладнання для протидії шахрайству, організацію спеціалізованих тренінгів, а також проведення тематичних конференцій і досліджень [42].

Проте у 2021 році Європейський суд аудиторів закликав ЄС до більш рівномірного застосування митного контролю та повноцінного потенціалу аналізу та координації на рівні ЄС, а у 2022 році Група вчених щодо майбутнього митниці закликала до невідкладних структурних змін і дала низку рекомендацій щодо того, як зробити Митний союз більш спритним, геополітичним і більш узгодженим. Було розроблено Стратегію митного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності та її внесок у внутрішню безпеку ЄС, у якій розглянуто стратегічні підходи до митного співробітництва ЄС у сфері забезпечення внутрішньої безпеки за допомогою правоохоронної діяльності митних органів. Важливим аспектом цієї стратегії є посилення митної співпраці з метою протидії транснаціональній злочинності та забезпечення ефективного контролю на зовнішніх кордонах ЄС, що потребує координації з іншими інституціями, зокрема Європол, Frontex, Європейським антикорупційним бюро (OLAF) та іншими правоохоронними агентствами і структурами ЄС. Стратегія орієнтована на три основні напрями.

1. Посилення здатності митних органів виявляти та попереджати правопорушення, оскільки вони є першою лінією в боротьбі з незаконним переміщенням товарів, зокрема контрабандою, фінансовими злочинами, а також правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності. З метою підвищення ефективності протидії митні органи активно співпрацюють із правоохоронними агентствами ЄС та розвивають власні аналітичні й розвідувальні інструменти для ідентифікації загроз ще до їхньої появи на зовнішніх кордонах ЄС. Важливе місце посідає підтримка підготовки персоналу, розвиток сучасних технологій для виявлення та моніторингу ризиків, а також використання спеціальних фінансових інструментів, таких як Horizon Europe, для підвищення технологічної спроможності митних органів.

2. Покращання обміну інформацією між митними органами та правоохоронними структурами. Стратегія визначає необхідність удосконалення наявних інформаційних систем для обміну даними як між митними органами країн-членів, так і з правоохоронними органами ЄС та третіми країнами. Особливу увагу приділено підвищенню ефективності взаємодії за допомогою інтеграції наявних систем відповідно до принципу «одне вилучення – один звіт». Митні органи також працюють над посиленням участі в розробленні загальноєвропейських оцінок загроз і ризиків, як-от EU Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU SOCTA), що підвищує якість їхньої аналітики та відповідність стандартам європейської безпеки.

3. Розвиток спільних операцій і підвищення ефективності міжвідомчої співпраці. Основною метою є проведення скоординованих заходів у сфері митного та правоохоронного контролю на зовнішніх кордонах ЄС. Задля ефективної реалізації стратегії передбачено розширення спільних операцій між митними органами та прикордонними службами, зокрема за допомогою Конвенції про взаємодопомогу митних адміністрацій (Naples II Convention). Міждисциплінарний підхід, який містить у собі активну участь митних органів у спільних оперативних планах ЕМРАСТ, дозволяє знизити ризики дублювання

дій і сприяє кращій скоординованості зусиль держав-членів у запобіганні та протидії правопорушенням.

Стратегія також наголошує на важливості адаптації митних органів до нових загроз у швидкозмінному глобальному середовищі. До таких загроз належать, зокрема, цифровізація злочинності, вплив глобальних конфліктів (наприклад, агресія Росії проти України), пандемія COVID-19, що впливає на глобальні потоки товарів, а також вихід Великобританії з ЄС, який створює нові виклики в митній сфері.

Згідно зі стратегією ефективність митних органів має забезпечуватися за допомогою постійного перегляду і вдосконалення правових і технологічних аспектів митного контролю, що забезпечить їхню відповідність сучасним стандартам безпеки та дозволить успішно реагувати на новітні загрози. Контроль за впровадженням цієї стратегії та координація дій покладається на Робочу групу з питань митної співпраці у правоохоронній сфері (LEWP-C), яка забезпечує дотримання головних напрямів політики та сприяє підвищенню ефективності співпраці митних і правоохоронних органів ЄС [40].

Тому 17 травня 2023 року Комісія ЄС висунула пропозиції щодо найбільш амбітної та всебічної реформи Митного союзу ЄС з моменту його створення в 1968 році. Реформа відповідає на поточний тиск, під яким діє митниця ЄС, зокрема величезне збільшення обсягів торгівлі, особливо в галузі електронної комерції, кількість стандартів ЄС, що швидко зростає, які необхідно перевірити на кордоні, і зміщення геополітичних реалій і криз. Нова реформа зробить митницю ЄС придатною до більш зеленої, цифрової епохи та сприятиме більш безпечному й конкурентоспроможному Єдиному ринку. Три головні напрями митної реформи передбачають:

- нове партнерство з бізнесом: створення нового Центру митних даних ЄС, що буде збирати дані, надані бізнесом, і – за допомогою машинного навчання, штучного інтелекту та втручання людини – надаватиме владі 360-градусний огляд ланцюгів поставок і переміщення товарів, що забезпечить можливість імпорту товарів до ЄС з мінімальним втручанням митних органів,

не завдаючи шкоди вимогам щодо безпеки, а також зберігаючи ефективні механізми боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил;

- розумніший підхід до митних перевірок: створення Митного органу ЄС. Усі держави-члени матимуть доступ до даних у режимі реального часу та зможуть об'єднати інформацію, щоб швидше, послідовніше та ефективніше реагувати на ризики. Штучний інтелект буде використовуватися для аналізу та моніторингу даних і прогнозування проблем до того, як товари навіть розпочнуть свій шлях до ЄС;

- більш сучасний підхід до електронної комерції: реформа зробить онлайн-платформи головними учасниками забезпечення того, щоб товари, що продаються в інтернеті в ЄС, відповідали всім митним зобов'язанням. Платформи будуть нести відповідальність за забезпечення сплати мита та ПДВ під час купівлі, тому споживачі більше не будуть зазнавати прихованих зборів або несподіваних документів, коли посилка надійде. Завдяки онлайн-платформам як офіційним імпортерам споживачі ЄС можуть запевнити, що всі мита сплачені, їхні закупівлі безпечні та відповідають екологічним, безпечним та етичним стандартам ЄС [13].

Загалом усі ці зміни передбачено трьома окремими правовими актами: основний регламент, який установлює Митний кодекс ЄС та Митний орган ЄС, регламент Ради про спрощений тарифний режим на дистанційний продаж та усунення порогу звільнення від мита та директива Ради щодо спеціальної схеми дистанційного продажу товарів, що ввозяться із третіх країн та імпорту ПДВ. У повному обсязі реформа має здійснюватися поетапно до 2038 року.

Проте хоча на території Митного союзу діє виключна компетенція ЄС щодо регулювання митних питань і наявна спільна правова база, вищевказане реалізують саме держави-члени. Кожен митний пункт держав-членів є входом до ЄС, саме на їхні митні органи першочергово покладено забезпечення дотримання правових норм, безпеки, сприяння боротьбі з митними правопорушеннями, тероризмом і захист основних цінностей ЄС. Однак між країнами існують істотні відмінності в наявності людських і фінансових

ресурсів, рівні професійної підготовки, можливостях аналізу ризиків та ефективності контролю, що здійснюють національні митні адміністрації. У зв'язку з цим вивчення досвіду окремих країн ЄС, які досягли високих стандартів у цих сферах, є важливим кроком для підвищення ефективності національних митних органів. Такий обмін досвідом сприятиме гармонізації процедур і практик, що, унаслідок цього, зміцнить економічну безпеку та забезпечить дотримання міжнародних зобов'язань у сфері митної справи.

Тому ми вважаємо доцільним окрему увагу приділити митній системі таких країн, як Польща, Латвія, Німеччина та Франція з огляду на їхній потенційний досвід для України в контексті інтеграції до ЄС. Польщу нами обрано завдяки її географічній близькості як сусідньої європейської держави. Досвід Латвії є цікавим для дослідження, зважаючи на подібність з Україною в історичному та економічному розвитку, а також завдяки наявності спільного кордону з країною, що не входить до ЄС. Натомість Німеччина та Франція як економічно розвинуті країни з активними морськими портами та аеропортами мають значний досвід у митних процедурах і регулюванні, зокрема на сухопутних кордонах з іншими європейськими державами.

Для України, яка перебуває на етапі вступу до ЄС і прагне стати економічно розвинутою країною, досвід цих держав є надзвичайно цінним. Це зумовлено тим, що після вступу до ЄС Україна матиме спільні кордони з країнами, які не є членами ЄС, зокрема з Росією та Білоруссю. Відтак вивчення та адаптація найкращих практик митних систем зазначених країн сприятиме вдосконаленню української митної системи та її інтеграції до європейських стандартів.

На території Польщі митну політику реалізує Національна адміністрація доходів (*Krajowa Administracja Skarbowa, KAS*), що була створена у 2017 році внаслідок об'єднання митної та податкової служб [24]. Зміни дозволили краще використовувати їхні людські, фінансові та організаційні ресурси. Міністр, відповідальний за державні фінанси, відповідає за координацію та співпрацю у

формуванні державної політики у сфері завдань Національної адміністрації доходів.

Національна адміністрація доходів може здійснювати контрольні функції самостійно або у співпраці, здійснювати правоохоронну діяльність із метою запобігання митній контрабанді та податковим порушенням, а також порушенням, що посягають на фінансові, економічні або суспільні інтереси Польщі і ЄС. Цю діяльність має бути обґрунтовано аналізом ризику так, щоб сили концентрувалися на фактичних загрозах, а не на тотальному або хаотичному контролі. Контроль, який здійснює митна служба, має бути сконцентровано на фіскальній функції служби. Також зросли завдання щодо стягнення акцизного збору й контролю за легальним працевлаштуванням і перебуванням іноземців [64]. Під час служби офіцери використовують сучасні ІТ-системи та інструменти й також службових собак.

Завданнями Національної адміністрації доходів, що реалізує митну та податкову політику, зокрема є такі:

- розпізнавання, виявлення, викорінення податкових і митних правопорушень, а також запобігання та переслідування цих правопорушень;

- визнання, виявлення та боротьба із правопорушеннями, пов'язаними з порушеннями щодо товарів, обіг яких підпадає під заборони чи обмеження відповідно до польського законодавства, права ЄС чи міжнародних угод;

- визнання, виявлення та боротьба зі злочинами, такими як: участь в організованій групі або злочинне об'єднання проти достовірності документів, шахрайство та відмивання грошей, у зв'язку з чим відбулося зменшення державних зобов'язань;

- активна боротьба із сірою економікою, забезпечуючи податкові надходження та усуваючи порушення функціонування принципів здорової конкуренції. Моніторинг мережі, зокрема у сфері електронної комерції та електронних ігор;

- правильний збір плати за ділянки платних доріг у Польщі, якими керує Головне управління національних доріг та автомобільних доріг, для яких використовується система e-TOLL [39].

Для реалізації цих завдань митні органи співпрацюють з іншими службами, особливо із прикордонною службою та податковими органами, а також із митними та слідчими службами інших країн. Що стосується повноважень Прикордонної служби, то вони несуть прикордонну службу, ведуть прикордонну діяльність, здійснюють оперативно-розвідувальну та адміністративно-розпорядчу діяльність, здійснюють підготовче провадження відповідно до положень національного законодавства Польщі, а також здійснюють діяльність за дорученнями органів прокуратури та інших компетентних державних органів у межах, визначених окремими нормативними актами.

Серед останніх прикладів ефективної протидії митним правопорушенням у Польщі ми можемо навести перевірку на митному пункті в Будзіську, під час якої митні інспектори виявили підозру щодо вмісту вантажу. Водій із Білорусі 35 років надав документи, що підтверджували перевезення яєць, проте під час сканування вантажу було встановлено, що замість заявленого товару в причепі містяться пакунки із сигаретами, марковані російськими акцизними знаками. Після виявлення незаконного вантажу проти водія було розпочато розслідування, яке перебуває під наглядом Районної прокуратури в Сувалках. Підозрюваного затримано на три місяці, і, відповідно до законодавства Польщі, йому загрожує до 10 років позбавлення волі. Цей випадок ілюструє послідовність та ефективність дій митної служби Польщі в боротьбі з тютюновою контрабандою, яка завдає значних збитків бюджету та підриває антикорупційні та економічні заходи країни [19].

Мазовецька Національна адміністрація доходів також виявила та зупинила спробу контрабанди понад 19 кг наркотиків в одному з аеропортів Варшави. Наркотичні засоби вартістю близько 1 млн злотих на чорному ринку намагався ввезти 23-річний громадянин Малайзії, який прибув із Бангкока.

Підозру митників викликала нервова поведінка пасажира в зоні отримання багажу та суперечливі пояснення мети його візиту. Під час обшуку валізи чоловіка було виявлено 34 вакуумно запаковані пакети з рослинною речовиною, що за результатами попереднього тестування виявилася марихуаною. Загальна вага наркотичної речовини становила 19,3 кг. За рішенням суду 23-річний громадянин Малайзії був заарештований на три місяці, і йому загрожує покарання до 20 років позбавлення волі за спробу контрабанди наркотиків в особливо великому розмірі [35].

Латвійська Республіка є членом Митного союзу й на її території теж діє Митний кодекс ЄС, що деталізований імплементаційними положеннями, проте в країні є національне законодавство, що деталізує та регламентує деякі питання щодо митної політики.

У Латвії низка завдань щодо митної політики покладено на Кабінет Міністрів із питань митної справи, наприклад: порядок присвоєння реєстраційно-ідентифікаційного номера (номера EORI) і тимчасового номера, а також порядок формування структури номера EORI та тимчасового номера; порядок декларування природного газу та електроенергії; індивідуальні умови щодо застосування та оформлення митної процедури – транзиту, процедури, за якими транзитна декларація визнається недійсною, процедури знищення товарів тощо.

Основним законом щодо митної політики Латвії є Митний Закон. Метою цього Закону є визначення компетенції Латвійської Республіки в митних справах, оскільки митні справи не визначені в прямозастосовних законах і постановах ЄС [5].

Загалом Закон складається із 30 статей і регламентує найбільш важливі питання щодо митної політики, серед яких: митний орган, кодекс митного органу та посадова особа митного органу; емблема митниці; управління митною справою; компетенція Кабінету Міністрів із питань митної справи; докази надання повноважень; питання щодо митних платежів (визначення розміру митного збору; звільнення від сплати митного збору; продовження

строку сплати митного збору; обчислення та стягнення заборгованості зі сплати митних платежів тощо); подача документів до митниці; видача рішення митним органом; митний контроль; розшук особи; огляд особи; надання послуг у пунктах митного контролю; дозволи, сертифікати, довіреності, статуси та погодження для виконання операцій із митного оформлення; гарантії; порушення митних правил; адміністративні правопорушення в галузі митної справи тощо. У тексті Митного Закону наявні посилання на регламенти, директиви та рішення ЄС.

Проаналізувавши текст Митного Закону Латвії, ми можемо зробити висновки, що головним органом щодо митної справи є Служба державних доходів (SRS), саме на неї покладено виконання всіх завдань щодо митної політики в порядку, визначеному законодавством.

Служба державних доходів є органом прямого управління під керівництвом Міністра фінансів, який забезпечує облік податкових платежів і платників податків, справляння державних податків, зборів, інших обов'язкових платежів, визначених державою, на території Латвійської Республіки, а також збирає податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету ЄС, здійснює митну політику та організовує митні справи [29]. Очолює Службу державних доходів Генеральний директор, що має заступника з податкових питань, заступника з митних питань, що очолює Національну митну раду, та заступника з ІТ-питань. Зі структурою Митного департаменту можна ознайомитися на рисунку 3.1.

Водночас митниці є структурними підрозділами Служби державних доходів. Проте якщо інша установа державної адміністрації виконує будь-яке завдання у сфері митної справи відповідно до законодавства, то відповідна установа державної адміністрації під час виконання цього завдання теж є митницею.

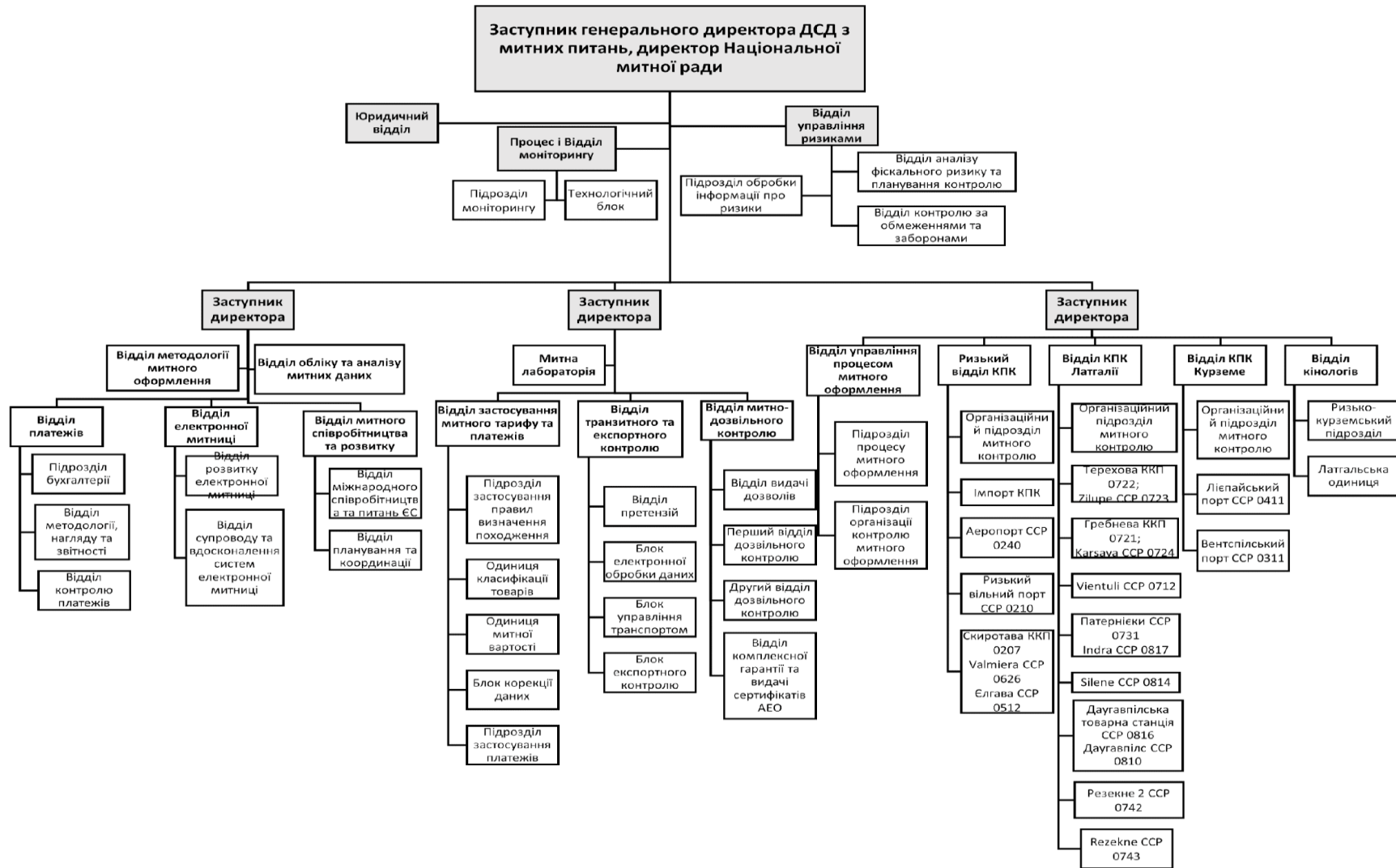

Рисунок 3.1 – Структура митного органу Латвійської республіки

Джерело: складено автором відповідно до офіційного вебсайту Служби одержаних доходів Латвійської республіки

З метою виконання покладених завдань Митні органи Латвійської республіки здійснюють:

- заходи адміністративного примусу: зупинення транспортного засобу для здійснення митного контролю на митній території Латвійської Республіки та транспортування транспортного засобу до митного органу для здійснення митного контролю; перевірка особи, особистий огляд, затримання особи, контроль поштових відправлень, перевірка документів, доставлення осіб, які порушили законодавство, до приміщення органів державної податкової служби, проведення огляду таких осіб, вилучення та огляд майна й документів, затримання, адміністративний арешт осіб, які порушують закон, ужиття інших передбачених законом заходів для забезпечення обліку адміністративних правопорушень; затримання та доставлення осіб, які вчинили адміністративне правопорушення або підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень; застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї в порядку, установленому законом;

- організаційно-правові заходи: одержання від міністерств, інших органів державного управління, фінансових установ і кредитних установ, органів місцевого самоврядування звітів про проведені ними перевірки, а також будь-яку іншу інформацію; навчання посадових осіб Служби державних доходів; консультивання громадян; співпраця з іноземними митними органами; звітування про діяльність митних органів та основні статистичні дані; надання інформації з питань митної справи; підготовка спеціалістів і підвищення кваліфікації спеціалістів із митної справи; взаємодія із правоохоронними органами, органами державного контролю та державного управління, а також з іншими установами з питань дотримання законів і нормативно-правових актів у сфері митної справи тощо. Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що більшість із адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням у Латвії та Україні є подібними.

Саме Митний Закон Латвійської Республіки визначає, що є адміністративними правопорушеннями в галузі митної справи, з посиланням на Митний кодекс ЄС, серед яких:

- неподання загальної декларації протягом зазначеного терміну;
- невиконання обов'язку щодо повідомлення про прибуття морського судна або повітряного судна;
- відсутність документів, необхідних для здійснення митного контролю протягом періоду;
- розвантаження товарів, що підлягають митному оформленню, із транспортного засобу перевізника без дозволу митного органу або в місцях, не визначених або затверджених митним органом;
- тимчасове зберігання товарів поза спеціально призначеним місцем або, у відповідних випадках, за межами іншого місця, зазначеного або затвердженого митними органами;
- незаконне видалення або пошкодження засобів ідентифікації, які прикріплені до товарів, упаковки чи транспортних засобів;
- непереvezення товарів, які були ввезені на митну територію ЄС із третьої країни маршрутом, визначеним митницею відповідно до її інструкцій, якщо такі є, до митного органу, визначеного митними органами, або в будь-яке інше місце, визначене чи затверджене митними органами, або у вільну зону;
- порушення положень щодо переміщення товарів за процедурою транзиту ЄС внаслідок непредставлення непошкоджених товарів у митниці призначення протягом встановленого терміну та відповідно до заходів, ужитих митницею для забезпечення їхньої ідентифікації;
- тимчасове зберігання несоюзних товарів без розміщення їх під митну процедуру або за невивезення таких товарів протягом 90 днів;
- порушення положень щодо ведення обліку товарів за формою, затвердженою митними органами;
- порушення внаслідок невиконання обов'язків, покладених на зберігання товарів відповідно до процедури митного складу, або внаслідок незабезпечення

того, щоб товари під процедурою митного складу не було вилучено з митного нагляду;

- увезення товарів під митним оформленням на митну територію Латвійської Республіки із третьої країни або їхнє вивезення з митної території Латвійської Республіки до третьої країни без пред'явлення їх митним органам або доставлення до митниці чи іншим незаконним способом;

- зберігання або переміщення таких товарів під митним оформленням, які були ввезені на митну територію ЄС без транспортування їх до митниці або пред'явлення до митниці на митній території Латвійської Республіки;

- декларування товарів, щодо яких встановлено заборони та обмеження для митної процедури «випуск у вільний обіг».

Хочемо зауважити, що цією ж самою нормою визначено вид санкції щодо кожного правопорушення, це може бути попередження або ж штраф.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснює Служба державних доходів. Остання співпрацює із прикордонною, імміграційною службами, службою охорони громадського порядку, органами державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, організаціями тощо. Аналогічною є ситуація і в Україні. Бо митна політика будь-якої держави є складним механізмом, ефективність якого залежить від функціонування не одного органу, а взаємодії державного апарату загалом.

Для посилення співпраці правоохоронних органів у запобіганні та боротьбі з економічними злочинами Служба державних доходів (SRS) у співпраці з Державною поліцією розробляє Спільне середовище цифрової розвідки. Спільне середовище цифрової розвідки буде містити аналітичний інструмент і систему цифрової підтримки, яка буде під'єднана до бази даних Державної поліції. Це полегшить виконання завдань у системі підтримання кримінальної розвідки. Цей інструмент дозволить проаналізувати інформацію, доступну правоохоронним органам за допомогою вивчення взаємозв'язку та залежностей [9].

Також Латвійська Республіка здійснює активну міжнародну співпрацю. Так, наприклад, Податкова та митна рада Естонії (ETCB) у співпраці зі Службою державних доходів Латвії (SRS) та Литовською митною кримінальною службою (CCS) розпочала проєкт «Управління акцизною злочинністю в Балтійському регіоні», що є спільним проєктом міжнародного співробітництва для податкових і митних органів країн Балтії та інших правоохоронних органів. Метою проєкту є боротьба з акцизними правопорушеннями (зменшення податкового розриву) у Балтійському регіоні за допомогою тренінгів, придбання технічного обладнання та фінансування заходів, пов'язаних із розслідуванням. Його головне завдання – підвищити ефективність і спроможність влади в боротьбі проти чорного ринку / економіки та злочинності у сфері акцизного збору (незаконного тютюну, палива, алкоголю). Виконуючи проєкт, бенефіціари – ETCB, SRS і CCS – мають можливість співпрацювати з поліцією, прикордонниками, підрозділами фінансового розслідування, агенціями ЄС (EUROPOL, OLAF, EPPO, EUROJUST) і подібними органами влади в Польщі, Швеції та Фінляндії [41].

Латвія активно підтримує Україну після повномасштабного вторгнення Росії, проте напружена геополітична ситуація мала значний вплив і на митну роботу Латвії – з моменту введення ЄС обмежувальних заходів проти Росії та Білорусі митниці здійснюють посилений контроль за дотриманням санкцій. Митна адміністрація Служби державних доходів перешкоджала ввезенню товарів ЄС, таких як корм, деревне паливо, деревина, фанера та інші товари. Крім цього, митниця перешкоджала спробам вивезти різні електроприлади, обладнання, запчастини для транспортних засобів, металеві вироби, а також товари розкоші, що перевищують указане граничне значення, такі як легкові автомобілі та інші предмети. У 2023 році митний орган Латвії запобіг 7789 порушенням обмежувального заходу, накладеного проти Росії та Білорусі. Загалом у 2023 році внаслідок заходів митного контролю вдалося запобігти 14 506 порушенням, порівняно із 2022 роком кількість виявлених порушень

зросла на 44,6 %, і це збільшення переважно пов'язано з посиленням контролем, здійсненим для забезпечення дотримання санкцій [33].

Як відомо, Німеччина є частиною Шенгенської зони, де фізично відсутні внутрішні кордони між країнами. Це означає, що, в'їжджаючи до Німеччини наземним шляхом, наприклад, з Чехії чи Нідерландів, мандрівники не побачать традиційних пунктів пропуску та прикордонників із службовими собаками. Проте це не унеможливує того, що одразу за демаркаційними знаками може перебувати митний або поліцейський патруль, який має повноваження не лише перевірити документи, але й провести огляд транспортного засобу.

У 2016 році в Німеччині відбулася реорганізація митних органів, унаслідок якої було створено Генеральну митну дирекцію, що підпорядковується Міністерству фінансів Німеччини. Федеральна митна адміністрація розташована в Бонні, а місцевий рівень формується митними установами та митними слідчими органами.

Відповідно до офіційного вебсайту митниці Німеччини Генеральна митна дирекція несе відповідальність за оперативний контроль митної адміністрації, що загалом нараховує близько 48 000 митників. Очолює Генеральну митну дирекцію голова, керівництво у виконанні своїх завдань підтримує керівний персонал, посадова особа з рівних можливостей, офіційний службовець із захисту даних і старший фахівець із питань охорони праці. Управлінська команда складається з осіб у сферах: управління персоналом, контролю, внутрішнього аудиту, комунікації, інформаційної безпеки, міжнародних відносин і Німецького митного музею.

З метою забезпечення виконання організаційних, кадрових, господарських вимог для професійного виконання митних завдань Генеральна митна дирекція поділяється на одинадцять дирекцій:

- Дирекція I відповідає за управління персоналом, організацію, нерухомість та екологічне управління митної адміністрації Німеччини. Вона здійснює юридичний і професійний нагляд у цих сферах, займається питаннями рівності прав, захисту осіб з інвалідністю, найму та розвитку персоналу, а

також організацією робочих місць. Додатково вона відповідає за юридичний супровід, запобігання правопорушенням, захист даних і конфіденційності;

- Дирекція II управляє бюджетними питаннями митної адміністрації, зокрема платіжним обігом і бухгалтерським обліком. Її організаційна структура містить у собі Центральну фінансову службу та Федеральну касу з її підрозділами. Крім цього, займається питаннями охорони праці, здоров'я та радіаційного захисту;

- Дирекція III спеціалізується на загальному податковому праві, фінансовій юрисдикції відповідно до Податкового кодексу та примусового виконання рішень. Вона координує загальні контрольні заходи та розглядає порушення митного законодавства у справах про податкові злочини та адміністративні правопорушення. Також відповідає за закупівлі для федеральних установ і координує операції контрольних підрозділів, які використовують митні катери та судна;

- Дирекція IV займається питаннями акцизів, транспортних податків і податкового аудиту. Вона здійснює юридичний і професійний нагляд за відповідними відділами митниць і підтримує розвиток ІТ-систем, пов'язаних з акцизами та податковим аудитом;

- Дирекція V відповідає за загальне та спеціальне митне право, зокрема увезення, вивезення, транзит і стягнення митних платежів. Вона опрацьовує правові питання, пов'язані із заборонами та обмеженнями, зовнішньоекономічним правом, регулюванням грошових коштів і правилами походження товарів;

- Дирекція VI створена для забезпечення цифрової трансформації митної служби та відповідає за стратегічне керівництво цифровими процесами та їхнє впровадження на всіх рівнях адміністрації, що є головним для адаптації до вимог сучасного суспільства та економіки;

- Дирекція VII займається перевітками, розслідуваннями та санкціями в боротьбі з нелегальним працевлаштуванням і незареєстрованою зайнятістю. Вона координує оперативні завдання фінансового контролю з боротьби з

нелегальною роботою та здійснює юридичний і професійний нагляд за відповідними підрозділами;

- Дирекція VIII – Митний кримінальний офіс (ZKA), є центральним органом німецької митної розвідки, що здійснює боротьбу із середньою, тяжкою та організованою митною злочинністю, координує та спрямовує розслідування й виконує важливі функції центрального органу у сфері зовнішньоекономічної діяльності та контролю за експортом;

- Дирекція IX – Центр освіти та науки, основний навчальний заклад митної служби, який має філії по всій країні, що відповідає за підготовку кадрів, підвищення кваліфікації працівників, дослідження та оцінювання зразків товарів, а також за підготовку кінологів і їхніх службових собак;

- Дирекція X – Центральний орган з розслідування фінансових транзакцій (FIU), національний центр для прийому, збирання та аналізу повідомлень про підозрілі фінансові операції, пов'язані з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму, що передає результати аналізу відповідним правоохоронним органам, здійснює стратегічний аналіз для виявлення нових методів фінансових злочинів;

- Дирекція XI – Центральний орган з реалізації санкцій (ZfS), відповідає за виконання санкцій ЄС на території Німеччини, контролює дотримання заборон та обмежень, проводить розслідування щодо активів осіб і юридичних осіб, зазначених у санкційних регламентах ЄС, та має повноваження для проведення обшуків і забезпечення активів.

Основним завданням дирекцій III–XI є підтримання місцевого рівня митної адміністрації. Вони вирішують професійні питання, здійснюють юридичний і професійний нагляд за місцевими органами, а також надають консультації Федеральному міністерству фінансів, зокрема під час розроблення національних інструкцій або оцінювання судової практики [17].

Оперативні завдання митної служби на місцевому рівні виконують 41 головне митне управління, 8 митних розвідувальних відділів.

Головні митні управління як місцеві органи є першими контактними пунктами для підприємств і громадян. Вони відповідають за митне оформлення товарів, надання дозволів і контроль спеціальних митних процедур. Крім цього, ці управління оцінюють можливості спрощення процедур для учасників економічної діяльності.

Сьогодні оброблення товарів є частиною комплексного економічного обслуговування. Крім електронних процедур і полегшень у процесах, працівники митних управлінь забезпечують усебічне особисте обслуговування. Зручне розташування, адаптовані години роботи, концентрація експертних знань і можливість оброблення безпосередньо на підприємстві відповідають потребам компаній.

Головні митні управління також адмініструють всі споживчі і транспортні податки, забезпечують правильність збирання податків і зборів за допомогою контролю за виконанням, стягують заборгованості за публічними правами й борються з нелегальною працею та незаконним працевлаштуванням.

Митні розслідувальні відділи, розташовані в Берліні, Дрездені, Ессені, Франкфурті-на-Майні, Гамбурзі, Ганновері, Мюнхені та Штутгарті, також є місцевими органами митної служби. Вони відповідають за розслідування кримінальних і адміністративних правопорушень, які передані митній службі для переслідування. Основні напрями діяльності митних розслідувальних відділів містять у собі боротьбу з контрабандою сигарет і наркотиків, піратством продуктів і злочинами у сфері митного та зовнішньоекономічного права [31].

Працівникам митних органів також допомагають службові собаки та різні спеціальні підрозділи, такі як Центральний відділ митної підтримки (ZUZ) і Відділ митного спостереження (OEZ).

Федеральне законодавство надає митним органам Німеччини широкі повноваження, які виходять за межі простого збирання митних платежів і контролю за переміщенням товарів через кордон. До їхньої компетенції входять не лише заходи протидії контрабанді наркотичних засобів, тютюнових виробів,

алкогольних напоїв, зброї та боєприпасів, а й запобігання та припинення фінансування тероризму. Зокрема останнім часом зростає значення боротьби з нелегальною трудовою діяльністю, активна робота мобільних митних груп, що займаються виявленням таких порушень, а також боротьба з фальсифікацією товарів під час їхнього ввезення на територію ЄС [170, с. 122].

У всіх німецьких аеропортах із метою прискорення митного оформлення пасажирів запроваджено систему червоних і зелених коридорів. Зелений коридор призначений для тих, хто прибуває до Німеччини без заборонених або обмежених до ввезення товарів, не перевищує встановлених норм безмитного провезення й не має необхідності в декларуванні товарів. Ця система ґрунтується на довірі до пасажирів. Однак вибір зеленого коридору не гарантує безперешкодного виходу з аеропорту, оскільки митники мають повноваження зупинити пасажирів, провести особистий огляд і перевірити багаж. Пасажири, які мають товари для декларування, прямують до червоного коридору, де заповнюють митні декларації та проходять процедури митного контролю.

У разі в'їзду до Німеччини автомобільним транспортом проходження митних коридорів не вимагають. Митне оформлення здійснюється після прибуття за допомогою звернення до одного з митних офісів. Аналогічний порядок застосовується для розмитнення вантажів, увезених на комерційній основі [160].

Крім митного контролю, можуть проводитися масштабні кримінально-процесуальні розслідування, що містять у собі арешти, допити, обшуки, вилучення та аналіз доказів, спостереження, моніторинг телекомунікацій, використання агентів під прикриттям та інші заходи. Такі розслідування в межах міжнародного співробітництва часто слідують за успішними операціями митного та поліцейського контролю, але іноді лише на завершальних етапах великих розслідувань призводять до успішних перевірок та арештів. Відкрите й таємне збирання інформації в межах служби митних розслідувань здійснюється не тільки за допомогою аналізу перевірок і розслідувань, але й за допомогою інших методів оперативно-розшукової діяльності [10].

Кримінальне законодавство у сфері митної справи, яке має статус федерального закону, відіграє головну роль у регулюванні митних правовідносин у Німеччині. Наприклад, адміністративні правопорушення, визначені німецьким митним законодавством, містять у собі випадки незначного ухилення від сплати податків (розділ 378 Податкового кодексу), ухилення від сплати податків на споживання (розділ 381 Податкового кодексу) та несплату ввізних або вивізних мит (розділ 382 Податкового кодексу).

Для посадових осіб і керівників звинувачення у вчиненні митного правопорушення можуть мати серйозні професійні наслідки, що зумовлює високий рівень правової свідомості серед громадян Німеччини щодо питань митного регулювання [18].

Так, наприклад, із 17 до 19 вересня 2024 року в аеропорту Франкфурт-на-Майні було вжито спільних контрольних заходів за участі земельної поліції Гессену, митниці та федеральної поліції. Ці «360-градусні» перевірки, у яких брали участь 150 співробітників упродовж 46 годин, було спрямовано на виявлення правопорушень, таких як порушення дорожніх і транспортних правил, нелегальне працевлаштування, контрабанда у приватному та товарному транспорті, а також ухилення від податків. Упродовж заходу було перевірено 1704 особи та 880 транспортних засобів. Під час огляду рейсового автобуса митники виявили дві валізи, які не належали жодному з пасажирів. Рентгенівський аналіз виявив у кожній валізі по 13 кг білого порошку, який після експертизи виявився кетаміном. Подальші розслідування проводить митне слідче управління Франкфурта-на-Майні. Тобто завдяки злагодженій роботі митних, поліцейських і податкових органів удалося ефективно виявити та задокументувати порушення, що є важливим елементом протидії митним правопорушенням і забезпечення безпеки в аеропорту, як підкреслила пресекретар митного управління Франкфурта Крістіна Штрасс [16].

А в межах загальнонаціональної акції з контролю за контрабандою гашишу та марихуани співробітники Головного митного управління Гамбурга разом із поліцією Гамбурга минулого тижня тричі здійснювали перевірки на

дорогах міста. Як повідомив пресекретар Олівер Бахманн, для здійснення операції було залучено мобільні контрольні-сканувальні установки, рентгенівський мобіль і службових собак. Серед порушень виявлено випадки керування транспортом під впливом наркотичних речовин, порушення правил завантаження, заборони на подальший рух унаслідок технічних дефектів, закінчення терміну техогляду, відсутності маркування небезпечних вантажів, випадків незаконного ввезення наркотиків і зброї. Подальші розслідування за відповідними порушеннями було здійснено митницею та поліцією. Цей приклад демонструє комплексний підхід до протидії контрабанді та забезпечення дотримання правових норм у сфері транспортних перевезень і безпеки [3].

Крім цього, відбувається постійна взаємодія як із митними органами ЄС, так і з митними органами сусідніх країн. Так, наприклад, співробітниками головних митних управлінь і поліції Німеччини та Нідерландів було проведено спільну акцію з контролю на німецько-нідерландському кордоні, що виявила численні порушення. У заході взяло участь понад 70 співробітників митниці та поліції, а також службові собаки для пошуку готівки та наркотиків. Перевірка проводилася в автомобілях і багажі, зокрема в частині дотримання правил декларування сум, які перевищують 10 000 євро на одну особу, що передбачає обов'язкове подання інформації про походження коштів і їхнє призначення. Представники керівництва державних органів особисто переконалися в ефективній взаємодії залучених відомств, спостерігаючи за процесом контролю. Ця операція демонструє важливість спільних транскордонних заходів у забезпеченні безпеки, контролю за дотриманням правил перевезення готівки, наркотичних речовин і зброї, а також підвищення ефективності правозастосування на європейському рівні [45].

Також було проведено спільну контрольну операцію за участі близько 20 співробітників митної служби, федеральної поліції, земельної поліції, французької жандармерії та прикордонної поліції Франції. Операція тривала кілька годин, упродовж яких було перевірено понад 280 осіб і понад

60 транспортних засобів, зокрема легкові автомобілі, автобуси, вантажівки та таксі. Основною метою спільної контрольної операції була протидія нелегальній трудовій діяльності та нелегальній міграції, а також забезпечення дотримання соціальних і податкових зобов'язань. Такий підхід є показовим у контексті зміцнення міжвідомчої співпраці та підвищення ефективності контролю за транскордонними правопорушеннями, що охоплюють як економічні, так і соціальні сфери. Участь представників правоохоронних органів Франції підтверджує високий рівень інтеграції в протидії транснаціональним викликам. Загалом результати операції свідчать про значну роль митних і правоохоронних органів у підтриманні економічної стабільності та забезпеченні безпеки на кордоні. Спільні заходи такого формату можуть слугувати моделлю для аналогічних акцій у майбутньому, спрямованих на підвищення ефективності боротьби з нелегальною трудовою діяльністю, порушенням соціальних зобов'язань і нелегальною міграцією [8].

Функція митниці має глибоке державне значення. Усі країни світу мають потребу в митному контролі: коли товари перетинають кордони й переміщуються, держава повинна їх знати, обкладати податками, контролювати, затримувати й вести облік.

Тому не менш цінним є досвід Франції, митна система якої заслуговує на окрему увагу, оскільки вона є прикладом гармонійного поєднання інноваційних технологій, стратегічного планування та ефективної боротьби з митними правопорушеннями на національному та міжнародному рівнях.

Отже, ідентичність митниці Франції ґрунтується на двох основних стовпах, які, хоча іноді й перетинаються, але кожен із них має сильну окрему ідентичність: кордон і товар.

Митниця відповідає за контроль над кордонами, чи то наземні, морські, фізичні чи цифрові, з метою забезпечення захисту території, громадян та економічних і фінансових інтересів національного або європейського рівня, тому серед основних функцій можна виділити:

1) митниця забезпечує оброблення товарних потоків на кордоні, використовуючи постійно вдосконалювані інструменти для адаптації до нових викликів, таких як упровадження інноваційної системи розмитнення, званої «розумним кордоном» у контексті Brexit, або проєкт єдиного цифрового вікна в портах;

2) як перша цивільна адміністрація на морі митниця сприяє дії держави в морській сфері. У 2019 році було створено Національну дирекцію берегової охорони митниці для посилення її ролі в контролі над морськими кордонами;

3) митниця активно займається цифровим кордоном, що містить у собі контроль за тим, щоб продукти, куплені онлайн і доставлені з-за кордону, не уникали податків і відповідали французьким та європейським стандартам, і оброблялися так само, як і роздрібна торгівля в містах. Це також передбачає запобігання ввезенню незаконних або небезпечних товарів, таких як наркотики, підробки або фальшиві ліки;

4) митниця має міжнародну присутність завдяки мережі митних аташе та участі в європейських програмах захисту зовнішніх кордонів ЄС, таких як Frontex;

5) митниця виконує функції охорони кордонів і бере активну участь у контролі міграції на прикордонних пунктах.

Крім цього, митниця контролює товарні потоки з метою захисту населення, навколишнього середовища та економіки, а отже, активно бореться з контрабандою, організованою злочинністю та фінансуванням тероризму, використовуючи новітні технології, зокрема штучний інтелект і масове оброблення даних, відповідає за перевірку відповідності товарів вимогам, що діють на території ЄС, надає підтримку підприємствам у здійсненні митних процедур, забезпечуючи безпеку їхніх логістичних ланцюгів, регулює специфічні сектори непрямих податків і виноробства, контролюючи виробництво та обіг відповідних продуктів.

Митниця Франції має хартію цінностей, серед яких: дискретність, сумлінність, нейтральність, професіоналізм, зразковість, солідарність.

Генеральна дирекція митних і непрямих податків (DGDDI) – митний орган Франції, що підпорядковується Міністерству економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету і стикається із сучасними викликами: прискоренням комерційних обмінів, новими технологіями та новими загрозами.

Генеральна дирекція митних і непрямих податків Франції оснащена сучасним обладнанням, яке постійно оновлюється: зброя та спеціальний одяг (бронезилети); стаціонарні та мобільні сканери, денситометри, рентгенівські апарати; наземний транспорт: мотоцикли та автомобілі; морський флот: патрульні катери та катери для спостереження; авіаційний флот: літаки та гелікоптери [36].

Зі структурою митних органів Франції можна ознайомитися на рисунку 3.2.

Ми звернемо свою увагу на Національну дирекцію митної розвідки та розслідувань (DNRED) і Службу судових розслідувань фінансів (SEJF).

Національна дирекція розвідки та розслідувань (DNRED) є національним службовим підрозділом, підпорядкованим Генеральній дирекції митних і непрямих податків Франції. Вона відповідальна за реалізацію політики у сфері розвідки, контролю та боротьби з митним шахрайством.

DNRED наділена специфічними повноваженнями, визначеними Митним кодексом, і здійснює свою діяльність на всій території національної митної юрисдикції. Із 2008 року вона є однією із шести служб, що входять до французької розвідувальної спільноти. Поряд із TRACFIN, DNRED є однією із двох розвідувальних служб, що підпорядковуються міністерствам економіки та фінансів.

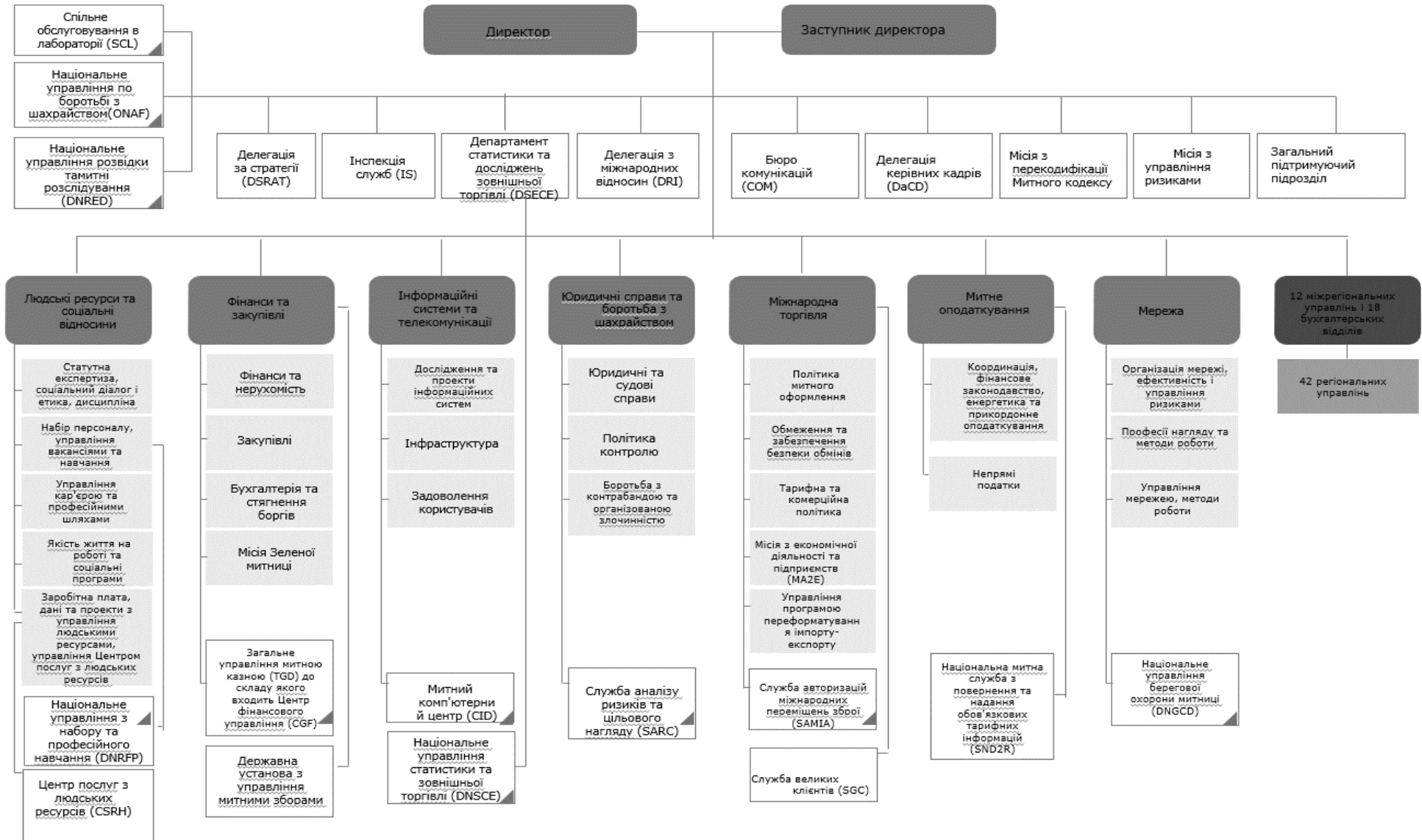

Рисунок 3.2 – Організаційна структура Генеральної дирекції митних і непрямих податків Франції

Джерело: складено автором відповідно до офіційного вебсайту Генеральної дирекції митних і непрямих податків Франції.

До складу центральних служб DNRED входять: Генеральний секретаріат, відповідальний за координацію з іншими розвідувальними службами та захист секретної інформації; Агентство з переслідування митних порушень, яке представляє DNRED у судах; регіональне відділення зі збирання митних платежів і стягнення штрафів; управління людськими ресурсами; відділи логістики та нерухомості; відділ комунікацій і зовнішніх зв'язків; відокремлений підрозділ національної поліції.

Незалежно від центральних служб DNRED містить чотири дирекції:

1. Дирекція митної розвідки (DRD), що управляє та координує розвідувальну діяльність, розробляє національний план розвідки, централізує та обробляє інформацію щодо шахрайства. Вона також здійснює необхідні дослідження та аналізи для орієнтації дій митних служб і надає підтримку всій митній спільноті завдяки технічним компетенціям. DRD складається із трьох аналітичних підрозділів, які проводять дослідження та аналізи у відповідних сферах, зважаючи на стратегічні, тактичні та операційні потреби. Вони ґрунтуються на методологіях аналізу ризиків і підтримують мережі кваліфікованих агентів у своїй сфері діяльності.

2. Дирекція митних розслідувань (DED), що має виняткові повноваження в боротьбі з великим шахрайством. Її завдання доповнюють загальні компетенції регіональних розслідувальних служб (SRE). До компетенції DED належать усі розслідування, які проводяться із власної ініціативи або на підставі національних, європейських чи міжнародних інструкцій (ААМІ) з метою виявлення великих шахрайських схем, національних чи транснаціональних, або розкриття кримінальних організацій (національна безпека, терористична діяльність, незаконний обіг зброї, фінансове шахрайство). Крім цього, DED займається спільними розслідуваннями та розслідуваннями за дорученням Генеральної дирекції. DED складається з чотирьох розслідувальних підрозділів із національною юрисдикцією.

3. Дирекція митних операцій (DOD) збирає та аналізує оперативну розвідувальну інформацію, зокрема від людських джерел. DOD здійснює

складні розслідування, які вимагають використання: спеціалізованих технічних засобів; засобів перехоплення зв'язку; операцій контрольованих поставок та інфільтрації; взаємодії з іноземними службами; синергії з іншими митними службами та спеціалізованими підрозділами Міністерств внутрішніх справ та оборони. DOD також відповідає за управління та виконання масштабних операцій, що вимагають значних людських ресурсів або спеціальних знань у методах реагування на місці злочину. Вона забезпечує постійну оперативну готовність. DOD має паризький підрозділ і мережу з 9 регіональних відділень і 12 підрозділів.

4. Технічна дирекція (DT) відповідає за інформаційні та комунікаційні системи DNRED, забезпечує підтримку користувачів, управління інфраструктурою та мережами, оброблення даних та управління проектами. DT надає підтримку в пошуку та використанні розвідувальної інформації технічного характеру, пропонує та реалізує стратегічні напрями в цій сфері, узгоджуючи їх із партнерами DNRED [20].

Зі свого боку, Служба судових розслідувань фінансів (SEJF) є спеціалізованим підрозділом, що займається боротьбою з митними, фінансовими та податковими правопорушеннями, та працює спільно з Генеральною дирекцією митниці та непрямих податків (DGDDI) і Генеральною дирекцією державних фінансів (DGFIP). Її було створено 1 липня 2019 року на основі Національної служби судових розслідувань митниці (SNDJ). Цей новий підрозділ підвищує спроможності судової влади в питаннях розслідування податкових і митних правопорушень.

SEJF перебуває під подвійним керівництвом Генерального директора митниці та непрямих податків і Генерального директора державних фінансів, а керує ним Магістрат судової гілки. Цей підрозділ може бути залучений Національною фінансовою прокуратурою (PNF) у справах, що потребують податкової, митної або фінансової експертизи. SEJF, доповнюючи ресурси Міністерства внутрішніх справ, може займатися справами про підозру в

податковому шахрайстві, які вимагають висококваліфікованої податкової експертизи та використання судових слідчих засобів.

SEJF складається із 266 слідчих, з яких 241 є судовими митними офіцерами, а 25 – податковими судовими офіцерами. Ці агенти спеціально уповноважені виконувати завдання із судової поліції й мають усі повноваження, надані їм Кримінально-процесуальним кодексом.

Щорічно податкові махінації позбавляють державу значних фінансових ресурсів. Для розв'язання цієї проблеми закон від 23.10.2018 щодо боротьби із шахрайством передбачає, паралельно з посиленням кримінально-правового арсеналу, призначення податкових судових офіцерів у новий спеціалізований підрозділ, який займається боротьбою з податковими злочинами [22].

Французька митниця має широку мережу кореспондентів за кордоном – митних аташе, які відповідають за всі країни в зоні їхньої акредитації. Ці аташе, підпорядковані Делегації з міжнародних відносин (DRI) Генеральної дирекції, виконують свої завдання в тісній координації з Міністерством Європи та закордонних справ (MEAE), зазвичай перебуваючи в посольствах або консульствах Франції. Вони реалізують три основні місії:

- боротьба з митним шахрайством – це головна місія митних аташе, яка містить у собі боротьбу з незаконними торговельними схемами (наркотики, контрабанда тютюну, захищені види тварин і рослин, підробки тощо), відмивання грошей і фінансуванням тероризму, а також великомасштабним економічним і комерційним шахрайством. У цьому контексті митні аташе виконують постійне збирання інформації та надають підтримку слідчим службам із метою виявлення різних видів незаконної торгівлі. Вони є головною ланкою між французькими митними службами та їхніми іноземними колегами, тісно співпрацюючи з Національною дирекцією розвідки та митних розслідувань (DNRED) і Службою судових розслідувань фінансів (SEJF);

- міжнародна митна співпраця, що передбачає відповідальність за реалізацію двосторонніх програм митної співпраці, координують спільні операції та підтримують постійні зв'язки з державними адміністраціями та

приватним сектором країн, де вони акредитовані. Вони сприяють уніфікації та гармонізації митних практик на міжнародному рівні. Аташе організують і впроваджують заходи з навчання або технічного обміну між французькими митниками та їхніми колегами із країн зони їхньої компетенції;

- економічна митна діяльність, а саме надання консультації та інформації операторам міжнародної торгівлі та фізичним особам. У контексті глобалізації торгівлі та посилення конкуренції аташе можуть відігравати важливу економічну роль, доповнюючи діяльність інших учасників підтримки зовнішньої торгівлі, таких як економічні місії, Business France тощо. Вони можуть надавати інформацію щодо митного регулювання, що застосовується у відносинах між Францією та країнами їхньої зони компетенції, а також допомагати компаніям вирішувати митні питання, переважно в координації з відповідними підрозділами генеральної дирекції. Їхнє втручання за кордоном може стати цінним активом у пошуку належного адміністративного співрозмовника [23].

Митна служба Франції весь час удосконалюється, проводячи опитування та усуваючи недоліки, а також упроваджуючи нові послуги та функції. Наприклад, у 2024 році був запущений онлайн-сервіс підтвердження статусу союзу (PoUS), що повністю дематеріалізує цю послугу [7], також було запущено нову функцію розумного кордону – логістичний конверт, що дозволяє онлайн згрупувати кілька декларацій під одним логістичним конвертом [12].

Також нещодавно французька митна служба здійснила операцію BELENOS у співпраці з Європейською комісією, OLAF, DG TAXUD і Європолем для контролю за рухом готівки на кордонах ЄС. Упродовж операції із 28 листопада до 11 грудня 2022 року у 25 країнах-членах було виявлено 400 випадків недекларування готівки загальною сумою близько 18 мільйонів євро, зокрема 64 випадки можливого відмивання коштів і 20 випадків порушення санкцій проти Росії. У Франції зафіксовано 66 випадків недекларування на суму понад 8,6 мільйонів євро, що призвело до початку

низки адміністративних і судових розслідувань. Операція відбулася відповідно до Регламенту (ЄС) 2018/1672, що регулює контроль за готівкою під час перетину кордонів ЄС. BELENOS стала ефективним прикладом транскордонної співпраці у протидії незаконним фінансовим потокам у ЄС [21].

Операція COLBERT II, проведена французькими митними органами під керівництвом Томаса Казенава, продемонструвала значні успіхи в боротьбі з незаконним обігом тютюну. Упродовж тижня, із 20 до 27 березня 2024 року, у всій країні було проведено 29 960 перевірок, що призвело до вилучення 27 тонн контрабандного тютюну (еквівалент 33 мільйонів сигарет), арешту 108 осіб і відкриття 52 справ щодо закриття закладів, що здійснювали незаконну торгівлю тютюном. Операція охоплювала перевірки в різних сферах: міські точки вуличної торгівлі, магазини (нічні крамниці, кальян-бари), транспортні коридори, аеропорти та експрес-поштовий фрахт. Серед результатів – 980 кг тютюну конфісковано з комерційних закладів, 24 тонни вилучено на дорогах, 853 кг в аеропортах і 532 кг із посилок. Організована Національною оперативною службою з фінансових справ (GONAF) у межах Національного плану боротьби з контрабандою тютюну на 2023–2025 роки, операція COLBERT II ілюструє все більший рівень координації між митними, поліцейськими та фінансовими органами Франції в забезпеченні ефективного контролю та протидії нелегальній торгівлі [30].

Митні органи Франції також активно співпрацюють із митними органами інших країн. Так, наприклад, у межах місячної операції із протидії наркоторгівлі, проведеної французькою та іспанською митницями біля Канарських островів, було вилучено майже 4 тонни кокаїну та затримано 16 осіб. Операцію, очолювану французькою митною службою, було підтримано департаментом національної розвідки та розслідувань (DNRED), а також морським розвідувальним центром у Лісабоні (MAOC-N). Усього в операції взяло участь 68 французьких моряків і 18 працівників авіаслужби. З іспанського боку до операції було залучено патрульне судно «Petrel». Координація здійснювалася під керівництвом префекта Атлантичного

морського регіону у Франції та у співпраці із прокуратурою Бреста. Операція підкреслює ефективність транскордонного співробітництва між французькими та іспанськими митними службами в боротьбі з організованою наркоторгівлею, що здійснюється на морських маршрутах. Завдяки використанню сучасного обладнання, зокрема патрульного літака Beechcraft KA350 і патрульного судна «Jean-François Deniau», було забезпечено швидку та ефективну перевірку підозрілих суден, що стало важливим елементом успіху операції [2].

Крім вищевказаного, митні органи Франції активно слідкують за дотриманням санкцій проти Росії, 23–24 травня 2024 року було проведено масштабну операцію, спрямовану на викриття підприємства в Сені-Сен-Дені, яке спеціалізувалося на незаконних експортних поставках до Росії, порушуючи європейське ембарго. Операція стала кульмінацією десятимісячного розслідування, у межах якого було виявлено сотні фальшивих митних декларацій за 2023 рік. За оцінками, вартість незаконних поставок перевищує кілька десятків мільйонів євро. Механізм шахрайства полягав у фальшивому декларуванні товарів як таких, що експортуються із Франції, хоча фізично вони, імовірно, не перебували на території країни. Є підозра, що десятки європейських експортерів співпрацювали з цим підприємством для уникнення санкцій і продовження торгівлі з Росією. На основі інформації від європейських партнерів французькі митники виявили аномалії, зокрема експоненційне зростання експорту компанії до країн, що межують із Росією. Ця схема містила в собі використання фальшивих документів для маскуванню кінцевого пункту призначення товарів, що полегшувало ухилення від санкцій. Крім цього, ця «ключова послуга» пропонувалася на darkweb, що ще більше ускладнювало виявлення порушень. Операція, у якій взяло участь понад 25 митників, призвела до вилучення доказів масштабних порушень, що підтверджують сотні незаконних експортних операцій. Після обшуків митну ліцензію підприємства негайно анулювала митна адміністрація Парижу [38].

В. В. Ченцов відмічає, що французька митниця є однією з найжорсткіших серед митниць ЄС. Виконання функцій, спрямованих на захист як економічних,

так і інших важливих функцій держави, ставить митну систему Франції в один ряд із такими правоохоронними структурами, як прокуратура та поліція [143, с. 43].

Водночас також досить високий рівень задоволеності користувачів послугами французької митниці. Згідно з опитуванням за 2023 рік 80,9 % професіоналів і 75,6 % приватних осіб задоволені або дуже задоволені послугами митниці. Найвищі показники задоволеності зафіксовано щодо взаємної поваги, ввічливого ставлення та доброзичливості співробітників митниці: 87,9 % серед професіоналів і 84,5 % серед приватних осіб. Це свідчить про позитивний імідж митної служби серед населення [11].

У сучасному глобалізованому світі митні правопорушення набули масштабного характеру, охоплюючи не лише окремі країни, але й цілі регіони й міжнародні торговельні шляхи. Кожна держава активно працює над протидією цьому явищу, упроваджуючи законодавчі реформи, програми та заходи для мінімізації негативного впливу таких правопорушень на економіку та безпеку.

ЄС має розвинуту систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на протидію митним правопорушенням, що ґрунтується на єдиному митному законодавстві та координації між країнами-членами. Цей досвід є цінним для України, яка перебуває на шляху євроінтеграції та прагне вдосконалити свою митну систему відповідно до європейських стандартів. Європейські митні органи широко застосовують інформаційні системи, електронне декларування та автоматизований аналіз ризиків. Це дозволяє ефективніше виявляти правопорушення та зменшувати час митного оформлення. Програма авторизованого економічного оператора (АЕО) відіграє значну роль у митній системі ЄС. Вона надає статус компаніям із високим рівнем довіри, що сприяє спрощенню митних процедур для добросовісних підприємств і дозволяє зосередити ресурси митних органів на ризикових операціях.

Також у ЄС створено спеціалізовані підрозділи з боротьби з митними правопорушеннями, які аналізують складні випадки й розслідування. Велику

увагу приділено підвищенню кваліфікації митників за допомогою спільних тренінгів та обміну досвідом. ЄС установлює пропорційні та ефективні санкції за митні правопорушення, що враховують тяжкість порушення та спрямовані на попередження майбутніх правопорушень.

Насамперед адаптація національного митного законодавства до норм ЄС полегшить інтеграцію України до європейського митного простору та сприятиме взаємному визнанню митних процедур. Це, зі свого боку, підвищить довіру до митних органів і забезпечить прозорість і передбачуваність митної політики.

Досвід зарубіжних країн, зокрема Польщі, Латвії, Німеччини та Франції, є цінним для України в контексті вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері. Ці країни, маючи різні історичні, географічні та економічні умови, досягли значних успіхів у боротьбі з митними правопорушеннями завдяки ефективним стратегіям та інноваційним підходам.

Польща після вступу до ЄС у 2004 році активно реформувала свою митну систему, інтегруючи національне законодавство з нормами ЄС. Створення у 2017 році Національної адміністрації доходів (*Krajowa Administracja Skarbowa, KAS*), яка об'єднала митну та податкову служби, сприяло підвищенню ефективності контролю та боротьби із правопорушеннями. Упровадження електронного декларування та системи аналізу ризиків дозволило оптимізувати митні процедури та зменшити можливості для шахрайства. Польща також активно співпрацює з іншими країнами ЄС та міжнародними організаціями, що підсилює її спроможність протидіяти транскордонним правопорушенням.

Латвія, розташована на зовнішньому кордоні ЄС, стикається з викликами, пов'язаними з контролем східних кордонів. Служба державних доходів Латвії (*Valsts Ieņēmumu Dienests, VID*) застосовує сучасні методи митного контролю, зокрема електронне декларування та аналіз ризиків. Особливу увагу приділено співпраці із сусідніми країнами та участі в європейських митних ініціативах. Незважаючи на це, проблеми контрабанди та нелегальної торгівлі є

актуальними, що стимулює Латвію до подальшого вдосконалення митних процедур і підвищення ефективності контролю.

Франція відома своєю жорсткою митною політикою та високим рівнем контролю. Генеральна дирекція митних і непрямих податків (*Direction Générale des Douanes et Droits Indirects, DGDDI*) активно впроваджує сучасні технології та методи управління. Використання електронних систем декларування, аналізу ризиків і спеціалізованого обладнання дозволяє ефективно виявляти та запобігати правопорушенням. Спеціалізовані служби, такі як Національна дирекція митної розвідки та розслідувань (*DNRED*) і Служба судових розслідувань фінансів (*SEJF*) займаються глибоким аналізом і розслідуванням складних випадків порушень митного законодавства. Франція також активно співпрацює з міжнародними організаціями та бере участь у спільних операціях, спрямованих на боротьбу із транскордонною злочинністю.

Німеччина має одну з найбільш розвинутих митних служб у Європі. Генеральна митна дирекція (*Bundeszollverwaltung*) використовує передові технології, такі як автоматизовані системи оброблення даних, електронне декларування та інтелектуальні системи аналізу ризиків. Спеціалізовані підрозділи, як-от митні розслідувальні відділи (*Zollkriminalamt*), що займаються розслідуванням складних митних правопорушень, зокрема боротьбою з організованою злочинністю. Ефективність митного контролю в Німеччині підсилюється тісною співпрацею з міжнародними партнерами та активною участю в європейських програмах безпеки та контролю.

Ефективність адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Польщі, Латвії, Німеччині та Франції обумовлено комплексним підходом, що містить у собі технологічні інновації, організаційні реформи та міжнародну співпрацю.

Для України, яка прагне вдосконалити свою митну систему, запозичення цього позитивного досвіду є надзвичайно важливим. Наприклад, упровадження сучасних інформаційних систем, інтегрованих із міжнародними базами даних, полегшить обмін інформацією та підвищить ефективність митного контролю.

А створення спеціалізованих підрозділів для боротьби з окремими видами митних правопорушень дозволить глибше аналізувати сучасні виклики та швидше на них реагувати.

Урахування та імплементація позитивного зарубіжного досвіду у сфері адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері є необхідними для України. Це дозволить підвищити ефективність боротьби з митними правопорушеннями, зміцнити економічну безпеку держави та створити сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі. Запозичення найкращих практик сприятиме гармонізації митних процедур та інтеграції України в європейський і світовий економічний простір.

3.2. Напрями вдосконалення застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Проблеми боротьби з митною злочинністю є актуальними для багатьох країн, незалежно від рівня їхнього економічного розвитку. Однак як окремі держави, так і світова спільнота загалом докладають максимум зусиль для зниження рівня митної злочинності. У світлі євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, та зважаючи на об'єктивну необхідність і практичну значущість цього питання, влада нашої країни повинна вжити заходів для зменшення кількості митних правопорушень, приділяючи особливої уваги запозиченню зарубіжного досвіду та інтеграції до ЄС.

Ми поділяємо погляди І. С. Войтенко та О. О. Мазурця, що глобалізаційні процеси сприятливо впливають на економічну активність держави, зокрема створюючи нові можливості для України як учасника міжнародних економічних відносин. Однак, поряд із цим, виникають ризики, пов'язані з порушеннями митного законодавства, зменшенням митних надходжень і зростанням контрабанди. У зв'язку з цим стає очевидною необхідність

швидкого реагування на зовнішні виклики та оперативного протистояння потенційним негативним наслідкам [76, с. 69].

Проте В. В. Капітанець вважає, що впровадження найкращого зарубіжного досвіду в боротьбі з порушеннями митного законодавства в Україні може мати значний позитивний ефект. Для підвищення ефективності системи запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів і транспортних засобів через митний кордон необхідно застосовувати комплексний підхід у розробленні заходів, що сприятиме підвищенню результативності боротьби з митними правопорушеннями. Серед першочергових кроків для розв'язання цієї проблеми, на його думку, треба виділити такі: активізацію процесу автоматизації митних процедур і мінімізацію впливу «людського чинника»; використання інформації з нових джерел; інтеграцію митних баз даних із базами даних інших контролюючих органів; аналіз і оцінювання ризиків до моменту прибуття товарів у пункт пропуску на основі попередньої інформації; а також імплементацію світових практик у сфері контролю митної вартості, зокрема тих, що подані в Компендіумі митної оцінки (Customs Valuation Compendium) та Енциклопедії митної оцінки (Customs Valuation Encyclopedia) [119, с. 58].

Історія становлення митних органів в Україні є тривалим процесом, який триває й досі. З моменту проголошення незалежності й до сьогодні влада України все намагалася визначити модель митного органу, яка б ефективно функціонувала та забезпечувала реалізацію митної політики. Постійні зміни в організаційній формі митних органів, ухвалення низки нормативно-правових актів, що іноді суперечать навіть один одному, спричинили низку проблем, наслідки яких ми спостерігаємо й досі: зупинення розвитку митної справи (ефективність митної справи залежить від низки чинників (ведення митної статистики, обмін митною інформацією, ведення УКТЗЕД, організація й забезпечення діяльності митних органів тощо), яким не приділялося значної уваги впродовж 2012–2018 рр.); пасивна законодавча ініціатива; відсутність

активного міжнародного співробітництва у 2012–2018 рр.; неефективність системи митного аудиту тощо.

Остання реорганізація Державної фіскальної служби України відбулася внаслідок узятих на себе Україною зобов'язань перед Міжнародним валютним фондом у грудні 2018 року, унаслідок чого було ухвалено рішення про поділ на Державну податкову службу України та Державну митну службу України.

На думку А. Саварця, важливо також урахувати, що після реорганізації будь-який орган не може досягти високої ефективності в перші роки функціонування, особливо з урахуванням того, що самі органи влади часто надають певний перехідний період. Наприклад, Грузія здійснила значний прорив у реформуванні всіх адміністративних сфер. Цей перехід відбувся досить плавно, переважно завдяки впровадженню тотальної автоматизації процесів і наголосу на аналітичному контролі [215, с. 22].

Зарубіжні дослідники Patricio Castro та James T. Walsh зазначають про те, що для ефективної митної політики, з мінімальною корупцією та відсутністю політичного впливу, необхідною є наявність таких характеристик:

- чітке розмежування між установленням митної політики та її адмініструванням із законодавством і нормативними актами, які є максимально простими та прозорими;

- упровадження критеріїв ефективності для митної служби, зокрема цільових показників доходів, очікування від надання послуг і ресурси, необхідні для досягнення встановлених критеріїв;

- формування корпусу професійних митних співробітників, які добре підготовлені та належно оплачуються;

- кодекс поведінки для співробітників митної служби, який чітко визначає очікування та наслідки недотримання (включно з дисциплінарними заходами в разі корупції) та який підлягає суворому виконанню;

- ефективна функція внутрішнього аудиту в межах митної служби, відповідальна за перевірку дотримання систем і процедур, а також за розслідування випадків імовірної корупції;

- атмосфера, що сприяє діалогу щодо тлумачення митних законів і їхньої реалізації;

- опора на ефективну державну службу, що забезпечує додаткову незалежність державних органів: професійна державна служба уникає політичних призначень, які часто піддаються політичному втручанняю.

Також однією з головних характеристик у багатьох країнах з ефективною митною політикою є наявність незалежної судової системи або суддів, які мають законні повноваження здійснювати незалежний перегляд усіх митних питань, особливо у випадках шахрайства та корупції [32].

На жаль, ця проблема є актуальною для України. Відповідно до опитування населення України стосовно довіри до судової та інших гілок влади, суддівської незалежності та підзвітності, сприйняття корупції та готовності повідомляти про її прояви, проведеного у 2021 році, лише 10 % українців довіряють судовій системі [162]. А за останніми соціологічними опитуваннями, проведеними у березні 2023 року, недовіру судовій системі висловили 59 % [165]. Здебільшого у справах із Держмитслужбою в суді перемагає остання, більшість громадян навіть не хочуть починати судові процеси, бо вони є занадто ресурсозатратними, і не дають бажаного результату.

На сьогодні Державна митна служба України є провідним державним органом, у якому відбуваються зміни відповідно до євроінтеграційної політики, незважаючи на повномасштабне вторгнення. Кабінет Міністрів України ухвалив Національну стратегію доходів до 2030 року (НСДУ), відповідно до якої буде відбуватися реформування митної системи, удосконалюватися процедури митного адміністрування. НСДУ має на меті забезпечення фінансової стабільності в керований і сталий спосіб на протипагу довільним і непослідовним реформам. Серед стратегічних цілей хочемо виділити:

- забезпечення адаптації національного законодавства до законодавства ЄС та виконання міжнародних зобов'язань України в частині митної політики та адміністрування;

- зміцнення доброчесності та довіри до контролюючих органів унаслідок посилення антикорупційних заходів і підвищення прозорості та ефективності процедур управління;

- підвищення рівня дотримання митного законодавства платниками податків і контролюючими органами;

- створення та впровадження сучасних цифрових рішень митного адміністрування.

Відповідно до НСДУ передбачено посилення антикорупційних заходів і підвищення довіри до митних органів, підтримка та співпраця з бізнесом, розвиток міжнародного співробітництва, інституційний розвиток митних органів, розвиток ІТ та забезпечення технічними засобами митного контролю, гармонізація митного законодавства України до законодавства ЄС, розбудова правоохоронної функції митних органів [159].

Зазначаючи про вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, ми можемо виділити загальні рекомендації, що стосуються змін у митній системі загалом і безпосередньо впливають на ефективність зазначених заходів, та спеціальні рекомендації щодо конкретних адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням.

Загальні рекомендації є доцільними й необхідними, на нашу думку, з кількох причин. По-перше, вони формують стратегічне бачення розвитку митної системи, дозволяючи систематизувати та спрямувати зусилля на розв'язання системних проблем, що забезпечує цілісний підхід до реформування митної служби, зважаючи на організаційні, правові, технологічні та кадрові аспекти. По-друге, загальні рекомендації сприяють гармонізації національного митного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами. Упровадження міжнародних норм і практик підвищує ефективність адміністративно-правових заходів, оскільки вони стають більш прозорими, передбачуваними та справедливими. По-третє, загальні рекомендації забезпечують підвищення ефективності протидії

правопорушенням за допомогою оптимізації ресурсів та усунення дублювання функцій. Вони допомагають визначити пріоритетні напрями діяльності, що дозволяє зосередити зусилля на найбільш важливих завданнях, підвищуючи результативність як адміністративно-попереджувальних заходів, так і заходів адміністративного припинення та стягнень.

Насамперед хочемо звернути увагу на відсутність нормативного визначення Держмитслужби України як правоохоронного органу. Це питання є актуальним в адміністративній науці, але науковці не мають єдиної думки щодо цього.

Зокрема Д. В. Приймаченко відзначає, що аналіз матеріалів практичної діяльності митних органів демонструє зростання їхньої ролі як правоохоронного органу, а також наголошує, що завдання з попередження та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил на всій митній території України, закріплені в МК України, стають дедалі важливішими [192, с. 18].

Звертаючись до офіційного сайту Верховної Ради України, термін «правоохоронний орган» визначено:

- як органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи та установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції; органи державної влади, на які Конституцією й законами України покладено здійснення правоохоронних функцій;

- органи державної влади, на які Конституцією й законами України покладено здійснення правоохоронних функцій;

- державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [231].

Водночас В. І. Курило та О. В. Ільченко стверджують, що функціональний критерій має бути основним під час визначення державного органу як правоохоронного [136, с. 91].

Проте К. В. Антонов наголошує, що в сучасному законодавчому полі правоохоронні функції митних органів України ґрунтуються на таких заходах, як безпосередній митний контроль, зокрема огляд і переогляд, аналіз даних митної статистики та отримання орієнтувань від правоохоронних органів. За таких умов перекладення повної відповідальності за боротьбу з контрабандою та сприяння розвитку внутрішнього ринку на митницю, яка не має відповідного статусу та повноважень, є некоректним і необґрунтованим, що може вплинути на ефективність такої діяльності [55].

Визначення митного органу як правоохоронного надасть йому можливості повноцінно виконувати свої завдання, покращити якість правового механізму притягнення до відповідальності за порушення митних правил, здійснюючи водночас оперативно-розшукову діяльність, на чому акцентує свою увагу й сьогоднішнє керівництво. Також визначення Держмитслужби України як правоохоронного органу дало б змогу здійснювати більш ефективно міжнародне співробітництво з метою протидії транснаціональним злочинам. Митні органи Німеччини і Франції визначено як правоохоронні, що протидіють митним правопорушенням і посідають провідні позиції з ефективності. Тому ми вважаємо за доцільне внести зміни до «Положення про Державну митну службу України», затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 06.02.2019 № 227, та викласти пункт 1 у такій редакції:

«1. Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади із правоохоронними функціями, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України за допомогою Міністра фінансів».

А також внести відповідні зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-ХІІ і доповнити перелік органів,

що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, Державною митною службою України.

Наступним кроком повинна бути автоматизація митних процедур. Річ у тім, що внаслідок постійної реорганізації митних органів не приділялося значної уваги багатьом чинникам, що допомагають реалізовувати митну політику, зокрема й у зазначеній сфері. Дослідивши досвід інших країн, ми побачили, що в більшості з них багато процесів відбувається автоматизовано, за допомогою технічних приладів. Навіть на рівні ЄС було закріплено, що взаємодія між органами повинна відбуватися електронно, і було розроблено низку ІТ-систем. Україна не повинна залишатися осторонь науково-технічного прогресу і як можна більше впроваджувати його, зокрема й на митницях. Можливість виконання завдань технічними засобами допоможе підвищити якість митних процедур, спростити їхнє оформлення, максимально виключити «людський чинник», що, як наслідок, зменшить корупційну складову в митних органах, і допоможе підвищити довіру до митних органів як резидентів нашої країни, так і нерезидентів.

Так, наприклад, Т. Караваєв і Н. Калуга у своєму дослідженні підкреслюють, що цифрова трансформація та оптимізація всіх етапів митного оформлення є головними для виконання Україною її міжнародно-правових зобов'язань, які покладені на Державну митну службу та її регіональні підрозділи. Вони наголошують, що сумісність інформаційно-комунікаційних систем митних органів України з аналогічними системами інших країн світу є критично важливою для досягнення ефективності в цьому процесі [120, с. 8].

Наразі Україна робить упевнені кроки до подолання зазначеної проблеми та наближення до розвинутих країн. Відповідно до Угоди про асоціацію України з ЄС у 2019 році було запроваджено інститут Авторизованого економічного оператора (АЕО), а у 2022 році Україна приєдналася до Конвенції про загальну транзитну процедуру, основою якої є технологія Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS).

Відповідно до затвердженої Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220) та Національної стратегії доходів до 2030 року передбачено ухвалення та подальшу реалізацію Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Держмитслужби України, основою якого є MASP-C. Цей інструмент управління та планування визначає розвиток електронних митних систем усього ЄС. Україна зобов'язалася розпочати реалізацію ІТ-стратегії розвитку Держмитслужби в першому кварталі 2024 року, розробити та впровадити 17 європейських митних ІТ-систем різного призначення. Отже, MASP-C регулює всі процеси, пов'язані з аналізом потреб і розробленням електронних систем для митниці [120, с. 18].

Автоматизація більшості процесів на митниці допоможе зменшити час на перевірку під час перетину державного кордону, підвищити ефективність виявлення правопорушень і знизити рівень корупції. Наприклад, за оцінкою міжнародних експертів, митниця може приносити 5 мільярдів доларів щороку, якщо зламати всі корупційні схеми на кордоні [97].

Так, наприклад, у Латвії дистанційну перевірку вантажів здійснює Відділ управління ризиками, який розташований у Ризі, і за допомогою сучасного технічного обладнання перевіряють кожен митний пункт, а також кожную вантажівку, що перетинає митний кордон. Саме в Ризі ухвалюють рішення щодо дозволу на перетин кордону чи транзиту, що мінімізує корупційні ризики на митних пунктах.

Загалом із моменту вступу до ЄС державні органи Латвійської республіки поступово ставали більш автоматизованими. Що стосується митних органів, то у 2002 році автоматизація їхньої діяльності становила 17 %, 2012 р. – 95 %, 2019 р. – 100 %. Тому зараз оформлення декларації ввезення вантажу відбувається лише в електронному вигляді [174, с. 287].

Необхідно зауважити, що для автоматизації митних процедур має бути достатнє фінансування та матеріально-технічна база. Тому влада нашої держави повинна забезпечити митні органи достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Бо митні органи допомагають попередити несплату митних зборів до бюджету держави або ж застосувати стягнення до правопорушників, які також поповнюють бюджет держави. Також треба враховувати той факт, що більш фінансово затратним процес автоматизації буде на початкових етапах: розроблення систем, приведення обладнання у відповідність, навчання співробітників, а згодом, після налагодження механізму роботи всіх цих систем, вони не будуть потребувати стільки коштів. Проте якщо рівнятися на досвід зарубіжних країн, то там відбувається постійне оновлення як програмного забезпечення, так і приладів для здійснення ефективної митної політики. У сьогоdnішній період диджиталізації такий орган, як Держмитслужба України не може бути не забезпечена відповідним обладнанням.

Не менш важливим аспектом ефективної діяльності митних органів є фінансування та забезпечення її працівників, воно повинно бути адекватним і всебічним, а також бути на достатньому рівні. Бо, по-перше, діяльність митних органів характеризується високим рівнем складності та фізичної й моральної напруженості. Митники стикаються з численними викликами, що потребують значних зусиль і стійкості, адже їхня робота пов'язана з контролем над міжнародними перевезеннями товарів, що може містити в собі ризиковані і стресові ситуації. По-друге, забезпечення адекватного фінансування безпосередньо впливає на мотивацію працівників. За належного рівня матеріального забезпечення митники будуть більше зацікавлені в якісному виконанні своїх обов'язків. Це, зі свого боку, сприяє підвищенню загальної продуктивності й результативності роботи митних органів. По-третє, належне фінансування може суттєво знизити ризики корупційних проявів. Коли рівень оплати праці та соціальних гарантій є адекватним, мотивація до корупційних дій зменшується. Працівники, що отримують справедливую компенсацію за свою працю й мають необхідні ресурси для виконання своїх функцій, менш схильні до участі в корупційних схемах.

Ця проблема є наявною й на території ЄС, оскільки заробітна плата в митних органах відрізняється в кожній державі. Так, наприклад, у середньому

заробітна плата на місяць становить: Латвія – 1200–1800 євро, Польща – 1800–2800 злотих (500–1000 євро), Німеччина – 2800–4000 євро, Франція – 2500–3500 євро, що також залежить від досвіду, позиції, місця роботи. Проте в кожній країні на митниці виконуються одні й ті ж самі функції та є єдина мета, передбачена Митним кодексом ЄС. Тому, на наш погляд, кожна країна повинна прагнути до підвищення та зрівняння заробітних плат митників як на території однієї держави, незалежно від місця роботи (аеропорт, порт, митний пункт), так і з іншими державами.

Водночас для забезпечення високої професійної підготовленості і здатності ефективно реагувати на сучасні виклики у сфері митного контролю треба постійно підвищувати рівень кваліфікації та правосвідомості співробітників митних органів, застосовуючи певні заходи спільно із сусідніми країнами. На наш погляд, це повинно передбачати регулярні тренінги та навчальні програми, які повинні охоплювати новітні нормативні акти, технологічні нововведення та практичні аспекти роботи.

Додатково доцільно організовувати спільні заходи з митними службами сусідніх країн. У сучасному глобалізованому середовищі, де обсяг міжнародної торгівлі постійно зростає, а злочинні угруповання використовують усе більш складні методи для ухилення від митного контролю, співпраця між митними органами стає надзвичайно важливою. Такі міжнародні ініціативи не тільки сприятимуть підвищенню професійних навичок, а й сприятимуть формуванню єдиного правового підходу у виконанні митних і правозахисних завдань. Досвід таких країн, як Польща, Латвія, Німеччина та Франція свідчить про те, що спільні заходи митних служб значно підвищують ефективність протидії митним правопорушенням. Ці країни активно беруть участь у спільних операціях, обмінюються інформацією та найкращими практиками, що дозволяє їм швидко реагувати на нові загрози й адаптувати свої стратегії відповідно до змін у кримінальному середовищі.

Спільні навчання та тренінги для персоналу митних служб підвищують професійний рівень митників і сприяють гармонізації процедур і стандартів.

Обмін досвідом щодо новітніх методів виявлення правопорушень, використання сучасних технологій та інноваційних підходів до аналізу ризиків дозволяє митним службам бути на крок попереду злочинців. Координація законодавчих і нормативних актів між країнами сприяє створенню єдиного правового простору, де правопорушники не можуть використовувати відмінності в законодавстві для уникнення відповідальності. Гармонізація митного законодавства, зокрема у сфері визначення складу правопорушень і санкцій, забезпечує послідовність у застосуванні правових норм і підвищує ефективність правозастосування.

Для України досвід спільних заходів митних служб інших країн є надзвичайно цінним. Адаптація цих практик може сприяти підвищенню ефективності національної митної служби та покращанню співпраці з міжнародними партнерами. Участь у міжнародних митних організаціях, таких як Всесвітня митна організація та активна співпраця з митними службами сусідніх країн дозволять Україні краще інтегруватися в глобальну митну спільноту та ефективніше протидіяти транскордонним правопорушенням. А застосування спільних інформаційних систем і методів аналізу ризиків, які використовуються в ЄС, допоможе українській митниці оперативно отримувати інформацію про потенційні загрози та реагувати на них. Спільні операції та навчання з митниками інших країн підвищать професійний рівень персоналу і сприятимуть обміну найкращими практиками.

Також ми вважаємо за доцільне введення матеріального заохочення працівників митних органів. Такі заохочення повинні застосовуватися за виявлення правопорушень і залежати від розміру збитків для держави, які могли настати. Так, наприклад, 29 липня 2024 року в пункті пропуску «Шегині – Медика» із Польщі в мікроавтобусі працівники митниці виявили приховану техніку: 27 нових iPhone 15 Pro та 8 iPad Air 11 торгової марки Apple, орієнтовною вартістю товарів 1,6 мільйона гривень [160], проте, на жаль, невідомо скільки таких правопорушень не було зафіксовано внаслідок корупційної складової, проте якщо б працівники митниці, які виявили ці

правопорушення, отримали відсоток, то вони були б більш умотивованими. У таких країнах, як США, Сингапур, Німеччина передбачено бонуси або премії за виконання завдань, успішне виявлення контрабанди, порушення імміграційного законодавства тощо. Але все це передбачено в межах законодавства щодо оплати праці державних службовців.

В Україні теж наразі оплата праці митників відбувається відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII та Постанови Кабінету Міністрів України «Про питання оплати праці працівників державних органів» від 18.01.2017 № 15. Цими актами передбачено надбавки, доплати, премії та компенсації і для працівників Державної митної служби, але ж у цьому разі не враховано специфіку роботи саме цього органу. Тому, на наш погляд, доцільно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про питання оплати праці працівників державних органів» внести зміни, що будуть передбачати преміювання саме для працівників Держмитслужби України, наприклад:

«ПОРЯДОК преміювання державних службовців Державної митної служби України за виявлені правопорушення:

1. Цей Порядок визначає умови та процедуру преміювання державних службовців Державної митної служби України (далі – ДМС) за виявлені митні правопорушення.

2. Премії нараховуються на основі результатів роботи державних службовців, які здійснили виявлення митних правопорушень, що могли призвести до збитків для державного бюджету.

3. Премія розміром 5 % від розміру збитків, які могла понести держава, надається державному службовцю, що безпосередньо виявив митне правопорушення, після встановлення факту такого правопорушення та визначення суми потенційних збитків.

4. Збитки визначають відповідно до офіційного розрахунку, затвердженого компетентними органами, з урахуванням вартості контрабандних товарів,

невиконаних митних платежів, штрафних санкцій або інших видів шкоди, яку могла б понести держава внаслідок правопорушення.

5. Преміювання здійснюється на підставі рішення керівника ДМС або уповноваженої особи, відповідальної за кадрові питання.

6. Для отримання премії державний службовець або його безпосередній керівник подає до відповідного структурного підрозділу ДМС заяву про надання премії з обґрунтуванням і документальним підтвердженням виявленого правопорушення та суми можливих збитків.

7. Заява та документи підлягають перевірці й затвердженню у встановленому порядку в термін до 10 робочих днів із моменту їхнього подання.

8. Після затвердження суми премії відповідне рішення передають до фінансово-економічного підрозділу ДМС для нарахування та виплати премії у строки, визначені законодавством.

9. Премія виплачується разом із заробітною платою за поточний місяць або в окремому порядку, але не пізніше ніж у 30-денний строк із моменту затвердження рішення про преміювання.

10. Контроль за правильністю нарахування та виплати премій здійснює фінансово-економічний підрозділ ДМС.

11. У разі виявлення порушень під час оформлення або нарахування премії керівник ДМС або уповноважена особа має право призупинити виплату премії до усунення недоліків.».

Покращання оплати праці митників є необхідним для підвищення їхньої мотивації, зниження корупційних ризиків і забезпечення високого професійного рівня виконання службових обов'язків. Гідна матеріальна винагорода створює умови для доброчесності працівників і сприяє зміцненню довіри до митної служби з боку суспільства та міжнародних партнерів. Бо, наприклад, світовий лідер контейнерних перевезень, компанія MSC, скасував перший судозахід від початку повномасштабного вторгнення в порт Одеса унаслідок безпідставних перевірок вантажів і затягування митного оформлення

експортних контейнерів із сільгосппродукцією на невизначений період [219], що може свідчити як про некомпетентність працівників, так і про наявність корупції. Оскільки у 2023 році Національна поліція України затримала начальника відділу Одеської митниці за вимагання та отримання незаконної грошової винагороди.

За результатами останнього соціологічного дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції, що оцінює рівень корупції в Україні у 2023 році, найбільш поширені прояви корупції зафіксовано на митницях, водночас експерти оцінили діяльність антикорупційних органів (ВАКС, НАБУ, НАЗК і САП) як незалежну та ефективну, сподіваючись що позитивні тенденції, які розвиваються в Україні, сприятимуть зниженню рівня корупції в майбутньому [149]. Прикладами результатів цієї діяльності є такі:

- Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізована антикорупційна прокуратура України у 2024 році запобігли спробі групи осіб в організації корупційних схем за керівні посади в територіальних органах Держмитслужби України [1];

- у січні 2024 року Національне агентство з питань запобігання корупції під час проведення моніторингу способу життя встановило ознаки набуття необґрунтованих активів на понад 8,6 млн грн завідувачем сектору митного оформлення (Фастів) митного поста «Південний» Київської митниці Держмитслужби України. Матеріали моніторингу способу життя посадовця Київської митниці скеровано до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) для вирішення питання щодо звернення до суду з позовом про визнання активу необґрунтованим і стягнення його в дохід держави [158];

- у травні 2024 року Спеціалізована антикорупційна прокуратура виявила злочинну організацію на Волинській митниці, яка впродовж 2018–2019 рр. забезпечувала незаконну мінімізацію платежів, фігуранти забезпечували оформлення цих товарів, складали підроблені акти про проведення митних оглядів, вносили до автоматизованої системи митного оформлення «Інспектор»

неправдиву інформацію та умисно не вчиняли дій щодо припинення злочинної схеми [110];

- у червні 2024 року співробітниками Державного бюро розслідувань України було затримано співробітника Львівської митниці, який брав гроші за організацію «пришвидшеної» процедури оформлення вантажів під виглядом гуманітарної допомоги [99].

Загалом, на наш погляд, причини виникнення корупції в митних органах України можна поділити на економічні (нестабільна економічна ситуація, що супроводжується інфляційними процесами; низький рівень матеріального забезпечення посадових осіб; наявність впливових осіб, які мають можливість надавати хабарі), організаційно-політичні (відсутність ефективних правових механізмів притягнення до відповідальності корумпованих осіб; значний рівень впливу різних злочинних елементів на представників митних органів; прогалини та недоліки в організації митного контролю; недосконалість законодавчого регулювання у сфері митної діяльності), психологічні (відсутність мотивації в представників митних органів до боротьби з корупційними правопорушеннями, тобто їхня незацікавленість у цьому процесі; існування посад, які стають бажаними внаслідок можливості отримання хабарів).

Тема протидії корупції в державних органах, зокрема в Державній митній службі, є предметом дослідження зовсім інших наукових праць. Проте, на наш погляд, влада нашої держави повинна вжити відповідних заходів для попередження виникнення такого явища, як корупція в митній політиці загалом. Серед таких заходів може бути: проведення навчання для представників митних органів із питань протидії корупційним правопорушенням; проведення різних службових перевірок діяльності митних органів і їхніх представників; удосконалення законодавчої бази у сфері митного регулювання (виправлення недоліків і усунення прогалин у ній); боротьба з побутовою корупцією; суворіший відбір професійних кадрів для митних органів; введення більш суворих заходів відповідальності в разі вчинення

корупційного правопорушення; належне матеріальне забезпечення працівників митних органів і матеріальне заохочення за виявлення корупційних правопорушень.

Спеціальні рекомендації мають на меті вдосконалити окремі адміністративно-правові заходи, зважаючи на специфіку правозастосування в митній сфері та сучасні виклики, з якими стикається Україна. У попередніх розділах роботи серед адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні ми виокремили заходи адміністративного примусу (адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення, адміністративні стягнення) та організаційно-правові заходи (заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і прирівняних до них осіб; заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб).

На нашу думку, ефективність адміністративно-попереджувальних заходів як різновиду заходів адміністративного примусу можна значно підвищити за допомогою впровадження сучасних технологій сканування та аналізу товарів, транспортних засобів, багажу та документів. Використання новітніх технічних засобів, таких як рентгенівські сканери, детектори вибухових речовин і наркотиків, системи автоматизованого розпізнавання номерних знаків, сприятиме підвищенню ефективності перевірок і зменшить час їхнього проведення. Водночас є необхідним регулярне навчання та підвищення професійного рівня митників, наприклад, у сфері виявлення підроблених документів і прихованих товарів. Застосування методик оцінювання ризиків дозволить зосередити ресурси на об'єктах, що становлять найбільшу загрозу, у такий спосіб зменшуючи навантаження на законослухняних громадян і суб'єктів підприємницької діяльності.

Удосконалюючи адміністративно-попереджувальні заходи, доцільно переглянути доцільність окремих із них, зокрема поверхневої перевірки. В Україні цей вид перевірки часто дублює функції інших заходів контролю, таких як особистий огляд, огляд речей чи обстеження транспортних засобів. Це

призводить до неефективного використання ресурсів митних органів і зайвого навантаження на громадян і суб'єктів підприємницької діяльності. Варто запровадити ризик-орієнтований підхід до проведення перевірок. Це означає, що поверхнева перевірка буде застосовуватися лише до тих осіб, товарів чи транспортних засобів, які відповідають певним критеріям ризику. Для цього необхідно розробити та впровадити сучасні системи аналізу та управління ризиками, що ґрунтуються на актуальних даних і передових методиках.

Заходи адміністративного припинення потребують чіткого нормативного регулювання. Забезпечення детального законодавчого визначення підстав і порядку застосування цих заходів є необхідним для уникнення можливих зловживань і забезпечення захисту прав громадян. Упровадження електронних протоколів і реєстрів підвищить прозорість дій митників і дозволить ефективніше контролювати законність застосування заходів припинення.

Також варто розглянути введення альтернативних заходів впливу, таких як адміністративний нагляд, обмеження діяльності або зобов'язання пройти навчання з митного законодавства. Це сприятиме не лише покаранню порушників, але і їхньому виправленню та запобіганню повторним правопорушенням. Такий підхід відповідає принципам гуманізму та превентивності адміністративного законодавства.

Щодо організаційно-правових заходів, то відносини митних органів з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємницької діяльності потребують удосконалення внаслідок налагодження тіснішої співпраці та координації дій. Запровадження єдиних інформаційних платформ і протоколів обміну даними сприятиме оперативному реагуванню на правопорушення й забезпечить ефективний контроль за переміщенням товарів через митний кордон. Крім цього, це дозволить уникнути дублювання функцій та оптимізувати використання ресурсів.

Заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб, також потребують удосконалення. Організацію роз'яснювальної роботи щодо застосування законодавства з питань державної митної справи має бути

посилено. Надання якісних консультацій, проведення семінарів та інформаційних кампаній сприятиме підвищенню правової обізнаності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та зменшенню кількості ненавмисних правопорушень, що уможливить зміцнення партнерських відносин між митними органами та бізнесом.

Процедури розгляду звернень громадян і суб'єктів господарювання повинні бути оптимізовані з метою забезпечення їхньої оперативності та ефективності. Упровадження електронних сервісів для подання та відстеження звернень підвищить доступність митних органів і сприятиме розв'язанню проблем на ранніх етапах.

У сучасних умовах інтеграції України до європейського та світового економічного простору питання ефективності адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері набуває особливого значення. Напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні повинні ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує реформування законодавчої бази, упровадження сучасних технологій, підвищення професійного рівня персоналу, оптимізацію організаційної структури митних органів і посилення міжнародного співробітництва. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню економічної безпеки держави, забезпеченню законності та правопорядку, а також позиції на міжнародній арені.

Висновки до Розділу 3

Узагальнюючи зарубіжний досвід протидії правопорушенням у митній сфері та сформулювавши напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні, ми можемо зробити висновки:

1. З'ясовано, що митні органи ЄС відіграють головну роль у забезпеченні внутрішньої безпеки та захисті фінансових інтересів ЄС, що вимагає

модернізації процедур, тісної співпраці між національними службами та впровадження передових технологій. Зважаючи на все більші обсяги торгівлі та нових загроз, особливу увагу приділено гармонізації митного законодавства та вдосконаленню механізмів боротьби з митними порушеннями, що має бути підтримано як на рівні ЄС, так і на національному рівні держав-членів.

2. Установлено, що Митна та податкова служба Польщі демонструє ефективну інтеграцію функцій митного та фіскального контролю, що дозволило оптимізувати використання ресурсів і підвищити ефективність боротьби з порушеннями. Із 2017 року, після об'єднання Митної служби Польщі, Податкової служби Польщі та Фінансової інспекції у структурі Національній адміністрації доходів Польщі, митні органи отримали ширші повноваження у сфері правоохоронної діяльності, зокрема в боротьбі з контрабандою, шахрайством і порушеннями, що загрожують фінансовим та економічним інтересам Польщі та ЄС. Акцент на ризик-орієнтованому підході та використанні сучасних ІТ-систем, у поєднанні з тісною співпрацею з іншими службами, сприяє посиленню контролю та забезпеченню національної безпеки. Цей досвід може слугувати прикладом для вдосконалення митних органів України в контексті гармонізації європейської митної політики та ефективної боротьби із правопорушеннями у сфері міжнародної торгівлі.

3. З'ясовано, що Латвійська Республіка як член Митного союзу дотримується загальних положень Митного кодексу ЄС, проте має своє національне законодавство, яке деталізує питання митної політики. Основним нормативним актом у цій сфері є Митний Закон, що регулює повноваження митних органів, порядок митних процедур, відповідальність за митні правопорушення та інші основні аспекти. Митні органи Латвії, очолювані Службою державних доходів, діють у тісній співпраці з іншими державними установами, забезпечуючи комплексний підхід до митного контролю та протидії правопорушенням. Відзначено схожість адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням у Латвії та Україні, що свідчить про універсальність підходів до митного регулювання в умовах інтеграції в

європейський простір. Це вказує на те, що ефективність митної політики залежить від скоординованої роботи різних органів державної влади, що забезпечує надійний митний контроль і дотримання законності.

4. Визначено, що Німеччина як держава – член Шенгенської зони має розвинуту систему митного контролю, що поєднує високий рівень організації та цифровізації з посиленою увагою до боротьби з економічними правопорушеннями. Однак, незважаючи на фізичну відсутність внутрішніх кордонів у межах Шенгену, митний контроль є важливою складовою забезпечення законності, зокрема перевірки наявності нелегальних товарів, боротьби з контрабандою та ухиленням від сплати податків. Реорганізація митних органів у Німеччині, що відбулася у 2016 році, призвела до створення Генеральної митної дирекції, яка відіграє центральну роль у здійсненні митного контролю, координації боротьби з порушеннями та адмініструванні податків. Ця структура відповідає не лише за здійснення безпосередніх митних операцій, але й за нагляд, юридичне забезпечення та кадрові питання. Важливим аспектом є активна роль митних органів у цифровій трансформації, що прискорює та спрощує митні процеси. Окремо виділено діяльність митних розслідувальних органів, що зосереджені на боротьбі з організованою злочинністю, контрабандою наркотиків, зброї, інших заборонених товарів. Важливою є співпраця цих органів на міжнародному рівні у сфері запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

5. З'ясовано, що Французька митна служба, підпорядкована Генеральній дирекції митних і непрямих податків (DGDDI), є головним елементом державної безпеки та економічного захисту. Вона ефективно контролює товарні потоки на кордонах, упроваджуючи новітні технології та адаптуючись до сучасних викликів, таких як зростання міжнародної торгівлі та розвиток цифрових технологій. Завдяки спеціалізованим підрозділам, таким як Національна дирекція митної розвідки та розслідувань (DNRED) і Служба судових розслідувань фінансів (SEJF) митниця успішно бореться з митним шахрайством, контрабандою, тероризмом та іншими злочинами. Важливою

складовою її діяльності є міжнародна співпраця за допомогою мережі митних аташе, що дозволяє ефективно координувати дії з іноземними партнерами.

6. Наголошено, що боротьба з митними правопорушеннями є важливим і складним завданням для України. З огляду на євроінтеграційні процеси, які наразі відбуваються в країні, особливу увагу необхідно приділити імплементації найкращих зарубіжних практик та інтеграції до європейської митної системи. Глобалізаційні процеси створюють додаткові виклики (зростання ризику порушень митного законодавства та зменшення митних надходжень), тому швидке реагування на них є критично важливим. Ефективна протидія правопорушенням у митній сфері України вимагає комплексного підходу, який поєднує загальні стратегічні і спеціальні зміни щодо вдосконалення адміністративно-правових заходів. Поєднання загальних і спеціальних рекомендацій створить міцну основу для вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері України. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню економічної безпеки держави, підвищенню рівня законності та правопорядку, а також успішній інтеграції України до європейського та світового економічного простору.

7. Акцентовано увагу на тому, що загальні рекомендації спрямовано на створення фундаментальних передумов для підвищення ефективності митної системи: 1) гармонізація митного законодавства України з європейськими та міжнародними стандартами сприятиме прозорості та передбачуваності митних процедур; 2) визнання Державної митної служби України правоохоронним органом надасть їй додаткових повноважень у сфері боротьби з митними правопорушеннями, посилить співпрацю із правоохоронними структурами; 3) автоматизація митних процедур за допомогою впровадження сучасних інформаційних технологій дозволить мінімізувати людський чинник, підвищити ефективність контролю та знизити рівень корупції; 4) забезпечення належного фінансування, матеріально-технічного оснащення митних органів, підвищення рівня оплати праці сприятиме мотивації персоналу та зниженню корупційних ризиків; 5) посилення міжнародного співробітництва та активна

участь у спільних операціях з іншими країнами дозволять ефективніше боротися зі транснаціональною злочинністю.

8. Зазначено, що спеціальні рекомендації стосуються конкретних аспектів адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням. Удосконалення адміністративно-попереджувальних заходів унаслідок упровадження сучасних технологій сканування та аналізу товарів, транспортних засобів, багажу та документів, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження системи аналізу ризиків сприятиме підвищенню ефективності митного контролю. Перегляд доцільності окремих процедур, таких як поверхнева перевірка дозволить оптимізувати використання ресурсів і зменшити навантаження на громадян і бізнес. Заходи адміністративного припинення потребують чіткого нормативного регулювання та впровадження електронних протоколів, що забезпечить прозорість дій митників. У сфері адміністративних стягнень доцільно запровадити диференціацію відповідальності, введення альтернативних заходів впливу й покращання процедур конфіскації, що зробить систему санкцій більш справедливою та ефективною.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукової проблеми, що полягає в удосконаленні адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, спрямованих на виконання поставлених завдань.

Правове регулювання розглянуто як цілеспрямований вплив на суспільні відносини з метою їхньої організації та врегулювання в інтересах суспільства за допомогою правових норм та інших юридичних засобів. Установлено, що правове регулювання митної сфери є складним процесом, який містить у собі не лише ухвалення нормативних актів, але й забезпечення їхньої ефективної реалізації. Визначено головні етапи формування правового регулювання застосування адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. У період після здобуття незалежності (1991–2000 рр.) було ухвалено перші закони й нормативні акти для побудови національної митної системи. Наступний етап (2001–2014 рр.) характеризується структурними реформами митних органів і впровадженням електронних процедур. Після 2014 року відбувалася гармонізація з міжнародними стандартами, посилення антикорупційних заходів і активне використання сучасних технологій, зокрема електронних сервісів, штучного інтелекту й аналітики даних. Оскільки головну роль відіграє Митний кодекс України, під час дослідження генезису правового регулювання особливу увагу було приділено його реформуванню в три основні періоди: 1991–2004 рр., 2004–2012 рр., а також від 2012 року до сьогодення.

З'ясовано, що митна політика визначає основні напрями діяльності держави в регулюванні зовнішньоекономічних відносин і побудові митної системи з метою захисту економічних інтересів і безпеки. Внутрішня митна політика охоплює правила контролю, організацію роботи митних органів, митно-тарифне регулювання й інші аспекти, спрямовані на задоволення економічних і соціальних потреб держави. Зовнішня митна політика передбачає

формування й реалізацію митних норм у міжнародних відносинах, укладання договорів і участь у міжнародних митних організаціях. Митна політика відіграє провідну роль у забезпеченні економічної стабільності та контролю над рухом товарів через кордон, водночас її зміст не можна звужувати до нормативного визначення, оскільки вона постійно трансформується з урахуванням інформаційних, підприємницьких і міжнародних чинників.

Визначено поняття та ознаки правопорушень у митній сфері України. Правопорушення в митній сфері запропоновано розглядати як будь-яке протиправне, винне діяння, що посягає на відносини, які становлять митну справу України. До основних ознак правопорушення в митній сфері віднесено: протиправність, винність, караність, високий ступінь суспільної небезпеки, транснаціональний характер і динамічність. Ці характеристики дозволяють чітко відмежувати правопорушення в митній сфері від інших видів правопорушень і врахувати специфіку митної сфери, що є важливим для ефективного застосування адміністративно-правових заходів протидії.

Запропоновано метою адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері вважати зниження рівня порушень митних правил і створення умов для їхнього запобігання, що містить у собі досягнення бажаного результату, спрямованого на недопущення правопорушень, а також усунення умов, які можуть сприяти їхньому виникненню. Така мета передбачає комплексний підхід, де держава за допомогою уповноважених органів здійснює запобіжні, контрольні та профілактичні заходи для підтримання митного порядку й забезпечення стабільного функціонування митної системи України. Завданнями адміністративно-правової протидії правопорушенням у митній сфері запропоновано вважати конкретні цілі та напрями діяльності, спрямовані на запобігання, виявлення, припинення та притягнення до відповідальності за порушення митного законодавства за допомогою застосування адміністративно-правових механізмів. Вони передбачають реалізацію комплексу профілактичних, контрольних, правоохоронних та організаційно-управлінських заходів, що забезпечують дотримання митних правил, захист економічних інтересів держави, підтримання митної безпеки, сприяння законній

зовнішньоекономічній діяльності та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Визначено адміністративно-правові форми й методи протидії правопорушенням у митній сфері. Під адміністративно-правовою формою протидії правопорушенням у митній сфері йдеться про форму вираження діяльності державних органів, яку застосовують для забезпечення дотримання митних правил і законів. До правових форм віднесено видання законів і підзаконних актів, укладення угод про співпрацю, учинення юридично значущих дій, таких як митний контроль, складання адміністративних протоколів, розслідування митних правопорушень, до неправових форм – проведення нарад, засідань, розроблення планів, проєктів, програм, надання рекомендацій, підвищення кваліфікації працівників, інформаційно-роз'яснювальну роботу. Адміністративно-правові методи протидії правопорушенням у митній сфері являть собою сукупність прийомів, засобів і способів, за допомогою яких організуються відносини у сфері протидії правопорушенням у митній сфері та здійснюється ефективна реалізація відповідних завдань. Класифіковано адміністративно-правові методи протидії правопорушенням у митній сфері за такими критеріями: 1) за спрямованістю впливу (методи прямого та непрямого впливу); 2) за видом діяльності (загальні та спеціальні); 3) за характером (методи переконання та примусу); 4) за правовим статусом суб'єкта застосування (методи митних органів та інших державних органів); 5) за часом дії (тимчасові та постійні).

Виявлено відмінності між «адміністративно-правовими заходами», «адміністративно-правовим впливом», «адміністративно-правовим регулюванням», «адміністративно-правовим забезпеченням» і «адміністративно-правовим примусом», які належать до сфери адміністративного права, реалізують державну політику у сфері публічного управління, спрямовані на дотримання законності та захист публічного інтересу, передбачають вплив на суб'єктів правовідносин і поєднують організаційні та примусові елементи. Основна відмінність між ними полягає у призначенні, засобах впливу і способах реалізації.

Запропоновано розглядати адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері як сукупність прийомів і способів, що застосовують уповноважені державні органи та їхні посадові особи відповідно до законодавства з метою попередження та припинення правопорушень у митній сфері. Установлено, що ці заходи мають специфічні ознаки: вони здійснюються на підставі та в межах законодавства; мають обов'язковий, примусовий і владний характер; спрямовані на запобігання та припинення правопорушень; мають системний характер та особливий суб'єктний склад. Класифіковано адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері: на заходи адміністративного примусу (адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення, адміністративні стягнення) та організаційно-правові заходи (спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та на поведінку юридичних і фізичних осіб). Такий підхід дозволяє систематизувати та структурувати заходи протидії, що сприятиме підвищенню їхньої ефективності у протидії правопорушенням у митній сфері України.

З'ясовано, що ефективне функціонування митної сфери значною мірою залежить від адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, які ґрунтуються на системі управління ризиками й містять як організаційні (забезпечення ресурсами, міжнародна інтеграція, навчання персоналу), так і примусові (огляд, затримання, штраф, конфіскація тощо) складники. Водночас митний пост-аудит відіграє важливу роль у мінімізації корупції та спрощенні процедур для добросовісних суб'єктів господарювання. Практична реалізація цих заходів ускладнюється внаслідок недоліків автоматизації, відсутності сучасного обладнання, корупційного чинника і браку кваліфікованих кадрів. Нескоординована взаємодія митних органів із правоохоронними структурами та фрагментарність контролю негативно впливають на виявлення правопорушень, а недосконала доказова база ускладнює доведення фактів порушення і знижує довіру до судових процедур. Подолання цих проблем потребує комплексних кроків, зокрема технічного переоснащення, покращання

кадрової політики, поглиблення співпраці із правоохоронцями та спрощення процедури доказування.

Установлено, що ефективна протидія правопорушенням у митній сфері залежить не лише від діяльності митних органів, а й інших органів державної влади. Суб'єктів протидії митним правопорушенням запропоновано за характером компетенції класифікувати на органи загальної та спеціальної компетенції. До органів загальної компетенції віднесено Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України, основне призначення яких полягає в нормативному регулюванні суспільних відносин у сфері протидії митним правопорушенням та управлінні взаємодією з митними органами. До органів спеціальної компетенції віднесено Державну митну службу України, Національну поліцію України, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України та Бюро економічної безпеки України, які мають чітко визначену компетенцію щодо протидії митним правопорушенням та активно взаємодіють із Держмитслужбою, що сприяє досягненню завдань митної політики. Наголошено, що взаємодія Держмитслужби України із правоохоронними органами, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, іншими органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання вирішально впливає на ефективний контроль митних правил і сприяє економічному розвитку, а порядок такої взаємодії визначено законодавством.

Установлено, що митні органи ЄС відіграють головну роль у забезпеченні внутрішньої безпеки та захисті фінансових інтересів ЄС, що вимагає модернізації процедур, тісної співпраці між національними службами та впровадження передових технологій. Особливу увагу приділено гармонізації митного законодавства та вдосконаленню механізмів боротьби з митними порушеннями, що підтримується як на рівні ЄС, так і на національному рівні держав-членів. У межах проведеного дослідження було всебічно проаналізовано досвід низки європейських держав, який може бути ефективно застосований для вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. Досвід Польщі демонструє

ефективну інтеграцію функцій митного та фіскального контролю, що дозволило оптимізувати використання ресурсів і підвищити ефективність боротьби із правопорушеннями. А застосування ризик-орієнтованого підходу та використання сучасних ІТ-систем у поєднанні з тісною співпрацею з іншими службами сприяє посиленню контролю та забезпеченню національної безпеки. Латвія, дотримуючись положень Митного кодексу ЄС, має власне національне законодавство, що деталізує питання митної політики. Схожість адміністративно-правових заходів протидії митним правопорушенням у Латвії та Україні свідчить про універсальність підходів до митного регулювання в умовах європейської інтеграції. Німеччина має розвинуту систему митного контролю, яка поєднує високий рівень організації та цифровізації з посиленою увагою до боротьби з економічними правопорушеннями. Незважаючи на відсутність внутрішніх кордонів у межах Шенгенської зони, митний контроль є важливим інструментом забезпечення законності. Франція демонструє ефективність митної служби за допомогою впровадження новітніх технологій, адаптації до сучасних викликів і спеціалізованих підрозділів, які успішно борються з митним шахрайством, контрабандою та іншими злочинами. Водночас важливу роль у митній політиці Франції відіграє міжнародна співпраця за допомогою мережі митних аташе.

Зважаючи на зарубіжний досвід, сформульовано загальні та спеціальні напрями вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні.

Загальні рекомендації містять у собі:

1) гармонізацію національного митного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами, що сприятиме прозорості та передбачуваності митних процедур;

2) визнання Державної митної служби України як правоохоронного органу надасть їй додаткових повноважень для ефективної боротьби з митними правопорушеннями та посилить співпрацю з іншими правоохоронними структурами, тому запропоновано внесення змін до відповідних нормативно-правових актів;

3) автоматизація митних процедур за допомогою впровадження сучасних інформаційних технологій дозволить мінімізувати вплив людського чинника, підвищити ефективність контролю та знизити рівень корупції;

4) забезпечення належного фінансування та матеріально-технічного оснащення митних органів, а також підвищення професійної компетентності персоналу сприятимуть підвищенню ефективності їхньої діяльності. Запропоновано внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України «Про питання оплати праці працівників державних органів» щодо преміювання саме для працівників Державної митної служби;

5) посилення міжнародного співробітництва та активна участь у спільних операціях з іншими країнами дозволять ефективніше боротися з транснаціональною злочинністю.

Спеціальні рекомендації стосуються вдосконалення конкретних адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням:

1) упровадження сучасних технологій сканування та аналізу товарів, транспортних засобів, багажу та документів;

2) підвищення кваліфікації персоналу та застосування системи аналізу ризиків для підвищення ефективності митного контролю;

3) рекомендовано переглянути доцільність окремих процедур, таких як поверхнева перевірка, з метою оптимізації ресурсів і зменшення навантаження на громадян і бізнес;

4) заходи адміністративного припинення потребують чіткого нормативного регулювання та впровадження електронних протоколів для забезпечення прозорості дій митників;

5) у сфері адміністративних стягнень доцільно запровадити диференціацію відповідальності, уведення альтернативних заходів впливу та покращання процедур конфіскації, що зробить систему санкцій більш справедливою та ефективною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 1,7 млн дол. США за керівні посади на митниці: попереджено масштабну корупцію в Держмитслужбі. Національне антикорупційне бюро України : вебсайт. URL: <https://nabu.gov.ua/news/1-7-mln-dol-ssha-za-kerivni-posady-na-mytnytci-poperedzheno-masshtabnu-koruptciiu-v-derzhmytsluzhbi/>.

2. 4 tonnes de cocaïne saisies par les garde-côtes de la douane au large des Canaries. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/4-tonnes-de-cocaine-saisies-par-les-garde-cotes-de-la-douane-au-large-des-canaries>.

3. Bundesweite Kontrollaktion zur Bekämpfung des Schmuggels. URL: https://www.zoll.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/Rauschgift/2024/y95_kontrollaktion_hh.html.

4. Council Regulation (EC) № 515/97 of 13 March 1997 on mutual assistance between the administrative authorities of the Member States and cooperation between the latter and the Commission to ensure the correct application of the law on customs and agricultural matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31997R0515>.

5. Customs Law. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/283024-customs-law>.

6. Customs. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/customs_en#policies.

7. Déploiement du service en ligne Proof of Union Status (PoUS). URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/deploiement-du-service-en-ligne-proof-union-status-pous>.

8. Deutsch-französische Zusammenarbeit von Zoll und Polizei. URL: https://www.zoll.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/Schwarzarbeitsbekaempfung/2024/x36_zusammenarbeit_loe.html.

9. Development of the State Revenue Service and the State Police Joint Digital Intelligence Environment Continues. State Revenue Service. URL: <https://www.vid.gov.lv/en/article/development-state-revenue-service-and-state-police-joint-digital-intelligence-environment-continues-6>.

10. Die Kriminalpolizei des Zolls / Gewerkschaft der Polizei. Bezirksgruppe Zoll – Bezirk Bundespolizei URL: https://www.gdp.de/gdp/gdpbupo.nsf/id/DG_13_BZGZoll_Zollfahndun.

11. Enquête annuelle de satisfaction douane: 80,9 % des usagers satisfaits de l'action de la douane. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/enquete-annuelle-de-satisfaction-douane-809-des-usagers-satisfaits-de-laction-de-la>.

12. Enveloppe logistique: une nouvelle fonctionnalité de la frontière intelligente. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/enveloppe-logistique-une-nouvelle-fonctionnalite-de-la-frontiere-intelligente>.

13. EU Customs Reform. *European Commission* : website. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/eu-customs-reform_en.

14. EU Customs strategy. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/general-information-customs/eu-customs-strategy_en.

15. Gediminas Valantiejus Conflicts of international and national customs law with EU customs law: the example of the Republic of Lithuania. *Lex portus*. 2020. № 2 (22). P. 30–41.

16. Gemeinsam gegen Raser, Schleuser und Schmuggler. ZOLL. URL: https://www.zoll.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/Sonstiges/2024/y85_360_grad_ffm.html.

17. Generalzolldirektion. URL: https://www.zoll.de/DE/Der-Zoll/Struktur-des-Zolls/Generalzolldirektion/Direktionen-I-bis-XI/direktionen-i-bis-xi_node.html.

18. German Customs Law. URL: <https://www.win heller.com/en/tax-law-tax-advisory/customs-law.html>.

19. KAS udaremniała przemyt rosyjskich papierosów wartych blisko 8 mln zł. URL: <https://www.gov.pl/web/kas/kas-udaremnila-przemyt-rosyjskich-papierosow-wartych-blisko-8-mln-zl>.

20. La Direction Nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières. URL: <https://www.douane.gouv.fr/fiche/la-direction-nationale-du-renseignement-et-des-enquetes-douanieres>.

21. La Douane française pilote de l'opération BELENOS. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/la-douane-francaise-pilote-de-loperation-belenos>.

22. Le Service d'Enquêtes Judiciaires des Finances (SEJF). URL: <https://www.douane.gouv.fr/le-service-denquetes-judiciaires-des-finances-sejf>.

23. Les missions des attachés douaniers. URL: <https://www.douane.gouv.fr/fiche/les-missions-des-attaches-douaniers>.

24. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 października 2016 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Służbie Celnej. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001799>.

25. OLAF in figures. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/investigations/fraud-figures_en.

26. OLAF intelligence supports Spanish Operation enforcing EU sanctions against Russia. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-intelligence-supports-spanish-operation-enforcing-eu-sanctions-against-russia-2024-10-15_en.

27. OLAF joins forces with EU customs authorities to track down counterfeit items linked to the Paris Games and Euro 2024. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-joins-forces-eu-customs-authorities-track-down-counterfeit-items-linked-paris-games-and-euro-2024-08-01_en.

28. OLAF trains Ukrainian anti-fraud authorities. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-trains-ukrainian-anti-fraud-authorities-2024-02-20_en.

29. On the State Revenue Service. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/59902-on-the-state-revenue-service>.

30. Opération COLBERT II: 27 tonnes de tabacs saisis en une semaine. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/operation-colbert-ii-27-tonnes-de-tabacs-saisis-en-une-semaine>.

31. Örtliche Behörden. URL: https://www.zoll.de/DE/Der-Zoll/Struktur-des-Zolls/Oertliche-Behoerden/oertliche_behoerden_node.html.

32. Patricio Castro, James T. Walsh The Organization of Customs Administration. URL: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781589062115/ch10.xml>.

33. Pērn muitas kontroles pasākumu rezultātā novērsti vairāk nekā 14 500 pārkāpumu. URL: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/359715-pern-muitas-kontroles-pasakumu-rezultata-noversti-vairak-neka-14500-parkapumu-2024>.

34. Policies to prevent and deter fraud. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/policy/preventing-fraud_en.

35. Ponad 19 kg marihuany w walizce. Podróżny zatrzymany na warszawskim lotnisku. URL: <https://www.gov.pl/web/kas/ponad-19-kg-marihuany-w-walizce-podrozny-zatrzymany-na-warszawskim-lotnisku>.

36. Qui sommes-nous? URL: <https://www.douane.gouv.fr/la-douane/qui-sommes-nous>.

37. Regulation (EU) 2015/1525 of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R1525>.

38. Sanctions contre la Russie – La douane française met fin aux agissements d’un professionnel du dédouanement. URL: <https://www.douane.gouv.fr/actualites/sanctions-contre-la-russie-la-douane-francaise-met-fin-aux-agissements-dun-professionnel>.

39. Służba Celno-Skarbowa. URL: <https://www.gov.pl/web/kas/sluzba-celno-skarbowa>.

40. Strategy for customs cooperation in the area of law enforcement and its contribution to the internal security of the EU 2023/C217/02. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=uriserv:OJ.C_.2023.217.01.0004.01.ENG.

41. Tackling excise crime in the Baltic region. State Revenue Service. URL: <https://www.vid.gov.lv/en/article/tackling-excise-crime-baltic-region>.

42. Ukraine formalises participation in the Union Anti-Fraud Programme. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/ukraine-formalises-participation-union-anti-fraud-programme-2024-03-21_en.

43. What is the definition of administrative measures in law? URL: <https://www.quora.com/What-is-the-definition-of-administrative-measures-in-law>.

44. World Customs Organization (1999). Kyoto Convention Recommendations for Special Applications H, Chapter 1. Customs Offenses. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30494455&doc_id2=30494455#sub_id=1001207163&sub_id2=300&sel_link=1001207163.

45. Zoll führt Bargeldkontrollen entlang der deutsch-niederländischen Grenze durch. URL: https://www.zoll.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/Bargeld/2024/z79_bargeldkontrolle_os.html.

46. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеева М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55–60.

47. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / заг. ред. О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Вид. 2-ге, доп. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

48. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2003. 920 с.

49. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. Т. 1 Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юридична думка, 2004. 584 с.

50. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. В. Галуцько та ін. ; за ред.: д-ра юрид. наук, проф. В. Галуцька та д-ки юрид. наук, проф. О. Правоторової. Вид. 4-те. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 654 с.

51. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Персонал, 2012. 222 с.

52. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 492 с.

53. Алфьоров С. М. Заходи організаційно-правового характеру в адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в ОВС. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

54. Аналітичний звіт. *Державна митна служба України* : офіційний вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/12610?unique=bf2d8c897a631e73093306e9cc4120b0bea924cf&download=true>.

55. Антонов К. В. Збільшення правоохоронних повноважень митних органів у контексті розвитку митного та оперативно-розшукового законодавства. URL: <http://www.pravoznaves.com.ua/period/article/1691/%C0>.

56. Базилевич В. Д., Базилевич Л. О. Державні фінанси : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2006. 368 с.

57. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Університет внутрішніх справ, 1998. 480 с.

58. Банчук О. А. Адміністративне правопорушення. *Велика українська енциклопедія* : вебсайт. URL: <https://vue.gov.ua/Адміністративнеправопорушення>.

59. БЕБ на Львівщині викрило незаконне ввезення автомобілів під виглядом гуманітарної допомоги. *Бюро економічної безпеки України* : вебсайт. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-lvivshchyni-vykrylo-nezakonne-vvezennia-avtomobiliv-pid-vyhliadom-humanitarnoi-dopomohy>.

60. БЕБ на Львівщині викрило незаконне ввезення елітних автомобілів під виглядом гуманітарної допомоги для ЗСУ. *Бюро економічної безпеки України* : вебсайт. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-lvivshchyni-vykrylo-nezakonne-vvezennia-ELITnykh-avtomobiliv-pid-vyhliadom-humanitarnoi-dopomohy-dlia-zsu>.

61. БЕБ оголосило про підозру буковинцю за контрабанду фільтрів для сигарет вартістю майже 13 млн грн. *Бюро економічної безпеки України* : вебсайт. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-oholosylo-pro-pidozru-bukovyntsiu-za-kontrabandu-filtriv-dlia-syharev-vartistiu-ponad-13-mln-hrn>.

62. БЕБ скерувало до суду справу за підробку митної декларації. Бюро економічної безпеки України : вебсайт. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-skeruvalo-do-sudu-spravu-za-pidrobku-mytnoi-deklaratsii>.

63. Безсмертний Є. О. Поняття та види адміністративно-правових форм суб'єктів державної влади. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2 (65). С. 115–122.

64. Бережнюк І. Г. Реформування митної системи Польщі. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2009/2_42_2009/6.pdf.

65. Беспалов М. О., Гриценко Г. М. Правове регулювання проведення митного контролю у формі огляду та переогляду: практичний аспект. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2023. № 1 (45). С. 126–136.

66. Биков І. О. Історія наближення митного законодавства до стандартів Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 4. С. 53–59.

67. Бліщук К. М. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка і суспільство*. 2023. Випуск 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2221/2144>.

68. Бортнікова М. Г., Чиркова Ю. Л. Митний пост-аудит в Україні: проблемні аспекти та напрями удосконалення. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1828/1763>.

69. Бостан С. К. Теорія держави і права (Актуальні проблеми) : навчальний посібник. Київ, 2013. URL: <https://lawbook.online/ukraine-gosudarstva-prava-teoriya/523-derjavniy-organ-ponyattya-oznaki-41761.html>.

70. Бугель Ю. В., Чекаловська Г. З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70), № 4. С. 109–118.

71. Вакульчик О. М., Єдинак Т. С., Книшек О. О. Використання досвіду ЄС в побудові системи законодавчого та методичного забезпечення митного постаудиту в Україні. *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Економіка». 2013. № 2 (50). С. 11–23.

72. Васильєва Н. В. Профілактика адміністративних правопорушень у сільському господарстві: поняття, особливості та види. *Форум права*. 2014. № 2. С. 63–68.

73. Вдовіна Г., Слатвінська М. Проблеми та перспективи здійснення митного контролю в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 1–2 (274–275). С. 80–92.

74. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / за ред. д. і. н., проф. А. М. Киридон. Київ : Енциклопедичне видавництво, 2017. 152 с.

75. Виприцький А. О., Махова Л. О. Поняття, ознаки та зміст адміністративного примусу в умовах дії режиму воєнного та надзвичайного стану. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8757/18358-1?inline=1>.

76. Войтенко І. С., Мазурець О. О. Реформування митної політики та безпеки в Україні в умовах євроінтеграції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 68–73.

77. Галанюк Я. С. Напрями взаємодії Державної прикордонної служби України з органами публічної влади у сфері прикордонної безпеки. *Вісник НАДУ при Президентіві України*. 2018. № 2. С. 41–47.

78. Галинська К. Ю. Визначення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Випуск 24. Том 3. С. 39–43.

79. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Мрія, 2019. 256 с.

80. Гезь П. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері державної реєстрації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 081 Право. Дніпро, 2021. 254 с.

81. Герчаківська О. Я. Протидія митним правопорушенням у міжнародному та українському нормативно-правовому полі. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 141–146.

82. Горобець Н. С., Полянська Є. А. Митна злочинність: поняття та проблеми правового визначення в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Випуск 3. С. 79–83.

83. Гребенюк А. О. Відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 224 с.

84. Грянка Г. В. Поняття та класифікація адміністративно-правових заходів протидії корупції. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&Image_file_name=PDF%2Fboz_2009_20_11.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0.

85. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.

86. Гурковський М. П., Єсімов С. С. Адміністративно-правові форми та методи взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 121–133.

87. Дорош М. М. Порухення митних правил в Україні. *Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького*. 2013. № 1. С. 66–69.

88. Демків Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Т. 1. С. 19–23.

89. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 361–375.

90. Додін Є. В. Організація заходів протидії митній злочинності та митній деліктності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1. С. 79–85.

91. Долженков О. Ф. Інфраструктура організованої економічної злочинності. Одеса, 2002. 254 с.

92. Донченко О. І. Особливості розмежування правопорушень. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). С. 72–79.

93. Допілка В. О., Павловська І. Б. Теоретико-правові засади відповідальності за порушення митних правил. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 67. С. 190–194.

94. Дорош М. М. Порушення митних правил в Україні. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжвинцького*. 2013. Том 15, № 1 (55). С. 66–69.

95. Доценко О. Адміністративно-правові методи протидії організованим злочинності в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2020. № 1–2. С. 66–73.

96. Експерти оцінили рівень корупції та роботу антикорупційних органів в Україні: результати дослідження. Національне агентство з питань запобігання корупції : вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/eksperty-otsinyly-riven-koruptsii-ta-robotu-antikoruptsiynyh-organiv-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennya>.

97. Журналісти з'ясували, хто саботує боротьбу з корупцією на митниці. *УНІАН* : вебсайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10727643-zhurnalisti-z-yasuvali-hto-sabotuye-borotbu-z-korupciyeyu-na-mitnici-video.html>.

98. За 2023 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 8,9 млрд грн. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2023-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-vi-ivili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-89-mlrd-grn-1444>.

99. За матеріалами ДБР судитимуть співробітника Львівської митниці, який за гроші оформлював товари як «гуманітарку». *Державне бюро розслідувань* : вебсайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/za-materialami-dbr-suditimut-spivrobitnika-lvivskoi-mitnici-yakij-za-groshi-oformlyuvav-tovari-yak-gumanitarku>.

100. За сім місяців 2024 року митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 15,6 млрд грн. *Державна митна служба України* : вебсайт. <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-sim-misiatsiv-2024-roku-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-156-mlrd-grn-1704>.

101. За січень-лютий 2024 року митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 4,2 млрд грн. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-sichen-liutii-2024-roku-mitnit-si-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mit-nikh-pravil-na-sumu-42-mlrd-grn-1517>.

102. Завдання. *Словник української мови* : вебсайт. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>.

103. Завдяки СБУ в Україні знищили понад 1 тону контрабандного героїну. *Служба безпеки України* : вебсайт. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/zavdiaky-sbu-v-ukraini-znyshchyly-ponad-1-tonnu-kontrabandnoho-heroinu-video>.

104. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.

105. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

106. Заєць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 240 с.

107. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 317 с.

108. Запобігання та протидія корупції. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/zapobigannia-proiavam-koruptsiyi>.

109. Захід. *Словник української мови* : вебсайт. URL: <https://sum.in.ua/s/zakhid>.

110. Збитки на \$475 мільйонів: САП завершила розслідування махінацій на Волинській митниці. UKRINFORM. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-regions/3863382-zbitki-na-475-miljoniv-sap-zaversila-rozsliduvanna-mahinac-ij-na-volinskij-mitnici.html>.

111. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2022 рік. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/uploaded-files/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%91%D1%8E%D1%80%D0%BE%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D1%83%202022%20%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96.pdf>.

112. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2023%20%D1%80%D1%96%D0%BA/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%91%D0%95%D0%91%20%D0%B7%D0%B0%202023%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>.

113. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/7597?unique=7422c97d636f3ba928882e252516c066e4a8975a&download=true>.

114. Золотніков О. С. Взаємодія митних та правоохоронних органів в процесі здійснення митного контролю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 488–491.

115. Іванов О. В. Компетенція Верховної Ради України як суб'єкта адміністративно-правового регулювання митної справи. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 2. С. 32–37.

116. Інформація щодо проведення митницями оглядів (переоглядів) товарів на підставі опрацювання офіційної інформації, отриманої від правоохоронних органів протягом 2024 року. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/15886?unique=b601061387129a55253b3a6667ee16ac192e8bca&download=true>.

117. Історія митної діяльності: Україна в міжнародних митно-торговельних мережах : навч. посіб. / К. М. Колесников (кер. авт. кол.), Л. І. Адашис, Д. В. Архірейський, О. О. Дячок, Д. О. Бочаров, О. В. Морозов, В. В. Ченцов, С. В. Шуляк ; за ред. Л. В. Деркача, В. В. Ченцова. 2-ге вид., зі змін. і доп. Дніпро : УМСФ, 2019. 282 с.

118. Історія. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/istoriya>.

119. Капітанець С. В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 26 (1). С. 55–58.

120. Караваєв Т., Калуга Н. Митна реформа ЄС: імплементація в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1. С. 4–22.

121. Карпа М. І. Аналіз процесів формування та реалізації компетенцій органів публічної влади та їх посадових осіб за суб'єктивними оцінками експертів. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 145–156.

122. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : підручник. Київ : Кондор, 2005. 609 с.

123. Кириєвський О. Три гріхи митної вартості. URL: <https://eba.com.ua/try-grihy-mytnoyi-vartosti/>.

124. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України : підручник. Одеса : Юридична література, 2001. 256 с.

125. Ключев О. М. Сутність та загальна характеристика профілактичної діяльності на місцевому рівні. *Форум права*. 2006. № 2. С. 76–79.
126. Коломоець Т. О. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу. *Право України*. 2003. № 2. С. 105–111.
127. Комзюк В. Т. Поняття та загальна характеристика взаємодії митних органів з податковими та прикордонними органами. *Форум права*. 2013. № 2. С. 235–240.
128. Комзюк В. Т. Поняття та структура адміністративно-правового статусу митних органів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 95. С. 25–28.
129. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
130. Контрабанда сигарет до ЄС: БЕБ оголосило підозру членам організованої злочинної групи. *Бюро економічної безпеки України* : вебсайт. URL: <https://esbu.gov.ua/news/kontrabanda-syharet-do-ies-beb-oholosylo-pidozru-chlenam-orhanizovanoi-zlochynnoi-hrupu>.
131. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право : навчально-метод. посібн. Одеса : Фенікс, 2021. 132 с.
132. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9, № 1. С. 106–112.
133. Крегул Ю. І., Банк Р. О. Безпека підприємницької діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 240 с.
134. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 квітня 2010 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
135. Кузняк Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/9.pdf.

136. Курило В. І., Ільченко О. В. Взаємодія органів внутрішніх справ та державної прикордонної служби України в умовах євроінтеграції: адміністративно-правові аспекти : монографія. Київ, 2015. 200 с.

137. Лазаренко В. А. Адміністративно-правове регулювання екологічної безпеки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Держ. НДІ МВС України. Київ, 2010. 209 с.

138. Лісойван Я. М. Поняття та види адміністративно-правових форм діяльності Державного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Випуск 77. Частина 2. С. 80–85.

139. Маліков В. В. Адміністративно-правові форми забезпечення громадського порядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 2. С. 144–147.

140. Медяник В. А. Поняття методів адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики. *Право та державне управління*. 2021. № 1. Частина 2. С. 27–30.

141. Мельник І. В. Застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови правової держави. Київ, 2004. 182 с.

142. Мета. *Тлумачний словник української мови* : вебсайт. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%B0>.

143. Митна енциклопедія : у двох томах. / ред кол.: ...І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. Т. 2. 536 с.

144. Митна політика. *Міністерство фінансів України* : вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/customs-policy>.

145. Митне співробітництво Україна – ЄС. *Представництво України при Європейському Союзі* : вебсайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/mitne-spivrobotnictvo/mitne-spivrobotnictvo-ukrayina-yes>.

146. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2013 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

147. Митники у співпраці з СБУ у Волинській області викрили двох громадянок України, які намагались ввезти через «Устилуг» великі партії дорогоцінного каміння. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-regioniv-23/post/mitniki-u-spivpratsi-z-sbu-u-volinskii-oblasti-vikrili-dvokh-gromadianok-ukrayini-iaki-namagalis-vvezti-cherez-ustilug-veliki-partiyi-dorogotsinnogo-kaminnia-1722>.

148. Митниця упоралася з викликами воєнного стану, але її технічне забезпечення потребує радикального оновлення. *Рахункова палата* : вебсайт. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2146>.

149. Митниця, військова сфера та публічні закупівлі стали лідерами за рівнем поширеності корупції, – НАЗК. *Судово-юридична газета в Україні* : вебсайт. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/304788-tamozhnya-voennaya-sfera-i-publichnye-zakupki-stali-liderami-po-urovnyu-rasprostranennosti-korrupsii-naprk>.

150. Михальський О. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2017. 23 с.

151. Михальський О. О. Протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні: історико-правовий аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 207–211.

152. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 23.05.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text.

153. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text.

154. Міжнародна співпраця. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/mizhnarodna-spivprazia>.

155. Мілімко Л. В. Особливості протидії земельним правопорушенням. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 2 (19). С. 115–119.

156. Модельний закон щодо боротьби з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_998/ed19990403/find?text=%C3%EE%F1%F3%E4%E0%F0%F1%F2%E2%E5%ED%ED%FB%E9+%EE%F0%E3%E0%ED#Text.

157. Надольний М. І. Мета і засоби. *Енциклопедія сучасної України* : вебсайт. URL: <https://esu.com.ua/article-66645>.

158. НАЗК виявило необґрунтовані активи у посадовця Київської митниці на понад 8,6 млн грн. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vuyavylo-neob-runtovani-aktyvu-u-posadovtsya-kyivskoi-mytnytsi-na-ponad-8-6-mln-grn/>.

159. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

160. Не допоміг навіть скотч: приховані Apple на 1,6 млн грн виявили митники на кордоні з Польщею. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/ne-dopomig-navit-skotch-prikhovani-apple-na-16-mln-grn-viiavili-mitniki-na-kordoni-z-polshcheiu-1686>.

161. Операція «Рукавичка». ДПСУ затримала «КАМАЗ» з півсотнею ухилянтів. *РБК-Україна* : вебсайт. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/operatsiya-rukavichka-dpsu-zatrimala-kamaz-1723030008.html>.

162. Опитування населення України стосовно довіри до судової та інших гілок влади, суддівської незалежності та підзвітності, сприйняття корупції та готовності повідомляти про її прояви. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/2021_Survey_Population_Report_UKR.pdf.

163. Оснащення кордону триває: системи резервного живлення забезпечують безперебійну роботу сканерів для огляду вантажів. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/osnashchennia-kordonu-trivaie-sistemi-rezervnogo-zhivlennia-zabezpechuiut-bezperebiinu-robotu-skaneriv-dlia-ogliadu-vantazhiv-1980>.

164. Остапенко О. Про сучасні правові засади протидії вчиненню адміністративних правопорушень. *Вісник Національного університету*

«Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». Львів, 2017. № 876. С. 182–188.

165. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади, довіра до соціальних інститутів (лютий-березень 2023 р.). *Разумков центр* : вебсайт. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-liutyi-berezen-2023r>.

166. Палій Л. Л. Адміністративна діяльність із забезпечення митної безпеки: сутність, зміст. *Leges si Viata*. 2019. № 4/2 (328). С. 145–148.

167. Палій Л. Л. Форми та методи адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 081 «Право». Запоріжжя, 2020. 219 с.

168. Партнери з розвитку односторонньо підтримали намір Держмитслужби отримати статус правоохоронного органу. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/partneri-z-rozvitku-odnogolosno-pidtrimali-namir-derzhmitsluzhbi-otrimati-status-pravoookhoronnogo-organu-1124>.

169. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія. Одеса : ПЛАСКЕ, 2009. 628 с.

170. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 121–126.

171. План роботи Держмитслужби на 2024 рік. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/web/content/12951?unique=385959d91eaeda2bc4c5318f324ac417b8d7df11&download=true>.

172. Плани та звіти роботи. *Державна митна служба України* : вебсайт. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>.

173. Плохой І. І. Адміністративно-правові форми забезпечення органами державної влади громадської безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2010. 22 с.

174. Полянська Є. А. Митний орган Латвії як наочний приклад для України. *Право.ua*. 2024. № 2. С. 282–288.

175. Полянська Є. А. Система державних органів, що протидіють митним правопорушенням в Україні. *Наше право*. 2024. № 2. С. 222–228.

176. Постанова Верховного Суду від 23.11.2020 у справі № 809/984/18 (провадження № К/9901/373/19). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat/palata_809_984_18.

177. Постанова Київського апеляційного суду від 23.12.2024 по справі № 760/22686/24. URL: <https://opendatabot.ua/court/124052359-e4331e04f4afc26a758df63be9cb9135>.

178. Постанова Ленінського районного суду м. Полтави від 17.09.2024 по справі № 553/2710/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121697551>.

179. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси від 05.09.2023 № 113424748. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/113424748/>.

180. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси від 28.11.2024 по справі № 521/14265/24. URL: <https://opendatabot.ua/court/124125180-e09502bf42dd924f09626ebaffb79cf7>.

181. Постанова Малиновського районного суду м. Одеси від 23.02.2023 по справі № 521/14409/22. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/109232957>.

182. Постанова Першотравневого районного суду м. Чернівці від 13.11.2024 по справі № 725/8702/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122997932>.

183. Постанова Подільського районного суду міста Києва від 13.03.2024 № 117625414. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/117625414/>.

184. Постанова Подільського районного суду міста Києва від 18.06.2024 № 119860237. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/119860237/>.

185. Постанова Подільського районного суду міста Києва від 27.05.2024 по справі № 758/14051/23. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/119354549>.

186. Постанова Солом'янського районного суду м. Києва від 30.08.2024 по справі № 760/13660/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123823373>.

187. Постанова Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 13.04.2022 № 104048792. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/104048792/>.

188. Правила проходження митного контролю в Німеччині в 2019 році. URL: <https://ukrhistory.com.ua/pravila-prohodzhennya-mitnogo-kontrolyu-v-nimechchini-v-2019-roci/>.

189. Правопорушення. *Словник UA* : вебсайт. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F>.

190. Приймаченко Д. В. Компетенція митних органів у сфері реалізації митної політики: сучасний стан. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. № 1. С. 126–130.

191. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпропетровськ, 2006. 332 с.

192. Приймаченко Д. В. Щодо вад правової регламентації провадження у справах про порушення митних правил. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 15–21.

193. Примаков К. Ю. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань: проблемні питання. *Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22 лютого 2019 р.) : у 2 ч. Ч. 2. Актуальні проблеми державотворення та правотворення. Дніпро : Видавець Біла К. О, 2019. С. 127–129.

194. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

195. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.

196. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

197. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії підрозділів митної варти Державної митної служби України та підрозділів Державної прикордонної служби України : наказ Державної митної служби України та Адміністрації Державної прикордонної служби України від 8 вересня 2003 року № 597/65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0803-03#Text>.

198. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>.

199. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.

200. Про затвердження Порядку взаємодії органів Державної прикордонної служби України та Державної фіскальної служби України під час виявлення ознак порушень митних правил, а також виявлення майна, яке не має власника або власник якого невідомий : наказ Міністерства фінансів України від 18 жовтня 2018 року № 849/828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1290-18#Text>.

201. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 року № 331-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text>.

202. Про Національну поліцію України : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

203. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>.

204. Про реалізацію експериментального проекту щодо створення умов для унеможливлення ухилення від сплати митних платежів : Постанова

Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 року № 479. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479-2018-%D0%BF#Text>.

205. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

206. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.

207. Протидія транснаціональній організованій злочинності. *Служба безпеки України* : вебсайт. URL: <https://ssu.gov.ua/protydiia-transnatsionalnii-orhanizovanii-zlochynnosti>.

208. Рибалка Н. О., Балабан С. М. Концептуальні засади визначення ефективності адміністративно-правового регулювання: міждисциплінарний підхід. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 147–159.

209. Рішення Володимир-Волинського міського суду Волинської області від 12.06.2023 по справі 154/3236/22. URL: <https://opendatabot.ua/court/111488051-871f446b6ac262d60d9a5f15f0157f09>.

210. Рішення Київського окружного адміністративного суду від 24.03.2023 № 109791594. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/109791594/>.

211. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 30.01.2024 № 116676385. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/116676385/>.

212. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 15.05.2024 № 119094222. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/119094222/>.

213. Рішення Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області від 30.04.2024 № 118726398. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/118726398/>.

214. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 18 с.
215. Саварець А. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України. Київ, 2017. 24 с.
216. Сандровський К. К. Митне право в Україні : навч. посібн. Київ : Вентури, 2000. 208 с.
217. Сандровський К. К. Митне право. Київ : Вища школа, 2001. 176 с.
218. СБУ затримала керівників Департаменту Держмитслужби, які «обклали даниною» регіональні митниці. *Служба безпеки України* : вебсайт. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zatrymala-kerivnykiv-departamentu-derzhmyt-sluzhby-yaki-obklaly-danynoiu-rehionalni-mytnytsi>.
219. Світовий лідер морських перевезень відмовився заходити в порт Одеси через дії митниці. *Економічна правда* : вебсайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/06/25/715746/>.
220. Сич М. О. Адміністративно-правова протидія корупційним правопорушенням : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 221 с.
221. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2008. 656 с.
222. Служба безпеки ліквідувала корупційні схеми, які діяли на кількох українських митницях. Зокрема, порушників виявили на Київщині. *Суспільне Київ* : вебсайт. URL: <https://suspilne.media/kyiv/725036-vimagav-grosi-iz-pidприємств-sbu-vikrila-na-mitnici-korupcionera/>.
223. Соломенко Г. В. Адміністративно-правові засади боротьби з порушеннями митних правил : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 209 с.
224. Соломенко Г. В. Порушення митних правил як спосіб ухилення від оподаткування. *Міжнародна науково-практична конференція «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та*

законодавства» / Центр правових наукових досліджень. Київ. 8–9 квітня, 2016. С. 54–60.

225. Співробітники ДПСУ та СБУ припинили діяльність міжнародної злочинної групи по контрабанді наркотиків до РФ і Криму. *Міністерство внутрішніх справ України* : вебсайт. URL: https://mvs.gov.ua/press-center/news/Spivrobitniki_DPSU_ta_SBU_pripinili_diyalnist_mizhnarodnoi_zlochynnoi_grupi_po_kontrabandi_narkotikiv_do_RF_i_Krimu_23372.

226. Справа «Лаптев проти України» (заява № 30666/13) : рішення Європейського суду з прав людини від 13.04.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_i73#Text.

227. Стан корупції в Україні 2023: сприйняття, досвід, ставлення. URL: <https://engage.org.ua/stan-koruptsii-v-ukraini-2023-spryjniattia-dosvid-stavlennia/>.

228. Сугак О. В. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері господарської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2020. 238 с.

229. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

230. Теорія держави та права : мультимедійний навчальний посібник. URL: https://arm.naiou.kiev.ua/books/tdp-new/info/lecture/lec12/tema12_2.html.

231. Термін «правоохоронні органи». *Верховна Рада України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/22996>.

232. Тильчик В. Детермінація поняття «Адміністративно-правова протидія». *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/16. С. 161–166.

233. Тильчик О. В. Адміністративно-правове забезпечення протидії тінізації економіки: теорія і практика : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2018. 33 с.

234. Тимчишин Т. М. Теоретико-правові аспекти протидії адміністративним правопорушенням на залізничному транспорті. *Науковий*

вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 226–235.

235. Ткаля О. В. Адміністративно-правовий вплив на неправомірну поведінку: теоретичний аспект. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані*. С. 425–450. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/afb4adbc-fdfc-4dfb-8fd9-3b448312bdc6/content>.

236. Ткач І. В. Поняття органу державної влади у контексті статей 1173-1175 Цивільного кодексу України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. № 2 (27). С. 18–23.

237. Фальковський А. О., Єршов Д. А. Митний пост-аудит як інструмент пришвидшення міжнародного товарообігу та переходу до якісно нової концепції партнерських відносин «митниця – суб'єкти ЗЕД». *LEX PORTUS*. 2019. № 4 (18). С. 73–89.

238. Фрадинський О. А. Розвиток системи управління митними ризиками в Україні. *Таврійський науковий вісник*. 2024. Випуск 21. С. 94–101.

239. Хомулянський В. В. Адміністративно-правова протидія порушенням митних правил : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 242 с.

240. Хомулянський В. В. Сутність адміністративно-правової протидії порушенням митних правил: окремі наукові підходи до розкриття. *The scientific heritage*. 2020. № 50. С. 62–67.

241. Хомулянський В. В. Сучасні проблеми юридичної кваліфікації порушень митних правил. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Частина 2. С. 73–79.

242. Ченцов В. В. Організаційно-правові механізми державного управління митною справою. 2010. URL: [http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10cvvums.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10cvvums.pdf).

243. Ченцов В. В., Мазур А. В. Організаційно-правовий механізм розвитку митної справи. *Правова позиція*. 2017. № 1 (18). С. 84–98.

244. Черкунов О. В. Відповідальність посадових осіб митних органів: правові аспекти та порядок застосування стягнень. *Юридичний науковий*

електронний журнал. 2024. № 10. С. 328–330. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/75>.

245. Черкунов О. В. Навчання та підвищення кваліфікації митними службовцями: виклики та перспективи. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. С. 679–683. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.112>.

246. Швайка М. М. Сучасні підходи до розуміння сутності та змісту категорії «адміністративний примус». *Наукові записки*. Серія: Право. 2022. Випуск 12. С. 143–146.

247. Щоткевич О. Є. Адміністративно-правові форми взаємодії суб'єктів охоронної діяльності з правоохоронними органами та громадськістю. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2022. № 3 (77). С. 183–187.

248. Яромій І. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2018. 182 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Горобець Н. С., Полянська Є. А. Митна злочинність: поняття та проблеми правового визначення в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 3. С. 79–83.

2. Полянська Є. А. Система державних органів, що протидіють митним правопорушенням в Україні. *Наше право*. 2024. № 2. С. 222–228.

3. Полянська Є. А. Митний орган Латвії як наочний приклад для України. *Право.ua*. 2024. № 2. С. 282–288.

4. Polianska Ye. Genesis of legal regulation of administrative and legal principles of combating customs offenses. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 183–189.

5. Polianska Ye. The French customs authority system is an example of effective combatance against customs offenses for Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. Issue 4. P. 87–91.

6. Полянська Є. А. Правоохоронний статус Державної митної служби України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Випуск 85 (5). С. 67–71.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Резнік О. М., Полянська Є. А. Реформування органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України враховуючи європейський досвід. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редкол.: А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми : Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 26–28.

8. Polianska Ye. Problems of the customs authority of Ukraine comparing with the customs authorities of European countries. Sustainable Development in Wartime Ukraine and the World : multidisciplinary conference for young researchers (November 25, 2022). Prague, Czech Republic, 2022. P. 37–38.

9. Полянська Є. Класифікація адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні. *Проблеми юридичної науки очима молодих науковців* : зб. наук. пр. XVII Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 9 травня 2024 р.) / укладачка: Віра Качур. Київ, 2024. С. 141–144.

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Класифікація митних правопорушень

Критерій	Вид	Приклад митного правопорушення
За об'єктом посягання	Здійснення митного контролю	Порушення режиму зони митного контролю. Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів. Зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, увезених на митну територію України поза митним контролем або із приховуванням від митного контролю
	Здійснення митного оформлення	Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або з транспортними засобами особистого користування, тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними в митний режим транзиту. Порушення порядку зберігання товарів на митних складах і здійснення операцій із цими товарами
	Переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів	Перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів. Порушення встановленого законодавством порядку ввезення товарів на територію вільної митної зони, вивезення товарів за межі цієї території та/або встановленого законодавством порядку проведення операцій із товарами, поміщеними в режим вільної митної зони
	Сплати митних платежів	Дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їхнього розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів
За формою вчинення протиправних діянь	Дії, тобто здійснення тих чи інших дій	Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України із приховуванням від митного контролю. Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності
	Бездіяльність	Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем. Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення

Продовження таблиці Б.1

Критерій	Вид	Приклад митного правопорушення
За суб'єктом порушення митних правил	Порушення, суб'єктами яких можуть бути будь-які фізичні (приватні) особи, зокрема фізичні особи – посадові особи суб'єктів господарювання	Недекларування товарів, що переміщують через митний кордон України громадяни. Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України із приховуванням від митного контролю
	Порушення, суб'єктами яких можуть бути тільки спеціальні суб'єкти – посадові особи підприємств	Порушення порядку здійснення операцій із перероблення товарів. Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем
За наявністю шкідливих наслідків	Порушення митних правил із формальним складом	Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або із транспортними засобами особистого користування, тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними в митний режим транзиту
	Порушення митних правил із матеріальним складом	Пересилання через митний кордон України в міжнародних поштових та експресвідправленнях товарів, заборонених до такого пересилання
За тривалістю протиправної поведінки	Що тривають	Перевищення строку тимчасового ввезення товарів, зокрема транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів
	Разові	Переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності
За ступенем завданої шкоди	Незначні	Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем
	Суттєві	Вантажні та інші операції, що проводяться без дозволу митного органу
	Грубі	Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України із приховуванням від митного контролю

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Сумського державного університету
Інна ШКОЛЬНИК
«16» 01 2025 р.

АКТ
впровадження (використання) результатів
дисертаційної роботи у навчальний процес

У дисертаційній роботі «Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням у митній сфері в Україні», яка виконана в період з 01.10.2021 р. по 01.10.2024 р. визначено напрямки вдосконалення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні та класифіковано їх на дві групи: загальні напрямки, що охоплюють гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами та спеціальні напрямки, що передбачають модернізацію технологій контролю, впровадження електронних протоколів, диференціацію відповідальності та поліпшення процедур конфіскації тощо.

Здобувач ступеня доктора філософії Полянська Єлизавета Андріївна

Комісія в складі:

Голова комісії: голова ради з якості інституту/факультету Ольга СТОГОВА

Члени комісії: гарант освітньої програми
(завідувач кафедри КПДС)

доцент кафедри КПДС

доцент кафедри КПДС

Ольга МАЛЕТОВА

Катерина ЯНІШЕВСЬКА

Михайло ДУМЧИКОВ

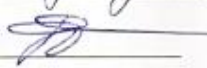
Встановила, що результати науково-дослідної роботи використовуються в навчальному процесі за освітньою програмою «Правоохоронна діяльність» освітнього ступеня Бакалавр спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», шляхом реалізації наступного: формування змісту дисципліни «Судові, правоохоронні органи та органи юстиції України», «Кримінальна юстиція».

« 16 » 01 2025 р.

Голова комісії: Ольга СТОГОВА

Члени комісії: Ольга МАЛЕТОВА

 Катерина ЯНІШЕВСЬКА

 Михайло ДУМЧИКОВ

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Сумського державного університету
А.М. Черноус

« 14 » 01 2025 р.

АКТ

про впровадження у наукову діяльність результатів дисертаційного дослідження Полянської Єлизавети Андріївни на тему
«Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням в митній сфері в Україні»
на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 - Право

Комісія у складі:

Голова – д.ю.н., доцент, завідувач кафедри КПДС Малетова О.С.

Члени комісії:

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Руденко Л.Д.

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Колеснікова М.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Полянської Єлизавети Андріївни на тему «Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням в митній сфері в Україні» та їх впровадження у наукову діяльність.

Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Полянської Є.А. дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням в митній сфері в Україні» отримані на основі ґрунтовного аналізу та визначення адміністративно-правових засад протидії правопорушенням в митній сфері, мають ґрунтовний та аргументований характер і використовувалися при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідницької роботи «Засади діяльності правоохоронних органів у сфері контролю за системою залучення і використання МТД: глобалізаційний вимір» (реєстраційний номер 0124U000635), яка розробляється в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

О.С. Малетова

Члени комісії

Л.Д. Руденко

М.В. Колеснікова